

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXX, Nr. 5—6 - MAI — IUNIE 1971

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX Nr. 5 — 6
MAI - IUNIE
1971

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. DUMITRU ALEXANDRU, <i>La Duminica Mironosișelor</i>	433
Pr. Prof. N. BORDAȘIU, <i>La Duminica Samaritanenilor</i>	436
Pr. I. VESA, <i>La Duminica a VII-a după Paști</i>	438
Prof. N. CHIȚESCU, <i>La Sfinții împărați Constantin și Elena</i>	442
Diac. P. I. DAVID, <i>La Prăznicul înălțării Domnului</i>	445
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica I după Rusalii</i>	448
Pr. CORNEL SAVA, <i>La Duminica a III-a după Rusalii</i>	451
Pr. Prof. MIHAIL BULACU, <i>Învățătura de credință creștină ortodoxă. Sfința Iana a cununiei religioase</i>	454

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba Păcii (mai—iunie)</i>	460
Prof. O. BUCEVȘCHI, Diac. AN. LEFTER, <i>Știri ecumenice</i>	463

ARTICOLE ȘI STUDII

O. PARASCHIV, <i>Pregătirea noilor slujitori ai lui Hristos pentru zidirea viitorului bisericii ortodoxe locale</i>	473
Pr. GH. TILEA, <i>Sfințul Grigore Teologul — Poeme dogmatice</i>	482

DOCUMENTARE

Prof. I. D. Ștefănescu, <i>Arta în epoca lui Ștefan cel Mare</i>	489
Prof. T. BULAT, <i>Episcopii Buzăului din secolul al XVII-lea</i>	496
Diac. G. DINCĂ, <i>Două ctitorii voievozdale înălțate în semnul împăcării și prieteniei: biserica Stelea din Tîrgoviște și Mănăstirea Soveja din Vrancea</i>	511
Prof. N. CHELCEA, <i>Istoria bisericii din Boteni-Muscel</i>	524
Pr. MUNTEANU AL. ARMAND, <i>Ghid bibliografic pe teme și probleme din publicațiile Revistei Mitropolitane «Glasul Bisericii» (Continuare)</i>	535

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

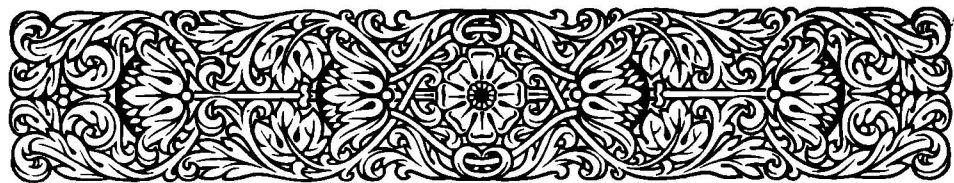
REDACȚIA, <i>Călătoriile Prea Fericitului Patriarh Justinian, acțiuni majore în slujirea unității creștine și a lumii</i>	556
Pr. P. F. AL., <i>Sfințirea bisericii Sf. Elefterie din București</i>	564

Arhim. JUSTINIAN FLOREA, <i>Cursurile de ghizi la Techirghiol</i>	576
REDACȚIA, <i>Conferința de orientare din luna mai</i>	587
ASISTENT, † Pr. Dr. Gheorghe Soare	593
ASISTENT, † Preot Iconom Ioan Dărvărescu	596
ASISTENT, † Pr. Ioan Chervasie	598
ASISTENT, † Ing. Ștefan Ștefaniu	599
ASISTENT, † Pr. Vasile Manea	601
CRONICAR, <i>Conferințele de orientare din luna mai</i>	602

RECENZII

Urs Kury, <i>Das Verhältnis der Alt-Katolischen zur römischkatholischen Kirche</i> (Relația Bisericii Vechi-Catolice cu cea Romano-Catolică), în «Internationale Kirchliche Zeitschrift», nr. 2/970, Bern-Elveția, de Prof. O. BUCEVSCHI	609
Josef Smolik, <i>Der christliche Lebensstil</i> (Stil creștin de viață), în «Communio Viatorul», Praga, nr. 1 (1871), de Prof. O. BUCEVSCHI	613
† Vasile Krivoșein, Arhiepiscop de Bruxelles și Belgia. — <i>Opere necunoscute ale Prea Cuviosului Macarie Egipteanul: Cuvînt despre răstignirea Domnului și despre iăbdare</i> , în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 12/1970, p. 57—59, — de P.V.I.	614
<i>Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1971</i> ; «Buletinul Monumentelor Istorice», XXXIX, nr. 4, București, 1970, 80 p., de Prof. N. STĂNCULESCU	616

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA MIRONOSIȚELOR

În duminica a treia după Paști, numită și Duminica Mironosițelor, Biserica Ortodoxă cinstește pe sfințele femei mironosițe, care urmaseră pe Mîntuitorul Iisus Hristos, alături de Sfinții Apostoli, în multe împrejurări, îi ascultaseră învățătura, fuseseră ciștigate pentru această nouă învățătură și sprijineau propovăduirea acesteia cu toată ființa lor. Ceva mai mult, ele erau pline de iubire, de credință și de devotament pentru Mîntuitorul Iisus Hristos, ca și pentru învățătura cea nouă, pe care El o propovăduia, încît nimeni și nimic n-ar fi fost în stare să le despartă de dragostea și de atașamentul lor față de Mîntuitorul.

În timp ce Sfinții Apostoli se răspîndiseră și se ascuseseră de frică, ele îl urmaseră pe Mîntuitorul Iisus Hristos, pînă pe Golgota; fuseseră martore la răstignirea Lui pe cruce; luaseră parte la chinurile și suferințele Lui, alături de Sfînta Fecioară, Maica Domnului, identificîndu-se cu durerea și jalea ei.

Într-adevăr, femeia, spre deosebire de bărbat, prezintă o altă frămîntătură psihică; sufletul și inima femeii sînt mai maleabile, mai receptive și mai pline de duioșie și compasiune pentru suferințele altora. Așa se explică faptul că, în timp ce toți ucenicii se răspîndiseră și se ascuseseră de frică, sfințele femei mironosițe au însoțit pe Mîntuitorul Hristos pînă pe Golgota, împreună cu Sfînta Fecioară Maria. Ele fuseseră martore la îngroparea Mîntuitorului de către Iosif din Arimateea, care și acesta era ucenic al Domnului, însă pe ascuns, de frică. Îndrăznind, el a intrat la Pilat și a cerut trupul lui Iisus.

Pilat, aflînd de la sutaș că Iisus murise, a dăruit lui Iosif trupul; iar Iosif, cumpărînd giulgiu de in și pogorînd pe Iisus de pe cruce, L-a înfășurat în giulgiu și L-a pus într-un mormînt, care era săpat în stîncă. Apoi a prăvălit o piatră mare pe ușa mormîntului, iar Maria Magdalena și Maria lui Iosie sau a lui Iacob priveau unde era pus.

Se scurseseră doar două zile de la îngroparea Mîntuitorului Iisus Hristos. Liniștea din grădina lui Iosif din Arimateea, unde era mormîntul, a fost tulburată de pașii tremurînzii și sfioși ai sfințelor femei miro-

noșițe : Maria Magdalena, Maria mama lui Iacob și Salomeea, mama celor doi frați Apostoli, Iacob și Ioan, fiii lui Zevedei ; cele două surori ale lui Lazăr, Marta și Maria ; Ioana lui Hūza, sfetnic al lui Irod Antipa și Suzana, care cumpărînd miresme, în ziua cea dintîi a săptămîinii, foarte de dimineață, încă întuneric fiind, au venit la mormînt ca să ungă trupul lui Iisus, precum era obiceiul iudeilor.

Ca unele care fuseseră martore la îngroparea Mîntuitorului și văzuseră piatra cea mare și grea, ce fusese prăvălită pe ușa mormîntului, erau foarte îngrijorate de faptul că se simțeau prea neputincioase pentru a da la o parte piatra de pe ușa mormîntului, ca să poată intra în mormînt și să ungă cu miresme trupul Mîntuitorului.

Dar ajungînd la mormînt au văzut piatra răsturnată și mormîntul gol și intrînd în mormînt au văzut un tînăr șezînd în dreapta, îmbrăcat în veșmînt alb. Acesta era îngerul Domnului, care precum relatează Sfîntul Evanghelist Matei, s-a pogorît din cer, a răsturnat piatra de pe Mormînt și ședea deasupra ei ; înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămîntea albă ca zăpada (Matei XXVIII, 3). Îngerul le-a zis : «Nu vă înspăimîntați ! Căutați pe Iisus Nazarineanul cel răstignit ? A înviat, nu este aici ; iată locul unde a fost pus El. Mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge mai înainte de voi în Galileea ; acolo îl veți vedea pe El, precum a zis vouă».

Pentru dragostea, devotamentul, curajul și mărinimia sfintelor femei mironosițe, Mîntuitorul Iisus Hristos le-a învrednicit să audă cele dintîi vestea învierii Lui ; să-L vadă cele dintîi pe Mîntuitorul înviat, căci pe cînd mergeau ele să vestească ucenicilor învierea, Iisus le-a întîmpinat zicînd : «Bucurați-vă ! Iar ele apropiindu-se au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat».

Se cunoaște starea de umilință și decădere a femeii în lumea antică ; femeia era roaba bărbatului, fără niciun drept, numai acela de a munci și de a naște fii în durere ; bărbatul avea dreptul de viață și de moarte asupra femeii și asupra copiilor, drept nelimitat de nici o lege.

În creștinism, femeia nu mai este sclava bărbatului și element de disprețuit, ci se bucură de cinstea, stima și respectul societății, ca una care este și ea chipul lui Dumnezeu, ca și bărbatul, și totodată factor indispensabil pentru progresul social.

Femeia creștină este o patriotă înflăcărată, o militantă pentru drepturile omului și pentru întronarea păcii în lume. Se cunosc în trecutul neamului nostru femei care atunci cînd patria, care este mama noastră comună, s-a găsit în pericol, s-au înrolat în armată, pentru ca umăr la umăr cu ostașii țării să apere patria, să lupte și să moară pentru ea, binecunoscînd că jertfa pe altarul sfînt al patriei este cea mai scumpă jertfă. Exemplu viu este Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu, în primul război mondial din anul 1916. Femeile sprijină azi problemele lumii contemporane : înlăturarea războiului din viața omenirii ; eliberarea popoarelor de sub jugul colonialismului și neocolonialismului ; stingerea focarelor de război din orice parte a lumii și întronarea păcii în lume, precum și ajutorarea statelor slab dezvoltate ; ele luptă de asemenea împotriva bolilor, a mizeriei, a foametei, a analfabetismului etc. Milioane

și milioane de femei sînt încadrate astăzi în cîmpul muncii, în toate domeniile de activitate umană, aducînd un aport considerabil la dezvoltarea economiei noastre naționale.

În ceea ce privește rolul femeii creștine ca soție, ca mamă și ca factor educativ, trebuie să amintim că creștinismul a ridicat căsătoria și familia la rangul de Sfîntă Taină. Sfîntul Apostol Pavel numește căsătoria «Taină Mare» (Efes. V, 32), constituind-o sub forma ei monogamă.

Familia este prima celulă socială; ea stă la baza întregii omeniri. De sănătatea și trăinicia familiei depinde progresul social și moral al unui popor. Familia creștină este o școală morală, o pepinieră de virtuți, primul așezămînt de educație și totodată o vatră de lumină și de căldură de la care se încălzește și individul și societatea.

În familia creștină, am putea spune că rolul femeii, ca soție și ca mamă este preponderent. Nimeni și nimic pe lume nu poate înlocui acțiunea binefăcătoare a mamei, în familie. Truda și zbuciumul mamei pentru buna creștere și educația copiilor ei, la poporul nostru, a fost cîntat în cuvinte alese de mulți din poeții noștri ca Gh. Coșbuc, M. Eminescu și alții.

Într-adevăr, cine alta învață pe copil bunele deprinderi, prima rugăciune; cine îl învață pe copil pentru prima dată să-și însemne chipul cu semnul Sfintei Cruci! Cine alta, decît mama, care, atunci cînd copilul ei este bolnav, nu dă dormitare ochilor săi, înălțînd rugăciuni fierbinți pentru însănătoșirea copilului ei?

Exemplul sfintelor femei mironosițe l-au urmat, de-a lungul a aproape două milenii de viață și spiritualitate creștină, milioane și milioane de femei creștine. Biserica creștină își amintește cu evlavie de Sfînta Elena, mama Sfîntului Constantin cel Mare, care a adus pace Bisericii; de Emilia, mama Sfîntului Vasile cel Mare; de Antuza, mama Sfîntului Ioan Gură de Aur; de Nona, mama Sfîntului Grigorie de Nazianz; de Monica, mama Fericitului Augustin și de multe altele.

Părinții capadocieni datoresc în cea mai mare parte evlavia, credința și formația lor religioasă-morală, mamelor lor, care au fost exemple vii de trăire a învățaturii și spiritualității creștine.

Dar, nu numai în trecut, ci și în vremea noastră întîlnim personalități care afirmă că toată zidirea și zestrea lor spirituală o au de la mamele lor.

Prea Fericitul Patriarh Justinian în cuvîntarea de răspuns, din ziua Învierii din acest an — cînd clerul Capitalei urcă dealul Patriarhiei, pentru a prezenta părintelui lor duhovnicesc sentimentele lor de grațitudine și recunoștință pentru opera înfăptuită în ogorul Bisericii Ortodoxe Române, ca și pentru a-i înmulți bucuria pascală — a afirmat că de la mama Prea Fericirii Sale a moștenit evlavia, credința, dragostea și atașamentul față de lucrarea Bisericii.

Legile statului nostru ocrotesc familia, mama și copilul, iar conducerea statului apreciază la justa valoare aportul femeii în toate domeniile de activitate umană, făcînd din ea un factor indispensabil pentru progresul social.

În creștinism, femeia nu mai este sexul slab, inferioară bărbatului, ci egală în drepturi și datorii cu el, demnă de respectul și prețuirea

societății și, aceasta cu atât mai mult cu cât în sînurile ei se zămislește și odrăslește viața.

Iată dar, cum învățătura creștină a făcut și face din multe Marii Magdalene păcătoase, femeii mironosițe. Amin.

Preot DUMITRU ALEXANDRU

LA DUMINICA SAMARINENCII

Această a V-a duminică după Paști, Sfînta noastră Biserică a închinat-o convorbirii dintre Mîntuitorul Iisus Hristos și o femeie samarineancă, din cetatea Sihar. Biserica a închinat duminica de astăzi, acestei convorbiri, deoarece importanța ei este covârșitoare pentru noi, întrucît Iisus Hristos, care n-a venit să strice Legea, ci să o plinească, prin cîteva cuvinte pe care Sfînta Evanghelie ni le-a adus înainte, deschide perspectivele unei viziuni noi, mîntuitoare, asupra legăturii dintre om și Dumnezeu și a legăturii dintre oameni.

Unde să ne închinăm ? Unde este Dumnezeu... aici pe muntele Garizim din Samaria sau în Ierusalim ? — a întrebat femeia samarineancă.

Răspunsul Mîntuitorului este pentru ea uimitor, neașteptat, de necrezut. La perspectiva nouă pe care o deschide sufletului credincios și însetat de mîntuire, cînd se adaugă și alte descoperiri de realități tainice, care i se aduc în față, samarineanca — al cărei nume era Fotini — nu mai știe ce să facă, decît să meargă să răscolească cetatea Siharului să o pună pe drum și să o aducă la picioarele Profetului dătător de apă vie, aflat încă la fîntina multiseculară a patriarhului Iacov.

Pașii Domnului porniseră spre Galileea și ajungînd oboșiți se oprișeră în acest loc. În aceste clipe dogoritoare în care soarele era la amiază, fîntina nu era cercetată de nimeni căci nu era ceasul de scos apă. Era ceasul al VI-lea din zi, după numărătoare iudaică, era ceasul în care Eva fusese izgonită din Rai, era clipa în care omul a făcut pentru prima oară cunoștință cu setea, cu foamea, cu suferința.

Iisus era singur. Iisus aștepta. Deși era ceasul cînd nimeni nu venea la fîntină, El știa că va veni cineva de aceea aștepta.

— Aștepta clipa în care va spune : Eu, cel ce vorbesc cu tine, Eu sînt Hristosul.

— Aștepta clipa în care va arunca sămînța menită să rodească închinarea în «Duh și adevăr».

— Aștepta clipa cînd, în lumina noii Sale învățături, oamenii cetății vor mărturisi : Acesta este Hristosul, Mîntuitorul lumii.

În ceasul acela, cînd nimeni nu venea după apă, s-a apropiat femeia samarineancă (o urmașă a Evei) și de la ea, Iisus cere apă să bea. Mirarea ei că un iudeu — cu care compatrioții ei samarineni erau de cîteva veacuri în dușmănie — o roagă să-i dea apă să bea, mirarea ei nu se

oprește aici. Ea crește în clipa în care Iisus îi zice : Dacă ai ști darul lui Dumnezeu, ai fi cerut tu de la Mine apă vie, apa care izvorăște viața cea veșnică.

Apa din fântina lui Iacov, apa tuturor fântinelor de pe pământ, apa lumii, apa care astîmpără vremelnice setea trupească, este apa tulbure a gândurilor omenesti, a sentimentelor ce despart pe frați, pe fiii lui Dumnezeu, pe samarineni de iudei, pe iudei de cei de alt neam, pe oameni între ei.

Apa cea adevărată, izvor de viață veșnică, este harul divin care pe cei ce-l primesc îi sfințește, îi face popor al lui Dumnezeu și părtaș ai vieții veșnice. O picătură din această apă, a făcut ca ochii samarincii să întrezărească o lume nouă pe care mintea ei n-o putea cuprinde, era universul întreg în care venise Cel pe care-L așteptau, și știau că va veni să-i învețe toate : Mesia, Hristosul. Și atunci, împovărată de această descoperire ea aleargă binevestind : veniți și vedeți, veniți și vedeți un Om care mi-a spus toate, veniți și vedeți, nu cumva Acesta este Hristosul ? Lîngă piatra fântinii lui Iacov, Iisus îi spusese : Eu sînt.

În cuprinsul acestei clipe, în care Mîntuitorul își dezvăluie taina, spunînd femeii samarince cine este El, încep să se năruie zăgazarile de dușmănie dintre neamuri și sub arcada de lumină a cerului de amiază, credincioșii se înfrățesc în închinarea lui Dumnezeu în Duh și adevăr. În clipa în care Mîntuitorul spune femeii samarince că adevărații închinători se vor închina Tatălui în Duh și adevăr, Mîntuitorul, ca Dumnezeu, îi vede pe toți oamenii în marea perspectivă a noii Sale învățături. uniți în credință, simțire și faptă, ca fii ai Aceluiași Dumnezeu. Și spune această nouă învățătură ca Fiu al lui Dumnezeu, în cuvinte care n-au fost spuse niciodată cu atîta frumusețe.

Această sămînță a căzut în pământ bun. Samarinenii căutau pe Dumnezeu : Doamne, unde și cum trebuie să ne închinăm ? Unde sînt bine primite jertfele noastre de berbeci, de tauri și țapi, în Ierusalim sau pe Garizim ? Răspunzînd femeii Mîntuitorul îi zice : Nici în muntele acesta, nici în Ierusalim, căci «vine ceasul și acum este, cînd adevărații închinători se vor închina Tatălui în Duh și adevăr».

«În Duh și adevăr», nu cu sînge de la jertfele animalelor sau numai la Ierusalim sau pe muntele Garizim, ci în toată lumea, căci întreaga lume este creație și faptă a lui Dumnezeu. Închinarea în Duh și adevăr este expresia credinței tuturor oamenilor și din toate neamurile. Închinarea în «Duh și adevăr» nu-ți cere să fii nici iudeu, nici samarinean, nici roman, nici grec, ci să te arăți în toate fiu al lui Dumnezeu. Din clipa în care nici Ierusalimul, nici «muntele acesta», Garizimul, nu mai sînt locuri unice de închinat, învățătura Mîntuitorului devine universală, se cere propovăduită tuturor oamenilor, tuturor celor ce cred în Dumnezeu, tuturor celor ce prin sfințenie și dragoste se vădesc fii ai lui Dumnezeu, formînd împreună poporul Său. Religia creștină înseamnă trăirea în Duh și adevăr, căci «Duh este Dumnezeu, iar cei ce i se închină, «în Duh și adevăr» se cade a i se închina.

Temeiul acestei vieți ce se naște din apa vie a harului divin, este dragostea frățească, este înțelegerea și într-ajutorarea dintre popoare,

este iertarea și îngăduința reciprocă, este facerea de bine, este lauda și preamărirea lui Dumnezeu Atoatefăcătorul. Din apa cea vie a harului izvorăsc toate binefacerile pe care bunul Dumnezeu le revarsă cu îmbelșugare asupra lumii și pe care oamenii de bine le săvârșesc în folosul semenilor lor.

În dragostea Lui sîntem cuprinși toți. Ea nu este localizată în cîteva părți, ea este peste tot, în întinderea geografică fără de margini. Ea este universalismul creștin al frăției și al buneii înțelegeri care izvorăște din fîntina cea veșnic vie a Evangheliei lui Hristos, din toată Sfînta Invățătură a Sfintei noastre Biserici, din care «cine va bea nu va înseta în veac».

Au venit la picioarele lui Iisus toți locuitorii Siharului și L-au rugat să rămînă în cetatea lor și El a rămas acolo două zile. În aceste două zile cuvîntul Lui a rodit înmiit, ca bobul de grîu așezat în pămînt.

Locuitorii cetății Siharului recunosc în El pe Mîntuitorul lumii. Da, pentru că Evanghelia Lui a fost dată tuturor neamurilor. Mesajul Lui, mesajul celui dumnezeiesc «pace vouă» a coborît în inimile tuturor celor ce cred «în Duh și adevăr», așa cum ne spune Sfînta Evangheligie de astăzi. Așa crezînd și noi și în Iisus Hristos căutînd mîntuirea noastră, cu smerenie să ne închinăm Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh Amin.

Pr. Prof. N. BORDAȘIU

LA DUMINICA A VII-A DUPĂ PAȘTI

Despre credință

Această Duminică a VII-a după Paști este așezată între două mari sărbători creștine: Înălțarea Domnului și Pogorîrea Sfîntului Duh sau Rusaliile. Joi din săptămîna aceasta am prăznuit cu toată evlavie și cu toată bucuria amintirea zilei cînd Mîntuitorul nostru Iisus Hristos s-a înălțat cu trupul la ceruri la 40 de zile după slăvita Sa înviere, plinindu-I-se astfel rugăciunea, pe care cu atîta stăruință și cu nemărginită încredere a adresat-o Tatălui Său celui ceresc în Joia pătîmilor și pe care rugăciune ne-o amintește Sfînta Evangheligie de astăzi cînd zice că «ridicîndu-și ochii la cer, Mîntuitorul a zis: Tată, a sosit ceasul, preamărește pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te preamărească pe Tine». De altfel acesta este un adevăr pe care noi creștinii îl mărturisim cu toată tăria și cu toată convingerea cînd spunem în Simbolul Credinței că Mîntuitorul «s-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui».

Înălțîndu-se cu trupul la cer, Mîntuitorul a primit de la Dumnezeu Tatăl suprema și veșnica preamărire despre care ne vorbește atît de frumos Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni (I, 19—22).

Duminica viitoare, la 50 de zile de la praznicul Învierii Domnului, vom prăznui Rusaliile, adică marea minune a pogorîrii Sfîntului Duh peste Sfîntii Apostoli și prin ei peste Sfînta Biserică în chip vădit, adică

în chip văzut și auzit, și vom da slavă lui Dumnezeu celui atotputernic pentru marele dar al Duhului de viață făcător trimis în lume ca să sfințească Biserica și prin ea sufletele iubitoare și cinstitoare de Hristos și să întărească în inimi credința în Dumnezeu cel adevărat.

În duminica de astăzi biserica noastră mai face și pomenirea Sfinților Părinți, care s-au adunat la Niceia în Asia Mică la anul 325 d. Hr., în primul sinod sau conciliu ecumenic, pentru ca să condamne erezia lui Arie celui de Dumnezeu hulitor, care învăța că Fiul n-a fost Dumnezeu adevărat, ci o făptură a Tatălui.

Fără îndoială că Bunul Dumnezeu ne-a făcut și ne face neconținut multe și mari daruri, încît viața fiecăruia e o ploaie neconținută de binefaceri primite de sus. Dar între toate darurile pe care Cel de sus ni le poate da, cel mai de preț este *darul credinței* despre care vom vorbi astăzi.

Ce este credința creștină? Răspunsul îl avem în catehism, care ne învață că credința creștină este «un dar dumnezeiesc, în puterea căreia primim ca adevărate sau ca adevăruri sigure tot ce ne-a descoperit Dumnezeu și ne învață Sfânta Biserică» (*Catehism ortodox*). Este un dar al lui Dumnezeu, fiindcă ea e rodul lucrării harului lui Dumnezeu, care ne luminează mintea, ne încălzește inima și ne mișcă voința ca să primim și să ținem cu toată convingerea drept adevăr neîndoielnic tot ceea ce Dumnezeu a descoperit în Sfânta Scriptură și ne învață Sfânta Biserică. Prin urmare se numește credincios acel suflet care crede cu tărie, fără cea mai mică îndoială, tot ceea ce spune Sfânta Scriptură și ceea ce învață Biserica creștină prin slujitorii săi.

Obiectul material al credinței noastre sau ceea ce trebuie să credem e întregul tezaur de adevăruri pe care Dumnezeu le-a descoperit oamenilor prin patriarhi, prin prooroci și mai ales prin Iisus Hristos, Fiul Său, și prin Sfinții Săi Apostoli, adevăruri care privesc pe Dumnezeu și pe Iisus Hristos, sau cum spune un autor: «Credem aci pe pământ ceea ce vom vedea într-o zi în cer», lucru pe care Mîntuitorul l-a rezumat atît de frumos în Sfînta Evanghelie de astăzi: «Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, Dumnezeu cel adevărat și pe Iisus Hristos, pe care l-ai trimis» (Ioan XVII, 3).

Motivul pe care se bazează creștinul cînd crede nu este evidența acestor adevăruri, căci ele de cele mai multe ori depășesc puterea de cunoaștere și posibilitatea de pătrundere a minții noastre omenești, ci este autoritatea cuvîntului lui Dumnezeu. Credem nu pentru că știm, credem nu pentru că înțelegem, ci credem pentru că ne-a spus-o însuși Dumnezeu.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a pus ca temelie a Bisericii Sale, a religiei Sale virtutea credinței, care e *absolut necesară* pentru cel ce vrea să-și mîntuiască sufletul. Sfîntul Apostol Pavel o spune răspicat în Epistola către Evrei (XI, 6): «Fără credință e cu neputință să plăcem lui Dumnezeu».

Multe și mari sînt *binecuvîntările credinței*.

Credința e virtutea care-l unește pe credincios cu Dumnezeu.

Prin ea ne împărtășim din viața și din gândirea lui Dumnezeu, așa încît lumina lui Dumnezeu devine lumina noastră, înțelepciunea lui Dumnezeu înțelepciunea noastră, viața Lui viața noastră.

Credința e un izvor minunat de lumină care luminează pe credincios și-l face să cunoască multe adevăruri, pe care cu mintea proprie nu le-ar fi putut cunoaște niciodată, sau îl ajută să aprofundeze adevărrurile cunoscute deja prin rațiune. Fără lumina credinței noi n-am fi putut cunoaște taina Sfintei Treimi, Taina întrupării Domnului, învieirea morților ș.a. ; iar cuvîntarea de pe munte a Mîntuitorului, cu cele 9 fericiri sînt o perfecționare minunată a eticei naturale.

Credința e un izvor nesecat de forță pentru viața noastră, dîndu-ne convingeri clare și adînci asupra vieții noastre aici pe pămînt și asupra rostului ei, convingeri care apoi întăresc nespus de mult voința noastră în năzuința ei spre bine. Credința creștină explică pe deplin rostul nostru. Ea ne dă un ideal vrednic de orice sacrificiu pentru a-l ajunge. Învățîndu-ne că am fost zidiți de Dumnezeu pentru a-l cunoaște, iubi și sluji aci pe pămînt, pentru a-l cunoaște pe deplin, a-l iubi și a-l sluji apoi în veșnicie în viața de dincolo, arătîndu-ne neconținut ceea ce Dumnezeu a făcut și nu încetează de a face pentru noi, credința ne învață că sîntem aici pe pămînt pentru ca prin îndeplinirea tuturor datoriilor noastre să ajungem la fericirea vieții de dincolo.

Cum trebuie să fie credința noastră ?

1. Trebuie să fie *tare*. Pentru cîți dintre noi nu se potrivește mustrarea pe care Mîntuitorul o face apostolilor : «pentru ce vă temeți, puțin credincioșilor ?» (Matei VIII, 26). Nu am nici un motiv să mă îndoiesc, cînd credința mea se bazează pe cuvîntul lui Dumnezeu, care nu poate fi decît adevărat. Să spunem și noi cu un iubitor de Hristos : «Doamne, dacă e greșeală ceea ce cred, înșelăciunea vine de la Tine, pentru că numai Tu ai putut face atîtea minuni, pe care se reazimă ceea ce cred eu». Prin urmare cînd cred cuvîntului lui Dumnezeu întărit de atîtea minuni, cînd cred ceea ce au crezut patriarhii, proorocii, apostolii, mucenicii și atîtea milioane și milioane de suflete, pot fi absolut sigur că nu greșesc. Iar dacă cred Bisericii, bine fac, căci ea a primit putere și poruncă de la Mîntuitorul de a învăța pe oameni legea Lui cu puterea, cu autoritatea și cu negreșelnicia Lui.

2. Credința trebuie să fie *întregă*, adică să cred tot ceea ce Dumnezeu îmi poruncește să cred prin Sfînta Biserică. Învăătura creștină e un tot unitar, pe care trebuie să-l primesc așa cum mi l-a dat Dumnezeu prin Hristos și prin Biserica Sa. Nimeni nu are voie să facă corecturi, tăieturi sau ștersături din învăătura dumnezeiască, pe care sau o primim în întregime așa cum ni s-a dat, sau nu putem să ne numim credincioși : «Voi, care credeți numai ceea ce vă convine și respingeți ceea ce vă supără, nu credeți Evangheliei, ci vouă înșivă», spune Fericitul Augustin.

3. Trebuie să fie *smerită*. Credința ne învață de cele mai multe ori lucruri care trec peste puterea de pătrundere a minții omenești.

Dacă nu totdeauna putem înțelege ceea ce ne învață credința, totdeauna putem însă să zicem cu smerenie : Cred Doamne, ajută neputinței mele.

4. Credința trebuie să fie vie, adică practică, ceea ce înseamnă că trebuie să fie împreună cu fapte. Mîntuitorul ne învață : «Nu tot cel ce-mi zice : Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu care este în ceruri» (Matei VII, 21). Iar Sfîntul Pavel în Rom. II, 13 ne spune : «Nu cei ce au auzit legea sînt drepti la Dumnezeu, ci cei ce fac legea se vor îndrepta». Dar și mai lămurit ne arată Sfîntul Iacob II, 14 : «Ce folos este, frații mei, de ar zice cineva că are credință, iar fapte nu are ? Au poate credința să-l mîntuiască ? Căci de va fi fratele sau sora ta goi și lipsiți de hrana cea de toate zilele și le-ar zice cineva dintre voi : Mergeți cu pace, încălziți-vă și vă săturați ! și nu le-ar da cele de lipsă trupului, ce folos ar fi ? Așa și credința, dacă nu are fapte, moartă este în sine. Ci va zice cineva : Tu ai credință, iar eu am fapte : arată-mi credința ta fără faptele tale, și eu îți voi arăta din faptele mele credința mea !»

Sfîntul Cîril din Ierusalim zice : «Precum credința fără fapte e credință moartă, tot așa faptele dacă nu sînt produse de credința adevărată, sînt moarte. Credința fără fapte e ca o lampă fără ulei».

Cum să practicăm credința noastră ?

1. În primul rînd să-i mulțumim lui Dumnezeu pentru darul credinței, cum ne învață Sfîntul Pavel în epistola a II-a către Corinteni IX, 15 : «Mulțumită lui Dumnezeu pentru darul Lui cel nespus». Să-i mulțumim cu atît mai mult, cu cît mulți nu cred. Să-l rugăm să nu pierdem acest dar, ci el să fie tot mai mare, rugîndu-ne cu apostolii : «Doamne, mărește-ne credința» (Luca XVII, 5). Să alimentăm credința noastră printr-o viață tot mai evlavioasă și mai ales prin citirea Sfintei Scripturi și a altor cărți bune.

2. Să evităm tot ceea ce ne poate tulbura în credința noastră.

3. Să ne obișnuim a avea pe Mîntuitorul Iisus în centrul gîndurilor noastre, dornici de a-l cunoaște tot mai bine pentru a-l iubi tot mai mult.

4. Să vedem în toate lucrurile mîna lui Dumnezeu, să-l vedem pretutindeni în lucrările Sale. Persoanele care ne înconjoară să le socotim pe toate ca fiind chipul lui Dumnezeu, fiii aceluiași părinte ceresc, frați întru Hristos Domnul.

5. Vorbele noastre să fie vrednice de un creștin, iar faptele noastre să se apropie cît mai mult de cele ale lui Hristos, care să fie totdeauna modelul pe care să-l imităm.

6. Să trăim credința noastră : prin rugăciuni, prin pilda vieții noastre, luminată, încălzită și infrumusețată de credință, prin cuvintele noastre mărturisind cu smerenie, dar și cu tărie crezul nostru creștin.

Fie ca credința noastră în Dumnezeu să fie lumina gîndurilor noastre, tăria convingerilor noastre, călăuza vieții noastre, iar Mîntuitorul Hristos, pe care-l mărturisim prin credința că e Fiul lui Dumnezeu, să fie răsplata credinței noastre, în viața de veci. Amin !

Pr. I. VESA

CUVÎNT LA SFINȚII ȘI ÎNTOCMAI CU APOSTOLII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA

Biserica creștină a înălțat pînă la treapta de sfinți pe mai mulți împărați chiar din epoca ecumenicității ei. Mai presus de toți însă a cinstit pe Sfinții împărați Constantin și maica sa Elena numindu-i: «de Dumnezeu încununați mari împărați și întocmai cu Apostolii». Ca urmare nenumărate sfinte lăcașuri, ca și această catedrală patriarhală, au primit hramul Sfinților împărați Constantin și Elena.

Este de la sine înțeles că Biserica creștină a cinstit pe mulți pentru desăvîrșirea lor duhovnicească și pentru sporul de dreptate și iubire pe care l-au adus între ei și în lume — cu alte cuvinte pentru progresul sau dîra de lumină pentru comunitate sau societate și în fața lui Dumnezeu, pe care le-au însemnat viața lor la dimensiunile proprii lor.

Biserica Ortodoxă de pretutindeni cinstește astăzi cu cîntări alese pe Sfîntul Constantin zicîndu-i: «Cu adevărat fericit este sînul care te-a alăptat împărate al lumii, dorite de bucuria credincioșilor, Constantine, de Dumnezeu încununate..., bogăția și scutitorul săracilor și văduvelor, acoperămîntul celor smeriți și nepricepuți, îndreptătorule după adevăr al celor necăjiți și izbăvirea celor robiți».

Creștinii de totdeauna și-au putut pune întrebarea: Cum a fost cu putință ca o religie cum e creștinismul, care a fost credința celor săraci, smeriți și obidiți, propovăduită de pescari și vameși la începuturile lui, să ridice la treapta de «sfinți de Dumnezeu încununați și întocmai cu Apostolii» pe Împărații Constantin și maica sa Elena?

Acum aproape trei sute de ani învățatul Mitropolit-martir Antim Ivireanul a tipărit două cuvinte de învățătură despre Sfîntul Constantin și maica sa Elena.

În aceste cuvinte el arată că aceasta a fost cu putință datorită faptului că binefacerile pe care le-au adus ei Bisericii s-au măsurat după desăvîrșirea transformării lor duhovnicești.

Acesta este primul sens al marilor titluri cu care i-a împodobit Biserica numindu-i «de Dumnezeu încununați, mari împărați și întocmai cu Apostolii».

Fiecare din noi lucrăm la nivelul nostru propriu, spiritual și social.

Repetăm că măreția unei fapte nu se judecă din punct de vedere creștin numai după proporțiile ei vizibile și după ecourile ei sociale, ci și după desăvîrșirea celui care o săvîrșește, adică după dăruirea de sine totală, jertfelnicia și smerenia cu care le săvîrșește. Așa se face că Mîntuitorul a rînduit ca în Biserică să se pomenească în veci văduva săracă, care a dăruit templului un *codrant*, adică un bănuț, din toată sărăcia ei, și nu pe cei care aruncau aurul, care nu însemna nimic la bogăția lor ba mai mult, a binecuvîntat pe cei care dau un pahar de apă celui însetat în numele Lui.

Dar atunci cînd ești și într-un loc de răspundere mare și cînd faptele tale însemnează mult în viața Bisericii și a lumii contemporane, atunci această răsfrîngere imensă a activității individuale și comunitare

se cuvine să aibă și o meritată binecuvîntare și proslăvire din partea societății și a Bisericii pe respectivele dimensiuni.

Înfăptuirile lor au dat alt curs istoriei în favoarea creștinismului, libertății și a progresului dacă le privim prin prisma epocii respective, sclavagiste și stăpînită de porniri sălbatice. Astfel Sfîntul Constantin cel Mare, păgîn fiind, izbutește să dea libertate de conștiință creștinilor, prin edictul de la Mediolan din 313, după biruința strălucită împotriva lui Maxențiu. Același lucru se va repeta cu urmașul lui Maxențiu, Liciniu, la 324.

Se poate înțelege ușor ce au însemnat apoi decretele Sfîntului Constantin care puneau capăt prigoanelor sălbatice împotriva creștinismului, ce revoluție a însemnat puterea dată Bisericii creștine de a elibera pe sclavii ei. A luat tatălui dreptul de a omori sau de a vinde copiii. A reglementat dreptul soților pentru a stîrpi concubinajul năzuind să pună femeia pe picior de egalitate cu bărbatul. A pus să se zidească biserici în marile orașe începînd cu Ierusalimul, Roma și, în sfîrșit a zidit orașul care-i poartă numele și care a devenit capitala imperiului.

Fără îndoială că titlul de a fi «întocmai cu Apostolii» l-a dat Biserica creștină Sfîntului Constantin pentru că el a inaugurat sfințele și atotîndreptătoarele Sinoade Ecumenice, care formulează fără greșală învățăturile, canoanele organizatoare și cultul, valabile pentru întreaga creștinătate, convocînd cel dintîi sinod ecumenic în 325.

Astăzi, cînd Biserica Ortodoxă pregătește al VIII-lea Sinod Ecumenic după 12 veacuri de la cel din urmă din epoca ecumenicității ei, inițiativa Sfîntului Constantin apare în toată strălucirea ei, fiindcă Sfintele Sinoade Ecumenice au fost cele care au salvat unitatea Bisericii. Amintim cu acest prilej că Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, în frunte cu Întîistătătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, participă activ la pregătirea acestui Sfînt Sinod Ecumenic al Bisericii Ortodoxe de pretutindeni.

Noi ne mai întrebăm astăzi: Cum a fost cu putință ca un om așa de angrenat în tradițiile vechi ale păgînismului, să se rupă de ele și să le sfărîme, să se despartă de puternicii și bogații pămîntului și să se facă scutul și apărătorul celor obidiți, slabi și săraci — masa mare a populației cumplitei epoci sclavagiste? Cum s-a putut preface un leu în miel, care să arate unei lumi obidite, exploatate și umilite piscurile înșorite ale unei vieți noi în libertate, neexploatate de semenul său, în care omul își recapătă conștiința demnității de a fi creat «după chipul lui Dumnezeu», podoabă și cunună a creației —, pentru care însuși Fiul lui Dumnezeu s-a intrupat și a primit moartea și încă moartea infamantă pe cruce?

Răspunsul ni-l dă faptul central al vieții sfinților Constantin și Elena: cu o viață de iubire a tuturor semenilor, ca fii egali ai aceluiași Părinte ceresc, de împăcare cu sine, cu oamenii, cu Dumnezeu, de lepădare a asupririi și exploatării, de pace!

Sfinții Constantin și Elena s-au smerit și au înțeles că bogății n-au adus nimic în lumea aceasta și nu vor putea lua nimic cu ei în lumea de dincolo, afară de rodul faptelor bune.

Ei au înțeles că fericirea în această lume nu constă în onoruri ci în bucuria pe care ți-o dă *slujirea altora*, după cuvîntul Domnului : «Cei ce se socotesc cîrmuitori ai neamurilor domnesc peste ele și cei mai mari ai lor le stăpînesc. Dar între voi să nu fie așa, ci care va vrea să fie mare între voi, să fie slujitor al vostru, și care va vrea să fie întii, să fie tuturor slugă» (Marcu X, 42—44).

Iisus, cel ce a dat totul, ne cere acest lucru cu hotărîre. Căci ce sîntem, cînd ne rugăm, decît niște cerșetori și prieteni ai lui Dumnezeu, în același timp ?

Într-adevăr «oricît de bogat ar fi un om pe pămînt este sărac în fața lui Dumnezeu», cum a zis un sfînt.

Dacă cu adevărat lumea a fost răstignită pentru noi, cum zice Apostolul, atunci și noi să fim răstigniți pentru lume. Căci omul care și-a închinat viața lui Dumnezeu, devine o jertfă vie pentru el, în virtutea preoției obștești.

Tradiția creștină a păstrat cu evlavie credința că lupta dreaptă a Sfîntului Constantin pentru cauza progresului și a păcii în imperiu a fost ajutată în mod suprafiresc de arătarea crucii pe care era scris : «În acest semn vei învinge». Iar Sfînteii Elena, maicii lui i-a fost dată bucuria negrăită, la sfîrșitul unui drum lung, la Ierusalim, să afle crucea pe care a fost răstignit Mîntuitorul. După aceea a zidit lăcașuri mărețe în Betleem, pe Golgota și pe Muntele Măslinilor, împodobindu-le în chip cu totul deosebit.

Astăzi, cînd Biserica Ortodoxă de pretutindeni sărbătorește pe Sfîntii Împărați de Dumnezeu încununați și întocmai cu Apostolii Constantin și maica sa Elena, se cuvine să le aducem cinstirea după cuviință.

Sfînta noastră Biserică ne învață că această cinstire se aduce mai întii *imitîndu-le* pilda măreață a vieții lor. S-ar părea că este cu neputință, dată fiind prăpastia aparentă dintre noi și sfinții împărați sărbătorii astăzi.

Totuși Biserica noastră ne încurajează pe acest plan cînd ne învață că în fața lui Dumnezeu nu este deosebire între împărat și sărac. Mai mult ea ne amintește cuvintele Sfîntului Petru (I Petru II, 9) care ne-a spus : «Voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească», înțelegînd prin aceasta că putem aduce jertfe duhovnicești pe altarele sufletelor noastre începînd cu smerenia, căci «jertfa lui Dumnezeu e duhul umilit, inima înfrînată și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. L.). Dar oare, după pilda sfinților Constantin și Elena nu putem să fim și noi slujitori ai semenilor noștri, în iubire, luptînd pentru pacea în lume și într-o lume fără exploatare și exploatați, într-o lume a progresului și a binevoirii, așa cum a definit-o Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în «Apostolatul Social», într-o lume a iubirii manifestată în jertfelnicie, în dăruirea totală pentru semenii noștri și transformată cu desăvîrșire ?

Sfînta noastră Biserică ne mai învață să *cinstim* și să *chemăm* pe sfinți *ca solitori*, ca purtători ai rugăciunilor noastre către tronul Celui Preaînalt. Căci prin dragostea cea mai presus de orice cuvînt noi toți

formăm o familie cu ei, în sîmul Sfinței noastre Biserici, după cuvîntul Sfîntului Pavel: «Nu mai sînteți străini și locuitori vremelnici ci sînteți împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu» (Ef. II, 19). Să nu înceteze dar rugăciunea noastră către Domnul și către cei plăcuți Lui, căci rugăciunea este respirația creștinului. Și mai ales astăzi, să ne îndreptăm cu osîrdie rugăciunile noastre către Sfinții Împărați Constantin și Elena, vrednicii solitori către Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Amin!

Prof. N. CHIȚESCU

PRAZNICUL ÎNĂLȚĂRII MÎNTUITORULUI HRISTOS

*«Și după ce Mă voi înălța de pe pămînt
voi atrage la Mine pe toți...»*

(Ioan XII, 32)

Niciodată Domnul Hristos n-a spus ceva care să nu fie îndeplinit și nici nu a săvîrșit ceva care să fie împotriva firii. Totuși sînt unele fapte care pentru noi sînt neînțelese și au constituit taine ale mîntuirii.

N-am putea înțelege minunile și semnele mai presus de fire, dacă Iisus Hristos n-ar fi fost Mesia cel promis de Dumnezeu-Tatăl primilor oameni, și cel vestit de profeții Vechiului Testament ca Cel mai mare Prooroc. N-ar fi avut loc vindecările miraculoase și tămăduirile de tot felul, dacă Hristos n-ar fi fost Doctorul sufletelor noastre. N-ar fi putut fi distrusă moartea și slujbașul ei, diavolul, dacă Domnul Hristos nu era Împăratul vieții. N-ar fi avut rost batjocorirea și patimile Domnului, dacă El nu ar fi venit să salveze sufletele noastre. Fără rost ar fi fost credința noastră dacă nu ar fi înviat Domnul și neajutătoare nădejdea dacă nu s-ar fi înălțat la cer.

Iată deci o privire scurtă, dar importantă pentru credința noastră în care ne convingem de taina mîntuirii în Hristos. De la întrupare «ca taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută» pînă la înălțarea Domnului, ca ultim fapt suprafiresc, dar de preaslăvire a Domnului, sînt înscrise faptele cele mai importante ale lucrării lui Dumnezeu în lume.

Toate faptele Domnului Hristos, în timpul activității Sale pămîntești, au avut ca scop să împlinească dorința de veșnicie a sufletelor dreptilor din veac adormiți, să dovedească puterea Dumnezeirii și să ne unească pe noi în dragostea Sa, dragoste veșnică și nepătată. Așadar praznicul de astăzi este glorificarea Mîntuitorului Hristos, dar și întărirea convingerii noastre că îl vom urma, pentru «că unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu» (Ioan XII, 26).

Înălțarea Domnului Iisus, încheie ciclul praznicelor împărătești. — Înălțarea este suprema descoperire și ultimul anunț al judecății de

apoi. De fapt în aceasta constă și actul de dreptate al desăvârșirii noastre, siguranța răsplatei și a vederii Dumnezeirii.

Mîntuitorul s-a înălțat la cer dovedind că trupul pe care l-a luat pentru mîntuirea noastră și-a îndeplinit misiunea prin înduhovnicirea lui, ceea ce înseamnă că transformarea ființei noastre în substanță spirituală nu se săvîrșește decît prin trupul și sufletul nostru.

Trupul Mîntuitorului a fost preaslăvit prin înviere, deci ridicat la nivelul menirii lui de «creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» (Facerea I, 26), iar sufletul, sau dumnezeirea Sa s-a atașat Sfintei Treimi îndeplinind astfel rolul Său de Fiul lui Dumnezeu prin înfierea noastră și de Răscumpărător prin ștergerea păcatului strămoșesc.

Prin intrupare, Mîntuitorul Hristos a venit la credincioși, părăsind cetele îngerilor, deci lumea spirituală, ne-a ridicat mai presus de îngeri încredințîndu-ne taina transformării, cu puterea Sfîntului Duh, a pîinii și a vinului în Trupul și Sîngele Domnului. Această minune permanentă pe care o săvîrșește preotul pe Sfîntul Jertfelnic, împreună cu rugăciunile credincioșilor face permanentă coborîrea și înălțarea Mîntuitorului Hristos.

Aceiași îngeri, martori oculari la Naștere, care cîntau : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire...» (Luca II, 14), au fost prezenți la înviere, asigurînd femeile mironosițe și pe Sfinții Apostoli de minunea săvîrșită : «ce căutați pe Cel viu cu cei morți, nu este aici s-a sculat precum a zis mai înainte...» (Matei XXVIII, 6), iar acum la înălțare aceiași îngeri ca existențe pure și spirituale asigură pe Maica Domnului, pe Sfinții Apostoli și pe cei de față că «... Acest Iisus, care s-a înălțat la cer din mijlocul vostru, va veni în același fel, așa cum L-ați văzut mergînd la cer...» (Fapte I, 11).

Învierea Domnului Hristos, arătările Sale după înviere nu ar fi putut convinge pe ucenici, dacă nu s-ar fi înălțat la cer, toți l-ar fi considerat o nălucă (Matei XIV, 26) sau o apariție, pentru că mintea lor nu-L înțelegea. În aceeași stare de uimire au rămas toți aceia care L-au văzut înălțîndu-se, dar Mîntuitorul i-a asigurat că vor înțelege minunea atunci cînd îi va lumina Sfîntul Duh «și vor primi puterea» de sus (Fapte I, 8).

Înălțarea Domnului a fost profețită încă din Vechiul Testament (Dan. VII, 13) și s-a împlinit pentru încrederea în adevărul învierii și vieții de apoi. De aceea faptul răscumpărării noastre își are obîrșia în înviere, dar continuarea răscumpărării se face prin înălțarea și trimiterea Sfîntului Duh în lume în ziua Cincizecimii.

Viața noastră în Hristos, relațiile de dragoste și respect pentru toată lumea ne fac permanent doritori ai vieții curate și liniștite.

Dacă răutatea se manifestă totuși, uneori, creștinul să fie acela care să înfrunte asemenea obstacole ale satanei. Pentru că nimic nu este mai de preț pentru viața noastră creștinească, decît porunca : «Așa să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd ei faptele voastre cele bune să preamărească pe Părintele vostru cel din ceruri» (Matei V, 16).

La praznicul de astăzi, ultimul din ciclul învierii, nu poate participa și mai ales înțelege aceia care au sufletele înveninate. Nu pot urca pe muntele credinței și nici nu pot privi taina mîntuirii și înălțării, aceia care au pe ochii lor solzii invidiei și urii. Creștinismul este religia împăcării totale : «mergi și te împacă cu fratele tău și apoi vino cu darul la altar...» (Matei V, 24, 25).

Praznicul de astăzi este ultimul apel la conștiința credinciosului ca să fie pregătit oricînd și să nu fie fără candelă aprinsă ca fecioarele neînțelepte. Sînt două obstacole de trecut : moartea cu judecata particulară și învierea cu judecata de apoi. Totul depinde de viața noastră, și cum știm să prețuim harul Sfintului Duh dat nouă de Biserică prin Sfintele ei Taine, așa va fi viața noastră de apoi.

Dacă la naștere puterile cerești au adus mesajul păcii și împăcării, la înălțarea Mîntuitorului îl lasă lumii : Pacea Mea dau vouă, Pacea Mea las vouă (Ioan XIV, 27) numai pentru frățietate și iubire între oameni, și care mesaj face din sufletele credincioșilor un cuget și un duh în adevăr. Această minune care se săvîrșește între noi, ne ajută să înțelegem și puterea dumnezeiască a Mîntuitorului Hristos prin înălțare. Înălțarea pecetluiește cele trei slujiri ale Mîntuitorului : Prooroc, Arhiereu și Împărat, avînd ca martori îngerii și credincioșii, care cîntă împreună (Apoc. XIV, 3) și slujesc împreună (Evr. I, 14). Veșmintul slujirii este deci umanismul și bunătatea cu atribute ale trupului Domnului slăvit și lăsat nouă moștenire spre îndumnezeire prin Sfînta Împărtășanie «pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20). Pentru aceasta Biserica aduce prinosul ei de mulțumire prin cîntarea «plinind rînduiala pentru noi, și cele de pe pămînt unindu-le cu cele cerești, Te-ai înălțat întru slavă Hristoase Dumnezeuul nostru, rămînînd totuși cu noi...» (Conducul praznicului).

Așadar, *Praznicul Înălțării Domnului* este prilejul de bucurie și nădejde în făgăduințele Mîntuitorului Hristos.

Cunoscînd și trăind aceste fapte minunate să ne curățim simțirea și să ne luminăm mintea pentru a înțelege rostul nostru creștinesc și al nemuririi sufletului prin desăvîrșirea trupului nostru prin fapte bune și respect, aceasta înseamnă «jertfă spirituală bineplăcută lui Dumnezeu...» (I Petru II, 5) și înțelegerea rostului venirii în lume și înălțării Domnului Hristos la cer.

Sufletul nostru să fie cutremurat de emoția sfîntă a înălțării și de așteptarea înfricoșatei judecăți, ca totdeauna să fim pregătiți, avînd pe Sfînții îngeri și pe sfînții trăitori pe pămînt ajutători și rugători pentru noi, încît să ne învrednicim, la sfîrșitul vieții noastre pămîntești, a auzi glasul blîndului Iisus : «Veniți binecuvîntații Tatălui Meu de moșteniți Împărăția gătită vouă înainte de întemeierea lumii...» (Matei XXV, 34), căci cu adevărat Hristos s-a înălțat. Amin !

Diac. P. I. DAVID

LA DUMINICA I DUPĂ RUSALII

Atunci răspunzînd Petru a zis : «Iată noi am lăsat toate și am urmat Ție»

Sîntem încă sub impresia strălucitului praznic al Rusaliilor, cînd, potrivit făgăduinții Mîntuitorului Iisus Hristos, Duhul Sfînt s-a pogorît peste ucenici și apostoli. Ne mai răsună și astăzi în minte cuvintele, asemenea unui testament, «și veți lua putere, venind Duhul Sfînt peste voi și îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și Samaria și pînă la marginea pămîntului» (Fapte... I, 8). Și din clipa aceea, Domnul sporea zilnic obștea celor care se mîntuiau (Fapte... II, 47).

De la aceste cuvinte mărturisite de către Sfîntul apostol Luca să ridicăm puțin ochii sufletului nostru și să privim cîmpurile, holdele și mările vieții și să vedem cetele nenumărate de sfinți, prooroci, apostoli, mucenici, mărturisitori și cuvioși care au lăsat toate și au urmat lui Hristos. Vom vedea pe toți sfinții strînși laolaltă în aria dumnezeieștii noastre biserici purtînd cununile biruinții și învierii. De aceea astăzi cinstim cu cîntări de laude pe sfinții apostoli, ierarhi și dascăli, bărbați și femei, mucenici și pustnici, pe sfinții lui Dumnezeu și pe cei care — mult mai mulți — numai Dumnezeu îi știe.

Azi la Duminica Tuturor Sfinților gîndul nostru se întoarce la Sfînta Evanghelie pe care ați ascultat-o și care spune : «oricine Mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu care este în ceruri» (Matei X, 32). Iată prima condiție pe care o pune Hristos celor ce vor să-L urmeze. Este mărturisirea dumnezeirii Sale care izvorăște numai dintr-o credință puternică, dintr-o dragoste fierbinte pentru Dumnezeu și pentru oameni. În această îmbrățișare a iubirii divine Dumnezeu și credinciosul se unesc într-o ființă, iar mărturisirea lui Hristos devine dovada filiațiunii noastre spirituale. Această mărturisire este nu numai un cuvînt, o vestire, o comunicare. Ea este împletită cu pilda vieții sale personale în care virtuțile creștine trebuie să strălucească asemenea diamantelor din cununa Divinului Împărat. Prin fiecare faptă bună, prin fiecare act de virtute, de milostenie, de pace, de jertfă, mărturisirea se confundă cu însăși viața în Hristos. În actul subiectiv al mărturisirii lui Hristos se disting două linii deosebite : convingerea sinceră a adevărului mărturisit și bucuria launtrică de a te simți una cu Hristos. În același timp, mărturisirea devine o rugăciune, o dăruire, o jertfă. Omul în fața lui Hristos-Dumnezeu, îmbracă haina smereniei și așează la picioarele Învățătorului darul credinței, al conștiinței și al inimii sale. Astfel mărturisirea devine un imn de slavă adus Creatorului, un imn de biruință și de fericire pentru bucuria mîntuirii. În clipa aceea cel ce mărturisește poate folosi cuvintele Marelui apostol Pavel care spunea : «nu mai trăiesc eu, ci Hristos este cel ce trăiește în mine».

Acest proces sufletesc a avut loc în cugetele nenumăratelor cete de sfinți pe care biserica noastră îi venerază și cinstește astăzi. De bună seamă că un sfînt ca Iustin martirul și Filosoful a pătruns cu spiritul său ascuțit în taina mărturisirii lui Hristos. În *Dialogul cu iudeul Trifon*

a înfățișat toate aspectele și pozițiile conștiinței creștine, văzînd în persoana Mîntuitorului «împlinirea legii și a proorociilor». Această conștiință i-a dat puterea de a trăi și a muri cu Hristos. Iar un sfînt ca Ignatie Teoforul, care după o pioasă tradiție ar fi fost acel copil pe care l-a așezat Iisus în mijlocul sfinților apostoli cînd le-a zis «de nu veți fi ca pruncii nu veți intra în împărăția cerurilor» (Matei XVIII, 3—4), ajungînd episcop al Antiohiei, înainte de a fi aruncat în cerc la lei, este invitat să jertfească zeilor. Bătrînul episcop și martir, cu un zîmbet de o divină bunătate și blîndețe le-a răspuns : «optzeci și șase de ani m-a ajutat și m-a întărit Stăpînul Meu, cum aș putea acum să-L trădez?»

Toți sfinții au dovedit că iubesc mai mult pe Dumnezeu decît lucrurile trecătoare și cu toți au slujit lui Hristos, fiecare în felul său, după darul și chemarea pe care a avut-o. Unii au fost prooroci, alții dascăli sau preoți : unii au avut darul vorbirii în limbi iar alții au mers pînă la marginile lumii propovăduind evanghelia lui Hristos. Unii s-au pustnicit în scorburi, peșteri și în crăpăturile pămîntului, iar alții au proslăvit pe Mîntuitorul de la înaltele catedre sau altare ale bisericii. Unii au suferit munci și chinuri fiind aruncați în mare sau în cazane cu ulei fier, trași pe roată sau pe grătare înroșite cu foc. Unii au fost dați hrană fiarelor, înghețați de vii sau arși pe rug. Unii au trăit în feciorie luptîndu-se cu patimile, iar alții dăruind averile la săraci, au trăit în lipsuri și suferințe, cu toții au lăudat pe Hristos în trupul și sufletul lor.

În felul acesta comoara neprețuită a sfinților bisericii ce au mărturisit dumnezeirea lui Hristos, constituie biserica triumfătoare și într-însa ei se bucură de vederea Sfintei Treimi. Acum ei văd și trăiesc adevărul din cuvintele Mîntuitorului grăite lumii «cel ce mă vede pe Mine vede pe Tatăl» (Ioan XII, 45). Astfel cu toții au primit răsplata făgăduită de Domnul prin cuvintele : «oricine au lăsat case, frați sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine pentru numele Meu, înmulțit va lua și va moșteni viața cea veșnică» (Matei XIX, 28).

Prin prăznuirea tuturor sfinților, astăzi, în prima duminică după pogorîrea Duhului Sfînt, avem impresia apropierii cerului de noi oamenii. Avem imaginea strălucitoare a fericirii veșnice reflectată în cristalul credinței din sufletul nostru. Avem impresia că glasul lui Iisus Hristos răsună în străfundul conștiinței noastre zicînd : «Iată pentru ce M-am pogorît din ceruri și M-am întrupat, pentru a vă aduce din nou, asemenea oii celei rătăcite, la staulul cel ceresc, acasă. Pentru aceasta v-am trimis pe Mîngîietorul, duhul adevărului carele vă învață pe voi toate. Iată pe cei care au urmat cuvîntul Meu cum împodobesc galeria cerească a împărăției celei veșnice și azi iau parte la praznicul sărbătoririi lor, cîntînd cu toții — Ava ! Părinte».

Din sărbătoarea aceasta a prăznuirii tuturor sfinților, sufletul nostru primește încredințarea eforturilor sale pe calea virtuții. Viața lor constituie o variată pildă de urmat. Luînd în minte cuvintele Sfîntului apostol Pavel scrise evreilor : «aduceți-vă aminte de mai marii voștri care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu, priviți cu luare-aminte

cum și-au încheiat viața și le urmați credința» (Evrei XIII, 7) ființa noastră simte greutatea celor două milenii de viață, de experiență și de jertfă creștină. Moștenitori ai tezaurului sfintei noastre tradiții și datori de a purta mai departe generațiilor lumina credinței și a sfințeniei, vedem în imaginea strălucitoare a praznicului tuturor sfinților, împlinirea făgăduințelor și a idealului nostru cel mai sfânt. Văzînd în persoana lor pe apropiații noștri, pe prietenii lui Dumnezeu, întemeiați pe cuvintele Mîntuitorului: «voi sînteți prietenii Mei dacă faceți ce vă poruncesc Eu» (Ioan XV, 14) apelăm la ajutorul lor în rugăciunile noastre. Dumnezeu îi va asculta așa cum a ascultat pe Moisi, cînd s-a rugat pentru poporul său (Eșire XXXII, 11—14), cum a ascultat pe profetul Ilie și a înviat pe fiul văduvei din Sarepta Sidonului (II Regi XVII, 21—22) și a coborît foc asupra jertfei sale (I Regi XVIII, 36—39) și cum a ascultat rugăciunea lui Zaharia tatăl Sfîntului Ioan Botezătorul (Luca I, 13). De asemenea Sfîntul apostol Pavel ne îndeamnă să facem rugăciuni zicînd: «vă îndemn înainte de toate să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri și mulțumiri pentru toți oamenii căci acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, care voințește ca toți oamenii să se mintuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Tim. II, 1—4).

În complexul vieții noastre arătăm o grijă deosebită pentru noi înșine, pentru un confort mai mare; avem o dorință cît mai mare pentru afirmarea personalității noastre. Cu firea noastră slabă vedem că mai sînt locuri în lume unde iubirea și pacea sînt desconsiderate și dragostea de oameni suferă, unde mai curge sînge de frate, de om, în războaie nedrepte. În această ambianță a vieții, să ridicăm ochii noștri spre imaginea sărbătorească a praznicului tuturor sfinților, și întrînsa să vedem armonia și idealul pentru care trebuie să luptăm în viață: binele, pacea și fericirea oamenilor. Și ca un omagiu adus lor să le spunem: Cum să vă numim pe voi sfinților? Ce glas să înălțăm spre proslăvirea voastră? Să deschidem fila de actist și să vă grăim în versul tăcut al murmurărilor duhovnicești: «Bucurați-vă sfinților din toată lumea, din toate neamurile pămîntului, din toate graiurile și toate culorile,

«Bucurați-vă sobor al proorocilor, al apostolilor și ucenicilor ai Domnului,

«Bucurați-vă mari dascăli ai lumii și ierarhi, cuviosoși și cuvioase, ce ați mărturisit pe Hristos fiu al lui Dumnezeu,

«Bucurați-vă pustnici și sihaștri, mucenici și mucenițe, ostași și robi, tineri și bătrîni,

«Bucurați-vă sfinților din toată lumea și vă rugați lui Dumnezeu pentru noi».

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A III-A DUPĂ RUSALII

«Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33).

În Sfânta Evanghelie din Duminica a II-a după Rusalii (Matei IV, 18—23) aflăm că, Mântuitorul în căutările Sale după oameni cu suflete alese pentru marea chemare la apostolie și-a ales primii patru apostoli, la marea Tiberiadei, cărora li s-a adresat într-un grai simplu și întru-totul limpede, zicându-le: «Veniți după Mine și vă voi face pe voi pescari de oameni» (Matei IV, 19). Aceștia lumași de harul de sus ca, și ceilalți apostoli au ajuns din clipa alegerii lor, adevărați urmași ai lui Hristos, ostenitori în opera de mântuire a semenilor, ascultând învățătura Fiului lui Dumnezeu în curățenie hotărîtoare de slujire, în pietate și sfințenie desăvîrșită, toate cu rostul mîntuirii lor și a multora.

Odată pornit pe drumul propovăduirii împărăției lui Dumnezeu, a învățării Sale mîntuitoare și veșnice, Mîntuitorul și-a inaugurat această activitate didactică prin Predica de pe munte (Matei V, VI, VII) cu menirea de a ne îmbogăți și desăvîrși viața noastră morală și religioasă de creștini, de a ajunge la fericirea cea netrecătoare și veșnică.

Ea cuprinde în general adevărurile Sale mîntuitoare, începînd cu cele 9 Fericiri și continuînd cu mijloacele de împlinire a vieții noi: poruncile dumnezeiești, — interpretate în lumina Legii creștine — despre milostenie — aspectul practic al iubirii față de oameni — rugăciunea, postul, iertarea și iubirea aproapei.

Sfînta Evanghelie de astăzi (Matei VI, 22—23) ne încununează într-o formă pilduitoare învățăturile amintite, cu adevărul despre Pronia sau Providența divină față de tot ce a creat — în cer și pe pămînt — și mai ales purtarea de grijă față de om, ca cea mai deasă făptură pe pămînt, pentru trupul material și sufletul său neînserat. Credem și mărturisim că, potrivit învățării de credință a Bisericii Ortodoxe, Dumnezeu este nu numai Creatorul lumii spirituale și a celor văzute — admirabil orînduite — dar și purtătorul de grijă al întregii opere create. Providența este o manifestare activă, reală și continuă a lui Dumnezeu, prin care se conservă și se conduce lumea spre finalitatea dată. Ea este dovada iubirii Lui față de lume și față de oameni.

Omul este puntea de legătură dintre cele două lumi — prin trup și suflet — și e firesc ca această pronie divină să fie ilustrată și îndrumată în primul rînd spre această făptură, pentru a cărei izbăvire din păcat — prin marea Sa iubire — intrupîndu-se în lume, a colaborat cu omul — pentru a-l feri de întinăciune — și a-l conduce spre scopul și destinul lui ultim.

Intruparea, jertfa și învierea Mîntuitorului sînt supremele dovezi ale iubirii și purtării de grijă a Creatorului, pentru fericirea vieții omnești și mîntuirea noastră.

Spre a cunoaște mai bine acest lucru, Iisus ne trimite astăzi cu gîndul la luminătorul trupului — care e ochiul — și care trebuie să fie

sănătos spre a lumina și bucura viața omului; tot așa în ordinea sufletului — pentru a ne împărtăși din lumina pururea strălucitoare a iubirii și măririi lui Hristos — prin darul și grija Lui avem ochiul nevăzut al credinței, care trebuie să fie curat și tare, ca prin porțile inimilor noastre să poată străbate în noi această lumină a vieții neapuse.

În continuare ne trimite Sfânta Evanghelie la crinii cîmpului și la păsările cerului, făpturi așa de mărunte față de om, dar față de care de asemenea se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu, prin podoaba lor aleasă și hrana necesară. Dar spre deosebire de aceste creaturi inferioare, — care și ele trudesc în felul lor — omul e chemat să muncească în schimb cu tot elanul și puterile de care e capabil, pentru a-și agonisi cele trebuincioase vieții, a asigura propășirea și bunăstarea tuturor, progresul material și spiritual în lume.

Iisus a zis: «Tatăl Meu lucrează și Eu lucrez» (Ioan V, 17), iar Apostolul Pavel a mers pînă acolo încît a rostit cuvintele categorice: «Dacă cineva nu vrea să lucreze nici să nu mănînce» (II Tes. III, 10).

Sfânta Evanghelie condamnă aspru lenea sub orice formă, și, ne arată îndemnuri și exemple de intensă și rodnică activitate. Mai întîi pe Mîntuitorul a cărui viață pămîntească a fost numai muncă — în tinerețe în casa teslarului Iosif și apoi întreita Sa activitate mîntuitoare, apoi pe Sfinții Apostoli care au trudit din greu muncind, și pe toți sfinții Bisericii, care rămîn o pildă de trăire nu numai duhovnicească ci și de acțiune.

Peste toate năzuințele și îndatoririle rămîne ca o trăsătură creștină a tuturor porunca Evangheliei de azi, că nu trebuie să exagerăm în preocupările pentru nevoile trupului în defavoarea vieții noastre sufletești, adică: «Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui...». Cu alte cuvinte, pe lîngă grija materială a vieții, cunoscînd și iubind adevărul și dreptatea între oameni, să le avem drept călăuză nedezmințită pe cărările pline de ispite ale vieții, ca să ne putem apropia creștinește tot mai mult de înfloritele pajiști duhovnicești ale împărăției lui Dumnezeu.

De aici conlucrarea providenței căci: «Dumnezeu este Cel ce lucrează în noi și ca să voiiți și ca să săvîrșiți după a Lui bunăvoință» (Filipeni II, 13). Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur scrie: «Să știți că Dumnezeu toate le tocmește, de toate poartă de grijă, că noi sîntem liberi, că Dumnezeu într-una conlucrează cu noi, iar altele le admite numai. Că El nu voiește nici un rău, că numai prin voința Lui se întîmplă toate, ci și prin voința noastră și totodată și prin conlucrarea Lui». Dacă credem că Dumnezeu a creat lumea, să credem și ceea ce vedem și se descoperă tot mai mult, că același Creator atotputernic, împărtășește lucrurilor și făpturilor ajutorul Său, conlucrează cu ele să-și poată ajunge scopul, destinul lor. Mai învălăm și al treilea chip în care se revarsă peste lume lucrarea purtătoare de grijă a lui Dumnezeu: cîrmuirea, conducerea creaturilor către scopul existenței lor. Această cîrmuire nu e oarbă și hazardată, destinul creștin nu e fatalitate ci lumină clară și atotînțelepciune divină. Cartea vieții — spunea un părinte bisericesc — pe o pagină o scrie Dumnezeu cu preștiința Lui și pe care nu o cunoaștem

— iar cealaltă pagină o scriem noi cu faptele săvârșite — bune sau rele — dar care au fost prevăzute și nu hotărâte de Dumnezeu, ci voite liber de noi. De aici providența divină nu nimicește libertatea omului, ci conlucrează prin harul Său la împlinirea sfințeniei, a mîntuirii la care rîvnim.

Față de purtarea de grijă a lui Dumnezeu putem greși dacă ne întrebăm : atunci de ce răul moral și fizic în lume, — și nu ne lămurim — făcîndu-ne să ne clătinăm în credință, să ne pierdem nădejdea în Cel atotdrept. Tot așa și prin disproporția dintre faptă și răsplată. La acestea răspundem cu cuvintele unui înțelept, care e întreat de cineva : «Din ce cauză nu a nimicît Dumnezeu pe veșnicul ispititor ? și anume : Pentru ca din lupta cu uneltirile lui omul să poată trage foloase de mîntuire, prin credință și fapte bune.

La cea de a doua întrebare, că Dumnezeu lasă pe cei buni să fie de multe ori nefericiți și invers, răspundem : Că Dumnezeu îngăduie suferința ca o încercare și întărire în lume, e dovadă suferința iubirii Lui, «Căci pe care Dumnezeu îl iubește îl ceartă» (Evrei XII, 6), așa cum dascălul pune întrebările cele mai grele copiilor mai silitori și buni. Iar Sfîntul Ioan Damaschinul scrie : «Dumnezeu îngăduie ca cel cuvios să sufere cele rele, ca să nu cadă din conștiința lui cea dreaptă, sau să nu alunece în mîndrie, din pricina puterii și a Harului dat lui, cum a fost cazul cu Pavel (II Cor. XII, 7). Suferința lui Iov este pildă grăitoare în acest sens, și iarăși Dumnezeu «plouă și peste cei buni și peste cei răi» pentru că vrea fericirea tuturor; aici e vremea semănatului, a muncii și strădaniei fiecăruia, la care se adaugă lucrarea Lui, pronia.

Noi creștinii putem greși deci față de purtarea ~~lui~~ de grijă, atunci cînd, fie că, îngrijorîndu-ne peste măsură de nevoile trupului risipind agoniseala, uităm cu desăvîrșire de trebuințele sufletului, sau fie că socotind că pronia ne-ar putea scuti pe noi oamenii de munca necesară existenței și progresului uman. Și una și alta din aceste atitudini — neumane și necreștine — sînt condamnate de purul adevăr, rațiune clară și de realitățile vieții sociale actuale.

Învățătura Sfintei Evanghelii de astăzi ne arată activitatea proniei dumnezeiești față de lume și creaturile Sale, ea constituie tăria credinței creștine în Harul divin, iar ca oameni consfințirea muncii ca putere și reazimul sacru al progresului uman și social din Patria noastră.

Dacă părinții ajută și se jertfesc pînă la sacrificiu pentru sănătatea și viitorul copiilor lor, pilda evanghelică ne îndeamnă hotărît : «Du-te la furnică leneșule» (Pilde VI, 6), pentru a ne întări și mai mult în datoria de a munci, care e o poruncă divină, plină de nădejde și de credință, pe care din iubire pentru toți trebuie să o împlinim. Munca e dată de Creator omului, ea rămîne cea mai vitală rinduială socială, prin ea se asigură un trai superior vieții omenești, producerea de bunuri materiale și spirituale. Munca ne ferește de păcat, ea are rostul de a uni pe oameni, ne înfrățește prin divizarea ei multilaterală, produsele ei folosindu-ne tuturor.

Să mulțumim lui Dumnezeu pentru grija Sa pentru că prin darul Lui face să crească, să se dezvolte și să rodească munca și priceperea noastră, dragostea de om ca față de un frate, de popor, de omenire. Să ne arătăm mulțumirea în legătura noastră cu Biserica străbună, în rugăciunile noastre și față de Patrie, în munca noastră de fiecare zi, în viața noastră de fiecare clipă, viață în care să fie numai dragoste, bucurie, pace și propășire pentru noi toți, pentru lumea întreagă.

Pr. CORNELIU SAVA

CATEHEZĂ

SFÎNTA TAINĂ A CUNUNIEI ÎN ÎNVĂȚATURA DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a coborât din ceruri pe pământ în lume, pentru ca luând chip de om fără de păcat, să mîntuiască pe om de păcat și să-l înalțe pe om către împărăția cerească, curat, fără de păcat și împodobit de virtuți. De aceea, din orice parte L-am privi pe Domnul Iisus Hristos în dumnezeiasca Sa lucrare, cît a fost pe pământ în mijlocul oamenilor, precum ni-L infățișează Evanghelia Sa, toate preocupările și le-a îndreptat către om, pentru ridicarea lui sufletească și trupească, din starea în care se afla.

Mesajul divin, prezis cu sute de ani înainte de Proorocii Vechiului Testament (Isaia XLII, 7) ce avea să fie citit de Domnul Hristos, cînd a propovăduit pentru prima oară în Nazaretul Galileei, avea să fie mai mult decît grăitor. Venind în Nazaret, unde fusese crescut și intrînd în sinagogă, s-a sculat să citească și I s-a dat cartea proorocului Isaia, pe care deschizînd-o a găsit locul unde era scris: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați...» (Luca IV, 17-18). Și închizînd cartea și dînd-o slujitorului, ochii tuturor erau ațintii asupra Lui. Deci eliberarea celor robiți, ridicarea celor apăsați, încurajarea celor umiliți, ajutorarea celor sărmani, tămăduirea celor suferinzi, toate laolaltă, cele ce priveau pe om în suferință, intrau în ajutorarea Domnului Hristos, care se identifica cu toți cei nedreptățiți și în suferință.

Prima minune săvîrșită de Domnul Hristos în localitatea Cana, din ținuturile Galileei, nu departe de Nazaret, în partea de miazănoapte a Țării Sfinte, pe care ne-o istorisește clar și frumos Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, la începutul Evangheliei sale (Ioan, II, 1-12), este mai mult decît grăitoare. A fost un prilej, nu numai de ajutorare pentru cei sărmani, prin minunea prefacerii apei în vin, ci și de binecuvîntare a căsătoriei și deci a familiei, ca factor social de mare însemnătate, — binecuvîntarea celor doi soți, ridicarea femeii la demnitatea egalității cu bărbatul, binecuvîntarea femeii ca mamă creștină, binecuvîntarea copiilor ce se vor naște, viața fericită și îmbelșugată a întregii familii. Căci, precum spune cu alt

prilej Domnul Hristos, — ca bunul păstor, ce-și pune viața pentru oile Sale, — a venit în lume, ca oamenii viață să aibă și din belșug să aibă (Isaia, X, 1—18).

Ne este încă vie în amintirea noastră, din istoria popoarelor lumii vechi, ca și din literatura antică, starea tristă de înjosire, de sclavie și de umilință în care trăia femeia în lumea păgână, față de disprețul bărbatului. Precum declara Sfântul Părinte Ioan Gură de Aur, femeia ajunsese în păgînism o pradă bună de vânzare, nimeni nu o mai proteja împotriva poftelor, patimilor și a obișnuirilor lovituri, încît decăzînd din dezonoare în dezonoare, devenise o simplă marfă, pusă la mezzatul vînzării (Omilia VIII la Evanghelia după Matei).

Prin săvîrșirea minunii în Cana Galileei, Domnul Hristos venea să ridice nivelul căsătoriei dintre cei doi soți la înălțimea de Sfîntă Taină, sub binecuvîntarea harului dumnezeiesc, cu nobila menire pentru întemeierea unei familii, la a cărei temelie să stea pentru veșnicie dragostea cea adevărată și nemuritoare dintre cei ce și-au unit viața în căminul lor curat și neprihănit, pentru totdeauna. Urmărind desfășurarea Sfintei Taine a luminii religioase, ne vom convinge cu toții de toate aceste mari adevăruri.

Biserica noastră strămoșească așează Cununia religioasă între cele șapte Sfinte Taine, instituite de Domnul Iisus Hristos, respectînd deopotrivă învățăturile Sfintei Scripturi, ca și îndrumările Sfinților Părinți în săvîrșirea ei. Toate rugăciunile și cîntările creștine, ce se săvîrșesc în Biserică la oficierea Cununii religioase, au la temelie lor adevărul acesta și în structura cuvintelor prin care se exprimă învățăturile Sfintei Scripturi.

Logodna religioasă, partea pregătitoare pentru Cununia religioasă, vine să consfințească și să pecetluiască sentimentul sincer de dragoste dintre cei doi tineri, ce vin să se căsătorească religios. Insuși cuvîntul «logodnă», de origine slavă, ce însemnează a face făgăduința de căsătorie, este de fapt binecuvîntarea dragostei dintre tînărul și tînăra ce-și exprimă hotărîrea lor și vin să se cunune religios. Rugăciunile Bisericii, cu pomenirea numelor celor ce se logodesc unul cu altul, imploră lui Dumnezeu «dragoste desăvîrșită, pașnică și ajutor», binecuvîntîndu-i pentru «deplină înțelegere și credință tare», precum și pentru «nuntă cinstită și viață nelătinată».

Insuși inelul de la logodna religioasă, în formă de cerc întreg, bine încheiat, fără de început și fără de sfîrșit, însemnează dragostea și fidelitatea unuia față de celălalt, nesfîrșite și neschimbate, tot timpul vieții lor, în amintirea legămîntului binecuvîntat de Dumnezeu în fața Sfîntului Altar, prin Preotul slujitor. De aceea inelul este semnul pe care-l poartă tot timpul vieții lor cei legați și binecuvîntați de Dumnezeu. Căci în fața lui Dumnezeu și în numele lui Dumnezeu au fost logodiți și au fost închinați cu inelele în semnul Sfintei Cruci, pe fața fiecăruia, pe cînd se rostesc în trei rînduri cuvintele: «Se logodește robul lui Dumnezeu (N), cu roaba lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin. Și așează Preotul împreună cu nașul inelul în mina dreaptă a mirei. Asemenea și mireasa este închinată de trei ori cu inelul, rostindu-se aceleași cuvinte, după care Preotul îl așează împreună cu nașa în degetul mîinii drepte a miresei. Urmează rugăciunea pentru binecuvîntarea punerii inelelor cu binecuvîntare cerească și cu urarea ca, «Ingerul Domnului să meargă înaintea lor în toate zilele vieții lor».

Cununia religioasă urmează îndată după logodnă, mirii fiind așezați între nași, cu făcliile aprinse, avînd fața spre răsărit în Biserică, înaintea aceleiași mese, pe care este așezată Sfînta Evanghelie cu Sfînta Cruce, cununile și cele necesare. Pentru strălucirea spirituală a acestei Sfinte Taine se cîntă alternat cu stihuri cîntarea

introdactivă: «Slavă Ție, Dumnezeu nostru, slavă Ție». Binecuvîntarea se face cu Sfînta Evanghelie, ca la Sfintele Taine, deasupra cununilor, în semn că Domnul Hristos este Cel ce a instituit Cununia religioasă și ia parte la binecuvîntarea ei, precum auzim din cuprinsul rugăciunilor: «Pentru ca să fie binecuvîntată nunta aceasta, ca și cea din Cana Galileei, Domnului să ne rugăm».

După ectenia mare, prin care încadrăm pomenirea numelui mirilor în comunitatea Bisericii și ne rugăm pentru ca să li se dăruiască copii buni și să aibă viață îmbelșugată prin muncă în căminul familiei lor, se rostesc două rugăciuni mai mari, în care se evocă străvechi perechi biblice din Sfînta Scriptură, ce au ilustrat prin credința lor religioasă multe generații ale omenirii, înainte și după venirea Domnului Hristos. Rugăciunile Bisericii pomenesc și amintirea părinților mirilor ce i-au născut și i-au crescut, pentru că rugăciunile părinților întăresc temeliele caselor copiilor lor. A treia rugăciune este însoțită de unirea minilor mirilor, cînd preotul rostește: «Însuți și acum, Stăpîne, întinde mîna Ta din sfîntul Tău locaș și unește pe robul tău (N) cu roaba Ta (N), pentru că de către Tine se însoțește bărbatul cu femeia». La cuvintele acestea preotul ia mîna dreaptă a mirelui și o unește cu mîna dreaptă a miresei, cu urarea unirii lor într-un gînd și o viață cu copii buni.

Cununia religioasă, cu așezarea cununilor pe capul mirilor vine să consfințească prin harul lui Dumnezeu această unire a mirilor în fața Sfîntului Altar, ceea ce constituie partea cea mai de seamă din rînduiala acestei Sfinte Taine. Acum preotul ia cununia mirelui și atingînd frunțile mirilor face pomenirea numelui, în semnul Sfintei Cruci și rostește în trei rînduri: «Se cunună robul lui Dumnezeu (N) cu roaba lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin». Și sărulînd mirele cununia, o pune preotul împreună cu nașul pe capul mirelui. Asemenea se face și la mireasă, punînd preotul cununia împreună cu nașa, după ce a rostit în trei rînduri: «Se cunună roaba lui Dumnezeu (N)...» Preotul îi binecuvîntează cîntînd de trei ori: «Doamne Dumnezeu nostru, cu mărire și cu cinste încununază-i pe dînșii». Deci Dumnezeu este Cel ce binecuvîntează pe cei încununați și în numele Lui au primit pe cap cununile.

Cununile ce se așează pe capetele mirilor au frumoasa semnificație, tradițională, de a fi semnele de biruință asupra păcatului întru curățenie și feciorie, ce învrednicează frunțile cele curate de a fi cinstite și onorate de vrednicia regilor și a împăraților de odinioară, veniți biruitori din luptele ce au purtat asupra dușmanilor. După cum forma lor rotundă și în cerc infinit, arată veșnicia încununării unirii lor în viață, făcîndu-i vrednici de a avea copii și a-i crește în credința creștină.

Înălțimea, frumusețea spirituală, precum și fondul dumnezeiesc al Cununiei religioase, ca Sfîntă Taină ne sînt înfățișate în explicarea Sfîntului Apostol Pavel din epistola sa către Efeseni (V, 20—33), ce se citește din Apostol imediat după așezarea cununilor «Mare este Taina aceasta» (Efeseni V, 32), scria Sfîntul Apostol Pavel, pentru a vădi misterul ei dumnezeiesc, care se ridică pînă la înălțimea legăturii dintre Hristos și Biserică: «iar eu zis în Hristos și în Biserică» (Efeseni V, 32). Unirea dintre cei doi soți prin cununia religioasă are caracterul de veșnicie, întemeiat pe dragostea dusă pînă la jertfirea de sine, ascultare și înțelegere. Căci dacă femeia trebuie să asculte de bărbat (Efeseni V, 22 și 24) pentru armonia căminului familiar, bărbatul trebuie să-i arate soției sale iubirea superioară și ocrotitoare, dusă pînă la cel mai nobil altruism: «Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și s-a dat pe Sine pentru ea...» (Efeseni V, 25). Femeia nu mai este o sclavă ca în lumea veche păgînă, ci ocrotită și iubită, cu adevăratul și nobilul sentiment al dragostei: «Astfel dar, bărbații sînt datori să-și

iubească femeile, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce-și iubește femeia pe sine se iubește. Căci nimeni vreodată nu și-a urit trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica» (Efeseni V, 28—29). Această dragoste dintre cei doi soți asigură veșnicia căsătoriei, căci dragostea cea adevărată niciodată nu pierе (I Corinteni XIII, 8).

Evanghelia Cununii religioase, care urmează îndată după citirea Apostolului, vine să ne istorisească peceluirea dumnezeiască a nunții din Cana Galileei, în prima minune săvârșită de Domnul Iisus Hristos, așa precum ne-o înfățișează Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan (II, 1—11). La această nuntă erau de față pe lângă Domnul Iisus, Maica Domnului și Ucenicii Săi. Sfârșindu-se vinul, însăși Maica Domnului L-a rugat pe Domnul Iisus să le vină în ajutor. La porunca Domnului au fost umplute vasele din piatră cu apă, care sub puterea Sa dumnezeiască s-a schimbat în vinul cel mai bun, încît toți erau mirați de marea minune. De aceea Sfântul Evanghelist termină cu cuvintele: «Acest început al minunilor l-a săvârșit, Iisus în Cana Galileei și și-a arătat slava Sa; și Ucenicii Săi au crezut în El» (Ioan II, 11). Deci prima minune săvârșită de Domnul Iisus venea să cinstească căsătoria, pe care a ajutat-o în această împrejurare în chîp minunat. Prin această minune Domnul venea să întărească învățătura Sa despre așezămîntul dumnezeiesc al căsătoriei prin care a zis: «Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup. Așa încît nu mai sînt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despart» (Matei XIX, 5—6; Marcu X, 7—9). Toate acestea ne încredințează pe deplin, că Sfînta Taină a Cununii religioase are deplina binecuvîntare a Dumnezeirii, prin cele trei persoane ale Sfîntei Treimi, în numele Căroră s-au așezat cununii pe capetele mirilor.

Paharul cu vin obțesc, însoțit de pîine, binecuvîntate de Biserică cu binecuvîntarea duhovnicească, din care gustă de trei ori și mirele și mireasa, amintește nu numai de vinul binecuvîntat de Domnul Hristos la nunta din Cana Galileei, dar și de unirea într-un gînd și conviețuirea celor doi soți într-un cămin binecuvîntat, în care vor înfrunța greutățile vieții de toate zilele și se vor împărtăși împreună de bunurile ce vor avea. În vremea acestei împărtășiri se cîntă profeticul, verset biblic din Psalmul lui David (CXV, 4), cu cuvintele: «Paharul mîntuirii voi lua și «numele Domnului voi chema».

Întreita înconjurare a mesei din mijlocul Bisericii, pe care se află Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce, mergînd mină în mină în formă de horă, mirii înconjurați de nuni cu făclii aprinse și de Preoții slujitori, are o întreită semnificație, de bucurie creștinească. Mersul în horă cu forma rotundă a cercului unit și infinit, repetă semnificația rotundizării inelului și a cununiei și deci veșnicia legăturii dintre cei doi soți. Bucuria sufletească a tuturor prin ocolirea în horă la o asemenea Sfîntă Taină, se vedește precum am văzut după Sfîntul Botez și Ungerea cu Sfîntul Mir și precum vom vedea la Sfînta Taină a Preoției prin ocolirea Sfîntei Mese în Altar. Asemenea bucurie și speranță vor avea mirii pentru noua lor cămin, de a fi binecuvîntat de Dumnezeu cu dăruire de copii, precum s-a cerut și în rugăciuni.

Prezența Domnului Hristos în mijlocul lor este arătată prin Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce pe masa din mijlocul cercului. Prima cîntare în timpul primei ocoliri este: «Isaie, dănuiește: Fecioara a avut în pîntece și a născut Fiu pe Emanuil pe Dumnezeu și Omul; Răsăritul este numele Lui, pre Carele slăvindu-L, pre Fecioara o ferim». Aceasta a fost prorocirea marelui Prooroc Isaia (VII, 14), privitoare la întruparea Domnului Iisus, Fiul lui Dumnezeu, prin Sfînta Fecioară Maria, sub puterea dumnezeiască a Sfîntului Duh, eveniment vestit la Nazaretul Galileei de Arhan-

ghelul Gavriil, care a adus Bunavestire pentru întreaga omenire. În atmosfera acestei bucurii creștinești se continuă a doua înconjurare în cerc cu cântarea, prin care se imploră rugăciunile Sfinților Mucenici înaintea lui Dumnezeu pentru ocrotirea mirilor: «Sfinților Mucenici, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat (prin martiriu) rugați-vă Domnului, să se mintuiască sufletele noastre». Urmează a treia înconjurare, cu cântarea dedicată Domnului Hristos, care a instituit Sfânta Taină a Cununii: «Slavă Ție, Hristoase Dumnezeule...».

Legământul, pe care-l face mirii, prin punerea minilor de către fiecare pe Sfânta Evanghelie și pe Sfânta Cruce, prin care de fapt ei săvârșesc un jurământ înaintea Sfântului Altar, că vor păzi legătura dragostei și a unirii dintre ei până la mormânt, curată, neîntreruptă, dreaptă și cinstită și că-și vor împlini îndatoririle unul față de altul fără nici o abatere, urmînd ce este plăcut lui Dumnezeu și oamenilor, este partea cu care se încheie Cununia religioasă. Toate acestea le spune însăși rugăciunea Bisericii. Acum se depun și cununile de pe capul mirilor pe Sfânta Evanghelie. Mai întii se ridică cununia mirelui de către preot și nun rostindu-se rugăciunea: «Mărit să fii mire...». Asemenea preotul cu nuna ridică cununia de pe capul miresei și o așează pe Sfânta Evanghelie, rostind: «Și tu mireasă, mărită să fii...». Mirii sărută fiecare după închinare Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce și cununile. Urmează, ca încheiere, binecuvîntarea Bisericii, în numele Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, pentru viață îndelungată, nașterea de copii buni, spor în viață, cu toate bunătățile cele pămîntești și în credință, cu bucuria bunătăților sufletești.

Urmărind astfel marea însemnătate a Sfintei Taine a Cununii religioase, cu înălțimea și frumusețile spirituale, precum și cu binefacerile sociale ce decurg pentru familie, pentru copii și pentru întreaga familie, înțelegem mai bine temelia puternică pe care a pus-o creștinismul familiei creștine în viața noastră socială. Bărbatul și soția sa au devenit două aripi egale și deopotrivă necesare pentru zborul și avîntul căminului lor familiar, către marele progres al familiei și al societății. Bărbatul nu mai este un tiran față de soția sa, ci este ridicat la demnitatea de suflet iubitor și ocrotitor al soției sale, pînă la moarte, iar soția sa nu mai este o sclavă, ce poate fi oricînd aruncată și părăsită, ci femeia vrednică de toată cinstirea și iubirea cu statornicie a soțului său, în atmosfera de liniște și de siguranță de a putea avea copii, cărora să le poată da deplina creștere trupească și sufletească. În această atmosferă de iubire, de liniște și încredere reciprocă, amîndoi soții pot să-și îplinească, nu numai îndatoririle gospodărești ale căminului lor, ci și pe cele profesionale, la care sînt chemați prin muncă, pentru progresul social al tuturor.

Pentru marea însemnătate a Sfintei Taine a Cununii religioase, această slujbă religioasă pe care am urmărit-o, se săvîrșește în toată strălucirea ei, numai la prima Cununie. La nunta a doua, ori a treia, slujba religioasă este mai prescurtată, iar la nunta a patra Biserica nu săvîrșește nici o slujbă religioasă. Timpul cînd se oficiază cununia, trebuie să respecte pravila bisericească, în ceea ce privește postul și sărbătorile mari, ce trebuie respectate în bucuria creștinească obștească. Despărțirea dintre soții cununați religios nu este admisă decît pentru moartea trupească a unuia dintre soți, ori moartea sufletească prin căderea în păcatul adulterului. Recăsătoria femeii după moartea soțului este încuviințată, precum scria și Sfîntul Apostol Pavel: «Căci femeia măritată e legată prin lege de bărbatul său, atîta timp cît el trăiește; iar dacă i-a murit bărbatul este liberă față de lege, ca să nu fie adulteră, luînd un alt bărbat» (Romani VII, 2). Despărțirea dintre soți cînd amîndoi sînt în viață, nu poate fi admisă decît în cazul de deces moral al unuia dintre soți, care a căzut în păcatul adulterului, precum învăța Domnul Hristos (Matei V, 32; XIX, 9). Astfel

că numai decesul trupesc, ori sufleteșc, poate aduce despărțirea dintre soți și încuviințarea recăsătoririi.

Deci Cununia religioasă este o Taină Sfântă, cu adevărat mare, prin care Dumnezeu împărtășește Harul dumnezeiesc, la rugăciunile și binecuvântările Bisericii asupra mirilor care după îndeplinirea cerințelor legii civile, își mărturisesc dragostea lor reciprocă și hotărârea lor solemnă înaintea Sfintului Altar, de a trăi tot restul vieții lor într-o unire, după chipul legăturii dintre Hristos și Biserica.

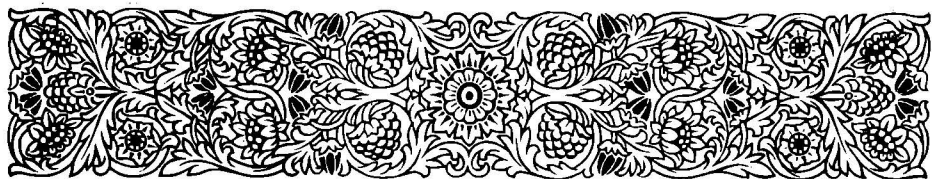
Convinși de toate aceste importante adevăruri, desprinse din desfășurarea Sfinței Taine a Cununii religioase, fiecare din noi își poate evoca cele mai frumoase, mai scumpe și mai sfinte amintiri din vremea copilăriei sale, în sinul familiei părinților săi, care i-a fost leagănul creșterii sale sufletești și trupești. Câtă fericire și binefacere a adus familiei buna înțelegere dintre părinții noștri. Numele tatălui și al mamei fiecăruia din noi s-a săpat adânc în inimile noastre, pomenindu-le cu evlavie și cutremurare. Sentimentele filiale față de mamele noastre sînt mult și duios răscolite cînd recitim în clipe de liniște versurile unor mari scriitori români, ca: Eminescu și Vlahuță, dedicate «Mamei», ori bucuriei, prin micile daruri aduse de pictori ca marele geniu Grigorescu mamei sale, pe cînd era copil. Familia noastră părintească, în frunte cu mama și cu tata, a fost leagănul grădinii din care am răsărit fiecare din noi ca o floare, pentru a crește și înflori sufletește prin muncă și strădanii multe, spre a putea revărsa roadele profesiunilor noastre în mijlocul societății poporului nostru de astăzi.

De aici îndatorirea pentru toți de a privi familia ca un pom încărcat de roade, ca o candelă aprinsă, care arde și luminează sub binecuvîntarea lui Dumnezeu. Fiecare familie este o lespede puternică de piatră ce întărește și înalță cetatea istorică de viață, cu trecutul, prezentul și viitorul poporului nostru. După cum tăria familiei stă în unitatea ei sufletească pe care așa de grăitor o propovăduia Sfîntul Apostol Pavel către toți membrii ce o alcătuiesc. Femeile să-și asculte bărbaiii lor. Bărbaiii să-și iubească femeile și să nu le amărăscă. Copiii să-și asculte părinții, căci așa este plăcut Domnului. Părinții să-și crească și sufletește copiii lor, să le ridice speranțe bune, fără deznădejde (Coloseni III, 18—22). Tinerii, este mai bine să se căsătorească (I Corinteni VII, 9), decît să trăiască în păcat. În chipul acesta toți membrii familiei sînt ca niște ramuri ale aceluiași pom, încărcat de roadele cele bune.

Către această frumusețe morală a familiei, se cuvine să înălțăm privirile și speranțele tineretului nostru. Fiecare tînăr să-și facă un ideal sfînt al vieții sale, de a se învrednici să i se așeze cununia religioasă pe cap, să primească binecuvîntarea Bisericii și să se împărtășească de harul lui Dumnezeu, care înalță și întărește sentimentul de dragoste, pe care-l mărturisește. Părinții unor asemenea tineri vor fi cei dinții ce vor avea marea bucurie de împlinire a acestei dorinți, precum și Biserica se roagă pentru ei: «Adu-ți aminte, Doamne Dumnezeul nostru, și de părinții lor, care i-au născut și i-au crescut, pentru că rugăciunile părinților întăresc temeliiile caselor copiilor lor». Deci să ne îndrumăm tinerii la vreme cu sfaturile părințești și creștinești, spre a ne putea bucura cu toți de fericirea lor, sub binecuvîntarea lui Dumnezeu.

Prof. MIHAIL BULACU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(mai—iunie)

SĂRBĂTORIREA ZILEI DE 1 MAI. — Sărbătoarea zilei de 1 Mai — ziua internațională a celor ce muncesc a constituit anul acesta o demonstrație a întregului nostru popor, o mărturisire vie a voinții și angajamentului oamenilor muncii, mereu reînnoite, de a ridica patria noastră pe cele mai înalte culmi ale progresului, civilizației și păcii.

Sărbătorită cu elan, ea a însemnat pentru întreaga națiune, un bilanț și o mărturie a eforturilor și luptei oamenilor muncii pentru progres, dar, în același timp, și un simbol și un îndemn la întărirea eforturilor tuturor pentru edificarea societății românești, pentru pacea și prosperitatea, mereu crescândă a scumpei noastre patrii.

Marea demonstrație ce a avut loc în toate centrele țării a fost o vie mărturie a dezvoltării economice a patriei și o dovadă a maturizării conștiinței oamenilor muncii, ca elemente primordiale de viață și progres.

MARȘUL INTERNAȚIONAL PENTRU DEZVOLTARE. — Problema dezvoltării economice și culturale a țărilor cu un grad mai mic de cultură a preocupat O.N.U. care a stabilit un prim deceniu acestei cauze. La începutul lunii mai a avut loc un marș internațional pentru dezvoltare în 51 de țări de pe toate continentele, fapt ce a concentrat opinia publică mondială. S-a cerut intensificarea acestei acțiuni în vederea realizării unui progres internațional multilateral și concret, pentru ridicarea țărilor slab dezvoltate și pentru îndepărtarea sărăciei, a foametei și pentru formarea unei conștiințe sociale și generalizarea ei pentru progres și pace.

ADUNAREA CONSILIULUI MONDIAL AL PĂCII DE LA BUDAPESTA. — La 13 mai s-a deschis la Budapesta lucrările Adunării Consiliului Mondial al Păcii la care au participat 700 delegați, invitați și observatori din 123 de țări precum și reprezentanți a 33 organizații internaționale. A participat și o delegație din țara noastră condusă de

către Dl. Prof. universitar Teodor Ionescu, preşedintele Comitetului Naţional pentru apărarea păcii din ţara noastră.

Cu acest prilej Dl. Nicolaie Ceauşescu, Preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a adresat participanţilor la adunare un important mesaj în care se spune: «În zilele noastre lupta pentru îndepărtarea pericolului unui nou război, pentru salvagardarea păcii şi securităţii a devenit cauză scumpă a milioane de oameni, a popoarelor de pe toate meridianele globului. R. S. România militează activ pe arena internaţională pentru realizarea unui climat de pace şi securitate, sprijină consecvent lupta forţelor păcii şi progresului de pretutindeni. În condiţiile actuale forţele păcii de pretutindeni au datorita de a acţiona energic pentru reducerea cursei înarmărilor, pentru dezarmarea nucleară şi înfăptuirea unei securităţi pe continentul european şi în întreaga lume, pentru întărirea păcii şi colaborării mondiale».

În Consiliul Mondial al Păcii a fost cooptat şi Dl. Prof. Teodor Ionescu, Preşedintele Comitetului Naţional pentru apărarea păcii din patria noastră.

VIZITA ÎN ROMÂNIA A PREŞEDINTELUI R. F. A GERMANIEI. — La jumătatea lunii mai ne-a vizitat ţara Dl. Gustav Heinemann, Preşedintele R. F. a Germaniei, împreună cu soţia. Această vizită a marcat încă un punct al dezvoltării relaţiilor de colaborare dintre R. S. România şi R. F. a Germaniei. Ea a însemnat încununarea altor vizite reciproce dintre delegaţii ţărilor respective, iar prin convorbirile oficiale s-a realizat o mai largă înţelegere reciprocă. Cu această ocazie Preşedintele Gustav Heinemann a subliniat că eforturile făcute pentru aşezarea unor bune relaţii contribuie la o continuare a asigurării păcii în Europa şi în lume.

VIZITA DELEGAŢIEI GUVERNAMENTALE ROMÂNE ÎN EXTREMUL ORIENT. — La începutul lunii iunie o delegaţie de partid şi de guvern a patriei noastre, condusă de către Dl. Nicolaie Ceauşescu, Preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a făcut o vizită oficială în mai multe ţări din extremul orient.

Avînd un caracter de prietenie, de cunoaştere şi de întărire a colaborării ţării noastre cu aceste ţări, vizita a constituit un pas important pentru afirmarea concretă a principiilor de prietenie şi pace.

A început cu Republica Populară Chineză, unde solii patriei noastre au fost întâmpinaţi într-o atmosferă sărbătorească rar întâlnită. Scriind despre această vizită ziarul «Jenminjibao» însera: «această vizită reprezintă un mare eveniment în istoria relaţiilor prieteneşti dintre cele două popoare. Cu profunde sentimente frăţeşti cele 700 milioane de chinezi adresează un «bun venit» solilor poporului român». În numeroase convorbiri oficiale, — care a culminat cu primirea delegaţiei de către Preşedintele Mao Tze-dun, — s-a efectuat un bogat schimb de păreri în numeroase probleme. Atît cu ocazia vizitării multor centre din China, cit si la mitingul popular s-a subliniat rolul pe care îl are colaborarea şi prietenia între popoare. Exprimînd deosebitul interes al poporului nostru pentru ampla activitate a poporului chinez, pentru

pacea și edificarea societății, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a spus: «Poporul nostru apreciază în mod deosebit rolul Republicii Populare Chineze în lupta împotriva imperialismului, pentru eliberarea socială și națională a popoarelor, pentru pacea și securitatea în lume».

Continuându-și vizita în *Republica Populară Democrată Coreeană*, la 9 iunie delegații au fost întâmpinați cu aceeași căldură de către poporul coreean. Vizita în R. P. D. Coreeană a reprezentat o mare contribuție la dezvoltarea și întărirea pe mai departe a relațiilor tradiționale de prietenie și colaborare între poporul român și poporul coreean. La marele miting de la Phenian, Dl N. Ceaușescu a mărturisit din nou: «Cu convingerea că vizita și convorbirile pe care le-am avut se vor înscrie ca un moment de seamă în dezvoltarea relațiilor dintre popoarele noastre, ca o contribuție la întărirea securității și păcii în lumea întreagă».

Plecând din R. P. D. Coreeană, delegația s-a îndreptat spre *Republica Populară Democrată Vietnam*.

Salută la aeroport de reprezentanții țării prietene și cu o deosebită căldură de întregul popor vietnamez, delegația a vizitat numeroase locuri și puncte importante din viața economică și socială a Vietnamului. Ca o mărturie a trăinicieii prieteniei dintre popoarele român și vietnamez vizita a constituit o ocazie de cunoaștere a realizărilor acestui popor precum și o dovadă a trăinicieii prieteniei dintre cele două popoare iubitoare de pace.

Vizita s-a continuat în Republica Populară Mongolă unde delegația a fost primită cu aceeași prietenoasă căldură. În convorbirile purtate precum și vizitarea diferitelor puncte de interes economic și social s-a subliniat încă odată principiul colaborării și al prieteniei, ca garanții ale progresului și păcii în lumea întreagă.

Vizita de aproape trei săptămâni făcută de delegația patriei noastre condusă de către Președintele Consiliului de Stat Nicolae Ceaușescu a lăsat un ecou profund în opinia cetățenească a oamenilor muncii din toate ramurile de activitate. Participând prin telegrame, scrisori și declarații la aprecierea unanimă a rolului istoric al acestei vizite ce a marcat încă odată poziția politicii de pace și colaborare dintre state pe care o duce conducerea noastră de stat, subliniem încă odată justetea poziției noastre față de problemele majore ale vieții și actualității, în care principiile egalității în drepturi, suveranității, libertății, neamestecului în treburile interne ale altui stat, respectului și avantajului reciproc, — toate acestea ca roade ale concepției eticii celei mai înalte — constituie întreaga noastră personalitate ca Stat, atât de fericit reprezentată de către Președintele Consiliului de Stat Nicolae Ceaușescu. În același timp constituie o garanție pentru viitor a trăinicieii și justeteii participării noastre la cultivarea idealurilor de pace, de civilizație și de progres pentru întreaga lume.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— *Atenagora I, Arhiepiscopul și Patriarhul ecumenic al Constantinopolului* a împlinit frumoasa vîrstă de 85 de ani. Hirotonit în 1922 la Atena Episcop de Kerkira și Paxos, în 1949, a fost instalat la Constantinopol. În afară de credincioșii ortodocși din Turcia, Patriarhiei ecumenice îi aparțin mimăstrile din Atos și 2½ milioane ortodocși din Creta, Rhodos, Europa Centrală și Apuseană, America de Nord și Sud.

— *Institutul nordic pentru studii ecumenice* a organizat la Facultatea teologică luterană din Turku (Finlanda) o conferință despre «Euharistie și ecumenism». Au participat teologi luterani din țările nordice și ortodocși, iar ca oaspeți teologi romano-catolici și anglicani. Din țara noastră au participat, din partea Bisericii Ortodoxe prof. Dr. N. Chițescu și asistent Diac. Dr. I. Brișă; din partea Bisericii Luterane (C. A.) prof. H. Pitters (Sibiu); din partea Bisericii Reformate, prof. St. Juhasz (Cluj). Au prezentat o dare de seamă asupra dialogului dintre ortodocși și luterani în România.

— *Organizația «Pastoralkolleg»* din cadrul «Evangelische Kirche der Union» din Berlinul răsăritean a organizat o conferință pentru cunoașterea Bisericii Ortodoxe. S-au prezentat referate privind probleme de patristică, de viață monahală pe baza regulilor monahale ale lui Vasile cel Mare, de liturgică ș.a. Din partea Patriarhiei Ortodoxe Române a participat Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu.

— *Prof. Eric Mascall*, decanul Facultății de teologie anglicană de la Universitatea din Londra a conferențiat la Institutul teologic universitar din București și Sibiu despre: 1. Paradisul recuștigat, 2. Războiul nevăzut, 3. Toate în Hristos.

— *Mitropolitul Meliton de Calcedon*, delegat al Patriarhului ecumenic Atenagora, a fost primit în audiență de Papa Paul al VI-lea. Mitropolitul Meliton a discutat și cu Cardinalul Ioan Willebrands, Președintele secretariatului Vatican pentru unitatea creștinilor, despre intensificarea relațiilor dintre Patriarhia ecumenică și Biserica Romano-Catolică. Cardinalul și Mitropolitul și-au dat ultima aprobare pentru tipărirea volumului care cuprinde cele 283 documente schimbate între Roma și Constantinopol în ultimii zece ani. Ei au semnat și o prefață comună a cărții. Papa Paul VI i-a dat Mitropolitului Meliton o scrisoare pentru Patriarhul Ecumenic Atenagora cu următorul conținut: «Iubite frate în Hristos. Vizita pe care ne-a făcut-o Mitropolitul Meliton de Calcedon în numele Prea Fericirii Voastre, ne-a fost motiv de însuflețită bucurie, pentru care mulțumim Prea Fericirii Voastre. Această vizită ne dă prilejul să-i încredințăm un mesaj frățesc prin care voim să vă încredințăm, din nou, cât de mult mulțumim noi Domnului pentru tot ce am putut noi realiza cu ajutorul Său în ultimii ani, pentru a strînge tot mai mult legăturile dintre Bisericile noastre.

Mulțumim apoi Domnului că a dăruit Bisericii Sale, în persoana Prea Fericirii Voastre, pe unul dintre cei mai mărinimoși promotori ai sfintei chestiuni a unității. Credincioșilor adunați în Catedrala Sf. Petru în săptămâna rugăciunii pentru unitate le-am atras atenția că între Biserica noastră și venerabilele Biserici ortodoxe există o unitate aproape deplină, deși încă nu perfectă, rezultată din participarea comună la misterul lui Hristos și al Bisericii Sale.

În ultimii ani, duhul ne-a reamintit iarăși acest fapt și ne-a lăsat să săvîrșim fapte care redau în viața Bisericilor noastre și în relațiile dintre ele cerințele acestei unități. Totodată, duhul ne dă voință tare să facem tot posibilul să accelerăm sosirea acelei zile atât de dorite în care, după săvîrșirea în comun a unei liturghii, să ne putem împărtăși din același potir al Domnului. Avînd această nădejde, trebuie să ne străduim de pe acum să restabilim, între clericii și credincioșii catolici și ortodocși, o atitudine cu adevărat frățească, pentru ca, în situațiile moștenite din trecut, barierele ridicate atunci între noi, să nu prezinte un impediment care să întîrzie acest ultim pas pentru unitatea deplină. Nu sintem, oare, noi, ucenicii Celui care înnoiește neîncetat totul?

Cu astfel de sentimente și cu dorința după o tot mai strînsă împreună-lucrare, pentru ca împreună să aflăm căile cele mai bune pentru a ajunge repede la această țintă, Vă asigurăm, din nou, iubite frate, despre adinca noastră dragoste în Hristos». — Paulus PP. VI. — (K. N. A. Aus. 33/971).

— *A decedat Patriarhul Chiril al Bisericii Ortodoxe Bulgare.*

— *Patriarhia Ortodoxă Sîrbă*, ajutată de «Alliance biblique universelle» a publicat cele 4 Evanghelii în 20.000 de exemplare. O comisie specială a revizuit traducerea textelor în limba sîrbă făcută la mijlocul secolului al XIX-lea de către teologul Stefanovici Karadzic. Și celelalte cărți ale Noului Testament vor fi revizuite și publicate. Cînd toate cărțile vor fi revizuite se va publica întreg Noul Testament în limba sîrbă și atunci Biserica Ortodoxă Sîrbă va avea prima traducere oficială a Noului Testament.

— *Conferința teologică-pastorală a Bisericii Ortodoxe din Polonia*, prezidată de Mitropolitul Vasile al Varșoviei a hotărît, pe lîngă reactivarea monahismului, înlocuirea la predică și în presa bisericească a limbilor rusă, ucraineană și ruso-albă cu limba polonă. Limba liturgică a rămas tot cea slavă-veche.

— *«Frăția monahală ortodoxă»* de la Sf. Mormînt și-a înființat un seminar teologic propriu în Minăslirea Sfintei Treimi din Ierusalim. Pînă la al doilea război mondial, Patriarhia din Ierusalim susținea Facultatea teologică «Sfînta Cruce», la care studiau majoritatea teologilor din Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, precum și din Bisericile din Cipru și Creta. Evenimentele din 1948 au dus la închiderea acestei facultăți. În 1967, Biserica din Grecia voia s-o redeschisă, în urma desființării celei de la Istanbul, dar evenimentele timpului n-au permis redeschiderea facultății teologice menționate. Între timp, Patriarhia din Alexandria și-a înființat o Facultate teologică în Liban, cea din Alexandria un seminar la Nairobi, iar Biserica Ortodoxă din Israel are acum seminarul «Sfînta Treime».

— *După informații din Constantinopol, Patriarhia ecumenică intenționează să acorde autocefalia Bisericii ortodoxe autonome din insula Creta.*

— *Biserica ortodoxă rusă «Sfîntul Nicolae» din Stuttgart* (R. F. a Germaniei) și-a prăznuit jubileul de 75 de ani.

— *Patriarhia ortodoxă din Ierusalim* se ocupă de «înnoirea exterioară și duhovnicească» a minăstirilor sale, multe la număr. O nouă așezare monahală s-a înființat la riul Kedron, pe locul martiriului Arhidiaconului Ștefan.

— *Patriarhul ecumenic Atenagora* n-a acceptat propunerea Bisericii ortodoxe grecești din S.U.A. ca la liturghie limba greacă veche să fie înlocuită cu engleza, franceza, spaniola și germana. De asemenea n-a acceptat nici propunerea ca Bisericii menționate din S.U.A. să i se acorde mai multă independență de către Patriarhia din Constantinopol.

— «*Uniunea Coptă*» a organizat la Alexandria (Egipt) o «Săptămână de studii». Cu această ocazie s-a constatat că, datorită conlucrării în Consiliul ecumenic al Bisericilor, a încetat acțiunea de convertire, dezvoltată îndeosebi de metodști, între creștinii copti și evanghelici, toți lucrând împreună în domeniul biblic și social.

— *Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Cehoslovacia*, înființat în 1954 s-a dizolvat. În locul lui au fost înființate două colective: 1) Consiliul ecumenic al Bisericilor din Republica Socialistă Slovacă și 2) Consiliul ecumenic al Bisericilor din Republica Socialistă Cehă. Din ultimul fac parte nouă Biserici. Președinte este pastorul Wilhem Schneeberger, superintendentul Bisericii metodiste și vicepreședinte, Mitropolitul ortodox Dorotei.

— «*Lupta pentru eliberare*» este titlul temei conferinței din anul acesta organizată la Londra de «Consiliul ecumenic al lineretului din Europa».

— 37.682 volume cuprinde biblioteca patriarhală din Alexandria, între care 540 manuscrise, 2.210 tipărituri în. sec. 16—18. Anuarul bibliotecii, din 1970, caracterizează biblioteca aceasta ca fiind cea mai mare și cea mai bine organizată din Biserica Ortodoxă.

— *Biserica Ortodoxă din Grecia* donează Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia o serie de obiecte liturgice.

— *Conferința episcopilor romano-catolici germani* a aprobat două formulare pentru serviciul divin al cununiei între mirii de confesiuni diferite. Un formular pentru serviciul divin săvârșit într-o biserică evanghelică de către un preot catolic, și celălalt formular pentru serviciul divin săvârșit într-o biserică romano-catolică de către un pastor evanghelic.

— *În vîrstă de 75 de ani a decedat Iitzhak Sedaka*, marele preot al rămășițelor sectei samiților din Israel. Această sectă, care astăzi numără cîteva sute de membri, există din timpurile Vechiului Testament și din Biblia Vechiului Testament recunoaște numai Pentateuhul.

— *Marele Imam de la Al Azhar*, Dr. Mohammed El-Fahlam, a adresat un apel mahomedanilor din toată lumea «ca să se unească în credință și încredere în Dumnezeu, în rugăciune, fapte bune, convingeri sociale și iubire de pace». În pastorală adresată la sărbătoarea islamică «Kurban Bairam» a accentuat însemnătatea credinței într-un Dumnezeu pentru unitatea omenirii.

— *Biserica Evanghelică-Luterană* din Olanda a inițiat organizarea unui «Concil ecumenic național», la care să participe reprezentanți ai tuturor comunităților religioase creștine din țară pentru a discuta posibilitatea unei federații bisericești sau a oricărui altfel de cooperare (K. N. A. 5—10/970).

— Începînd cu anul 1964 se țin regulat întîlniri neoficiale între teologi ortodocși (calcedonieni) și teologi necalcedonieni (I. 1964 — Aarhus, Danemarca; II. 1967 — Bristol, Anglia; III. 1970 — Geneva, Elveția). A patra întîlnire de acest fel

a fost anul acesta, la Addis Abeba (Etiopia). Au participat 35 teologi ai celor două părți. Întîlnirea a fost prezidată de nealcedonianul Paul Verghese, India și profesorul ortodox N. Nissiotis, directorul Institutului ecumenic de la Bossey (Elveția). Temele în discuție: Desridicarea anatemelor și recunoașterea unor sfinți (Dioscur, Leon cel Mare, ș. a.) — pregătirea problemelor pentru viitoarele întîlniri oficiale. Referatele principale le-au prezentat prof. V. C. Samuel (Biserica siriană) și prof. V. Borovoi (Biserica Ortodoxă Rusă).

— *Noi colaboratori-conducători ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, pastorul japonez Kentaro Buma ca secretar pentru Asia al secțiunii «Ajutor interbisericesc»; pastorul (odinioară ofițer de marină) Havey L. Perkins din Tasmania, va lua conducerea fondului ecumenic pentru dezvoltare; pastorul Isao Parahyba Daronch da interbisericesc»; pastorul Dwain C. Epps (presbiterian din S.U.A.) în comisia Silva (metodist brazilian) ca secretar pentru America Latină al secțiunii: «Ajutor pentru relații internaționale; pastorul Graeme C. Jackson în conducerea secțiunii «Ajutor interbisericesc»; pastorul Dr. Hans-Ruedi Weber, director al secțiunii «Studii biblice».

— *Pentru cinstirea teologului protestant Karl Barth (1886—1968)* s-a organizat la New York un colocviu la care s-au discutat diferite aspecte ale teologiei sale. Au participat 200 teologi din Europa și America, între care și fiul decedatului Markus Barth, profesor de Noul Testament în America. S-a discutat despre «teologie și filozofie» în teologia lui K. Barth, alitudinea sa față de politică, față de cultură ș. a.

— Anul acesta, statul Iran prăznuind 2500 de ani de existență, la Teheran se va oficia un serviciu divin ecumenic.

— La Sao-Paulo (Brazilia) s-a înființat un institut ecumenic pentru studii teologice înaintate.

— «Oficiul nostru și Biblia» este titlul temei ce se va discuta la «cursurile de vacanță» organizate de Institutul ecumenic de la Bossey (Geneva).

— «Ecumenism critic» este numele unei asociații înființate la Frankfurt/Main.

— Biserica Luterană din Norvegia a înființat o comisie care să studieze problema drepturilor omului. Din comisie fac parte personalități bisericești și reprezentanți ai organizațiilor umanitare și politice (Opd. 3, 4, 6, 7/971).

— Episcopul romano-catolic de Hamburg a declarat de valabile cununile religioase (căsătorii mixte) săvîrșite într-o biserică protestantă.

— Un grup de studenți în teologie ortodocși a organizat la Münster un seminar, discutînd probleme teologice de caracter ecumenic, probleme liturgice, patristice ș. a.

— «Critică-autoritate-slujire» este titlul temei discutate la conferința catolică germană academică organizată la Freiburg (R. F. a Germaniei).

— Într-o declarație privind cartea intitulată: «Infailibil? — o întrebare» (în legătură cu primatul și infailibilitatea papală), publicată de Dr. Hans Küng, profesor romano-catolic de dogmatică și teologie ecumenică la Tübingen, Conferința Episcopilor Germani își exprimă părerea că în această carte «nu sînt păstrate unele elemente fundamentale ale înțelegerii catolice a credinței și Bisericii». Episcopii afirmă că e datoria lor «ca să vegheze asupra elementelor la care nu se poate renunța», iar teologia care le-ar contesta n-ar mai putea fi numită «catolică». Obiecțiunile episcopilor, concentrate în cinci puncte, accentuează că, în pofida echivocului și variabilității istorice a limbii umane, credința în cuvîntul lui Dumnezeu presupune

existența unor afirmații adevărate și posibile să fie recunoscute ca adevărate și al căror sens rămâne totdeauna același. — Prof. Küng, în răspunsul dat, afirmă că declarația episcopilor nu se ocupă de loc de esența conținutului cărții sale, cuvântul «infaibil» nefiind de loc menționat, ceea ce înseamnă că și episcopii sînt pentru o discuție constructivă a acestei «probleme, azi de însemnătate fundamentală pentru Biserică» (K. N. A. In. 29, 33, 36, 40, 44/971).

— Conferința pastorală de la Zagreb, la care au participat peste 700 preoți romano-catolici din toată Iugoslavia și-a formulat o serie de doleanțe. Astfel, preoții doresc să aibă mai mult cuvînt în hotărîrile luate de Conferința Episcopilor; asemenea și la ocuparea parohiilor. Ei mai doresc ca episcopii să fie aleși de preoți, așa cum s-a practicat în Biserica primară. Preoții să aleagă și pe episcopul care va reprezenta Biserica Romano-Catolică din Iugoslavia la Roma, la Sinodul Episcopilor.

— «Una voce Austria» este numele societății romano-catolice din Austria (cu sediul la Innsbruck), care militează pentru păstrarea limbii latine și a cîntării bisericesti gregoriene la serviciul divin.

— «Artă și Biserică» este titlul unei noi reviste ecumenice ce apare la Linz.

— «Misionarii euharistici» este numele unei asociații monahale romano-catolice care voinște să-i ajute pe toți cei care au nevoie de ajutor moral și spiritual. Asociația are sediul la Barcelona și la înființare are numai 7 membri, între care și doi preoți.

— La Sasthamcotta, în statul indian Kerala, s-a ținut «Congresul religiilor mondiale», cu tema: «Înțelegere unificatoare între religii» (K. N. A. Aus. 28, 33, 34, 38, 39, 42, 48, 49/971).

— Se știe că discuțiile pro și contra în jurul celibatului preoților romano-catolici continuă. Recent, un membru al Congregației Vaticane pentru cler scria în «Osservatore Romano»: «Este adevărat că în primele veacuri ale Bisericii, episcopii, preoții, diaconii erau căsătorii, dar modelul ideal pentru preoți nu sînt apostolii, ci însuși Hristos. Între apostoli, Hristos l-a iubit îndeosebi pe Ioan, care tocmai era singurul necăsătorit și de aceea lui i-a încredințat Hristos, de pe cruce, pe Maica Sa».

— După noul document «Metode pentru examinarea doctrinelor» publicat de Congregația pentru credință de la Vatican, împotriva autorilor romano-catolici suspecți de rătăcirii doctrinare nu se vor mai da sentințe de condamnare, fără să li se ofere respectivilor posibilitatea de apărare. Dar, ca și în trecut, se pot face cercetări fără știrea autorilor.

— În La Valletta (Malta) s-a ținut conferința comisunii mixte romano-catolice-luterane, discutînd relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Luterană. Din delegația romano-catolică, condusă de Cardinalul Ioan Willebrands, face parte și cunoscutul dogmatist olandez, E. Schillebeeckx. Delegația luterană este condusă de Dr. A. Appel, secretarul general al Alianței luterane mondiale.

— Azi, în birourile Vaticanului, în care lucau numai bărbați, pînă cu cîțiva ani în urmă clerici, sînt și 90 de femei, călugărițe și mirene (K. N. A. Vat. 30, 36, 37/971).

— «Institutul Biblic» din Stuttgart a început publicarea proiectatei «Biblie-Comentar». Au apărut două volume, care, sub titlul «Experiențe fundamentale ale credinței» și «Sensul istoriei mondiale» cuprind «Geneza, Cartea lui Daniil» și «Apocalipsul lui Ioan». «Biblia-Comentar» de la Stuttgart cuprinde introduceri în cărțile

biblice și redă ideile fundamentale ale fiecărui capitol biblic, explicînd, totodată, și locurile greu de înțeles. Textul este tradus din limbile originare. Fiecare carte e tradusă și explicată de «teologi calificați».

— O ediție duminicală specială a revistei bisericești «Curierul Luteran», în scriere «Braille», se distribuie gratuit orbilor din Republica Democrată Germană.

— «Ajutorarea bolnavilor psihici și a înapoiatilor mintal» este titlul temei «Conferinței diaconiei» pentru anul 1971 a Bisericii Evanghelice Germane.

— Comitetul regional din Anglia al «Conferinței creștine pentru pace» s-a dizolvat, membrii fiind însă invitați să conlucreze cu creștinii pentru țelurile urmărite de Conferință (*Epd.* 3, 4, 5/971).

— În fața unui grup de oameni de știință, Arhiepiscopul romano-catolic de Viena, Cardinalul Dr. Franz König, a declarat că ar fi timpul ca Biserica Romano-Catolică să-l reabiliteze pe bine cunoscutul om de știință din secolul al XVI-lea, Giordano Bruno care a dezvoltat concepțiile astronomice ale lui Kopernikus într-o doctrină metafizică. Prin doctrina sa, dominicanul Bruno a intrat în conflict cu superiorii din ordinul său și cu curia papală și a fost înlăturat de la catedră. Căzînd în mîinile Inchiziției papale, după șapte ani de închisoare, a fost condamnat la moarte. Dar, pe cînd Galilei, căzînd și el în mîinile Inchiziției, în fața morții își revocase învățătura, Bruno s-a suit pe rug. Procesul lui Bruno n-a fost revizuit de Biserica Romano-Catolică. Azi, italianul Mario Moretti a scris piesa «Procesul lui Giordano Bruno» care se joacă în Teatro Tordinona, aflat chiar pe locul unde se găsea închisoarea cu același nume și în care Bruno a stat șapte ani. Se va revizui procesul lui Bruno, azi, cînd știința de mult i-a dat dreptate?! (*Kath. Korr.* 5, 6, 7, 17/971).

— Orașul Kempen (Olanda) prăznuiește 500 de ani de la moartea lui Thomas de Kempis, cunoscut îndeosebi prin volumul «Urmarea lui Hristos» tradus în diferite limbi, și în limba română, și care a exercitat o mare influență asupra mișcărilor religioase din toate confesiunile creștine.

— În Africa Biserica Romano-Catolică a introdus la serviciile divine limba țării. Veșmintele liturgice sînt cu motive din arta indigenă, iar credincioșii, acompaniați de tam-tam și belofon, dansează vechile lor dansuri indigene (*Bibl. u. Lit.* 4/1970). — (Prof. O. Bucevschi).

— Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a hotărît înființarea unui protopopiat în Mexic. Acest protopopiat, care cuprinde toate parohiile ortodoxe ruse din Exarhatul patriarhal din America Centrală și din America de Sud, va fi condus de arhimandritul Ioan (Bussing), acesta, la rîndul lui, se va supune jurisdicției Exarhatului Americii Centrale și de Sud, păstrînd legătura de informare cu Serviciul Patriarhiei din Moscova pentru relațiile bisericești externe. În plus, s-a admis, ca slujbele în sărbătorile cu dată fixă să se săvîrșească după stilul nou, așa cum este și în uzul celorlalte Biserici din această parte a lumii.

— Printr-o altă hotărîre, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, a aprobat — după ce la 9 august 1970 fusese canonizat — introducerea în cinul sfinților, cu cinstire locală în Biserica Ortodoxă Autocefală din America a cuviosului Gherman de Alaska, cu prăznuirea la 27 iulie (9 august după stilul nou).

— Între 10 și 17 oct. 1970 s-au aflat în Uniunea Sovietică, la invitația Patriarhiei din Moscova, Dr. L. Nilus, Director în Comisia Bisericilor pentru relațiile internaționale din Consiliul Ecumenic al Bisericilor și canonicul Dr. B. Karr, Secretar exe-

cutiv al acestei Comisii. Pe tot timpul sederii în țară, invitații s-au bucurat de o frumoasă primire din partea Serviciului pentru relațiile bisericești externe.

— Comisia instituită sub președinția Mitropolitului Pimen al Crutițelor și Kolomnei, în ședința din 28 decembrie 1970, a luat hotărârea să convoace Sinodul local al Bisericii Ortodoxe Ruse între 30 mai și 2 iunie 1971. Sinodul, care se va ține în Lavra Troița-Serghieva din Zagorsk, are printre problemele la ordinea de zi și alegerea noului Patriarh al Moscovei și a toată Rusia.

— Între 6 și 8 octombrie 1970 s-a ținut la Tașkent (U.R.S.S.) Conferința «Pentru unitatea și colaborarea musulmanilor în lupta pentru pace și împotriva agresiunii imperialiste». La Conferință au luat parte reprezentanți ai musulmanilor din 24 țări ale lumii. În calitate de reprezentant al acestei Conferințe, a luat parte și Mitropolitul Filaret Exarh al Ucrainei, care este membru în Comitetul executiv al Conferinței Creștine pentru Pace (de la Praga).

— La 15 noiembrie 1970 a avut loc instalarea în funcția de Episcop general al Bisericii Evanghelice din Slovacia a profesorului Dr. Jan Mihalko, în locul decedatului episcop Jan Habada. La instalare au luat parte numeroși delegați din diferite confesiuni creștine din Cehoslovacia și din Bisericile de peste hotare, ca și nenumărați clerici și mireni din parohiile evanghelice din Slovacia.

— Între 27 și 28 noiembrie 1970 la Frankfurt pe Main (R. F. a Germaniei), sub președinția Dr. G. Kloppenburg, s-a ținut Conferința Comitetului regional al Conferinței Creștine pentru Pace din R. F. a Germaniei la care s-au dezbătut probleme interne ale Conferinței, ca și activitatea de viitor a Comitetului amintit. Secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, Ianuș Macovski și alți reprezentanți ai Conferinței au luat parte la lucrări.

— La 19 decembrie 1970 a decedat la Paris, în vîrstă de 89 ani, Dr. Mark Bögner, pastor al Bisericii Reformate din Franța, unul din conducătorii marcanți ai Mișcării ecumenice.

— La 15 iulie 1970 s-a stins din viață, în vîrstă de 82 ani, Vasili Romanovici Vavrik, doctor în filologia slavă, publicist și literat (J. M. P. nr. 1 și 2 1971).

— La 25 oct. 1970, Papa Paul al VI-lea a săvîrșit, în Catedrala «Sfîntul Petru» din Roma, canonizarea a 40 de mucenici care au suferit moarte martirică în Anglia, Wels și în alte țări. La canonizare au luat parte cardinali, arhiepiscopi, episcopi și credincioși din Marea Britanie, ca și reprezentantul permanent al Primatului Angliei pe lângă Vatican.

— Cunoscutul specialist în problemele Ortodoxiei, Hans Ditter Döpman a fost numit recent profesor de Istoria bisericească și Istoria și organizarea Bisericii Ortodoxe pe lângă Facultatea teologică a Universității din Berlin.

— Pe lângă Universitatea «Friedrich Schiller» din Jena (R.D.G.) a fost înființată o secție teologică (facultate de teologie). Decretul de înființare, emis de Ministerul învățămîntului public, a fost citit în ședința solemnă de înființare în fața profesorilor, docenților și studenților noii facultăți înființate.

— După repetate ședințe care au avut loc în Camera deputaților și în Senatul italian, s-a votat proiectul de lege cu privire la îngăduirea divorțurilor în Italia, care, conform unei reguli de veacuri a Bisericii Catolice, pînă acum fuseseră interzise. Dar și în noua formă, proiectul admite divorțul numai în două cazuri: 1) cînd unul din soți este grav bolnav psihic și 2) cînd ambii soți sînt despărțiți și nu mai conviețuiesc de fapt, vreme de mai bine de 7 ani.

— Noi catacombe au fost descoperite la Roma. Arheologi italieni au fost puși în fața a peste 150 de fresce în niște catacombe necunoscute pînă azi. Pereții acestor catacombe sînt plini de picturi din veacul al IV-lea și ele reprezintă scene din vechiul și din Noul Testament. Noile catacombe sînt unele din cele mai mari peșteri — gropnițe și tainițe unde primii creștini săvîrșeau sfintele slujbe. O frescă foarte interesantă redă un medic săvîrșind o operație, asistat de un ajutor. Descoperirea noilor catacombe s-a produs atunci cînd, săpîndu-se fundamentul unei mari construcții ce urma să se zidească pe «Via Latina», s-a dat peste catacombe și astfel s-a renunțat la construcție, iar frescele au fost salvate și au trecut sub ocrotirea legii.

— La începuturile ei, Biserica catolică din S.U.A. era constituită din cei mai săraci emigranți irlandezi, din care și azi se recrutează candidații la episcopat și cardinalii. Cu trecerea vremii, însă, această Biserică a devenit una din cele mai bine organizate și mai răspîndite. Ea dispune, astăzi, de 292 instituții de învățămînt universitar, de 2.000 de școli secundare și aproximativ 10.000 de școli primare. În anul 1970 existau în S.U.A. 59.192 preoți, 160.931 călugări și 11.589 elevi de seminar la cifra de 47.872.089 de credincioși catolici.

— În ianuarie crt. s-a săvîrșit din viață profesorul docent la catedra de Noul Testament și la seminarul din Sofia, Apostol Mihailov, om crescut în credință puternică și stăpînit de un înalt patriotism (*Terkoven Vestnik*, nr. 3, 5 și 6/971).

— La 17 ianuarie 1971, un grup de activiști politici și culturali din Republica Federală a Germaniei, în frunte cu Gerhard Schröder, Vicepreședintele Partidului U.C.D. și Președinte al Comisiei Bundestagului pentru afacerile externe, a vizitat Troița Serghieva Lavra din Zagorsk și Academia teologică din Moscova. Printre însoțitori se aflau și Helmut Allardt, ambasadorul R. F. a Germaniei în U.R.S.S., G. A. Jukov, deputat în Sovietul Suprem al U.R.S.S. și V. G. Furov, vicepreședinte al Consiliului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S.

— În Berlinul occidental a fost organizată recent o «Săptămîină ecumenică de colaborare cu Ortodoxia», avînd drept scop o mai strînsă legătură între creștinii din Răsărit și Apus. Punctul culminant al întîlnirii a fost dezbaterii temei: «Cum privește Biserica Ortodoxă pe creștinii catolici și pe protestanți și cum aceștia privesc Ortodoxia».

— 30 de reprezentanți ai vieții religioase și sociale din Olanda au adresat o scrisoare cancelarului federal Willy Brandt și Ministrului de externe al R. F. a Germaniei, Walter Scheel, prin care elogiază noua politică a Bonn-ului referitoare la țările Europei răsăritene. Scrisoarea este semnată de cunoscuți oameni politici, de savanți, publiciști, etc., printre care și W. A. Visser't Hooft, Președinte de onoare al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, de președintele Sinodului Bisericii reformate Dr. P. G. Kunst și de doi directori ai Academiei olandeze.

— Cu prilejul morții profesorului Dr. Emil Fucs, cunoscut activist pe linia Mișcării Ecumenice și membru de onoare al Conferinței Creștine pentru Pace, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului președintele unui Comitet din amintita Conferință, a trimis o telegramă de condoleanțe lui Gerald Götting Președintele Parlamentului R.D.G.

— Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a decis înființarea, în părțile de sud ale Republicii Federale a Germaniei, a unei noi eparhii cu reședința la Baden-Baden. Noul întîistătător al acestei eparhii a fost numit în persoana Episcopului Irineu, care va purta titlatura de «al Badenului și Bavariei».

— Comisia de evanghelizare ce funcționează în S.U.A. pe lângă Bisericile luterană și ortodoxă de răsărit a hotărât să organizeze o campanie comună de lucru, prevăzută pentru anul 1973.

— În octombrie 1970 a avut loc la Bratislava (C.S.R.) alegerea și instalarea la cirna Bisericii Evanghelice a Slovaciei a Episcopului prof. Jan Mihalko, care-i urmează în funcțiune Episcopului Jan Habada, decedat în aprilie 1970. La acest act solemn au luat parte reprezentanți ai Bisericii luterane din Estonia, Letonia, Ungaria, Polonia, R.D.G., Danemarca și R. F. a Germaniei.

— Premiile catolice pentru pace, pe anul 1970, au fost acordate acelor poeți și prozatori tineri din lume, care, în scrierile lor, au cuprins tema actuală legată de pacea lumii : «Orice om este fratele meu!»

— 35 de deputați aparținând Partidului laburist din Anglia au introdus, în Camera Comunelor, propunerea să se aducă mulțumiri Arhiepiscopului Michael Ramsey de Canterbury, Primatul Angliei, pentru poziția sa fermă în problema discriminării rasiale. Este cunoscută, astfel, intervenția sa anterioară în problema livrării de arme de către guvernul englez către Republica Sud Africană. De altfel, intervenția Arhiepiscopului Ramsey de Canterbury în această problemă a fost fermă și de aceea a fost aspru criticată de către susținătorii regimului rasist din acea țară, ea fiind calificată drept «o mare nenorocire».

— Pentru prima oară italienii de religie ortodoxă își au episcopul lor, în persoana lui Ghenadios Zervos, care a fost hirotonit episcop într-o biserică ortodoxă din Neapole de către Mitropoliti: Hrisostom al Vienei, Atenagora al Londrei, Damas al Tranopolei și Emilian al Calabriei. La hirotonire au asistat Arhiepiscopul romano-catolic, cardinalul Ursi de Neapole și reprezentanți diplomatici ai guvernului grec pe lângă statul italian.

— În luna decembrie a anului 1970 s-a ținut în orașul Bari din Italia o Conferință comună cu reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice și cei ai Bisericii Ortodoxe Ruse. Conferința a constituit o nouă etapă a dialogului între cele două Biserici, început în anul 1967. Tema de bază a convorbirilor a fost : «Temeiurile Bisericii referitor la convingerile personale ale creștinilor în societate». — Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, a fost primit în audiență, împreună cu întreaga delegație rusă, de către Papa Paul al VI-lea.

— În zilele de 22 și 23 ianuarie 1971 s-a ținut la Addis Abeba o consultație neoficială între reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe și cei ai Bisericilor necalcedoniene care au participat la Sesiunea Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. La consultație au fost dezbătute, cu acest prilej, temele : 1) Cum să se ajungă la raporturi comune între aceste Biserici — pe baza învățăturii Sfinților Părinți de pînă la Sinodul IV ecumenic și 2) Cum să se înlăture anatemele. Rezultatele consultației au fost pozitive și se nădăjduiește că ele se vor concretiza la viitorul dialog proiectat a se ține la înalt nivel. Cîțiva dintre participanții la consultație s-au întîlnit, apoi, la Cairo cu reprezentanți ai Bisericii copte și cu ai Arhiepiscopiei din Sinai. Oaspeții au fost bucuroși să constate că în Biserica coptă necalcedoniană «există un duh însuflețit și o dinamică deosebită».

— În Duminica a 28-a după Rusalii, a Sfinților Strămoși, a fost sfințit un nou iconostas în biserica catedrală «Sfintul Nicolae» din Tokio. Noul iconostat cuprinde și icoana sfintului și întocmai cu apostolii Arhiepiscopul Nicolae (Kasatkin) lumi-

nătorul și organizatorul Bisericii ruse din Japonia, recent canonizat de către Biserica Rusă, sfînt ce se bucură de o deosebită cinstitie în Japonia.

— La sfîrșitul anului 1970, Episcopul Macarie de Uman (Biserica Ortodoxă Rusă) a fost delegat al Patriarhiei din Moscova și a vizitat cele mai nordice parohii ruse din Canada: North Star, Spirit River, Menning, Smoky Leyk și la urmă Ottawa, capitala țării.

— Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în ședința sa din 24 februarie 1971, l-a numit pe Arhiepiscopul Nicodim de Harkov în scaunul de Exarh al Patriarhiei din Moscova pentru America Centrală și de Sud. El îl înlocuiește, astfel, la conducerea Exarhatului, pe Episcopul Platon.

— Un fapt care aduce cinste Bisericii Ortodoxe Bulgare este realegerea în Comitetul Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a profesorului Todor Sebev de la Academia duhovnicească din Sofia. Acest al treilea mandat acordat profesorului Sebev el l-a primit la Sesiunea Consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ținut la Addis Abeba între 10 și 21 ianuarie 1971.

În orașul Wroclaw din Polonia s-a organizat — în biserica franciscană — un mare concert de colinde executat de o orchestră simfonică și de coruri de copii. Clerici din mînăstirea franciscană din Lodz au executat colinde din flaut, iar artiști din localitate au recitat poezii religioase. Concertul s-a încheiat cu fragmente din Sonata lui Mendelsohn și din Preludiul lui Bach.

— Între 4 și 8 martie 1971, Episcopul Nicolae de Macariopol (Biserica Ortodoxă Bulgară), rector al Academiei duhovnicești din Sofia, a vizitat Patriarhia din Moscova.

— Vaticanul a tipărit, la 4 ianuarie 1971, un nou anuar papal pe anul 1971. Anuarul arată că 86 de state — printre care și două din țările socialiste Iugoslavia și Cuba — au reprezentanțe diplomatice pe lângă Vatican. Se mai remarcă în anuar, că gărzile înarmate pe care Vaticanul le deținea pentru pază au fost dizolvate încă la 15 septembrie 1970, rămînînd, pentru paza statului numai garda numită «elvetiană», care păzește doar așa numitul «Palat apostolic».

— Cu binecuvîntarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, a apărut în Uniunea Sovietică o nouă ediție a Bibliei, avînd la bază traducerea din anul 1912.

— La 9 martie 1971 s-a mutat din viață Patriarhul Kiril al VI-lea, capul Bisericii copte din Egipt, Papă al Alexandriei, Patriarh de Atubia, Nubia și Ierusalim.

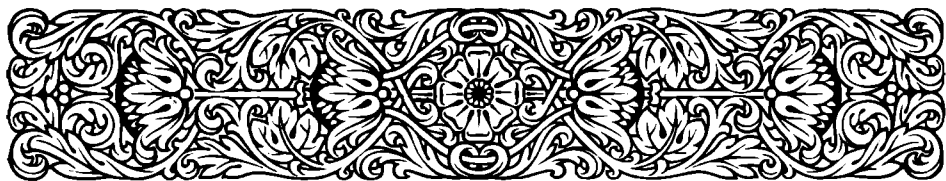
— La 28 februarie 1971 a decedat Arhiepiscopul Gavriil al Tașkentului și Asiei Mijlocii, care a lucrat mulți ani în Misiunea Bisericii Ortodoxe Ruse din China.

— La 1 martie 1971, în vîrstă de 89 de ani, după o lungă și grea suferință, a decedat la Sofia cunoscutul istoric Dr. Ivan Ivanov Snegarev, membru al Academiei de Științe bulgare și cercetător de știință emerit.

— În 28 februarie crt., în vîrstă de 103 ani, a decedat cel mai bătrîn episcop eparhial din Biserica Ortodoxă a Bulgariei, Mitropolitul Neofit al Vidinului.

— La 20 ianuarie crt. a decedat arhimandritul Ilian, starețul mînăstirii ruse «Sfîntul Pantelimon» din Muntele Atos (J. M. P. Nr. 3 și 4/971 și «Terkoven Vestnik» Nr. 7, 8 și 9/971).

Pr. AN. LEFTER

ARTICOLE ȘI STUDII

PREGĂTIREA NOILOR SLUJITORI AI LUI HRISTOS PENTRU ZIDIREA VIITORULUI BISERICILOR ORTODOXE LOCALE

de † NICODIM,
Mitropolitul Leningradului și Novgorodului

Festivitatea deschiderii cursurilor instituțiilor de învățămînt teologic din Leningrad — sărbătorită în fiecare an în ziua de 9 octombrie, în care se prăznuiește Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan Teolog — patronul instituțiilor teologice din Eparhia Leningradului și Novgorodului — a căpătat în anul 1970 un caracter cu deosebire solemn, pentru că la festivitate au participat, pe lângă reprezentanții Instituțiilor de învățămînt din Moscova și mulți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse, și o delegație a Bisericii Ortodoxe Gruzine, condusă de Sanctitatea Sa Patriarhul-Catolicos Efrem al II-lea.

În timpul săvîrșirii sfintei liturghii, sub protia Sanctității Sale Efrem al II-lea, înconjurat de un foarte numeros sobor de arhierii ortodocși ruși — în frunte cu Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului — și ortodocși gruzini, Sanctitatea Sa Efrem al II-lea și Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului au fost săvîrșite mai multe hirotonii și hirotesii, iar Prot. docent Vesile Stoicov a rostit predica zilei.

După masa oficială, organizată cu prilejul festivității, în aula Academiei duhovnicești din Leningrad s-a desfășurat programul festiv, din care semnalăm :

— Citirea de către Mitropolitul Nicodim a hotărîrii Consiliului Academiei duhovnicești din Leningrad de a acorda Sanctității Sale Efrem al II-lea, Patriarhul-Catolicos al Gruziei titlul de doctor în teologie «honoris causa», pentru activitatea Sa multilaterală arhiepiscopalească bisericască și socială, care dovedesc înalta Sa erudiție teologică. Mitropolitul Nicodim a înminat Sanctității Sale Efrem al II-lea diploma și crucea de doctor în teologie.

— Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a dat citire hotărîrii Consiliului Academiei duhovnicești din Leningrad, de la 11 iunie 1970, prin care au fost aieși ca membri de onoare ai Academiei: Episcopul Filaret de Dmitrovsk, rectorul Academiei duhovnicești din Moscova și profesorii acestei Academii: Prot. Ioan Kozlov și V. D. Saricev. Totodată a anunțat numirea de către Sfîntul Sinod

permanent al Bisericii Ortodoxe Ruse a Prof. docent Ioan Belevțev ca profesor al Academiei duhovnicești din Leningrad.

— Susținerea prelegerii festive de către Prof. N. A. Zabolotski despre «Theilhard de Chardin și tradiția didactico-bisericească», în care a făcut o analiză critică a concepției religioase și filozofice a învățatului și filozofului catolic, atrăgând luarea-aminte asupra judiciozității experiențelor de explicare rațională a credinței, dacă aceste experiențe sînt în acord cu Revelația și cu tradiția învățătoare a credinței.

La sfîrșitul programului festivităților, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a rostit o interesantă cuvîntare despre necesitatea instruirii și educării noilor slujitori ai lui Hristos, pentru viitorul fiecărei Biserici Ortodoxe locale, în perspectiva dezvoltării lumii contemporane.

Pentru importanța deosebită pe care o prezintă cuprinsul acestei cuvîntări pentru fiecare Biserică Ortodoxă locală, prezentăm în continuare ideile principale și pasaje alese din cuvîntarea publicată — în continuarea dării de seamă asupra deschiderii cursurilor la Instituțiilor teologice din Leningrad — în «Revista Patriarhiei din Moscova» (nr. 12/1970, p. 22—27).

*

Biserica Ecumenică, întemeiată de Mîntuitorul și constînd din Biserici particulare, poartă în iconomia întemeierii ei pecetea desăvîrșirii divine, pentru că îi sînt ființiale străduința spre deplinătatea multilaterală și spre unitatea totală în esența ei divino-umană. Așadar Biserica constă din elemente harice și naturale, nevăzute și văzute, tainice și raționale, strîns legate între ele. Biserica unește la un loc inteligența, inima și voința credincioșilor săi și-i conduce spre mîntuire. Iar Domnul Iisus Hristos este împreună cu ea, în calitate de Cap nevăzut al ei, ca unic și veșnic Mijlocitor între Dumnezeu și om (I Tim. II, 5), totdeauna gata nu numai să mijlocească pe lîngă dreptatea veșnică a lui Dumnezeu pentru iertarea imperfecțiunilor omenești, ci să și primească pe oameni în cea mai strînsă comuniune cu Sine, sfîntînd, ca Dumnezeu-Om, firea lor omenească.

Fiecare credincios botezat, îmbrăcat în Hristos prin Taina Sfîntului Botez, devine părtaș al Trupului Domnului. Iar în Biserica lui Hristos sălășluiește Duhul divin de viață făcător, Care unește la un loc pe toți credincioșii ca membri ai unui singur trup, avînd cap pe Hristos, iar prin Hristos îi conduce către Tatăl ceresc (Efes. II, 18).

Duhul Sfînt revarsă asupra credincioșilor felurite daruri ale harului dumnezeiesc, îi sfîntește prin Taine, în chip nevăzut îi întărește în nevoi și în încercări, le ajută în acțiunea de desăvîrșire morală și în organizarea vieții omenești în corespondență cu voia lui Dumnezeu. Roadele Duhului sînt virtuțile atît de necesare în viața creștinilor: iubirea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, milostenia, credința, blîndețea, cumpătarea (Gal. V, 22).

Noi toți ne mîntuim, după cuvîntul Apostolului, prin numele Domnului Iisus Hristos, adică prin apartenența la Biserică. Ia Trupul Lui divino-uman, și prin Duhul Dumnezeului nostru, adică prin harul sfințitor al Sfîntului Duh (I Cor. VI, 11), care ne sprijină în desăvîrșirea lăuntrică. În adîncurile Bisericii are loc restabilirea chipului lui Dumnezeu denaturat de păcat, însă chip ființial oamenilor. În Biserică se creează viața cea nouă, care se începe pe pămînt și trece în veșnicie și care se dă omului ca arună a vieții nemuritoare viitoare, anume în Biserică omul devine «părtaș al firii lui Dumnezeu» (II Petru I, 4).

Sfântul Ioan Evanghelistul scria: «Și cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut trup, a locuit cu noi, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14), mărturisind prin aceasta că trupul omenesc al Domnului Iisus Hristos a devenit unealta mîntuirii omenirii, pentru că, Cuvîntul ipostatic mai întîi a devenit trup și după aceea a petrecut cu noi. Și întrucît roadele Întrupării și ale mîntuirii se înfăptuiesc în viața lumii prin Biserică, se cade și Bisericii să fie societate omenescă desăvîrșită, care să conștina din membri văzuți și să aibă conducători văzuți.

După cuvîntul Apostolului Pavel, Însuși Domnul a așezat pe unii apostoli, pe alții proroci, pe alții evangheliști, ar pe alții păstori și învățători «spre desăvîrșirea sfinților, în vederea lucrării de slujire pentru crearea Trupului lui Hristos, pînă ce toți vom ajunge la unitatea credinței și la cunoașterea Fiului lui Dumnezeu, ca bărbați desăvîrșiți pe măsura vîrstei depline a lui Hristos» (Efes. IV, 11—13).

Astfel de conducători și îndrumători duhovnicești au fost în vechime Apostolii și urmașii lor — episcopii și preoții rînduiți de ei, care împlinind porunca Mîntuitorului: «Mergeți, învățați toate popoarele, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh (Matei XXVIII, 19), înmulțind numărul celor mîntuiți în Biserică, adică zidind Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt. Iar în tot timpul trudei și încercărilor pe care le-au întîlnit în timpul propovăduirii acesteia, ei și-au amintit permanent cuvîntul Mîntuitorului: «Eu voi fi cu voi... pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XVIII, 20).

Însă această făgăduință solemnă de ajutor, care a fost dată Bisericii, — independent de orice condiții istorice, nu ca răsplată ci ca milă a iubirii de oameni ai lui Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor, adică pentru același scop pentru care a și fost întemeiată Biserica pe pămînt — nu excludea eforturile personale ale propovăduitorilor Evangheliei, ci doar întărea încrederea lor în triumful final al buneii vestiri pe care ei o aduceau oamenilor.

Și astăzi, după douăzeci de veacuri, preoții Sfintei Biserici continuă slujirea apostolică, propovăduind cuvîntul lui Dumnezeu și sfințind pe membrii Trupului nevăzut al lui Hristos. Se schimbă vremurile, se schimbă raporturile sociale, însă esența slujirii și sarcina pusă preoțimii rămîn aceleași. De aceea nădejdea la ajutorul nemicșorat al lui Dumnezeu trebuie să intraripeze permanent conștiința preotului însăși totodată preotul nu trebuie să uite și faptul că activitatea lui este și devine roditoare numai cînd el, urmînd harului primit prin punerea mîinilor, adaugă eforturile personale pentru ca slujirea să apostolească să aibă reușită. Numai străduința lui personală și încordarea în înfăptuirea acțiunii sale pastorale, numai efortul lui omenesc, unit cu puterea dumnezeiască de sus, îi dă bucuria lăuntrică și îi întărește spiritul și dispoziția și constituie izvorul însuși al muncii lui, adică realizarea vocației lui.

*

După această parte generală a cuvîntării sale, Mitropolitul Nicodim al Lenin-gradului și Novgorodului s-a adresat îndeosebi studenților Academiei duhovnicești, vorbindu-le despre pregătirea pentru slujirea preoțească, pe care și-au ales-o.

Scopul principal al păstorului de suflete este mîntuirea credincioșilor încredințați purtării lui de grijă. Însă pentru atingerea acestui țel trebuie știut cum trebuie să fie omul care are nădejdea să fie numărat în rîndul celor mîntuiți. Și mai mult

decît altf, păstorul este obligat să arde turmei căile care o pot duce la asemenea desăvîrşire. Aceste însuşiri necesare se obţin în procesul de instruire teologică, adică însuşirea învăţaturii Sfintei Biserici, fără care este greu de reprezentat o slujire preotească reuşită pe deplin.

La baza studiilor teologice stă *Sfînta Scriptură*, cu care trebuie să înceapă creşterea viitorului preot; pentru că, cunoscînd Cuvîntul lui Dumnezeu, viitorul păstor scoate tot ceea ce este necesar pentru reuşita slujirii sale, ca şi pentru mintuirea sa personală, întrucît după cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur «în Sfintele Scripturi este expus ceea ce trebuie făcut şi ceea ce nu trebuie făcut»¹. Iar Sfîntul Grigorie cel Mare, stăruind asupra studierii obligatorii de către preot a Sfintei Scripturi, aduce ca argument convingător următoarele: «Preotul este dator să studieze din vreme şi să păstreze permanent în minte tot ce se referă la cuvîntul lui Dumnezeu şi tot ce se poate referi la obligaţiile lui pastorale, pentru a fi totdeauna gata să răspundă la orice întrebări»².

Cunoaşterea profundă şi gîndită a adevărilor de credinţă constituie un nepreţuit ajutor la predicarea învăţăturii evanghelice şi în acţiunea de luminare a celor ce nu cunosc Evanghelia: «Păzeşte cuvîntul adevărat, identic cu învăţătura — scrie Fericitul Ieronim — pentru ca tu să întăreşti pe alţii în credinţa cea sănătoasă şi să biruieşti pe cei protivnici»³.

O mărturie de seamă, care arată cît de mare însemnătate acordau Sfinţii Părinţi învăţămîntului teologic, o pot constitui cuvintele Sfîntului Grigorie Teologul: «Pot, oare, eu să mă îmbrac în chipul şi în cinul preoţesc, cîtă vreme gura, buzele, limba nu s-au deschis şi nu au primit Duhul (Ps. CXVIII, 131), nu s-au lărgit şi nu s-au umplut cu duhul tainelor mărturisite şi al dogmelor⁴. Şi acelaşi Sfînt Părinte care a pătruns cu mintea sa în tainele credinţei, încît a dobîndit numele «Teologul», scrie mai departe: «Oare, cine nu a cercetat prin experienţă şi cu gîndul toate puterile lui Hristos, cine nu a depus stăruinţă şi nu s-a învăţat să pătrundă înţelepciunea lui Dumnezeu ascunsă în taină (I Cor. II, 7), va primi acela cu drag şi cu bucurie ca să fie aşezat în fruntea plinătăţii lui Hristos?»⁵. Iată ce înaltă însemnătate trebuie să ocupe teologia în viaţa preotului, după părerea Sfîntului Grigorie.

În al doilea rînd, mare ajutor aduce în acţiunea de pregătire a preotului citirea *literaturii patristice*, care îi ajută să înţeleagă Sfînta Scriptură, îl îmbogăţeşte prin experienţa duhovnicească şi cu sfaturi practice.

În legătură cu aceasta pot fi amintite cuvintele Fericitului Ieronim că: «Este cu mult mai bine să ai o neinstruire sfîntă, decît o retorică păcătoasă»⁶. Şi aceasta este pe deplin corect pentru că preotul lucrează în sfera duhovnicească, în domeniul simţămîntelor, în domeniul duhului şi inimii, întrucît «credinţa aparţine în special inimii»⁷, deşi începe în primul rînd în minte, în gînduri. Şi anume pentru că credinţa oamenilor «începe în gînduri», păstorii sînt datori să întărească în conştiinţa lor acest principiu. Şi decă o astfel de sarcină în anumite cazuri este în putinţa «sfintei

1. Sf. Ioan Gură de Aur, *Opere*, traducere în limba rusă, vol. II, Sanct-Petersburg, 1905, p. 818.

2. Sf. Grigorie cel Mare, *Pravila pastorală*, traducere în limba rusă, Kiev, 1874, p. 88.

3. Fer. Ieronim, *Opere*, traducere în limba rusă, partea II, Kiev, 1879, p. 647.

4. Sf. Grigorie Teologul, *Opere*, traducere în limba rusă, partea I, Moscova, 1889, p. 58.

5. *Ibidem*, p. 60. 6. Fer. Ieronim, *op. cit.*, p. 67. 7. «Cateheza».

lipse de instruire», aceasta nu înseamnă în nici un caz că pentru reușita propovăduirii nu este nevoie de instruire teologică, pentru că tot Fericitul Ieronim zice: «Fratele neinstruit și simplu să nu se socotească pe sine sfânt»⁸.

Exemplele Sfinților Părinți constituie totdeauna o convingătoare mărturie despre necesitatea dezvoltării multilaterale a viitorului preot, cu atât mai mult cu cât se știa că de culti erau Sfinții Părinți și dascălii Bisericii vechi. Astfel se știe că Sfinții Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și alții se ocupau — în afară de studiile umaniste și cu filologia, cu retorica și filozofia, iar uneori se ocupau și cu experiențe științifice. De asemenea numirea Sfântului Iustin Martirul «și Filozoful» constituie o mărturie că el se ocupa și cu cercetarea nebisericească. Și trebuie menționat că Sfinții Părinți nu s-au preocupat de științe numai în tinerețe, în vremea studiilor, ci ei permanent s-au ocupat să dobindească și să folosească știința pentru învățătura lor bisericească.

Pentru că în vremea Sfinților Părinți gândirea teologică se forma sub influența unui puternic factor: necesitatea apărării creștinismului atit de atacurile lumii păgine cit și de influența descumpănitoare a ereziilor. De aceea apariția teologiei a fost corespunzătoare nevoilor din acea vreme ale Bisericii. Căci viața pune în fața creștinilor probleme și sarcini noi și impunea rezolvarea lor.

În legătură cu aceasta pe Sfinții Părinți din vremea aceea nu-i tulbura permanenta înnoire a gândirii teologice, cind adevăruri fundamentale de credință, adevăruri evanghelice — date în deplinătatea lor Bisericii de Însuși Domnul și de Sfinții Apostoli — trebuia dezvoltate și lămurite, aduse la nivelul de înțelegere al contemporanilor. Gândirea teologică creștină se dezvoltă, dind naștere unui temeinic sistem de învățătură de credință care includea în sine adevărurile veșnice descoperite, lămurindu-le într-o limbă înțeleasă de către contemporani, întărite în caz de necesitate cu raționamentele inteligenței. Cea mai de seamă calitate a teologiei patristice constă în faptul că ea s-a dezvoltat, fără a se rupe de Tradiția apostolică, întemeindu-se pe Revelație și în acest fel răspunde problemelor puse de viață în fiecare epocă.

*

Și astăzi fiecare preot este chemat să gândească duhovnicește viața — căci se spune: «Toate să le încercați, țineți însă ceea ce este bun» (1 Tes. V, 21) — aceeași viață care curge în jurul nostru, viața actuală, cea de azi, viața sub feluritele ei manifestări, cu străduințele, cu realizările și cu nădejile ei. Noi trăim în veacul marilor realizări, în veacul schimbărilor calitative și fundamentale ale multor lucruri și a revalorificării lor. Pentru aceasta problema care se pune preoților sfinteii Biserici constă în a exprima și în a explica adevărul veșnic al Evangheliei, iar, dacă este necesar, chiar în noi categorii convingătoare, care să fie accesibile înțelegerii omului contemporan.

Primejdia legată de încercările de noi formulări este totdeauna una și aceeași: denaturarea cu ușurință ori pierderea adevărului cind se încearcă a exprima adevărul în conformitate cu gusturile intelectuale ale oamenilor dintr-un anumit moment, și de asemenea pe tot atât de mare rămîne primejdia de a repeta ceea ce rămîne de neînțeles. De aceea pentru fiecare preot trebuie să fie limpede că este necesară o permanentă prospețime a gândirii teologice, cum s-a întâmplat în tot timpul marilor Sfinți Părinți ai creștinismului vechi.

8. Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, p. 58.

Turma pe care o păstorește preotul de azi este compusă din oameni felurii : unii care înțeleg pe preot doar ca pe conducătorul lor duhovnicesc, preotul, către care se adresează pentru săvârșirea Tainelor și ierurgiilor ; alții care văd în el pe învățătorul, chemat să rezolve îndoielile lor în toate împrejurările, cînd ei înșiși ca creștini nu-și pot, din punctul propriu de vedere, lămuri evenimentele care au loc.

În continuare, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului înfățișează « chipul preotului necesar astăzi Bisericilor Ortodoxe locale ». Vom înfățișa unele din aspectele acestui preot.

Dacă preotul se dovedește incapabil să conducă mințile păstoriților săi, atunci el nu poate nădăjdui să constituie o autoritate în fața lor. Pentru satisfacerea cerințelor religioase ale turmei actuale, preotul este obligat să răspundă la multe întrebări și pentru aceea el trebuie să fie bine pregătit din punct de vedere intelectual, întrucît după cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur : « puterea cuvîntului nu se dă de la natură, ci se dobîndește prin instruire »⁹. Și întrucît nivelul păstoriților săi este de diferite feluri, Sfîntul Grigorie Teologul spunea că : « preotul are neapărat nevoie să fie în același timp cit se poate de simplu în raport cu adevărul față de toți, și cît se poate mai mult instruit multilateral și felurit pentru a putea discuta în chipul cuvenit cu toți, întrucît pentru unii este bine și folositor un fel de a fi, iar pentru alții altul »¹⁰.

Pentru aceasta însă nu este suficient ca preotul să se mărginească la ceea ce a învățat, ci trebuie ca permanent să dezvolte gîndirea și știința de a cunoaște, pentru a ști să pătrundă în adîncul sufletului omenesc, să cunoască străduințele, nevoile, năzuințele lui. Iar aceasta nu se poate înfăptui numai prin anumite cunoștințe, ci este nevoie de « înțelepciune », care se poate dobîndi prin cunoștințe adînci și prin experiența vieții. Studiind omul, preotul — ca doctor duhovnicesc și învățător — trebuie să urmărească în chip atent nivelul moral și cultural al contemporanilor săi. Pentru a simți mai bine duhul trăit în epoca sa, preotul nu trebuie să se mărginească la literatura teologică ci trebuie să cunoască și literatura beletristică în care vede ca în oglindă viața morală a societății ; în ceea ce privește cunoașterea nivelului științific al epocii, preotul trebuie — pentru a înțelege ceea ce s-a înrădăcinat în toate sferile de activitate ale omului — să cunoască știința contemporană (cel puțin după literatura de popularizare), pentru că numai astfel va fi în stare să împerecheze adevărurile științifice cu reprezentările teologice și va putea să satisfacă cerințele creștinilor vremii sale.

De aci nu trebuie, precizează Mitropolitul Nicodim, presupus că teologia este dependentă de orice ipoteză științifică, pentru că teologia se dezvoltă independent. Totuși teologia trebuie să judece actualitatea, pentru că teologia — totdeauna și în zilele noastre îndobîzbi — este datoare ca întemeindu-se pe Revelație să lămurească sensul tuturor evenimentelor care se petrec în lume. Pentru aceea fiecare preot care vrea să fie cu adevărat « păstor al oamenilor contemporani », trebuie să jertfească multă vreme lărgirii cunoștințelor sale teologice și generale, ceea ce va face ca preotul să-și poată răspunde la întrebările teologice și de altă natură ale păstoriților săi, dar să și contribuie la starea spirituală a preotului. De aceea Sfîntul Vasile cel Mare subliniază că științele laice sînt folositoare pentru sufletul preotului care trebuie să discute și cu preoții, cu istoricii, cu oratorii și cu orice om de la care poate obține oarecare folos pentru dezvoltarea sa sufletească.

9. Sf. Ioan Gură de Aur. *Opere*, traducere în limba rusă, vol. I : *Despre preoție*, Sanct-Petersburg, 1895, cap. V, p. 455.

10. Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, p. 28, 34.

Mai departe Mitropolitul Nicodim stăruie asupra următoarei situații importante: teologia bisericească — sau după expresia Sfântului Grigorie Teologul «activitatea iubitoare de înțelepciune» — nu se poate dobândi doar prin învățătura externă. Pentru că dacă pentru învățarea științelor naturale sînt suficiente capacitățile naturale ale omului, pentru însușirea adevărurilor supranaturale ale Revelației nu este îndeajuns rațiunea omenească, pentru că perceperea se face și prin rațiune duhovnicească, adică adevărul creșc este însușit de credincios numai atunci cînd el pătrunde în adîncul sufletului acestuia. În acest fel fiecare preot trebuie să capete o experiență lăuntrică, duhovnicească, prin care poate proba dacă a dobîndit puterea de pătrundere morală, rațională și duhovnicească necesară.

*

Deși această prezentare sumară a situațiilor cărora preotul necesar Bisericii Ortodoxe trebuie să facă față, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului trece în partea ultimă a cuvîntării sale oprindu-se îndeaproape asupra mijloacelor prin care cel ce s-a dedicat preoției poate ajuta pregătirea pentru viitoarea sa activitate pastorală. Această pregătire necesită renunțarea la multe din preocupările și plăcerile secundare și ancorarea întregii pregătiri duhovnicești pe credință, singura care precizează atitudinea credinciosului față de Dumnezeu iar nivelul vieții duhovnicești al fiecăruia depinde de atitudinea lui față de Domnul Iisus Hristos.

Într-adevăr fără credință nu poate exista nici creștere duhovnicească, căci «fără credință nu este cu putință a fi bineplăcut lui Dumnezeu» (Evr. XI, 6). Sfântul Ambrozie ne învață că «cea dintîi virtute a ta este credința»¹¹; iar Sfântul Grigorie Teologul vorbind de reușita pastorației observă că «Pentru aceasta avem nevoie de o credință mare și desăvîrșită»¹². Pentru aceasta credința înflăcărată constituie cel dintîi lucru la care trebuie să se concentreze viitorul preot, socotind-o ca pe un dar al harului Duhului Sfînt.

Mijloc important pentru pregătirea pentru pastorație este citirea Sfintei Scripturi, fapt care pe lîngă că înmulțește cunoștințele dar și creează duhovnicește, mai ales dacă el pătrunde cele citite nu numai cu mintea ci și cu inima, creînd astfel în sufletul cititorului o predispoziție deosebită pentru creșterea lui duhovnicească. Iată cum caracterizează Sfântul Grigorie cel Mare însemnătatea citirii Sfintei Scripturi de către preot: «Cuvîntul dumnezeiesc îi dă puteri pentru săvîrșirea felurilor sarcini legate cu slujirea lui și totodată împospătează în el simțul cucerniciei»¹³. De altfel însăși Sfînta Scriptură mărturiseste același lucru despre necesitatea citirii ei: «Pînă ce voi veni eu, ocupă-te cu citirea... Pătrunde în ea și în învățătura, ocupă-te cu citirea permanent, pentru că procedînd astfel, te mîntuiești și pe tine și pe cei ce te ascultă pe tine» (I Tim. IV, 13, 16).

Un alt mijloc pentru întărirea preotului în slujirea postorală îl constituie rugăciunea, prin care înțelegem starea în timpul căreia mintea și spiritul nostru se găsesc în comuniune cu Dumnezeu, pentru că «în timpul rugăciunii noi vorbim într-adevăr cu Dumnezeu», zice Sfîntul Ioan Gură de Aur¹⁴.

Această stare de rugăciune presupune că preotul are permanent în mintea și în inima sa pe Dumnezeu, și de aceea pentru a fi în comuniune cu El preotul nu are să rostească anumite vorbe, pentru că starea de rugăciune este o stare generală

11. Sf. Ambrozie al Mediolanului, *Despre oficii*, traducere rusă, Moscova, 1865, p. 117.

12. Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, p. 23.

13. Sf. Grigorie cel Mare, *op. cit.*, p. 86.

14. Sf. Ioan Gură de Aur, *Opere*, traducere în limba rusă, vol. II: *Despre rugăciune*, Sanct-Petersburg, 1899, partea I, p. 231.

sufletească superioară, care nu se dobîndește decît cu multă stăruință. De aceea în timpul stăruinței de atingere a acestui stadiu superior preotul va folosi cuvintele diferitelor rugăciuni fără care nu va putea să se dedice numai comuniunii cu Dumnezeu, adică nu va putea ajunge să intre în starea sufletească de rugăciune permanentă. Într-adevăr, după cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur: «rugăciunea este pricina oricărei virtuți și fapte bune; pentru că în sufletul care nu este obișnuit cu rugăciunea și cu facerea de bine, nu poate încăpea nimic din ceea ce contribuie la înfăptuirea cucerniciei»¹⁵, pentru că tocmai prin rugăciune se obține colaborarea mîntuitoare a Sfîntului Duh, colaborare care creează în preot o stare de limpezime și de bucurie, care-l umple de credință, nădejde și dragoste.

Pe de altă parte preotul are nevoie să știe să se roage și pentru faptul că rugăciunea constituie conținutul fundamental al slujirii lui. Într-adevăr «Păstorul ortodox este dator ca pe calea efortului continuu și îndelungat să creeze în sine starea de rugăciune... Intrucît în caz contrariu el nu se va dovedi capabil să implinească cu atenție și cu dăruire toate numeroasele sfinte slujbe preoțești și va deveni doar un meseriaș, nu un închinător lui Dumnezeu». Așadar numai mulțumită rugăciunii permanente devine posibilă marea, adevărata slujire pastorală, care «este rugăciunea pentru toată lumea, pentru întregul univers»¹⁶.

Alt mijloc care poate ajuta pe cel ce se pregătește pentru slujirea preoțească constă în acțiunea de a zămisi în sine virtutea fundamentală creștină — iubirea, fără care educarea unei personalități în duh evanghelic este cu neputință de gîndit. Pentru că fără iubire, preotul nu poate deveni pentru semenii lui ceea ce trebuie să fie — după cuvîntul Domnului —: «...Sarea pămîntului și lumina lumii» (Matei V, 13, 14). Într-adevăr pentru ca preotul să devină pentru ceilalți creștini sprijin moral și exemplu este nevoie ca el să manifeste în raporturile cu ei acea înălțime a duhului și a moralei, care nu sînt cu putință fără iubire. Iar preotul, fiind chemat să fie părinte și învățător al credincioșilor este neapărat obligat să manifeste iubire sinceră față de aproapele.

Despre iubirea păstorului de suflete, Sfinții Părinți învață că iubirea preotului față de urma credincioșilor trebuie să înfățișeze totdeauna starea lui sufletească de iubire permanentă care se răspîndește asupra tuturor indiferent de persoană, căci «prin aceasta se face cunoscută într-adevăr iubirea față de Dumnezeu, prin străduirea de a îmbrățișa pe toți cu sine: pentru că dacă pe unul îl iubești iar pe altul nu-l iubești, atunci iubirea ta este iubire omenească», învață Sfîntul Ioan Gură de Aur¹⁷.

De altfel preotul are nevoie de iubire și pentru a da naștere în sufletul păstorilor săi la aceeași simțire; iar această reciprocitate creează acel contact strîns și într-adevăr intim între preot și fiii săi duhovnicești, contact întemeiat pe sinceritate și bunătate. Pentru că iubirea sinceră și jertfelnică a preotului față de credincioși constituie cea mai bună mărturie a adevărului învățaturii propovăduite de el. Deoarece a raționa și a demonstra știu aproape toți — și aceasta nu este totdeauna un argument puternic îndeosebi pentru omul contemporan; însă mărturia vie a iubirii și jertfelnicia pentru aproapele vor fi totdeauna argumentul care nu va lăsa nesimțitor pe nimeni față de propovăduitorul Evangheliei.

În continuare, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, arată că cuprinderea de către preot a tuturor în iubire sa constituie o stare deosebită care este urmarea darului haric al punerii mîinilor (hirotonei). Totuși Biserica, vorbind

15. *Ibidem*. p. 836.

16. Sf. Ioan Gură de Aur, *Opere*, traducere în limba rusă; vol. I: *Despre preoție*, Sanct-Petersburg, 1895, cap. V, p. 462.

17. *Ibidem*.

despre libertatea voinței omenești, subliniază totdeauna însemnătatea pe care o are voința în dezvoltarea capacităților harice datorite de sus. Căci darul iubirii duhovnicești nu poate fi însușit de omul care se iubește numai pe sine, care gîndește permanent numai la folosul personal, la gloria lumească și altele. De aceea cel ce se pregătește pentru slujirea preotească trebuie să se hotărască la renunțarea la orice năzuințe egoiste și astfel să se predispună sufletește pentru primirea harului, care este în stare să trezească în el atotcuprinzătoarea iubire jertfelnică față de semenii săi și de aproape și de departe.

Trecînd la alte mijloace care ajută pregătirea viitorilor preoți pentru slujirea lor pastorală, Mitropolitul Nicodim se oprește asupra *chipului, înfățișării exterioare a preotului*, căruia Sfinții Părinți i-au acordat deosebit de mare importanță. În legătură cu aceasta, Mitropolitul Nicodim subliniază faptul că, din păcate, această importantă problemă este rezolvată cu desăvîrșire în chip individual și adesea contradictoriu, exclusiv întemeindu-se pe gustul personal, ori încercînd în chip nesănătos să se acomodeze modei, pentru a plăcea lumii.

Adesea în această problemă preoții se străduiesc a se adapta unei tradiții locale care nu totdeauna corespunde cerințelor vieții bisericești. De aceea trebuie ca preotul să caute ca chipul, înfățișarea sa exterioară să fie în corespondență cu conținutul lăuntric al pastorației, care cere să se evite exagerările și înspre lux și înspre neglijență.

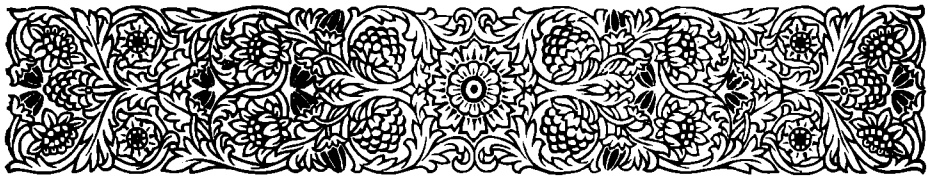
Cel din urmă mijloc pentru buna pregătire a viitorilor preoți ortodocși, la care se oprește Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului în cuvîntarea sa, este ca preotul să nu uite niciodată și să recunoască cu tărie că el este *fiul poporului, căruia aparține de la naștere și că trebuie să fie cetățean loial al patriei sale*.

Ca fiu al poporului său, preotul este dator să reacționeze efectiv și să răspundă la orice preocupă pe concetățenii și contemporanii săi, bucurîndu-se de bucuriile poporului și patriei sale și împărțînd cu el toate necazurile și supărările.

Pe de altă parte preotul ortodox este dator să fie făcător de pace în cel mai larg înțeles al cuvîntului, făcînd pace nu numai în sufletul său ori în sufletele parohienilor săi; ci trebuie să depună eforturi pentru a aduce contribuția sa la statornicirea unei vieți pașnice pe tot pămîntul. Pentru că atotcuprinzătoarea înțelegere creștină a păcii include în sine pacea lăuntrică și pacea externă în familie, cu toți semenii săi și între toate popoarele.

În încheierea cuvîntării sale, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a precizat că slujirea pastorală a cerut totdeauna o pregătire amănunțită, însă în vremea de azi fără această pregătire specială slujirea pastorală ortodoxă devine cu neputință. De aceea, după exemplul Domnului Iisus Hristos — «Arhiereul cel mai presus de ceruri» — al Sfinților Apostoli și al Sfinților Părinți, viitorii preoți ai Bisericilor Ortodoxe locale sînt datori să-și călească sufletul și trupul, perfecționîndu-se în virtute, educîndu-și voința și mintea, pentru că altfel el fiind nepregătit poate deveni ispită, scandal pentru turma sa. Și de aceea fiecare viitor preot trebuie să-și aducă aminte de cuvintele Mîntuitorului: «Pentru cel ce ispitește pe unul din acești mai mici care cred în Mine, mai bine ar fi să-și atirne o piatră de moară de gît și să se arunce în fundul mării» (Matei XVIII, 6).

Prezentare de
PARASCHIV V. ION

SFÎNTUL GRIGORIE TEOLOGUL

Poeme dogmatice

Scurtă prezentare. — Dogmatica propriu-zisă a Sfântului Grigorie Teologul sau Nazianzeanul, este cuprinsă în trei grupuri de lucrări: în Cuvântările teologice, în cuvântările la praznice și în poemele dogmatice.

Dar, spre surprinderea multora din vremurile următoare, Sfântul Grigorie și-a scris o parte din dogmatica sa și în versuri, sau, mai bine-zis, și-a reluat-o și, surprinderea stă, pe de o parte, în aceea că a transpus-o în versuri, lucru puțin obișnuit, iar pe de altă, și aceasta cu totul neobișnuit și ne la vremea sa, că a scris-o în versuri cu o limbă de multă vreme apusă, limba lui Homer. Și întrebarea este de ce?

Răspunsul, adică rațiunea faptului, ni-l dă chiar el, și aceasta cu atât mai bine și mai valabil. «Am recurs la maniera sau la calea versului, pentru dogmatica mea, — înțelegem din motivarea lui —, nu pentru că așa fi urmărit vreo glorie poetică, ci pentru motive cu totul de altă natură și anume: în împrejurările vremii mele, dogmatica ortodoxă trebuia să fie bine fixată în cugetul creștinilor și anume pe calea cea mai convenabilă și calea aceea am socotit-o a fi cea a versului, care este mai firesc pentru preferințele multora, vizat de mine, în primul rând, și care captivează mai bine pe cititor; și, fiindcă am amintit de împrejurările vremii mele, am vrut ca prin aceasta să fac o față, sau să iau o atitudine oarecare, în cazul lui Apolinarie ereticul, care, spre a-și face mai repede și mai cu succes aderenți, folosise calea versului, în care își alcătuisese o psaltire a sa, alta decât cea a lui David și, ceea ce este și mai extravagant, chiar și un al treilea Testament». Dar, continuă el, «în afară de această motivare, de data aceasta obiectivă, am mai ales calea aceasta a versului și pentru o motivare de ordin subiectiv: de la o vreme, începusem să aud «cîntecul lebedii» și am vrut să-mi mai mîngii zilele mele din urmă, cu adieri de aripi de muze și cu înmirezmare cu nard de poezie»¹.

Și acum, revenind la lucrarea în sine, în ce ne privește, este vorba de o traducere pe care am făcut-o în preză. Am renunțat adică la calea metrică, ca să nu mai vorbim de rimă. Și am procedat așa, nu pentru că nu ar fi fost cu putință altfel. Am vrut să ocolim riscurile de fond și literare. Am păstrat, cum bine se vede, linia versului. Obiceiul acesta, față de poezia clasică, s-a luat mai de mult și, sperăm, bine s-a făcut. Au procedat așa, spre pildă, somități literare din domeniul clasicismului, ca și la noi Lovinescu, în traducerea *Odissei* și Paul Mazon, când

1. A se vedea: Migne, *Patrologia greacă*, vol. XXXVII, col. 1329–33 și *Epistola CI ad Cledonium presbyterum contra Apolinarium*, *Epist.* I, fine, MPG, vol. XXXVII, col. 191.

a tradus pe Homer (în «Collection des Universités de France») și la fel a făcut, de data aceasta pentru limba latină, F. Villeneuve, în traducerea *Odelor și Epodelor* lui Horatiu. La fel procedează azi și unii traducători germani de mare clasă. Ba nici nu s-a mai respectat, uneori, pînă nici linia versului, totul făcîndu-se într-o «proză continuă».

I. DESPRE SFÎNTA TREIME

a. Despre Tatăl

1. Știu că pe corăbioare, la întinsă plutire ca marea s-o trecem pornim, Sau că cu aripi plătînde, spre cerul de stele-nflnzit ne zorim ², Noi cei pe care mîntea ne-ndeamnă să vorbim despre Dumnezeirea pe care În de-ajuns s-o adore în stare nici cei din ceruri nu sînt, sau despre
5. Ale nețărîmurei Dumnezeiri planuri, ori despre conducerea lumii. Dar, fiindcă, de multe ori, nici lui Dumnezeu nu-i face atîta plăcere Tocmai de aceea și eu, cu tot mai mult avînt, îmi voi rosti cuvîntarea. Un dar din o mînă mai înstărită, cit cel din una prietenă lui și săracă, Cît mai departe, voi, puțin credincioșilor, fiindcă cuvîntu-mi de-acum se îndreaptă
10. Spre cei curați sau pe drum de purificare ³. În ce privește profanii, Ca niște fiare răpuși fi-vor, de stînci de sus pe ei prăvălîte, atunci Cînd de acioi, din muntele cel înalt, ne va străluci nouă Hristos, și cînd Pe tablele cele din piatră făcute va scrie lui Moisi Legea ⁴. Așa deci Păți-vor aceia și alungați fi-vor în felul în care cu cîntul a izgonit
15. Dintre noi pe nelegiuții aceia care aveau gînd deosebit de al lui Dumnezeu, Iar drept cuvînt de-nceput, voi pune, aci, în stihuri, cuvîntul acela Grăit în vremurile cele de demult de bărbații de Dumnezeu înțelepțiți, Spaimă virînd în norodul cel gros la cerbice, și martori la vorbe fiind Moisi și Isaia (vorbesc, desigur, celor care cunosc spusele-acestea),
20. Unul, cînd dă Legea atunci din izvoru-i ieșită, altul cînd e dărmată : «Să audă cerul, iar pămîntul să ia în urechi grăirile mele !» Tu însă, tu Duhule cel dumnezeiesc, tu fă-mi acum și mîntea și limba Întocmai ca niște trîmbițe răsunătoare ale curatului adevăr, ca toți Uniți laolaltă cu Dumnezeirea întreagă, să salte cu inima de bucurie ⁵.
25. Există numai un Dumnezeu, fără de început, necauzat și nemărgînit de ceva Fost mai înainte de el, sau care să fi fost după și care cuprinde în el Veșnicia și care este fără de margîni și acesta este marele Tatăl Al bunului Fiul, al marelui Unuia-Născutului, fără vreo pătimire din cele Ale cărnii, cînd născut-a pe Fiul, și aceasta din pricină că el este mîntea
30. Un Dumnezeu singur e altul, și nu după Dumnezeire altul, și acesta este Cuvîntul lui Dumnezeu, pecelea cea vie a lui Dumnezeu-Tatăl, Fiul cel unic

2. În gîndirea Sfîntului Grigorie, Dumnezeirea este asemănată, chiar dacă, principal, în-troducerea de asemănări aci îi displace, cu «un ocean de ființă», pe care, oricît ne-am frămînta cu mîntea, este cu neputință de trecut. Conceptie mințî noastre sînt, în fața acestui ocean imens, ca «niște corăbioare», sau ca «niște aripi plătînde». Imaginea este reluată din Cuvîntarea a II-a teologică, cap. 12, 13, repetată și în *Cuvîntarea la Nașterea Mîntuitorului*, cap. 7.

3. Doctrina «purificării» este împrumutată de Sfîntul Grigorie din filosofia lui Platon și folosită de el în *Cuvîntarea I-a teologică*, cap. 3 și *Cuvîntarea a II-a teologică*, cap. 2.

4. A se vedea *Cuvîntarea a II-a teologică*, cap. 2.

5. Impreciație făcută izvorului inspirației teologice, Sfîntului Duh.

Al celui ce este fără de început și unul în totul din cel unul în sine,
Cu el egal întru totul, încît unul din ei e pe de-a întregul născător, iar
Fiul putere și înțelepciune a Tatălui, rînduitor și proniator al lumii.

35. Un Dumnezeu singur din bunul Dumnezeu e Duhul⁶. Și acum, în lături
Cu toți nepecetluiții de Duhul spre a-i propovădui Dumnezeirea, cei care
Au gînduri josnice-n ei, sau care au o limbă plină de nelegiuire și care
Sînt luminați doar pe jumătate, înțelepții doar de la sine⁷.
Izvoare care rămîn ascunse, lampă așezată în unghere cu întunecime.

b. Despre Fiul⁸

1. Dar, înainte de toate, cînta-vom pe Fiul, ca unii care adorăm singele
Care ni s-a făcut ispășitor de păcate și facem aceasta, fiindcă se simte
Nevoia ca și muritorul să sară în ajutor celor din ceruri, pentru limba
Care se luptă cu Dumnezeirea, limba perfidă și de sine ucigătoare.
5. Înainte de marele Tatăl nu exista nimic, de vreme ce pe toate le are
În sine și de vreme ce nu există nimic mai presus decît Tatăl.
Din Tatăl s-a născut Cuvîntul marelui Dumnezeu⁹, Fiul care este
În afară de timp, icoana Arhitipului, natură egală cu a născătorului,
Căci slavă a Tatălui este marele Fiu și a strălucit în felul în care
10. Numai Tatăl îl știe și deopotrivă și cel care din Tatăl a strălucit.
Căci nu era nimic vecin cu Dumnezeirea. Și apoi și lucrul acesta,
E limpede pentru toți muritorii și limpede e și pentru mine, anume
Că nu se cuvine să introduc în Dumnezeire ceva din felul nașterii mele
Nici curgere și nici vreo lăiere rea și rușinoasă, fiindcă, dacă eu
15. Nu sînt născător în afară de patimă, ca unul ce de trup sînt legat,
Nu poate fi pătimitor cel cu desăvîrșire nealcătuît și fără de trup.
Căci ce poate fi de mirare, dacă la cei care au firi deosebite,
Și nașterile sînt altele. Și dacă limbul exista înainte de mine,
El nu a existat înaintea Cuvîntului, al cărui născător e fără-nceput.
20. Cînd exista Tatăl cel fără de început, fără să lase ceva în afară
Dumnezeirii, exista și Fiul Tatălui, avînd de început pe Tatăl care e
Fără de început, așa cum lumina soarelui începe din frumosul și marele
Lui disc (chiar dacă exemplele sînt mai prejos de marele Dumnezeu),
Ca nu cumva punînd noi la mijloc ceva între Tatăl și Fiul care sînt
25. Veșnici, să despărțim între ei pe atotputernicul Fiu de atotputernicul
Tatăl, căci tot ce este mai înainte de Dumnezeu, fie că este vorba
De timp, fie că este voință, aceea este o despărțire a Dumnezeirii.
Ca Dumnezeu, ca născător, el este mare născător și bunul cel mai mare
Al Tatălui este să nu-și aibă vreo cauză a slăvitei lui Dumnezeiri.

6. Creștinismul a respins întotdeauna anarhia și polarhia din religiile păgine și adoptă
monarhia concepută trinitic. A se vedea *Cuvîntarea a III-a teologică*, cap. 2, 3.

7. Izvorul înțelepciunii este Sfîntul Duh, idee proprie creștinismului.

8. În poema închinată Fiului, Sfîntul Grigorie dezbatte, sumar, cele două probleme funda-
mentale ale dogmaticii creștine: problema Teologiei și cea a Iconomiei, lucru pe care îl reia
din cele două cuvîntări teologice despre Fiul și din cea de la Botez.

9. Nașterea și purcederea din Tatăl rămîn de nepătruns de mintea omenească. Fiul există
deodată cu Tatăl, chiar dacă este născut din El și deopotrivă și Duhul, așa că un hotar tempo-
rar între El este exclus.

30. Nu-i mai puțin slăvit lucru pentru adoratul vlăstar al marelui Tatăl Asemenea rădăcină să aibă. Încit, nu îndepărta pe Dumnezeu de Dumnezeu, Căci nu ai cunoscut cindva pe Fiul despărțit de Tatăl. Iar vorbele «Nenăscut» și «din Tatăl născut», nu sunt două chipuri ale Dumnezeirii ¹⁰
- S-a gândit la aceasta și cineva, dar și una și alta sînt în afară de ea,
35. Căci, după mine, natura ei este nedespărțită. Dacă auzi că naștere Are Cuvîntul, Tatăl nu are nimic trupesc în El, căci este fără de trup (Nici cînd n-ar fi mai nesocotilă mintea decît cînd ar judeca astfel), Și ai pe Dumnezeu-Fiul, slavă vrednică de Acela care L-a născut. Și Dacă cumva pe plac marelui Tatăl zadarnic dorești ca să te faci,
40. Și dacă în inimă o spaimă care nu are vreo rațiune tu îți implinți, Ajungi să tăgăduiești pe cealaltă, nașterea din el zic și-arunci Între creaturi pe Hristos, atunci, o nesocotitulă, la amîndoi deopotrivă Le-ai insultat Dumnezeuirea, prin aceea anume, că pe unul, pe Tatăl L-ai făcut fără de Fiu, iar celălalt nu mai e Dumnezeu, căci este zidit
45. Căci tot ce n-a existat mai înainte, acela este dintre cele create ¹¹ Chiar dacă rămîne în marile planuri ale Dumnezeirii și există mereu. Și aceasta cu ce gînd? Cumva ca pornind de aci, o mult viteazule om, Să te îndumnezeiești dup-aceea, prin cele ce le-a pățimit Hristos, Și pe el în lanțuri să-l pui și rob laolaltă cu tine să-l chemi?
50. Și în loc de vrednicia-i dumnezeiască, cu slavă de rob să-L cinstești? Iar dacă marele Dumnezeu l-a zidit în urmă, ca pe o sculă de preț, Așa cum un meșteșugar se trudește să-și facă ciocan pentru căruță, Ca prin mina Întîiului său născut să ajung eu dobîndit de Dumnezeu, Atunci creatura ar fi mai de preț chiar și decît cerescul Hristos,
55. Dacă existența Cuvîntului s-ar datora singur ei și nu ea lui Hristos. Dar cine-ar avea o atîta-ndrăznire, asemenea vorbe să cugete-n sine? Și dacă s-a-mbrăcat și cu trup, ca să te mîntuiască de patimi pe tine, Vei pune, din pricin-aceasta, măsură slăvitei lui Dumnezeiri? A păcătuit cel ce ți s-a milostivit? Tocmai de aceea mi-e mai în vază.
60. Căci, pe deoparte, n-a pierdut nimic din Dumnezeire, iar pe de alta M-a și mîntuit medicul ce s-a aplecat peste-a patimilor mele duhoare. A fost ca și noi muritor, dar era și Dumnezeu. Era din spița lui David, Dar a fost și făcătorul lui Adam. În trup a fost, dar și de trup făcător S-a născut din maică, dar din fecioară. Era mărginit, dar și nemăsurat.
65. A avut de lăcaș ieslea, dar a fost și o stea călăuzitoare a magilor Care au venit să-I aducă daruri și care în față-I au îngenunchiat. A venit la luptă, ca tot muritorul, dar a învins ca cel de nebiruit, În luptă de trei ori dusă, pe ispititorul. I s-a adus de mîncare, dar Tot el a hrănit mii de oameni și tot el apa în vin o a prefăcut.
70. S-a botezat, dar el a curățit păcate și a fost mărturisit, prin Duhul, De un glas ca de trimbiță, drept Fiu al celui ce e fără de început. A adormit, ca tot muritorul, dar a potolit marea, ca Dumnezeu, S-a obosit la picioare, dar a întărit mădularele la cei paralitici. »

10. Glorioasa prestanță a Dumnezeirii, spune Sfîntul Grigorie, stă în necauzalitatea ei. Fiul este cauzat, dar din veșnicie, așa că termenii «nenăscut» și «naștere din Tatăl» nu despart doi Dumnezei, nu sînt două chipuri ale Dumnezeirii.

11. Definiția creatului: tot ce n-a existat mai înainte.

S-a rugat, dar cine a auzit pe slăbănogii ce se rugau de tămăduire?

75. A fost jertfit, dar era și arhieru, jertfitor, dar și Dumnezeu.
Și-a dat sîngele său lui Dumnezeu, dar a curățit lumea întreagă.
L-a înălțat pe ea crucea, dar a fost pironit, în cuie, pe ea păcatul.
Dar, ce să le mai număr pe toate? S-a amestecat cu cei morți,
Dar s-a sculat dintre morți și a înviat pe unii morți de demult.
80. Acelea țineau de sărăcia cea muritoare, acestea de bogăția Întrupatului ¹².
Nu necinsti deci Dumnezeirea, pentru acele lucruri omenești.
Ci tocmai pentru ea să ții în cinstea cea mai mare chipul trupesc
Pe care, din iubire de tine, și l-a luat asupra-și Fiul nesticăcios.

c. Despre Duhul

1. De ce mai stai la îndoială, suflete? Hai, cîntă și a Duhului slavă
Și nu mai tăia, prin cuvinte, ceea ce natura însăși nu a despărțit.
Să ne cutremurăm de marele, Duhul, Dumnezeu deopotrivă, prin care
Am cunoscut pe Dumnezeu și care este limpede Dumnezeu și care
5. Mă îndumnezeiește aici, atotputernicul, a toate dătătorul, cîntare
A neprihănitului cor, dătător de viață la cei din cer și de pe pămînt,
Sus tronînd, venind din Tatăl, putere dumnezeiască, slăpin pe-a sa voie,
Nefiind nici Fiu, căci unul e slăvitul Fiu al celui prea bun,
Și nici în afara Dumnezeirii, ci de aceeași slavă învrednicit ¹³.
10. Iar cel care dorește să descopere Dumnezeirea cerescului Duh,
Din rindurile scrise în legea care a fost de Dumnezeu insuflată,
Acela va afla multe și dese cărări, care se întîlnesc laolaltă,
Dacă va vrea și dacă a sorbit cu inima ceva din Sfîntul Duh
Și dacă va privi mai în adînc cu mintea. Iar dacă cumva ar dori
15. Însăși vocea curată a iubitei lui Dumnezeiri, să știe că nu dorește
Un lucru bine gîndit. Căci, cit limpede Dumnezeirea lui Hristos
Nu fusese arătată încă la mai mulți martori, nu era potrivit lucru
Să pui o povară de necrezut peste slabele inimi ale oamenilor.
Căci nu era vremea, pentru începători, de o învățatură mai deplină.
20. Căci cine a arătat unor ochi bolnavi încă întreaga lumină a focului,
Sau cine i-a îndestulat cu o lumină mai îmbelșugată? Mai bine e însă
Dacă le aduci sub priviri, încetul cu-ncetul, arzătoarea lumină,
Ca să nu aduci vreo tulburare acestor izvoare-ale dulcii lumini ¹⁴.
Căci așa cum învălătura de pînă aci, în timp ce arăta întreagă
25. Dumnezeirea Împăratului Tatăl, marea lui Hristos slavă strălucea
Privită de puțini înțelepți muritori, la fel și în vremea mai din urmă
După ce fusese mai arătată Dumnezeirea Fiului, a făcut să strălucească
Și Dumnezeirea luminatului Duh. La aceia, ea le-a strălucit mai puțin,
Pe cînd nouă ne-a lăsat-o să ne strălucească mai mult, celor la care,
30. Acum, în vremea mai din urmă, s-a împărțit în chip de limbi ca de foc,
Purlînd semnul Dumnezeirii, la Înălțarea Mîntuitorului de pe pămînt ¹⁵.
Căci știu că Dumnezeu este și foc pentru cei răi, și lumină la buni.

12. Se rezumă un pasagiu întins din *Cuvîntarea a III-a teologică*, cap. 18.

13. Idei cuprinse adînc în *Cuvîntarea a V-a teologică* și în cea de la Cincizecime.

14. A se vedea *Cuvîntarea a V-a teologică*, cap. 26.

15. *Ibidem*, cap. 27.

- Iată deci cum ți-am adunat Dumnezeirea. Și de ai înmărmurit la auzul
Că din o unică Dumnezeire există și Fiu și nefiu ¹⁶, și dacă
35. Te-ai încredințat de aceasta din graiuri ce sînt opuse-intre ele
Și dibaci mînuite, lămurirea mi-o va da aci Dumnezeu, venind Însuși la mine.
Din un înlii născul au ieșit și soția-i și Set, din coastă femeea
Tăiată fiindu-i, iar Set fiu la amindoi, după rinduilele nunții,
Ea nenăscut, iar el născut și toluși oameni deopotrivă fiind.
40. Și așa de-acestea aminte-aducindu-ți, nu dispretui cu nimic Dumnezeirea
Fie punindu-i ceva deasupra, fie ceva dedesupt. Una îi este natura,
Nemăsurată și nezidită, neincepută, bună și liberă și de o egală
Adorare, un Dumnezeu care în trei străluciri lumea o ocîrmuiește,
Străluciri prin care mă ridic înnoit și un altul, cînd moartea-ngropată,
45. Mă reîntorc, prin botez, din nou la lumină, căci întreita Dumnezeire
M-a ridicat strălucind de lumină. Nu te voi minți, scumpa mea Dumnezeire ¹⁷.
Și dacă, o dată ce de Dumnezeu sînt spălat, aș putea să despica
Între ea strălucitoarea Dumnezeire, ar fi mai bine....
Dar mă cutremur, la gîndul, la felul cum s-ar sfîrși acest gînd rău,
50. La nădejdea dumnezeiescului hăr și la cea a spălării'lor. Și dacă
M-a curățit în întregime, atunci tot în întregime trebuie să fie
Dumnezeu adorat și de mine și la fel ar păți orice nelegiuit muritor,
Care și-ar despica în două dumnezeirea, darul lui Dumnezeu.
Iar dacă auzim unele despre Fiul, sau despre bunul Duh,
55. În dumnezeieștile graiuri, sau la de Dumnezeu insuflații bărbați, anume
Că Fiul și Duhul dețin în rang locul al doilea după Dumnezeu Tatăl,
Te îndemn ca numai așa să înțelegi graiurile adîncii înțelepciuni:
Că pornesc din rădăcina cea fără de început, că nu despart Dumnezeirea,
Ca să ai o singură pulere, care nu trebuie felurit adorată.
60. Treimea este din Unime și Unimea, la rindu-i este din Treime,
Nu ca un riu, ca un izvor, ca un mare fluviu, ori ca un torent,
Ce se revarsă pe fața pămîntului în trei chipuri deosebite,
Și nici ca o făclie aprinsă din rugul în care din nou se întoarce,
Și nici ca un cuvînt care pornește din minte și care rămîne în ea,
65. Nici ca o vibrație de lumină răsfrîntă de apă, la mișcările soarelui,
Care, din pricina aceasta, tremură, fără de stare, pe ziduri, ce fuge
Înainte de a ajunge și care ajunge înainte de a fugi. Și aceasta,
Fiindcă natura lui Dumnezeu nu este nestălătoare, nici curgătoare,
Oricare din nou în sine să se adune, ci natura lui Dumnezeu
70. Este neschimbătoare ¹⁸. Și așa cugetînd, îți vei aduce-nlăuntru
O jertfă curată. În trei lumini s-a întărit o singură natură, încît
Nici Unimea nu este fără de număr, de vreme ce ea stă în trei slave,

16. Sofistica superficială a adversarilor Sîntei Treimi este sesizată de Sfîntul Grigorie. Exemplul cu Eva și cu Set din una și aceeași plasmă, din Adam, unul plasmă, altul născut și totuși deofință, este categoric de convingător pentru toți.

17. Element dogmatic fundamental în cazul Tainei sîntului Botez. În el acționează întreaga Sînta Treime, pe care nu trebuie s-o dezmințim cu nici un chip, recunoscînd întreaga Dumnezeire.

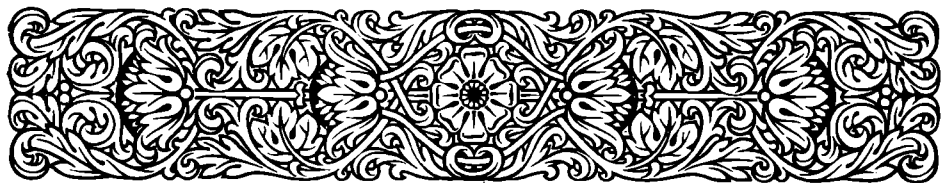
18. Remarcă binevenită: exemplele mintale, în scopul de a înțelege Dumnezeirea, se reduc, în fond, la o simplă iubire de activitate diversă a minții, sau, cum spune aci Sîntul Grigorie, la o «polipragmonie». A se vedea *Cuvîntarea a V-a teologică*, cap. 31, 32).

- Și nici Treimea de adorat felurit, ca una ce este natură nedespărțită. Unimea este în Dumnezeuire, iar cele din Dumnezeuire la număr trei sint.
75. Fiecare e Dumnezeu unic, atunci cînd numai de unul vorbești și iarăși Unul este Dumnezeul cel fără de început, din El venind bogăția dumnezeirii, Atunci cînd despre trei pomenire ne face cuvîntul, ca, pe de o parte, Să fie slăvită la cei muritori predicarea celor trei străluciri, Iar, pe de alta, să sărbătorim puterea cea unic strălucitoare,
80. Și să nu ne mai deslătăm de mulțimea de zei cu stăpîniri felurite. Căci pentru mine, stăpînirea a mai mulți deodată e anarhie deplină, Sint puteri ce se luptă, lupta lor e dezbinare și degrabă conduce La destrămare. De aceea, în socolița mea, mulțimea de stăpîniri este Departate de Dumnezeuire¹⁹. Cei însă pe care i-a despărțit timpul,
85. Sau gîndirea, sau puterea, sau voința, aceia pot fi numiți trei Dumnezei, De vreme ce niciunul din ei nu e în armonie cu sineși vreodată²⁰. Puterea Treimii mele e una și una îi e și gîndirea și una îi este La fel și mărirea și una și stăpînirea, fapt pentru care și Unimea îi este nerisipită, o singură slavă mare avînd, prin armonia cea unică
90. A Dumnezeirii. Atîta lumină a descoperit deci ochilor mei Treimea Înlauntru, din aripile și din vîlul dumnezeiescului templu, cu care Se acoperă a lui Dumnezeu împărătească natură. Și dacă mai mult Cereștilor coruri se va fi descoperit, mai multul acesta să-l știe Treimea.

Pr. GH. TILEA

19. Vezi *Cuvîntarea a 11-a teologică*, cap. 2, unde se vorbește despre cele trei chipuri de concepere a dumnezeirii.

20. Adică: Treimea noastră este simplă, ce una care constă într-o singură putere, natură și voință.

DOCUMENTARE

ARTA ÎN EPOCA LUI ȘTEFAN CEL MARE

PROBLEME DE ORDIN ISTORIC ȘI TEHNIC

Numeroase monumente, biserici în primul rând, au biruit împrejurări poltrivnice dintre cele mai grele și se înalță în cuprinsul Moldovei în peisaje minunate și poziții alese cu cea mai bună chibzuință. Ele atestă strălucirea epocii lui Ștefan cel Mare. Construcții de piatră și cărămidă, puternic întemeiate într-un sol din care pare că au crescut, multe păstrează elemente importante din podoaba lor exterioară, alcătuită din ceramică colorată, și fragmente din veșmîntul pictural al pereților interiori. Ziduri puternice, ruini ale incintei de odinioară, turnuri de veghe și clopotnițe, case călugărești și locuințe domnești, mărturisesc o activitate și o măiestrie rară. Din palatele de la Suceava, Hârlău, Piatra Neamț, Bacău, Huși și din edificiile care au adăpostit familii boieresti de frunte, n-au rămas decît substrucții, pereții năruți ori grămezi de piatră și cărămidă. Vorbesc toate însă și, cu ajutorul lor, se poate ajunge la reconstituirea vieții care a fost. Celălți impunătoare, Neamțul de pe ripele Ozanei, Suceava și altele altele se înalță mindre și evocatoare. Cercetătorii s-au străduit, începînd din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, să lumineze ființa și valoarea artistică a acestor înfăptuiri. Au definit stilul lui Ștefan cel Mare și au studiat elementele bizantine, romanice și gotice care îi stau la bază. S-au amintit relațiile cu arta tradițională a lemnului și înrîuririle mediilor vecine și îndepărtate. O campanie de săpături arheologice condusă cu energie și pricepere a dat rezultate importante. Tezaurul artistic, dus la Moscova în 1917 și readus în țară formează la rîndul lui, un spor al averii noastre artistice și cuprinde obiecte prețioase ca material și studiu.

S-a subliniat originalitatea procedului de boltire a naosului, grație căruia cupolele moldovenești se ridică elegante deasupra cuprinsurilor luxos zugrăvite, în interior și exterior, cu figuri și scene pline de viață și farmec. Cercetătorii au relevat bogăția acestora și interesul decorului ceramic. Cunoaștem din ce în ce mai bine broderiile bisericesti, care ne-au rămas, și evangheliarele caligrafiate și ornate cu motive geometrice și vegetale, alături de alese miniaturi-portrete. Argintăria cizelată și crucile sculptate de lemn nu au fost trecute cu vederea. Lumina revărsată asupra monumentelor și epocii artistice a lui Ștefan cel Mare ne îngăduie să distingem fapte neînțelese, și să ne punem probleme care vor trebui studiate și rezolvate în viitor. Cu definirea acestora și cu analiza elementelor lor esențiale, vom să ne ocupăm în rîndurile care urmează.

Bisericile moldovenești se înalță elegante și proporționale, în mijlocul unor poieni de verdeață, și armonizate, ca forme și linii, cu dealurile și munții care le înconjoară. Forma lor generală, făptura și «linia» dătoresc mult cupolei. Cilindrul acesteia și baza, pe care se sprijină au drept teme, în interior, un procedeu de boltire caracterizat prin arcuri piezișe și suprapuse de o originalitate vădită. Procedul nu se întîlnește în biserica Sfînta Treime din Siret, unicul monument din secolul al XIV-lea, care a putut fi restaurat în condiții științifice. Din secolul al XV-lea nu avem exemple, fiindcă monumentele de acest gen au fost zidite fără cupolă sau se

prezintă ruinate. Sistemul a fost declarat astfel original și caracteristic epocii lui Ștefan cel Mare.

Trebuie să observăm că tendința de a înălța cupola și de a-i proporționa dimensiunile apare ca o noutate în arta bizantină, în care, aceasta e concepută pe alte baze și anume pe principiul unei curburi inspirate din aceea a cerului, cu care se armonizează, și cu un diametru cât mai mare posibil. Datorită unor iniurări puternice de origine orientală, la Ani și Amida în Asia, la Chios, mai aproape de noi, coloane sau jumătăți de coloane unghiulare întăresc laturile unui octogon și, încoronate de pandantivi, susțin cupola. Procedeu mesopotamian, se pare, el a fost perfecționat la Constantinopol. Îl găsim la Arta, în biserica Parigoritissa. Aci, mai multe etaje de colonete, pe o bază, fiecare, în chip succesiv, cu diametru mai redus față de cel inferior, vădesc străduința de a subția și înălța cupola. Aceeași tendință se poate urmări în arhitectura sârbească a secolelor XIII, XIV și XV. Interesant este că procedeu perfecționat al acesteia nu a fost folosit în arhitectura Țării Românești, care este în legătură directă cu Constantinopol și Serbia, dar îl aflăm în arta moldovenească unde predomină iniurările romanice și gotice. Observația privește, îndeosebi, Moldova lui Ștefan cel Mare. Îl înțelmin, deplin format, în cele mai vechi exemple. Nu evoluează, în a doua jumătate a secolului al XV-lea și nici în secolul al XVI-lea, și nu primește nici o codificare, ca și cum ar fi fost cu neputință să i se aducă vreuna. N-au lipsit toluși pricinile care să facă necesare aceste modificări. Cităm pe cea mai de seamă, lungirea edificiului în axul est-vest pricinuită de creșterea dimensiunilor pronaosului, de adăosul camerei mormintelor inserată între naos și pronaos, și de adjuncția exonartexului... Prin acestea, cupola rămânea excentrică și de proporții nepotrivite cu înălțimea edificiului și dezvoltarea lui. Dacă procedeu se dărește meșterilor moldoveni, este greu de explicat imobilitatea și lipsa lui de evoluție, și nu cunoaștem nici condițiile apariției lui.

Compartimentarea riguroasă a bisericii moldovenești nu este mai puțin interesantă. Epoca lui Ștefan cel Mare moștenise un tip de biserică realizat în prima jumătate a secolului al XV-lea și cu origini în cel de al XIV-lea secol. Edificiul de proporții modeste, proporționat cu nevoile și cerințele vremii, cu locul și peisajul în care se înalță, este gândit în cel mai logic chip. Un centru, naosul, adunat și îndejăns de încăpător pentru cîntăreți, cîtori și familia cîtorului, domnitor ori boier. Clerului slujitor i se rezervă absida principală, potrivit unei tradiții creștine milenare. Pronaosul, de juste dimensiuni, păstrează mormintele familiei cîtorului, și adăpostește pe puțini închinători îngăduiți să se împărtășească de liturghie. Aceasta se urmează în voie și în ordine. Cuprinsul permite tuturor să asculte cîntirile, să audă cîntările și să urmărească ceremoniile. Peretele care desparte pronaosul de naos asigură soliditatea clădirii, amintește dispoziția originară a bisericii creștine; răspunde regulilor bisericești și cerințelor protocolului. Pe dinafară, clădiri călugărești și de serviciu sînt rînduite lîngă zidurile puternice care apără cuprinsul și liniștea. Cupola, așezată la locul unde o caută în chip firesc ochiul, veghează împrejurimile și este descoperită de departe. O anexă arhitectonică importantă apare dintr-odată, fără antecedente cunoscute și desparte naosul de pronaos. Joasă, boltită cilindric sau acoperită de calote, ea adăpostește două sarcofage. Apariția odăii mormintelor este însoțită de lungirea pronaosului, care se lărgesc și se înalță. Aci este locul închinărilor mai numeroși. Un perete cu ușă strîmță îi desparte de odăia mormintelor, și un al doilea, am arătat, de naos. Nu pot urmări desfășurarea liturghiei și nici asculta decît cu greu cîntările, cîntirile și vorbirea. La exterior, edificiul, mult lîngat și înălțat, apare compus din două elemente: biserica veche cu naosul și absida principală, alăturată pronaosului la care se va adăuga curînd un pridvor, deschis ori închis (exonartexul). Legătura dintre ele subliniază adjuncția. Cupola rămîne izolată, la locul vechi, și momentul care impunea, în exemplele anterioare, ideea unei făpturi vii, o căprioară în repaus, o ființă omenească dăruită cu tînerete și avînt, trezește acum imaginea unei cătuși călugărești: cupola este focarul, iar pronaosul cu exonartexul formează mînterul (în limba franceză, «la patte»). Ne uimește puterea cu care s-a introdus ideea cea nouă. Datorită, probabil, unor influențe apusene, înfrîntirilor din Transilvania și Polonia în primul rînd, ea a rînat o concepție arhitectonică logică, realizată cu prețul a multor experiențe timp de unul sau două secole. Vor trebui studiate și pricinile de ordin social și istoric care au impus-o.

Decorul arhitectonic, în arta bizantină, este logic și structural. La origini și de bază, descoperim severitatea și sinceritatea. Piatra cioplită ori brută și, cu deosebire cărămida, elementul esențial, produc efecte de culoare, și dăruiesc monumentului un veșmint pe care îl învie și îl variază lumina. În secolul al XI-lea apar, în monumente grecești, decoruri formate din inițialele lui Iisus Hristos, Maicii Domnului ori ale cuvintelor care încep o invocatie ori o rugăciune. Siglele sînt înlocuite curînd, cu ornamente formate din motive geometrice și vegetale: linii, coroane, cruci, frunze stilizate, frunze de trifoi cu patru foi etc. La Constantinopol și Salonic, s-a ajuns în veacul al XII-lea și al XIV-lea la ornamente complexe, în genere de ordin liniar, care apar în frize și cornișe, la partea superioară a monumentelor; încadrează ușile și ferestrele și despart zone patietale. Motivele sînt zgîriate, gravate, cioplite și, uneori lucrate așa fel că dobîndesc aspectul incrustațiilor. Ornamentul ceramo-plastic se alătură incrustațiilor și folosește multe din motivele acestora. La Tekfur Serai, poate admira fiecare, pînă astăzi, efectul acestor marcheterii, care au putul fi comparate și cu covoarele. Mai aproape de noi, la Memsemvria, exemplele abundă. De asemenea, tot în Bulgaria, la Stenimaka, la fel, în Serbia și în țara românească. În Moldova, pornind din secolul al XIV-lea și sub înțiruirii care trebuie căutate și în direcția răsăriteană și în cea apuseană (intermediarul a putut fi Transilvania), decorul arhitectonic folosește, alături de ocnițe și firide, cornișe dințate de cărămizi etc. și un sistem minunat de potrivit: cărămizile nesmăltuite ori smăltuite și discurile de ceramică de dimensiuni felurite, elemente de decor organic, structural, fabricate din însuși materialul clădirii, inserate în benzi ori așezate din distanță în distanță, în chip judicios, fără profunzime și în ordine. Decorul ceramo-plastic subliniază verticalitatea zidurilor, încinge clădirea, și divide suprafețele în așa chip încît sînt scoase în evidență părțile și formele clădirii. Poadoabă simplă, potrivită cu modestia monumentului, ea formează o găteală lipsită de pretenții, armonioasă și armonizată; vie, de dimineată pînă seara și variată ca aspect, de la ceas la ceas.

La început, în chip sfios, apare și pictura murală: ingeri, prooroci, sfinți apostoli, în ocnițele de la partea superioară a peretilor. Curînd, și chiar în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, decorul pictural lînde să invadeze zidurile exterioare; se coboară din ocnițele superioare în jos. Se tencuiește suprafața acestora și se acoperă cărămizile smăltuite; se pictează portrete de sfinți, copii de icoane celebre, teorii de ingeri și scene din vechiul testament, din evanghelie și din viețile sfinților. În secolul al XVI-lea, monumentul este îmbrăcat, de sus pînă jos, într-un veșmint de culoare, interesant din punct de vedere iconografic, și fermecător pentru ochi. Ilogismul lui este însă evident. Decorul structural este înlocuit cu altul, de ordine adventice. Picturi murale, în culori gingașe, sînt expuse apoi climatei aspre a ținuturilor noastre. Meșterii moldoveni vor face mari eforturi, și vor izbuti să găsească procedee care să le apere de distrugere. Din punctul de vedere al concepției, aceștia nu vor afla idee mai bună decît repetirea decorului de pe pereții interiori. Pe zidurile absidelor și odăii mormintelor, vor picta aidoma ceea ce se vede înăuntrul bisericilor. Observarea aceasta ne îndreaptă către o nouă problemă care privește pictura murală.

Fruct al tradiției și rezultat al unui număr de experiențe care apar legate de prima jumătate a secolului al XV-lea și de epoca lui Alexandru cel Bun, programul iconografic al bisericii lui Ștefan cel Mare se vede izvorit dintr-o concepție unitară; ordonat și acordat cu suprafețele de zugrăvit. Cupola ilustrează definiția Bisericii. Absida principală este ornată cu portretul Fecioarei Maria stînd pe tron și purtînd pe Iisus, Împărtășirea Apostolilor, sfinții părinți episcopi, troparul proscomidiei etc., subiecte inspirate din canonul liturgic. Absidele laterale și pereții naosului ne arată scene evanghelice și portrete de sfinți mucenici, iar pronaosul este rezervat sinoadelor ecumenice, Mariei și vieții sfințului al cărui hram îl poartă monumentul. Un loc anume este ocupat de ctitori. Nevoia de a împodobi pereții odăii mormintelor și suprafețele bogate ale pronaosului, lărgit și înălțat, introduce o serie de subiecte din vechiul testament, și calendarul; acesta din urmă pictat în benzi suprapuse și în atîtea tablouri compartimentate cite zile are anul. Numărul mare de scene și figuri impune, în chip firesc, reducerea proporțiilor; figurile sînt din ce în ce mai mici, iar scenele rezumate și greu de descifrat de privitor. Programul iconografic se îmbogățește, încă din primii ani ai veacului al XVI-lea cu Acatistul Maicii Domnului, vieți de sfinți povestite în amănunt, ilustrații de imne închinete Mariei etc.

Apar, în același timp, în pictura murală, copii de icoane celebre ale creștinătății răsăritene. Originea temelor și ordinii înnoite trebuie căutată, se pare în manuscrise ilustrate, smalțuri și, cu deosebire, în icoanele pe lemn cu margini rezervate unui număr de icoane și ilustrații de vieți de sfinți povestite în amănunt, imne și acatiste.

În arta creștină a răsăritului se deosebesc două procedee de prezentare a decoului: friza, inspirată din rotuli și folosită cu predilecție în pictura orientală propriu-zisă; tabloul, adică scena și figura încadrată, procedeu de tradiție elenistică, propriu picturilor de tradiție constantinopolitană. Friza este caracteristică școlii «macedonice» și se întâlnește îndeobște în monumente sârbești din veacurile XIII, XIV și XV, și în acelea ale Țării Românești. În picturile murale din epoca lui Ștefan cel Mare și în cea imediat următoare, friza se luptă cu «tabloul». Pe pereții multor monumente, o parte din decorul absidei principale ori naosului este executată în friză, și altă parte, în tablouri încadrate. Faptul denotă o întâlnire de curente și ezitări, care vor trebui lămurite. Compoziția scenelor și prezentarea figurilor impun apoi o serie de observații interesante. Cele mai frumoase chipuri de sfinți se întâlnesc în biserica din Lujeni, al oărei decor pictural datează de la mijlocul veacului al XV-lea. Figurile în picioare, proporționate și prezentate deseori în semiprofil, înveșmântate cu eleganță și stil, au chipuri de o frumusețe clasică, cu trăsături regulate, expresie nobilă și vie, părul stilizat în bucle, potrivit tradiției eline. Caracterul scenelor nu este mai puțin interesant în cele mai vechi picturi moldovenești: personaje în număr redus, atitudini și mișcări procesionale sau rituale, gesturi stăpinite și interpretare justă de ordin canonic. Alături de acestea, arhitecturile sînt înțelese, iar spațiul amintește tradiția bizantină. Cîrînd, după 1485—1490, scenele evanghelice impresionează, prin înmulțirea unei excesivă a personajelor, agitate și insufleteite de mișcare. Influența Renașterii se simte nu numai în aceasta, ci și în costume, care sînt evident, de origine occidentală. Expresia concentrată și dramatismul de ordin interior, concentrat și sever, fac loc gesturilor și expresivității de ordin exterior. Se urmărește povestirea, și aceasta este redată cu amănunte în dauna unității și severității caracteristice Bizanțului, în care safiul antichității a întemeiat totdeauna un stil, cel adevărat, potrivit cu solemnitatea și nobletea liturgică. Se dezvoltă, în schimb, și evoluează în chip fericit, portretul executat cu grijă în friza cliților. Mai toate figurile de aci sînt nu numai documente prețioase pentru istoria costumului, ci firește în mai rare cazuri, și portrete în adevăratul înțeles. Ceea ce trebuie însă subliniat este caracterul și concepția acestor frize clițorești. Donatorii principali se prezintă în arta bizantină prosternați, în «proskirisis», la picioarele Mîntuitorului, cum vedem pe împăratul Leon al VI-lea la Sfînta Sofia din Constantinopol ori, în atitudine ușor diferită, pe Teodor Metochites la Kahrie-Djami. Inspirată dintr-altă idee și tradiție, friza din San Vitale ne arată pe Justinian și Teodora înconjuțați de curtea lor împărătească și în veșminte de ceremonie: impunători în luxul și înfățișarea lor, ei prezidează o ceremonie lumească. În Țara Românească cliții se înșiruie, în același chip, pe pereții pronaosului, așa cum apăreau prezentării solemne de la curtea domnească. Pozează, privesc și rămîn în lumea noastră. În Moldova lui Ștefan cel Mare, scena se petrece în ceruri. Domnitorul, în costum de «aparât», este prezentat Mîntuitorului, ca odinioară în arta creștină primitivă, de Maica Domnului ori de sfîntul lui ocrotitor. În genunchi și adînc pătruns de emoție, el oferă omagiul, un chivot-biserică sau o carte, lui Iisus Hristos, ca altadata, în Apus, cavalerul suzeranului sau. În stralucitul exemplu din evangheliarul de la Humor, amintirea omagiului feudal este evocată și de covorul oriental pe care ingenuche Ștefan cel Mare. La Lujeni, clițitorul, lituanian de origine, apare călare, în ținută de «tourney», cu biazonul și cu armele sale. Problema poate prezenta interes și în legătură cu studiul heraldic al stemei Moldovei.

În studiul artelor somptuare, întîlnim într-altă ordine de idei, lucruri care trebuie observate și explicate. Luăm drept pildă broderiile. Două tradiții se află în luptă în cursul istoriei acestora. Cea dintîi, de origine coptă, cu temelii elenistice evaluate în spirit clasic, și cea sasanidă, de origine persană și spirit asiatic elenizat. În cea dintîi, lucrările sînt concepute în sens de completare și ornament a unui veșmînt sau țesături destinate uzului. Gîndite astfel, ele nu-și părăsesc rolul de accesoriu și nu tind la invadarea cîmpului și desființarea principalului. Se întemeiază pe linie și pe desen, avînd totdeauna ca punct de plecare realitatea. Aceasta este stilizată potrivit locului care îl ocupă și în relație cu materialul de lucru. Culoarele, puține la număr, intense și nobile ca esență, tonuri de pietre dure și de smal-

țuri, sînt armonizate cu știință desăvîrșită. Bizanțul a moștenit tehnica și stilul copl. A fost înriurit însă puternic de arta broderiilor sasanide întemeiate pe culoare, și pe înfățișarea fermecătoare a unei naturi bogate, parcuri și păduri cu păsările și animalele junglei, insuflețite de poezia lirică persană străveche și medievală, și de povestirile fantastice. Mătasea a luat locul lînii; s-a introdus firul de aur, și s-a ajuns la un gen aparte, broderia bizantină, care număra un număr impresionant de capodopere, datate din secolele al XI—XV-lea și răspindite în apus și în răsărit. Moldova a importat broderii religioase bizantine. Curînd s-au întemeiat adevărate ateliere și aci și s-au executat veșminte bisericești și broderii culturale, precum și podoabe de îmbrăcăminte laică și de uz casnic.

Cele mai vechi broderii (în Moldova) din secolul al XV-lea sînt lucrate pe temeiul concepției bizantine. Opere ale artiștilor greci sau ale moldovenilor formați de aceștia, însemnate cu inscripții grecești și executate din materiale alese, pînză de in, fir de aur și de argint, mătăsuri colorate cu procedeele atelierelor persane folosite și la Bizanț, ele vădesc însușirile caracteristice ale artei din acest din urmă centru. Epitrahilele sînt ornate cu figuri ale lui Iisus Hristos, Maicii Domnului, Ioan Botezătorul, prorocilor, apostolilor și episcopilor părinți ai Bisericii. Se disting trei lipuri inspirate din ideile și tradiția creștină. Cel dintîi ilustrează definiția Bisericii, așa cum este dată în «Istoria eclesiastică» cel de-al doilea praznicele mari, iar cel de-al treilea paremiile și vremea premergătoare lui Hristos. Broderiile de altar și cele folosite în procesiuni liturgice sînt ornate cu subiecte inspirate din aceeași materie, interpretate just din punct de vedere canonic, și evocative.

Epitafele, pentru a nu cita decît aceste trei categorii de broderii bisericești, reproduc tema Plîngerii Domnului așa cum apare modificată în epoca renașterii Paleologice. În cîmpul luminat de stele, simbol al gloriei cerești, Mintuitorul, coborît de pe cruce, se vede vegheat și plîns de îngeri liturghisitori. În cîteva exemple se desenează piatra roșie de la Efes, punct de plecare al introducerii elementului dramatic omenesc. În adevăr, încă din primii ani ai secolului al XV-lea, artiștii brodează pe Maica Domnului și pe Ioan Evanghelistul, la căpătîiul și picioarele Mintuitorului. În a doua jumătate a veacului al XV-lea, cu deosebire în ultimele două decenii, personajele omenești se înmulțesc. Mironosițele plîng lîngă Maria și la spatele ei, Iosif și Nicodim, în rînd sau la spatele lui Ioan Evanghelistul. Îngerii, ei înșiși, sînt înmulțiți. Unii înalță ripide, alții în sbor plîng, iar alții ingenuchiați își aduc omagiul lîngă catăfalc. Stelele se înmulțesc în chip excesiv și umple cîmpul. Se vede bine că s-a pierdut noțiunea întelesului lor originar, și că acum se brodează fiind socotite drept motive decorative. Personajele fac gesturi și dau semne de durere și deznădejde. Artiștii așează, la colțuri, simboalele evangheliștilor și inscripții; în cîmp apar coroane de spini și alte motive decorative. Descoperim tendința de a acoperi loată suprafața cu motive brodate. Se renunță, în același timp, la luxul suprabroderiei, fiindcă broderia de fond este înlocuită cu foi de mătase, prilej de economie de material și lucru; de rezistență micșorată și de uzură totodată. Broderia evoluează, în aceeași vreme, într-o direcție caracterizată de imitație și întrecerea cu pictura. Se «coasă» tablouri cu teme religioase care se așează pe pereții camerelor de primire mănăstirești și pe aceia ai palatelor domnești, în locul tablourilor pictate. Dimensiunile cresc iute, și se organizează văluri-tentures. Pe foaia de mătase, care servește de fond, broderia introduce peisaje arhitectonice bogate și perspective. Personajele, văzute pictural, și draperiile sînt cusute cu mătăsuri în tonalități numeroase și armonizate în scopul «efectelor». Pe drumul și în direcția aceasta, broderia își depășește cadrul, și cele mai frumoase lucrări participă din altă concepție decît cea bizantină și împlinesc cu totul alt rol decît lucrările de acest gen.

Un element, portretul, evoluează în chip caracteristic. În lucrările vechi, din prima jumătate a secolului al XV-lea și din primii ani de domnie a lui Ștefan cel Mare, donatorul și soția, ori fiul său mai mare, apar pe poalele epitrahilelor, brodați bust, cu crucea în mîină și în atitudine de închinători, cu expresia concentrată și abstractă a acestora. Sub înriuriri, care vor trebui cercetate, apar figurile în picioare, în locul busturilor. Intenția de a broda chipuri observate și cu expresie naturalistă devine evidentă. În broderiile de la sfîrșitul veacului al XV-lea și de la începutul veacului al XVI-lea, aceste figuri-portrete se află pierdute undeva într-un ungher al cîmpului, în atitudini neînțelese și străine de compoziția și de spiritul ansamblului.

Nu posedăm broderii de ordin laic, civil și casnic, din vremea lui Ștefan cel Mare. Nu avem nici o icoană originală, datată din aceeași vreme. Sîntem, în acest chip, reduși la materialul amintit, fiindcă sculptura în lemn reprezintă prin cruci omagiale și de altar, și miniatura se încadrează în domenii al căror studiu necesită date pe care nu le avem, și o altă metodă. Prestigiul și tirania modelului impun în același timp, în amîndouă domeniile, respectul acestuia, iar evoluția, înfînit mai înceată, este greu de observat și urmărit. Orfeveria rămîne, în tot timpul epocii lui Ștefan cel Mare, legată de tradiția Renașterii și a meșterilor germani. Ceramica, la rîndul ei, evoluează și mai puțin, ca motive, principii de compoziție și procedee de fabricare; iar, întrucît privește folosirea ei, ca podoabă arhitectonică am arătat ceea ce socotim important.

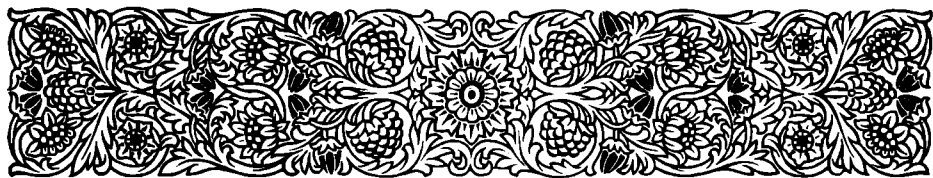
Decorul pietrelor mormîntale oferă în schimb, elemente interesante. O inscripție marginală, de ordin istoric, dă numele, calitatea defunctului și data morții. În cîmp, ornamentul se prezintă în relief pe o suprafață săpată («en epargne»). Constă din tulpini, crengi și frunze stilizate, amintire a arborelui vieții. Motivele, execuția și aspectul se regăsesc în catifelele și brocartul genovez și venețian. Cîteva altele se inspiră din lucrări de feronerie și vitraliuri. O a doua serie de pietre reproduce ornamentul sever al schimei: o cruce mare cu titulus și suppedaneum încadrată de caractere cirilice, în relație cu troparele pogribaniei. O a treia serie înfățișează impresionante figuri de «gisants» de tradiție apuseană. Înesmîntați în mantii și costume de ceremonie, defuncții dorm, cu minile împreunate, somnul de piatră și de veci, și evocă cuprinsul catedralelor și necropolelor din Franța, Italia, Germania, Polonia și Ungaria. Exemplele păstrate datează din secolele XV și XVII, cu excepția cîtorva mai vechi, de origine franciscană. Existența unor asemenea pietre, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, este atestată de minunatul acoperămint (brodat) de mormînt al Mariei de Mangup, soția lui Ștefan cel Mare. Figurată «gisant», în vestimînt de «apărat» bizantin, cu coroană și «pendeloques», principesa se odihnește într-un cadru arhitectonic cistercian. Bizanțul și Occidentul se întîlnesc și aci, și inaugurează o tradiție care va trăi, pe pămîntul Moldovei, mai bine de 200 de ani.

O împrejurare înțeleasă poate lumina multe lucruri. Aceasta privește numărul mare de construcții, bisericesti și civile, biserici minăstirești și domnești, paraclise cetăți, palate, edificii de folosință minăstirești și boierești etc. Pisaniile și datele documentare nu lămuresc cum construcția unei biserici, din cele pe care le admirăm astăzi, a durat mai totdeauna cîteva luni și, numai în foarte rare cazuri, mai mult de un an. În relație cu înălțarea Trei-Ierarhilor din Iași, atribuită unui arhitect răsăritean, un cercetător, cu pătrundere, Dan Bădărău, a atribuit, cu teamei, un rol important așa-zișilor ispravnici, boieri însărcinați să pornească și să supravegheze construcțiile bisericesti și domnești. Găsim, în adevăr, mai peste tot, în secolele XVII și XVIII, în Moldova și Țara Românească, «ispravnici», dar nu găsim arhitecți. De la o vreme, întîmpinăm și semnături și portrete de pictori, așa cum se află în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Țara Românească. Pe pereții minăstirii Hurezului, apar portretele meșterilor și printre ei nu este nici un arhitect. Nu hotărîm nimic în această chestiune. Cunoaștem însă exact chipul cum au fost construite cea mai mare parte dintre edificiile medievale în Franța, în Grecia și în Balcani. În cele dintîi și, din veacul al VIII-lea pînă în veacurile XIII și XVI, găsim «les maîtres maçons». Arhitecții apar numai la monumentele de mare importanță, la catedrale și palate, și este cunoscută opera lui Villard de Honnecourt. În Grecia, am urmărit de aproape construcțiile de lingă Atena, din Morea, Creta și Thessalia. Datele culese ne-au fost confirmate de învățații greci și de maestrul nostru G. Millet. Nicăieri n-am întîlnit arhitecți, în cazul minunatelor bisericești minăstirești ori de localități mai mici. Ctitorul încredința ideea și dădea însărcinarea unui meșter local cu experiență. Biserica se înălță, în imensa majoritate a cazurilor, pe locul unde se păstrau ruinele sau substructiile unui monument mai vechi. Meșterul, șef al lucrărilor, făcea planul, slujindu-se mai totdeauna de o parte din elementele găsite pe teren. Chema apoi specialiștii, zidari, lemnari, sculptori și zugrăvi. Tradiția și experiența hotărău sensul lucrării fiecăruia. Bisericile se legau astfel de trecut și se înălțau pline de suflet, caracteristice și diferite de la o regiune la alta. Așa am aflat, în cursul călătoriilor de studiu, lucrurile în Bulgaria și în Serbia, și la fel, le-am găsit și în Țara Românească. Așa au trebuit să se petreacă lucrurile și în Moldova lui Ștefan cel Mare, cel puțin întrucît privește cea mai

mare parte din clădirile bisericesti și civile. Resursele locale erau bogate ca experiență; mijloacele reduse, în majoritate, la ceea ce oferea regiunea. De meșteri lemnari veniți de aiurea, nu va fi avut nevoie niciodată Ștefan cel Mare. I-au lipsit meșterii pietrari, și pe aceștia i-a adus din Transilvania și din sudul Poloniei. Îi cunoaștem fiindcă și-au lăsat urma în semnele lapidare, grație cărora le aflăm originea și «școala» căreia au aparținut. Avem semnături de pictori, autori de miniaturi, și amintirea unor pictori decoratori păstrată de pietre mormintale. Nu avem nici o mențiune de arhitect. Această împrejurare explică foarte bine logica, unitatea și solidaritatea edificiilor construite, după datină, și în spiritul secolului al XIV-lea și al XV-lea (prima jumătate a secolului), și ne luminează o latură a problemelor care ne-au preocupat, alături de ilogismul bisericilor lungite din pricina adunării camerei mormintelor și pronaosului. Aceste adaose înfățișau, în adevăr, greutăți mari de rezolvat, și scoleau pe meșterii locali din tradiție și experiența lor. Un arhitect priceput ar fi fost la locul lui și era, poate, nevoie chiar de unul cu înțelegere și însușiri excepționale pentru a rezolva astfel de probleme noi.

Concluzia este legată de considerații de ordin istoric, în primul rând. Înriurirea Apusului s-a exercitat puternic asupra Bizanțului înainte de cucerirea latină a Constantinopolului, încă din timpul primei cruciade. Artă bizantină, îmbogățită cu elemente noi și ajunsă la o înflorire excepțională în vremea Comnenilor, putea primi un altoi, fără a-și schimba caracterul. Ea a avut totdeauna la îndemână o resursă pe care a folosit-o din plin, ceea ce s-a numit «întoarcerea la antichitate». Geniul grecesc a fost în stare să corecteze orice abatere de la linia esențială. Capodoperele antichității, păstrate în mare număr pe teritoriul Bizanțului și în domeniile sale, au fost studiate cu spor și au rămas rezerva de tradiție și de stil. Epoca Paleologilor, vreme de reală înflorire artistică, dotată cu puteri de expansiune de care s-a folosit întreg Apusul, a format mai ales Balcanii. Prin intermediul lumii sirbești, curentul innoitor a pătruns în Țara Românească. De aici în parte, și pe o cale care încă nu este precis determinată, arta bizantină a apărut în Moldova. Înriurită de puteri locale, de arta lemnului în primul rând, și de puteri venite din orientul asiatic, cu ajutorul unei impunătoare serii de experiențe, și grație geniului neamului, s-a ajuns la ceea ce cunoaștem din arta moldovenească a ultimelor decenii din veacul al XIV-lea și cele două treimi ale veacului al XV-lea, Bizanțul, izvorul de căpetenie și măsura către care trebuia să se îndrepte o lume nouă, intră însă din primele decenii ale veacului al XV-lea în epoca dificultăților de ordin politic și social, care i-au adus distrugerea. În asemenea condiții Apusul, înfățișat în Renașterea italiană și de lumea germană, ea însăși adinc înriurită de aceasta, trece hotarele Moldovei, unde întâlnește Bizanțul și arta națională în curs de evoluare. Împrejurări de ordin social, care nu au a fi examinate aci, intervin cu putere în procesul început. Reflexele se înregistrează limpede în ultimele decenii ale veacului al XV-lea, în cursul domniei lui Ștefan cel Mare. Intemeierea și lămurirea problemelor cu care ne-am ocupat vor lumina de bună seamă această perioadă de mare interes istoric. Ne vor ajuta în același timp să înțelegem cu folos opera creatoare realizată de poporul nostru într-o vreme și în condiții alit de potrivnice.

I. D. ȘTEFANESCU

EPISCOPII BUZĂULUI DIN SECOLUL AL XVII-LEA

Paharnicul Alexandru Geanoglu Lesvioudacs în a sa cunoscută *Istorie bisericască* pe care o lipărea la București în anul 1845, ocupându-se de șirul titularilor de la Buzău afirmă: «din feluri de hrisoave și sineturi aflate în condicile Sfintei Episcopii Buzău, vremea însă în care aceștia s-au suit în scaun și cit au ocîrmuit Biserica, este pînă acum necunoscută». După ce spune acestea el dă o listă de episcopi începînd cu anul 7034 — 1526 în frunte cu Paisie și sfîrșește cu Ștefan — în dreptul căruia dă anul 7146 — 1638 și despre care urmează să vorbim în cele următoare. Profesorul Nicolae Iorga face un pas mai înainte deși pune în capul listei pe Serafim care-și începe păstoria numai pe vremea lui Matei Vodă Basarab. Din cercetările mai recente și pe baza materialului documentar mai abundent s-a putut merge mai departe încît azi avem știri mai multe despre episcopii buzoeni, pînă la același Serafim, care este primul menționat în *Condica sîntă* a Mitropoliei¹, întocmită de mitropolitul Ștefan. Pînă la acest episcop, sintem obligați și pentru primii episcopi buzoeni din secolul al XVII-lea și anume: Chiril, Efrem, Trufașu sau Tru-lășel și Ștefan, să recurgem la izvoarele documentare ce ne ies în cale, prin hazard.

Episcopul Chiril (1604—1617).

Din mărturiile ce aflăm despre acest ierarh, putem presupune că el a trăit la Buzău, în preajma marelui mitropolit și fost titular de Buzău, Luca din Cipru. Și de la acesta desigur, că numai exemple bune va fi luat. În multe împrejurări de interes obștesc, ca și de cel personal mitropolitul Luca îl avea alături de el, pe ucenicul de la Buzău, cum se vede în cele ce urmează: la reforma moravurilor în minăstiri, la închinarea minăstirii Stănești (Vîlcea) la locurile sfinte, la judecăți grele sau la schimbări de proprietăți minăstirești. Chiril este lingă părintele său sufletesc. N. Iorga se întreba, în a sa *Istorie a Bisericii române*, dacă acest episcop a fost român sau nu. Convingerea noastră este că a fost din neamul băstinașilor, pe considerentele ce se arată mai jos. El este incontestabil urmașul în scaun al episcopului Luca potrivit și pomelnicului Episcopiei², — dar documentar apare ceva mai lîrziu și anume la 24 februarie 1610 și-l găsim amintit apoi pînă la 26 aprilie 1617. Păstoria sa se scurge într-o vreme de grele încercări și de mari și dese schimbări de stăpînitori. Ea începe sub Radu Vodă Șerban, domnie urmată de apăsătoare, din cale afara, ocupația lui Gavril Bathory, apoi de demnitate scute a lui Radu Mihnea, Gavril Movilă și Alexandru Iliaș. Numai o abilitate orientată, ca aceea a mitropolitului Luca a putut să se adapteze și să domine vitregia vremurilor și mulțumită acesteia va fi stat în scaun și Chiril ucenicul său. Și cînd bătrînul ierarh, care condusese treburile bisericesti aproape o jumătate de secol, începuse să cedeze, și-a părăsit scaunul și Chiril buzoianu, de voie sau fără voie. El va face «parataesis» și se va retrage la chiliile pe care poate le cunoscuse în linerețea lui, la minăstirea înconjurată de apă și codrul secular al Vlăsiei, la Snagov. Iar mărturiile contemporane scrise, ce am găsit, spun despre dînsul cele ce urmează:

La 24 februarie 7118 — 1610 găsim într-un hrisov dat de Radu Vodă Șerban (1602—1610) minăstirii Vienăș, menționat pentru prima oară de episcopul Chiril al Buzăului. El participa la judecata pentru un sat, alătura de Luca mitropolitul și

1. Mitropolia Ungro-Vlahiei.

2. *Condica Sîntă publicată dupe original* de Arhierul Ghenadie Crațoveanu. Buc. 1886.

Efrem al Rîmnicului, ca judecător în divanul domnesc³. Același domnitor dă episcopului Chiril și Episcopiei la 18 aprilie 1610, satul Bora ce fusese al lui Ivașco și citeva sălășe de țigani țăoști ai sfintei Troițe de la București⁴, adică minăstirea Radu Vodă din capitala țării. Probabil că Radu Vodă Șerban aprecia pe episcopul Chiril, cum vedem și din cartea de la aceeași dată de 18 aprilie 1610, prin care dă «cinstitului arhiepiscop kir Chiril» ca să fie în pace și slobozi oamenii «care sântu suptu sfânta Episcopie, de bir și de toate slujbele și de banii de județ Buzău și de părălabii și de către jud(e)țul de oraș și de toate slugile domniei mele însă oamennie care vor veni să se pue suptu s(fan)ta Episcopie, or oamenn(i) de peste Dunăre, or den Țara Ungurească, or de la Mold(o)va... și de nimenie bănl(ua)lă să n'aibă»⁵. Este vorba de oameni veniți din alte țări, căci localnicii trebuia să fie veșnic în slujba vistieriei domnești, într-o epocă de mare fiscalitate domnească. La 20 mai 7118 — 1610 cînd jupineasa Dobromine lasă nepotului său Jipa «nepot de nepoală, feciorului Loririți și a nepoatei mea Voicăi» partea ei de avere, face carte și de înaintea părintelui Mitropolitului Lucăi și a părintelui episcopului Chiril de Buzău și au făcut și cărțile sfintiei lor». Această mărturie ne arată că episcopul mergea adesea la Scaun; actul e făcut la Tirgoviște de Nestor loğofăt la Mitropolie iar martorii erau recrutați din «clirosul sfintei Mitropolii»⁶. Branștele domnești au fost în veacurile trecute un fel de parcuri oprite, moderne, pentru flora lor necesară albinăritului cum și fauna lor, am spune azi. Și Episcopia Buzăului a avut branștea sa, faimosul «Crîng». Ele, branștele, au avut un regim sever, ceea ce vedem că se impunea și crîngului Episcopiei noastre de Radu Vodă Mihnea (1611 sept. — 1616 august). Astfel la 12 ianuarie (1612—1616) Domnul dă carte episcopului Chiril, «ca să fie vornic oamenii sfintiei lui... să apere crîngul sfintei Episcopii... să nu tae, nici căpitan, nici călăraș, nici orășan, nici nimeni, cil ar fi o nuia. Iar cine vor prinde oamenii părintelui: ori căpitan ori iuzbas, ori călăraș ori dărăban, ori orășan tîind, să fie volnic în cartea Domniei mele să-i bată și să-i tragă, să le ia boii și caii și tot de la dinșii, pentru că așa e învățatura Domniei mele, să se veghe omul»⁷.

Chestiunea alegerii egumenilor la minăstiri a fost totdeauna o lucrare spinoasă. De aceea multe și repetate dispoziții s-au luat în decursul secolelor⁸, ca cel orînduit să conducă obștea unei minăstiri, să fie ales dintre părinții care vor fi la minăstire «iar nu să fie dăn boiari, sau dăn mireani, pentru să nu fie certe și sfede între preoți și între călugări și pentru să nu fie scăderi și lipsă... și iaste leage pusă bună și aleasă mai deaintea făcuta de sfinții părinți și stă neclătită de pravilă». Din cauza nerespectării acestor principii «pravilnice» multe minăstiri sufereau. «Încă și smerenia noastră am umblat pe la toată mănăstirile și am aflat așa», spune mitropolitul Luca. Între acestea se afla și vechea lavră a Coziei, care cu tot așezămîntul dat special acesteia de patriarhul Eremia, mergea spre decădere. «Mers-am și la sfînta mănăstire a Sfintei Troițe, ce se cheamă Cozia — spune mai departe mitropolitul Luca — și am văzut cu ochii mei că era aproape de a să sparge și a se pus-tiire pentru deseale schimbături ale egumenilor celor ce vin cu sila boierilor, pre mită». Pentru înlăturarea răului arhieriei țării se strîng în anul 7120—1612 spre a lua măsurile de trebuință. «Noi plecații: mitropolitul Luca de la scaunul Tirgoviștii dinpreună și episcopul Efrem al Rîmnicului și episcopul Chiril al Buzăului, noi am văzut cartea părintelui cinstitului patriarh Eremia cu blagoslovenie... dreptu aceia și noi plecații am blagoslovit și am lăsat cum am tocmit cel mai sus numit cinstitul patriarh și am scos după grece pe limba rumânească, ca să poată și alții citi și a socoti». Cei trei ierarhi încheie reînnoind blestemul aruncat de patriarh, asupra celor care n-ar respecta această măsură⁹. Și prin această mărturie constatăm că episcopul Chiril era prezent la diriguirea Bisericii române, alături de colegii săi ierarhi.

În anul imediat următor, la 7 martie 7121—1613, episcopul Chiril participă la un alt sobor de arhieriei și anume: minăstirea Codmeana avea în stăpinire satul Călugăreni, pe care-l socotesc a fi vestita localitate unde Mihai Vodă Viteazul s-a acoperit de glorie. El era prea departe de minăstire și de aceea egumenul Anastasie

3. *Ibidem*, p. 440—441.

4. *Ibidem*, p. 451.

5. *Ibidem*, p. 452.

6. *Ibidem*, p. 469.

7. *Documente privind Istoria României*, veac XVII. 1951, B. Țara Românească, vol. II., 1951, p. 41—42. Dat după o copie. Originalul există în Arhivele Statului, *Episcopia Buzău*. Pachet 73/1.

8. A se vedea dispozițiunea lui Mihai Vodă Viteazul, mai sus.

9. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac XVII, vol. II, p. 102—103.

și cu toți călugării de la Codmeanca îl vînd jupanului Pană vistierul «pentru vită, însă drept 15 vaci cu lapte și 10 boi și 100 de oi cu miei și iepe 2 cu minzi și 1 cal și aspri gata 5000». Mitropolitul Luca dă carte în care spune: «să se știe că mărturisesc vîlădicia mea împreună cu frații noștri kir Efrem episcop de la Râmnic și kir Chiril de la Buzău... cu ale noastre suflete»¹⁰.

În decursul domniei lui Radu Mihnea sosește în țară, patriarhul de Alexandria Chiril, care nu este altcineva decît însuși Chiril Lucaris, vestit prin tulburarea ce va aduce în Biserica Orientului. El a venit, spune hrisovul de care ne ocupăm aici, «pentru cercetarea neamului creștinesc... și ne-a binecuvîntat pe noi și ne-a învățat. Și fiecare după puterea sa l-a miluit». Una din dările, și poate cea mai importantă a fost închinarea minăstirii Buzeștilor de la Stănești (Vîlcea) Patriarhiei Alexandriei. Marii Buzești la această dată se stînseseră, iar închinarea fu făcută de jupănița marea băneasă Maria» a jupanului Enache Catargiu, marele ban al Craiovei și iubitul din inimă al ei frate i adu postelnicul, fiu răposatului jupan Radul Buzescul clucerul». Hrisovul de închinare este dat de Luca mitropolitul țării, la 19 mai 7023 — 1615¹¹. Prin acesta se întărea dania Buzeștilor, care închinau meloh patriarhiei de Alexandria fundația neamului lor, de la Stănești. Actul se desăvîrșea «în fața smereniei noastre, spune mitropolitul Luca, și în fața întregului sobor duhovnicesc, care s-a adunat și s-a întrunit în sfînta Mitropolie, în ziua sărbătoririi Sfîntei Înălțări... (a) iubitorului de D-zeu episcopul de Rîmnic kir Dionisie, primul scaun și iubitorului de D-zeu episcopul de Buzău kir Chiril și altora». Așadar episcopul nostru era prezent la actele de importanță deosebită ce se desfășurau la reședința metropolitană și domnească în același timp. Remarcăm cu acest prilej, că documentul care ni s-a păstrat în original, ne indică, cu foarte multă probabilitate, faptul că episcopul Chiril este un român. În adevăr mitropolitul Luca, care era cum se știe un grec, iscălește în grecește; la fel iscălesc și al Mirelor Matei, al Ohridei Parthenie și al Dristei Ioachim; singurii care iscălesc românește sînt: «Dionisie episcop de Rîmnic și Chiril din Buzău, episcop». Este după noi, o mare probabilitate, dacă nu o certitudine că acest episcop a fost un Român¹².

Într-un conflict tot al Buzeștilor și de data aceasta este vorba de satul Stănești, de lângă minăstirea cu același nume, apare iarăși episcopul Chiril. Jupăneasa Manu băneasa și cu fratele ei Radu postelnic, fiii lui Radu Buzescul clucer, se ridică cu pira, contra vestitei Sima stolniceasa soția bravului Stroe Buzescu, mort vitejește în luptă cu Tatarul, spunînd că Stăneștii li se cuvin lor. Domnitorul Alexandru Iliș judecă, chemînd de față mulți boieri, care mărturisesc în favoarea Simei stolniceasa; totuși domnitorul merge mai departe și cheamă pe acesta «de a jurat pe sfînta Evanghelie înaintea cinstiului arhimetropolit kir Luca Vlădica și s-a întimplat acolo... și pîrintele episcop kir Chiril de Buzău».

O dovadă în plus că episcopul nostru era adesea prezent la judecățile ce se făceau în divanul țării. Hrisovul domnesc respectiv poartă data de 2 decembrie 7125 — 1616¹³. Mitropolitul Luca scrie episcopului Chiril al 26 aprilie 7125 — 1617 o carte, prin care spune cum a venit și a mărturisit egumenul Dionisie de la minăstirea Menedic (Vintilă Vodă) cum «a dat Calivî călugărul la sfînta mănăstire ce se chema la Ciolan: 2 roate de moară în apa Buzăului, 2 pogoane de vie în Dealul Căndeștilor, 1 cal, 10 stupi, 1 vacă «și oi cîte au fost», iar ocina cîtă s-a ales a dal-o nepoților. De aici se ivi o neînțelegere între ceie două părți. De aceea mitropolitul scrie: «Așijderea și molitvia ta, fratele nostru pre duhul sfîntu, kir Chiril episcop al Buzăului, să cauți sfînția ta să adeverezi bine cu dreptul de acest lucru și să-i împaci»¹⁴. De la această dată înainte știrile ne lipsesc despre episcopul Chiril, iar de la 7 ianuarie 7126—1618 găsim ca titular la Buzău pe Efrem Trușășel. Încurcăturile politice cu venirea la scaun a lui Gavril Movilă, neconfirmat de turci, apoi cu aceea a lui Alexandru Iliș vor fi contribuit la plecarea lui din scaun, sau el se retrăsese de bună voie, căci la 23 martie 7127 — 1618 aflăm un egumen la minăstirea Snagov, care se intitulează episcop¹⁵. În acest document prin care Ga-

10. *Ibidem*, p. 159.

11. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XVII, vol. II, p. 392—393.

12. «Nu știm de ce neam va fi fost Chiril de Buzău, care ar fi păstorit de la 1612 la 1620» spune N. Iorga în *Istoria Bisericii Române*, ed. 1908, p. 231.

13. *Doc. priv. Ist. Rom.*, vol. III (1616—1620), p. 60—61.

14. *Ibidem*, p. 123—124. 15. *Ibidem*, p. 329—330.

vril Movilă scutește de bir satul minăstirii, numit Dobrușești (Ilfov) se mai adaugă că privilegiul se dă și «prea cinstitului părinte Episcop kir Chiril»¹⁶. Lucrul se reînnoiește și de Radu Mihnea (1620 aug. — 1623 aug.) la 25 ianuarie 7129 — 1621, care spune că s-a dat respectiva scutire minăstirii Snagov, cit «și cinstitului părintele kir Chiril, năstavnîc fiind în acest sfînt locas». Deci fostul episcop care credem că de el este vorba aci, trăia încă la 1621, după alegerea episcopului Efrem.

Aceasta este tot ce putem spune despre acest ierarh buzoian.

Episcopul Efrem Trufășel (1618—1637). — Pronumele acestui ierarh ne indică originea sa românească. Stăpînirea sa îndelungată, este împodobită cu multe realizări. El activează alături cu mitropolitul Luca, care intra în faza finală a vieții sa e laborioase, cit și cu mitropolitul Grigore, tot grec de neam, judecă alături de mitropolitul țării pricini ca aceea dintre marele sluger Preda Floricoiu, ginerele lui Mihai Viteazul și minăstirea Tismana, scutiri de poslusnici, adică oameni de muncă ai Episcopiei, cumpărări de țigani acest element de mare importanță a timpului dintre care unii erau dăruiți de marele postelnic Constantin Cantacuzino ori chiar de însuși Matei Vodă, alții, în sfîrșit, luați de la rudele mitropolitului Luca.

Scutiri multe și de tot felul continuă să se dea Episcopiei de domnitorii Alexandru Coconu, Alexandru Vodă Iliș, ca și de mult grecizatul Leon Vodă Stridic. Iar cînd nori tulburi se string din cauza abuzurilor, Matei aga din Brîncoveni pornește la răscoală. Leon Vodă speriat face concesii la feluritele categorii sociale dintre care nu erau uitați nici «popii». La marea adunare «sfatul Țării» de la 23 iulie 7139 — 1631, se pare că Efrem nu era prezent, dar faimosul act îndreptat contra abuzurilor grecilor și grecizaților *găsit la minăstirea Bistrița* era trimis la adresa lui, spre cunoștință.

Suirea pe scaunul domnesc a lui Matei Vodă i-a fost de mare folos Episcopiei și episcopului Efrem. Unul din primele acte de domnie ale acestuia era făcut în folosul Buzăului creștin urmat curînd și de dania a 300 bolovani de sare din ocna Ghitioara, pentru Episcopie. De reținut și două acte interesante, ce avem de la același episcop: o carte de preotie și alta de blestem, printre primele de felul acesta care le cunoaștem. Apreciat de mitropolitul Grigorie, cînd acesta închina minăstirea Stelea din București, la Ivir, ceru să semneze actul și «al Rîmnicului kir Teofil» dar «și al Buzăului kir Efrem». Din cele ce urmează se va vedea mai pe larg cum s-a desfășurat această lungă dar și rodnică păstorie a episcopului Efrem.

La 7 ianuarie 7126 — 1618 aflăm, pentru prima oară, documentar, pe episcopul Efrem, numit Trufașu și Trufășel. La această dată Alexandru Vodă Iliș (1616 sept. — 1618 mai, în întîia domnie) dă voie episcopului Efrem «să umble să judece în județul Săcuianilor de oameni necununați și de rude și de a patra împreunare și de toate de ce iaste judecata pisucepeascu, să aibă a-i judeca și a-i prăda, cum a fost leage și mai dinainte vreme». Se dă poruncă apoi bănișorilor să nu se amestece în judecata «pisucească»¹⁷.

Disputa pe care o avea minăstirea Ciolanul cu rudele călugărului Calivit vine și înaintea episcopului Efrem, la 12 februarie 7126 — 1618. Pricina o judecă mai întîi mitropolitul Luca care aflase că monahul Calivit dăduse ocina de la Căndești minăstirii Ciolanul, unde-i zăceau și oasele. Megieșii fuseseră chemați și arătaseră adevărul contra rudelor lui Calivit. Mitropolitul trimite apoi pe aceiași megieși la Episcopie «păntru această ocină» și ei «au venit la episcopia mea și au dat acea ocină să fie la mănăstire, cum au dat-o Calivit călugărul la moartea lui». Episcopul Efrem face carte minăstirii Ciolanului să ție acea ocină. «Altfel să nu fie peste porunca episcopiei mele» încheie energic, conducătorul bisericesc al Buzăului¹⁸.

La 12 ianuarie 7127 — 1619 găsim pe episcopul Efrem mărturisind într-un conflict în fața domnitorului Gavril Voievod Movilă (1618 iunie -- 1620 iulie). Dumitru diaconul din Tirgșor vinde ocina sa din Spatnița egumenului Eremia de la minăstirea Mărgineni pe preț de 2500 de bani. «Deci i-au dat arvuna 2 galbeni în zilele lui Șerban Voevod, iar de atunci nu a mai plătit nimic pînă la această dată. «Iar cîndu au fost acum au mărturisit cestitul și preluminatul arhiepiscop kir Efrem din Buzău» și alții, cum nu i-au dat decît 2 galbeni. Domnul decide ca Dumitru diaconul să dea înapoi cei 2 galbeni și să-și ție ocina»¹⁹.

16. Arh. St. Buc., *Episcopia Buzău. Peceți*, m. 34.

17. *Doc. priv. le Ist. Rom.*, veac XVII. Țara Românească, vol. III, p. 179.

18. *Ibidem*, vol. III, p. 193.

19. *Ibidem*, vol. III, p. 296—297.

Episcopul Efrem, un creștin mărinimos, iartă de ruminie pe Stancea din Găvănești din coastă și cu fiii lui de către sfânta Episcopie de Buzău. Acest rumin «cînd cu răutățile a fugit în Țara Moldovei și i s-au întimplat lui și robire, de l-au robuit Tătarii, cu femeia lui și cu fiii lui». După ce scapă din robie vine la episcopul Efrem și se roagă să-l ierte de vecinie, căci este om bătrîn «și are o boală și nevoie năprasnică». Săteanul pe lingă boala de care vorbește, mai avea ceva în plus în favoarea lui și anume, faptul că fusese rob. După un obicei pe care l-am întilnit și în epoca lui Matei Vodă Basarab foștii robi erau primiți cu bunăvoință și chiar liberați de ruminie. Dar în cazul de aci, episcopul neputînd prejudicia interesele instituției, se învoiește cu Stancea să dea 30 galbeni, cu care Episcopia făcea niște mori. De subliniat că Stancea este iertat numai cu capul, iar ocina lui rămîne Episcopiei²⁰. Actul era întărit de Gavril Vodă Movilă la 14 mai 7128 — 1620.

În epoca aceasta apare «popa Mihai slujitor al sfintei Episcopii Buzău» decîi îl socotim ca fiind deservent al catedralei. În această situație fiind, vedem cu Radul Voievod Mihnea în a sa a patra domnie (1620 aug. — 1623 aug.) și anume la 9 ianuarie 7130 — 1622, întărește lui popa Mihai trei pogoane de vie în Dealul Verneștilor cu trei stinjeni de ocină, pe care le cumpărăse de la Larion, fiul bătrînului Ioan Orbul din Buzău cu 6700 aspri gata. Pe lingă acestea Larion mai miluiește pe popa Mihai cu un pogon de vie lucrătoare și un stinjen de ocină «iarăși de peste tot hotarul» și alte două pogoane de vie paragină «nelucrată». Această danie o făcea Larion spre veșnica lui pomenire. Dar «popa Mihai» este miluit și de diaconul Stanislav Sorescu cu un stinjen de ocină de peste tot hotarul, din cap în cap; Dionisia călugărița, de asemenea, îi dă un stinjen de pămînt, iar Voica, diaconeasa lui Albul diaconul, îl miluiește și ea cu un pogon de vie ca să le fie veșnica pomenire. Popa Mihai merge la Domnul, care îi întărește cele de mai sus prin hrisovul domnesc la data amintită mai sus²¹. Probabil că «popa Mihai» era un om cu prestigiu în fața creștinilor buzoieni.

Cînd, la 11 ianuarie 7130 — 1622 mitropolitul Luca judeca pricina dintre minștirea Tismana și marele sluger Preda ginerele lui Mihai Vodă Viteazul și fiica acestuia Florica pentru niște țigani, pe care-i dăduse marele voievod de zestre aceștia din urmă, sentința era pronunțată de mitropolit, avînd lingă dînsul, printre alții, și pe kir Efrem al Buzăului²².

Episcopul Efrem participa și la aranjamentul pe care-l făcea mitropolitul Luca la 12 ianuarie 7130 — 1622 pentru strănepotul său Jipa, fiul lui Lorint nepotul mitropolitului. Efrem iscălește hotărîrea alături de Matei al Mirelor și Teofil episcopul Rîmnicului²³. Radu vodă Mihnea este binevoitor către această sfîntă Episcopie. Deși mai dăduse poruncă în același sens, el se vede nevoit s-o repete la 16 aprilie 7131 — 1623. Este vorba de scutițiile ce se dau poslușnicilor Episcopiei «ce sint împrejurul sfintei Episcopii, strînsi săraci de pe la Moldova și de pre la Brăila și din toate laturile». Domnul dispune ca ei să fie iertați de bir și de galbeni și de cai și de oaie seacă și de toate dăjdiile... pentru că i-am iertat Domnia mea pentru voia cinstiului părintelui episcop (Efrem)... ca să fie de lucru și de ajutoriu și de treabă sfintei Episcopii». Vodă poruncește tuturor slugilor domnești să-i lase în pace «pentru că le-am mai făcut Domnia mea și mai dinainte vreme cărți, ca să fie în pace, iar pe ei tot i-au băgat de au dat»²⁴.

La 12 ianuarie 7133 — 1625, din porunca lui Alexandru Vodă Coconul (1623 aug. — 1627 noiembr.) se reînvoiește închinarea minștirii Codmeana, către minștirea Cozia, după vechiul așezămînt al marelui Mircea Vodă cel Bătrîn. Probabil că minștirea Codmeana își luase oarecare altitudine de independentă și de aceea egumenul Ioanichie al Coziei merge la Domnie, reclamîndu-și drepturile. Aceștia sint recunoscute și reînnoite de «tot soborul Țării Românești» între frunțașii acestora, găsindu-se și «kir Efrem, de la Buzău»²⁵.

La 26 martie 7133 — 1625 episcopul Efrem dă o carte prin care spune cum, un om anume Bogdan feciorul lui Neagoi Șupitu din Macșini a venit înaintea sfintii sale cu megieșii și oameni buni, și a spus că și-a vîndut jumătate din ocina sa egumenului Samaoil de la sf. minștire Banu de la Buzău. «Și au fost tot clirosul episcopiei mele și tot soborul sfintei episcopii... Aceasta mărturisesc episcopiia mea»²⁶

20. *Ibidem*, p. 525—526.

21. *Doc. priv. la Ist. Rom.*, veac. XVII. B. Țara Rom. vol. IV, 1954, p. 75—77.

22. *Ibidem*, p. 78—79.

23. *Ibidem*, p. 80—81.

24. *Ibidem*, p. 215—246.

25. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac IV, p. 473—475

26. *Ibidem* vol. IV, p. 489—490.

Episcopul Efrem cere lui Alexandru Voievod fiul lui Radu Vodă, căruia i se mai spune Coconul, la 13 aprilie 7133 — 1625 să reinnoiască cartea dată de tatăl său pentru poslușnicii Episcopiei. Acesta nu refuză cererea episcopului «pentru că am văzut Domnia mea și cartea părintelui Domniei mele Io Radul Voievod, de pace și de iertăciune» zice el.

Minăstirea Pinu iartă de rumânie pe un Avram cu toți feciorii săi. În acest scop vin la episcopul Efrem popa Tatu cuscrul lui Avram, egumenul Melelie cu soborul de ctitori de la Sărata, Negoită și Mihail postelnic, care spun că au iertat pe Avram de ruminie cu condiția de a plăti minăstirii 64 de oi și 43 foi de brinză «și galbeni 50, peste tot fac 80 de galbeni». Episcopul aprobă această invoieală, cu atât mai mult cu cât acest om era fugit în Țara Ungurească «și nici un folos n-au avut mănăstirea de dînsul». Această invoieală se făcu la 18 iunie 7133 — 1625.

La 25 iunie 7133 — 1625 «Prea sfințitul arhiepiscop kir Efrem al Buzăului» întărește un zăpis al minăstirii Menedic, adică Vintilă Vodă, prin care se arată «rîndul ocinilor și al moșilor — pe Izvorul Ursului și pînă în apa Slănicului, Valea Călugărilor și satul Voinești»²⁷.

Alexandru Iliș Vodă în a doua domnie (1627 noiembrie — 1629 octombrie) dă carte Episcopiei și episcopului Efrem, prin care poslușnicii lor sînt iertați de bir și de galbeni și de cvisluha²⁸ și de către județul cu 12 pîrgari și de către călărași pentru car de olac și de toate slujbele... «pentru că i-am ertat... pentru sînta Episcopie care iaste arsă și stricată... ca să lucreze și să dreagă și să fie de ajutor... că am văzut Domnia mea și cartea Domniei mele de ertăciune de în domniea dîntăi, de cînd a fost cursul anilor 7126 (1618)... deci acum iar i-am ertat»²⁹. Această carte de sculire, a doua, poartă data de 7136 — 1628 februarie 4. Peste mai puțin de un an, același domn da, la 8 ianuarie 7137 — 1629, călugărilor și poslușnicilor voe ca să ia ca slugă domnească niște țigance de la Jipa nepotul vlădicăi Luca, pentru că sînt ale Sfintei Episcopii de moșie. «Iar cui va părea cu strîmbul să vie de față înaintea Domniei mele» încheie domnitorul porunca³⁰.

Cînd Patriarhul Constantinopolului, Chiril Lukaris întărește în octombrie 1630 iertarea de dăjdi a locuitorilor satului Poieni (Vlașca), dat de Leon Vodă (1629 oct. — 1632 iulie 21) Sîntului Mormînt, între cei care iscălesc hrisovul lui Leon Vodă, pe lângă mitropolitul Grigorie, episcopul Teofil al Rîmnicului aflăm și pe Efrem al Buzăului. Același domnitor Leon da o carte la 16 ianuarie 7138 — 1630 poslușnicilor Episcopiei și Episcopului Efrem, prin care-i scutește de dări «însă care va fi Moldovean, el să aibă a-ș darea birul moldovenesc, iar care nu va fi Moldovean să aibă bună pace de toate». Aceste sculiri se fac pentru Episcopie «Căci iaste arsă și stricată, ca să lucreze și să dreagă... pentru că am văzut cartea lui Radu Voievod și fiu-său Alexandru Vodă și cartea lui Alexandru Vodă fiul lui Iliș Vodă de pace și de răpos... Cine va învălui, certare va avea»³¹.

În urma revoltei lui Matei marele aghă din Brîncoveni și a boierilor olteni împotriva grecilor și grecoizaților abuzivi, se știe, că Leon Vodă Stridie încercă să liniștească pe cei nemulțumiți. În acest scop el chemă o mare adunare la 23 iulie 7139 — 1631 la București «sfatul Țării» unde făcea legătură și jurămint pe sînta Evanghelie «și cu mare afurisanie dinaintea cinstitului și prealuminatului... kir vlădica Grigorie, și de neintea părintelui Teofil episcopul de la Rîmnic (Efrem al Buzăului nu mai este menționat)... și am scos acei Greci străini din țară afară». În urma acestei adunări, Domnitorul Leon scria cărți către cei ce trebuiau să cunoască cele hotărîte, după cum el însuși spunea: «Dat-am Domnia mea această carte a Domniei mele, ca să fie de mare credință tuturor popilor și diaconilor de pre în orașe și din toată țara Domniei mele de la toate sîntele biserici, cîți popi și diaconi vor fi în parohia părintelui episcopul Efrem de la sînta Episcopie de la Buzău, ca să se știe pentru niște lucruri și obiceiuri rele ce au fostu adaos de oameni streini... de la Greci streini». Pe lângă măsura de a fi izgoniți Grecii din țară, Sfatul Țării mai lua hotărîrea de a ușura birurile «Roșiilor» și nu se uita, desigur, agenții de propagandă, care erau «popii». În ceea ce-i privește, hrisovul domnesc spunea: «și popii încă să dea bir într-un an de două ori la sf. Dimitrie ughi 30 și la Sîntul Gheorghe ughi 30 șc (rupt) Episcopiei de la Buzău, cum au fostu adetu și obiceiul și mai de

27. *Ibidem*, p. 530—531.

28. Academia Română. P. CXXIV/172

29. Acad. Română. P. CXXIV/139.

30. *Hurmuzaki-Iorga*, vol. XIV, p. 130.

31. Acad. Română. P. CXXIV/148.

Înainte vreme, și am ertat Domnia mea pre popi să fie în pace de bir de lume și de găleata cu fin, și de bou, și de oaie seacă, și de cal, și de miere, și de ceară, și de împrumut și de bani de cununie și de mîncături cîte sînt preste an, de nimica val sau bintuială să nu aibă, numai să aibă a păzi sfințele biserici cu slujbă și cu pravilă dumnezească și în zi și în noapte să se roage (pe) Dumnezeu pentru sănătatea Domniei mele...».

Din arhivele hrisov vedem cum mișcarea revoluționară a lui Matei mare agă din Brîncoveni în afară de schimbarea de domnie, aducea și avantaje deosebite pentru clerul românesc din acea vreme³².

Cînd Dumitru vornicul din Mogoșești vine la mitropolie și arată cîtă căutare a avut de la jupîneasă Maria și fiul ei Bunea logofătul, viitorul mare vislier Grădișteanul, «în șapte ani după ce i-a luat Dumnezeu vederea ochilor» și trebuia să se socotească cu rudele lui, care voiau să-i strice dania, alături de mitropolit sta: pe lîngă Teofil episcopul Rîmnîcului, și Efrem al Buzăului, la 12 aprilie 7140—1632³³.

La 22 iulie 7140 — 1632 episcopul Efrem da o carte prin care arăta cum unchișorul Oena din Berindești a mărturisit că, în ocina de la Berindești, Episcopia are 2 părți, iar Lupul lui Brag și Jipa al Dobromirii 1 parte³⁴.

Episcopul pe care-l află la Buzău Matei Vodă 1632 sept. — 1654 aprilie 9) era Efrem Trufășel.

În anul 7140 — 1632 clerul muntean, în frunte cu mitropolitul Grigorie, închină minăstirea Ste'ea din București meloh la minăstirea Ivir de la Athos. Lîngă mitropolit sta și kir Efrem Buzevșchi. De reținut ultima frază din act: «Așijderea și Leon Voevodu și Domnu nostru creștinu Mateiu Basarabu Voevodu încă au datu să fie meloh». Această remarcă se face desigur ținîndu-se socoteală, de pornirea antigrecească a vremii.

Matei Vodă da poruncă la 10 oct. 7141 — 1632 să fie lăsați în pace de toate slujbele și mîncătoriile poslușnicii ce sînt împrejurul Episcopiei «niște săraci, unii de pre în Moldova, alții de în Brăila»... însă care va fi Moldovean să aibă a-ș darea birul moldovenesc... pentru sînta Episcopie care iaste arsă și stricată». Desigur că aceasta se făcea și pentru meritele «cinstului prea luminatului părintelui nostru kir Efrem piscupul de Buzău»³⁵.

De la 3 mai 7141 — 1633 Matei Vodă încere să se ocupe mai intens de episcopii din răsăritul țării sale. La acea dată el poruncește unei slugi să ia trei cărți de moșie de la Epuraș din Buzău și să le dea Episcopului Efrem. Cărțile au fost ale lui Arion (Larion, Ilarion) călugărul, de moșie, pe care o dăduse la sînta minăstire ce să zice Adancata: ce este meloh Sîntei Episcopii de Buzău. Episcopul avușese pîră cu Epuraș, în zilele lui Alexandru Voevod sau Radul Voevod pentru vie și pentru o moșie. «Și au rămas Epuraș de leage și i-au lăsat 9 cărți ce au fost la dînsul, iar 3 cărți au rămas nedate, de le tine la dînsul». «Deci să fie volnic sluga Domniei mele... să le ia... Și să-i să dea treapad»³⁶, adică să plătească drumul. A doua zi chiar, la 4 mai Matei Voevod dă un hrisov solemn, cu o bogată introducere teologică prin care hărăzește sf. Episcopii, episcopului Efrem «și tuturor călugărilor cîți vietuiesc întru acel lăcaș» 300 bolovani de sare de la Ocna Ghitioara. «Pentru că am văzut Domnia mea această sîntă Episcopie a Buzăului cu totul părăsită, și robită și arsă de păgîinii de Tătari în toți anii. Și alt venit din-traltă parte nu are, ca să-ș hrănească»³⁷, motivează evlaviosul domn dania sa. Din același an 7141 — 1633 iunie 16 avem un act care constituie o raritate: este o carte de preoție pe care o da Episcopul Efrem lui «Popa Lăudat». Iată-l în întregime:

Cu mila lui Dumnezeu Prea osfințitul Arhiepiscop

kir Efrem al Buzăului

Această întărire am dat-o preacinstului acestui preot anume Popa Lăudat, cum că prin nevrednicile noastre milni s-a încredințat de preoțeasca slujbă și înțeleplune. Și spre întărire

32. Acest hrisov, tipărit de N. Bălcescu, în *Magazinul istoric* tom. I, p. 122—125, a fost găsit la minăstirea Bistrița (Oltenia) și este îndreptat către episcopul Efrem al Buzăului, care, se pare, că n-a participat la sfat. 33. Filitti I. C., *Arhiva Cantacuzino*, p. 212.

34. Pachet 25/10.

35. Acad. Română, P. CXXIV/192

36. *Idem*, P. CXXIX/14.

37. *Idem*, P. XCIV/105.

acestor ce s-au urmat am făcut această inchipuită după obiceiul nostru iscăind intrinsa cu mina noastră și inscriind și pe martori din naintea Vlădiei noastre și duhovnicul lui i-a fost popa Manea. Și l-am dat un locu în satu Pârs(c)ovul din județul Buzău. S-a scris în luna Iunie 16 zile, în anul 7141 (1633).

Smerenie Episcopul Efrem al Buzăului
(Pecete verde distrusă) ³⁹

Radu armașul ia 22 mai 7142 — 1634 dă un zăpis la mina episcopului Efrem, cum îi este dator o țigancă. Până să-i aducă acea țigancă armașul lăsa zălog un copil de țigan; de nu va găsi țigancă Episcopiei, să dea o țigancă oarecare, «țigancă pentru țigancă» și să-și ia copilul de țigan, sau, în fine, să plătească țigancă «cum mă voi putea ajunge cu părintele, iar de nu voi putea, să fie țiganul (copilul) stă-tător». Cum se vede tot felul de precauții pentru a nu se pierde acest rob ³⁹.

Între timp episcopul Efrem avusese oarecari neplăceri din partea birarilor... de galbeni de fun și cei care erau «de birul moldovenesc». Uitînd porunca domnească pe care am menționat-o mai sus ei urmăreau oamenii sf. Episcopiei. Episcopul se plînge Domnitorului, care dă strașnică poruncă, să se respecte ceea ce hotărîse din-sul, adică să fie iertați «toți oamenii de la Episcopie de birul de fum ca și pe cei ce se găesc la Găvănești», «că cine se va ispiti a face intr-alt chip, să strice mila Domniei mele, acela om mare urgie va păți de la Domnia mea. Și aceasta carte a Domniei mele să calce toate cărțile că așa iaste învățătura Domniei mele» ⁴⁰. București Joli 1 văleat 7142 — 1634.

În anul următor 7143 — 1635 episcopul Efrem cîștigă pentru nevoile Episcopiei alte două țigănci. Una este dăruită de prea cinstitul boier Constantin Cantacuzino, marele postelnic, pentru care fusese oarecare neînțelegere, între Episcopie și răposata lui soacră Doamna Elna a lui Radu Vodă Șerban. Hotărîrea marelui postelnic, care se dovedește încă o dată fire aleasă, o lăsam să urmeze aici.

+ Jupan Costandin vel post scriem cartea noastră de credință la mina părintelui piscupului Efrem Buzavshi, ca să-s știe cum s-au lămuril sfinția lui zicînd că au avut Episcopia o țigancă în țigănie răposatei Doamnei Elinei și platită mai de naintea vreme. Intracesă noi am socotit ca să nu ne fie păcat și am dat cartea noastră la mina părintelui Episcopului cum oriund o va afla sfinția lui o țigancă din țigăniile Doamnei Elinei să aiba o luarea sfinția lui o țigancă, au fată, au țigancă bătrîna. Ca să nu ne fie păcat, alta și pentru pomana la sfinția Episcopiei. Aceasta am scris. Și pentru credința am pus și pecetea și iscala. Pis Ghien 12 Valeat 7143. + Costand vel post ⁴².

Însuși Matei Vodă ajută din averea proprie, Episcopia Buzăului. Iată ce scria dinsul la 3 aprilie 7143 — 1635.

+ Mistio bijo Io Matei Băsarab Voevod i gdne. Davat sio povealenie gmîd: *estneaișomu* oțu Efrem episc Buzavshi, ca-s fie volnic cu această carte a Domniei mele ori unde va afla o țigancă din țigăniile Domniei mele de la Brâncoveani să aibă a luarea o țigancă fără de bărbat. Pentru că o am dat Domniei (sic) la sfinția Episcopiei pentru pomană. Așijderea și voi globnicilor care veți fi, în vreme ce veți vedea această carte a Domniei mele, iar voi încă să căutați se-i dați o țigancă fără de bărbat la Episcopie că o am dat Domniei mele, însă din țigăncele Domniei mele de moșie. Și de către nimenilea să n'aibă opreală. Că așa iaste învățătura Domniei mele. I naco daneas poreci gmîd i isam recl gmîd. Pis Mța April 3 dni vlt 7143 ⁴³.

38. Arh. Stat. Bucurăști, *Episcopia Buzău*, Pachet XLVIII/14, original slav. Dat și de Io-nașcu în altă redacție românească și cu data greșită în *Material documentar priv. la Ist. Semi-narului Buzău*, p. IX—X, nota 8.

39. Acad. Română, CXXIV/120.

40. Acad. Română, CXXIV/150.

41. Este vorba de soacra sa Doamna lui Radu Șerban Voevod.

42. Acad. Română, CXXVII/88.

43. *Idem...*, P. CXXIV/140.

Cînd Grigorie, mitropolitul țării⁴⁴ inchina din nou, în anul 7144 (1635—1636) la Ivir, mănăstirea Stelea din București, spunînd că a dat acesteia din urmă mori și grădini, adăugînd că le-a înălțat «și cu zăpăsul meu chiar românesc, în care sînt iscăliți și de Dumnezeu iubitori episcopi, al Rîmnicului kir Teofil și al Buzăului kir Efrem». Ca și înaintașul său Chiril, episcopul Efrem era prezent la acte solemne.

Iată și o carte de blestem, fără menționarea anului, dată pentru a descoperi hotarele ocinei dăruită de Albu Sfintei Episcopii.

+ Episcopca Kir Efrem Buz

+ Scrie Episcopia mea voao vecinilor și megiași oameni buni de la Albești, la toți pace și blagoslovenie. Alta vă grăesc Episcopia mea pîntru ocina Albului carea o au închinat svintii Episcopii de pomană. Să căutați cu dreptul să spuneți, pre unde iaste partea svintii Episcopii să o alegă, să nu fie împresurată. Să fiț cetaț și bla(goslo)viț. Iară cine va ști și nu va spune derept, ci va ascunde impresura partea ce iaste a svintii Episcopie, acela om să fie anatie și proclit și afurisit de Vladica și de Maica Precista și dă 318 ste oțea ij va Nichei. Așijderea să fie proclit și afurisit și de Episcopia mea, cu cas lui și cu bucatele lui și cu toț oameni lui. Și după moarica lui să dea Dumnezău leamniile și pietrăle și herul să-s topească, iară trupul acelui om să nu-s topească. I maco daneas. I pis. sam moeracoe Iol 12 dni (fără an).

Bogden de în Măcsim și Cionca⁴⁵

Pecete verde distrusă

Într-unul din anii de păstorire ai episcopului Efrem, care nu ne este indicat în document și care nu poartă decît data de februarie 8 se judecă în fața sa un proces greu, care a durat multă vreme. Prin acest act cei 12 megiași aduc la cunoștința Domnitorului timpului cum au primit cartea domnească cu sluga Radul portarul, fiind luați de Mevotești, boieri de pe Ialomita, și Partenie călugărul nepotul lui Larion, ca să se strîngă la sfînta Episcopie înaintea părintelui Efrem episcopul. Ei, aci, trebuia să se întîlnească cu cei 24 de megiași luați de Gheorghe nepotul lui Balco «și cu toți roșii și preoții și călărașii, ca să căutăm și să adevăram de randul acelor ocine și vii din Valea Teancului, cui au dat cei 12 megiași ca și cei 24 de megiași, cum au jurat, să facem știre Marii tale cu scrisoarea... Așijderea și cei 24 de boiari jurători cum au mărturisit înaintea părintelui (Episcop)» ș.a. Așadar Episcopul Buzăului era instanța de judecată cu întinse atribuții și grele răspunderi⁴⁶.

Ultima știre despre acest ierarh buzoian o găsim în zăpăsul de la 26 sept. 7145 — 1636, pe care-l dă Dionisie călugăritei din «Siseni» și feciorii săi egumenului Sava de la Coziani. Prin aceasta ei vînd egumenului 2 pogoane de vie, cu 2 slinjeni de ocină și cu loc de casă în sat în Săseni. Ei apoi adaugă: «și mărturie părintele nostru mai mare Kir Efrem piscupul de Buz»⁴⁷.

Acestea sînt știrile ce am aflat despre acest episcop buzoian, al cărui pronume indică originea sa certă română. Din aceste mărturii reiese că Efrem episcopul a fost un bărbat activ urmărind de aproape interesele scaunului său cit și ajutorînta suflătească a păstoritilor săi.

Episcopul Ștefan I (1637—1648). — Unul din cei trei conducători ai Bisericii buzoiene în vremea stăpînirii lui Matei Vodă a fost acest Ștefan, confundat multă vreme cu omonimul său, **ajun** mitropolit al țării, în anul 1648. Azi, pe temelul mărturiilor scrise șlim că mitropolitul este cu totul altcineva decît Ștefan dela Buzău, adică un cleric din părțile județului Vilcea, fost starel la mănăstirea Tismana și înălțat apoi la treapta de înfiiștător al Bisericii române⁴⁸. Episcopul Ștefan pare să fie din părțile Buzăului unde avea rude, nepoți. Unul din aceștia semnează un act de danie al Cretului din Buzău la 14 iulie 1646 în felul următor: «Lupul grămătic vnuc (nepot) arhiepiscop Kir Ștefan ot Buz»⁴⁹. Cunoaștem și pe soția lui, care se

44. Era grec: trebuie deci îndreptată gresala ce s-a făcut și în ultimul manual de *Istoria bisericii române* pentru uzul studenților. I. C. Filitti a arătat demult originea grecească a mitropolitului Grigorie. *Hurmuzaki-Iorga*, vol. XIV/1 vol. 727.

45. Arh. St. Buc., *Episcopia Buzău*, p. 61/1.

46. *Idem...*, p. 30/11. 47. *Idem...*, p. 27/61.

48. *Hurmuzaki-Iorga*, vol. XIV/1, p. 192.

49. Vezi actul, mai departe.

numea *Mihalcea*, cit și situația lui Lupu, care ajunsese iuzbașa, nelipsind a ni se indica și locul său de reședință: «ot Maxin». Toate acestea le aflăm din zăpizul de vînzare pe care-l face Mihalcea, — Lupul poate trecîndu-se din această lume — la mina «popii Radului ot Tihulești». Actul poartă data de 15 octombrie 7165 — 1656, așadar după dispariția episcopului Ștefan⁵⁰. Păstoria acestui ierarh este liniștită și cu folos pentru treburile Episcopiei cum se vede din cele ce urmează. Procesul cu banii lăsați de proinepiscopul Ilarion se reia deși nu-și va găsi un sfîrșit, iar la actele importante, ca acela al reformei moravurilor, în minăstiri, Episcopul Ștefan participa. Se poate spune deci, că cei 11 ani de muncă episcopală ai acestui ierarh s-au desfășurat fără mari zdruncinări și spre înălțarea scaunului buzoian. Iată, aci în amănuntele ei, această activitate.

La 30 iulie 7145 — 1637 găsim conducător al Episcopiei pe episcopul Ștefan. La această dată el scrie carte de întărire Valcului de Puținei, fecior lui Cernat vornic, pentru niște vij de la Zorești «de in apa Buzăului pină în locul Cuzălogi»⁵¹. De observat și reținut este faptul că titularul acestui scaun avea ca și înaintașii săi ceva din prerogativele banului de Craiova pentru răsăritul Țării.

Lupul căpitanul feciorul lui Brag, fiind bolnav cheamă la 9 sept. 7146 — 1637 pe episcopul Ștefan «cițiva preoți și boiari de mi-au făcut maslu. Și am grăit de ce mi-au trebuit în sobor inaintea părintelui sfinții lui. Lăsat-am și după petrecerea mea, de mă vor treace să mă îngroape la sfința Episcopie». El dăruiește niște saduri de vie la sfința Episcopie «să fie pomană mie și părinților miei în vecie, căci îmi vor zăcea oasele mele acolo la acea sfință Episcopie». Urmează blestemul de rigoare, spre a i se îndeplini ultima voință.

La 28 martie 7146 — 1638 Matei Vodă întărește Episcopiei și episcopului Ștefan dania de șase pogoane și jumătate de vie nedajnic, cu tot venitul, pe care le dăruise Lupul căpitanul Braga la moartea sa. Viile se găseau pe moșia Vernești și căpitanul urma să se îngroape la Episcopie. Se menționează martorii din zăpizul lui Lupul, deosebit de mulți dintre boieri, preoți și călugări și anume: Ieromonah Năslase, ieromonah Chiril «și popa Mihai de la episcopie», pe care-l cunoaștem din multe alte împrejurări, și Costandin diaconul și din Băbeni popa Neagul, și din Zorești popa Stan, și din Cîrlomănești popa Vladul și din Vernești popa Jipa și popa Gheorghe și din Odobeani Lefter și Giurgea, și Ianu logofătul și din Vernești Dragomir Sorescu și Mihalcea și din Zorești Șteful și Manea și Badea și Sima neșătorul și Lupșă vornic și din Băncești Năstase și Mihai Carșotă și Stancul din Vernești. Este cum zic buzoniienii un «popor» întreg care să mărturisească despre dania făcută de Lupul căpitanul Braga Episcopiei și întărită și de vodă cu întregul său divan⁵².

La 11 ianuarie 7147 — 1639 Matei Vodă dă o carte⁵³ prin care imputernicește pe episcopul Ștefan să oprească tot omul de pe viile din Dealul Zoreștilor foste ale lui Negre clucerul; de asemenea și de la morile aceleiași, de lingă Episcopie. Căci venise episcopul Ștefan la divan și arătase Domnului cartea răposatului Negre clucerul «de la vremea lui de moarte, cu mărturii și cu mare blestem și cartea răposatului Simion Voevod vlt 7110 pre vii și pre mori»⁵⁴. Matei Vodă adaugă că, aceleia căruia îi va părea strîmb «să vie să stea de față la Divan»⁵⁵. Este de altfel o danie destul de veche, de care am amintit mai înainte.

Averchie egumenul de la minăstirea Ciolanul cu alți călugări și cu Gavrilă cel bătrîn, nepotul lui Ciolan vind la 30 mai 7148 — 1640 Episcopului Ștefan o țigancă prețuită drept 10 galbeni. Fiindcă minăstirea era lipsită de vite, episcopul le da 2 boi, drept preț țigăncii⁵⁶.

50. Arhiv. Stat. București, P. 4916. Despre un al doilea nepot Ioan, nu poate fi vorba, căci acesta a fost «nepotul sfinții sale părintelui *Iepiscopului Serafim* de la Buzău, ce au fost» (P. 30/16). Iar Serafim episcopul era din părțile Slatinei, județul Olt. Aceasta ne arată fragilitatea argumentului cu «nepoți» și deci cele spuse de Ionașcu I în *Știri nouă despre mănăstirea Ciolanu*, p. 4, nota 4, despre al doilea nepot, sînt de înlăturat.

51. *Idem*, P. 28/1.

52. *Idem*, P. 30/2.

53. Documentul este în românește.

54. Se știe că Negre clucerul a pierit alături de Ūdre Băleanu, ucis de Simion Movilă.

55. Arhiv. Stat. București, P. 10/11.

56. Acad. Română, CXXIV/92, cf. Ionașcu I., *Știri nouă asupra mănăstirii Ciolanu*. Buzău 1936, p. 21—25.

Episcopul Ștefan asistă alături de Teofil mitropolitul țării și episcopul Ignatie al Rîmnîcului, la cumpărarea morii și rumînilor din Dobriceni (Vilcea) la 29 iunie 7148 — 1640 de către Matei Vodă pentru noua sa ctitorie de la Arnola din același ținut.

Morile Episcopiei au fost surse de hrană și de venit ale acesteia. Așezate pe Buzău ele vin deseori în știrile documentare ale acestei sfinte Instituții. În adevăr vedem cum Matei Vodă Basarab, la 27 oct. 7149 — 1640 scrie energic unui oarecare Năstase, care oprise apa la zăgazul de la Băncești încît morile Episcopiei și ale altor girlași le stătuseră «uscate». Vodă poruncește «să-ș dea apă măcra de să va fi și mai delungat Buzăul, tot să-ș ia apa din Buzău, de unde ș-au luat și alți părinți bătrîni mai de înainte vreme». Altfel Năstase «de mare pradă» va fi ⁵⁷.

La 29 octombrie 7149 — 1640 Domnul înștiințează pe Ștefan episcopul, că înaintea sa a venit Vlache (Paraschiva banul) spunînd că mălușa sa Slamna a avut o vie pe care a dat-o unei fete zestre «apoi au fost căzut în robie». La moarlea sa a dat-o «de pomană la sfînta Episcopie, iar niște gineri ai ei au vîndut fără de nici o treabă... iar Sfîntia ta să cauți acea vie să o iei Sfîntia ta ca să fie de pomană la sfînta Episcopie. Iar cui va părea cu strîmbu să vie de față cu Vlache banul la Divan» ⁵⁸.

Ghiorma vel ban «ot dolni zemli» judecă la 21 februarie 7149 — 1641 o pricină pentru o moară, ce avea Barbul Iozbașa ot Bădeani cu Șerban ot Smedești. Judecata se făcea «înaintea noastră (a Banului) și înaintea părintelui Piscupului». Marele ban sta în scaun «împreună cu părintele Ștefan episcopul Buzevschi», iar sentința se dă și în numele acestuia ⁵⁹.

Morile dăruite de Negre clucer procură neplăceri episcopului Ștefan. Astfel, la 10 ianuarie 7150 — 1642 vedem cum Matei Vodă reînălărește această străveche danie — «cînd a fost episcop răposatul părintele vlădica Luca la sfînta Episcopie» — căci se ridicase cu pretenție de stăpînire Larion monahul «nepotul lui Larion episcopul». «N-am vrut să le iau (cărțile lui Larion) în seamă» spune Domnul, în hrisovul pe care-l da episcopului Ștefan, pentru stăpînirea morilor dăruite de Negre clucerul, și care se afla «îngă sfînta Episcopie pe apa Buzăului în girla domnească» ⁶⁰.

Episcopul de Buzău judeca precum șlim pricini de competența divanului domnesc. Iată încă unul din multele cazuri. Neofit egumenul de la mănăstirea Menedec Vintilă Vodă avea o judecată cu niște oameni din Cocorăști de pe Slănic. Aceștia nu vin la divanul domnesc spre a-și lua boieri, ca să-și hotărască peste ocină, cum li se sorocise. Domnul înțelegător, se va fi gîndit că n-au putut să vie oamenii de multe greutăți ale vremii. De aceea trimite, sau împuternicește la 10 ianuarie 7150 — 1642 pe Marco (Danovici) marele paharnic ca împreună cu episcopul Ștefan să-i cheme la sfînta Episcopie cerîndu-le să-și numească pe cei 12 boieri hotarnici, care să le aleagă ocina și «să pue pîatre și seamne». «Și să fie hotarnic (adică din partea Domniei) Iordache vornicul ⁶¹, căci iaste un boiaru de știe hotărnicia și rîndul». Judecata făcută de marele paharnic Marcu și Episcopul Ștefan era supusă dreptului de apel, căci adăuga Domnitorul: «Iar cui va părea strîmb, să vie de față» ⁶².

În cursul aceleiași ani, la 16 aprilie 7150 — 1642 Matei Vodă dă episcopului Ștefan alte două însărcinări. În prima, Domnitorul cere Episcopului să cerceteze dacă «Anton cămărașul, cînd a cumpărat la Căldărești partea lui Voico logofătul, a băgat în «carte» și partea lui Jipa postelnicul din Vernești. Dacă va fi făcut așa «să o iai la mîna sfîntii tale și să faci știre Domniei mele cu scrisoare». A doua însărcinare consta în faptul de a cerceta episcopul pentru o girla de la satul Zorești, care îneca «zăgastul Zoreștilor, pre moșia mătească. au nu o neacă. Deci, de va fi necînd, să-ș strice acel zăgast, cum veri afla Sfîntia ta, din preună cu acești boieri» ⁶³.

Între grijile pe care le avea Domnul pentru Episcopia de Buzău se găsește și următoarea dovadă în plus. La 21 mai 7150 — 1642 Vodă scrie lui Ianache ginerele Bulărvîului și altor «părtași de ocină de la Maxin (Buzău) că episcopul Ștefan i-a spus că și Episcopia are moșie aci, și cum ei vind pe ascuns. Dar Episcopia este «mai volnică a cumpăra acolo, decît alții», deci «să aibe a meargerea la părintele Episcopul să se tocmească cu sfîntia lui în preț, că voi o să o cumpăr Domnia mea, să o dau la sfînta Episcopie de pomană...» iar carele va vinde pe ascunsu... și vio

57. Arh. Stat. București. Mănăstirea Arnola, Pachet 1/5.

58. *Idem*, P. 10/15.

59. *Idem*, P. 30/4.

60. *Idem*, P. 10/12.

61. Este cunoscutul vornic Iordache din Cozlega dăruitor și ctitor de mînăstiri.

62. Arhiv. Stat. București, P. 53/5.

63. *Idem*, P. 2/1.

înțelege Domniea mea, bine să știe, că voio să iau Domniea mea moșia domnească, să o dau la Episcopie. Și acela om de mare pradă va fi, măcar fie boiaru, au roșin, au slujitor...»⁶⁴. Orice comentariu este de prisos.

Cînd la 10 aprilie 7151 — 1645 Matei Vodă numea 24 de boieri care să aleagă ocina minăstirii Vinilă Vodă, de la Cocorăști, adăuga următoarele: «Și ispravnic părintele episcopul Kir Ștefan Buz i jupan Radul vel comis, zioa la Rusalii»⁶⁵.

Matei Vodă dă poruncă la 14 aprilie 7151 — 1643 Episcopiei și episcopului Ștefan «ca să fie volnic sfinția lui» să caute toate moșiile «însă moșiile mănăstirii Tîsăul și țiganii și viile de la Năem» care moșii au fost ale vornicului Ivănuș. De asemenea satul Burănești de la Dolonuta, moșia de la Pîrscoveani și de la Cucuteani și de la Gomoești, și de la Albești și de la Lipia, și de la Vernești, și de la Piz... și satul Căpotești și de la Codrești și de la Polati, Frecați și alte moșii ale sfintei Episcopii toate. «Să aibă a le căutare și a le descoperi și a luarea dijmă de la tot omul ce să va fi hrănind pre dinsele»⁶⁶. Din cele arătate mai sus se vede că episcopia Buzăului, într-un secol și jumătate de existență, își acumulase o zestre destul de apreciabilă.

Episcopul Ștefan dă carte de blestem la 16 iunie 7151 — 1643 «megiașilor și vecinilor oar eni buni batrăni și lineri de un sat de în Albești de pre Călmățiu» pentru ocina Albului, care o închinase sfintei Episcopii, încă din vremea lui Alexandru Voievod la leatul 7078 — 1570. «Deci mai de înainte vreme ținut-o-au svânta Episc(op)ie, iar într-o vreme ce s-au tîmplat rătotăile, multă vreme nu s-au putut căuta, că au rost premealele întru oameni și în părinți». Acum episcopul le cere să arate moșia dăruită de Albul și să nu împresoare «măcaru căt ară fi un cap de ată». Cine va spune adevărul să fie blagoslovit, iar cine l-ar ascunde să cadă supt groaznic blestem».

La 30 iunie 7151 — 1643 episcopul Ștefan are împreună cu faimosul Radul vel comisul Mihalcescu și cu alți 24 de boieri să judece un proces greu, ivit între egumenul Neofit de la minăstirea Menedecul Vintilă Vodă și jupineasa Căplea stolniceasa a lui Vasilache stolnic — care credem să este Vasilache Paindur, fost și ban al Craiovei în domnia lui Matei Vodă — cu fetele lui Brag și mulți alții, pentru moșiile minăstirii de la Fuești, Clociți, Poiana Goicelului și Neculile, Brageștii prelindeau că sint ale lor: «și au scos ei în divan și niște cărți». Neofit spune cum cărțile minăstirii au fost dispărut cînd au ucis hoții «pre Răzbiaci călugărul acolo în mănăstire». Se aduc și mărturii prin călugării bătrîni. Totul se lasă acum, la socotința Episcopului Ștefan și a celor 24 de boeri desemnați de Domn⁶⁷. Procesul a avut multe peripeții asupra cărora nu insistăm, destul să amintim că episcopul a luat o parte activă la acestea. Printr-o scrisoare cu data de 30 iulie 7151 — 1643 episcopul Ștefan spune cum au mers să vază moșiile sfintei Episcopii de la Parscoveani «ce au fost date și închinare de spătarul Dragomir și de banul Toma pentru pomenire încă din zilele lui Vlad Voievod, cîndă au fost leatul 7043 — 1535»⁶⁸. «Iar acum în zilele lui Matei Vodă la leat 7151 — 1643 s-au sculat Cremine și cu Ianole și cu ceata lor și au luat 24 de boieri cu care mergînd au stricat hotarul fixat de Dragomir spătarul cu 12 boeri și au intrat «preste ceale seamnea 2000 de pași și svintei Episc(op)ii în știre n-au făcut, nu mai ei, fără cărți și în capetele lor». Acum episcopul umblă și constată faptul, avînd lingă dînsul «mulți oameni buni și bătrîni... Vlad Călugărul și Pătru Leotescul și popa Moisi i ermonah Arsenie ot Episc(op)ia i diaconul Costandin i Angghel armașul și alți mulți megiașii»⁶⁹. El trebuia să ia măsuri de îndreptarea acestei cotopirii.

Dificila pricină a banilor lăsați de fostul episcop Ilarion — Larion la Episcopie — spre păstrare — pe vremea episcopului Efreim și în urma cărui fapt Episcopia

64. *Idem*, P. 17/15.

65. *Idem*, P. 53/6. Radul vel comis este marele boier, bărbat de mare încredere al lui Matei Vodă Basarab, cătr: răsăritul primejdiiit mereu de nesățiosul Vasile Lupu. El este Radu Mihalcea Cundescu, ucis de fantastul Radu III Mihnea Vodă, ce-și zicea și Mihail Radu (*Mag. ist.* I, p. 322).

66. Arhiv. Stat. București, Ms. 171 f. 143 n — 144.

67. *Idem*, P. 37/12.

68. Vlad Vintilă de la Slatina (1532 sept. † 1535 iun. (după 10).

69. Arhiv. Stat. București, P 72/8

avea multe neplăceri este reluată la 24 aprilie 7152 — 1644. Desigur aceasta se făcea la insistențele episcopului Ștefan. Ca urmare Matei Vodă scrie la data de mai sus către 12 boieri «carii s-au luat părintele arhiepiscopul Kir Ștefan Buzevschi să adevăreți pentru niște bani»; li se dă numele, și porunca continuă: «că aci înaintea Domnii mele spus-au părintele Ștefan arhiepiscopul, pentru o pradă ce au avut Episcopia pentru niște bani a lui Arion din Vernești»⁷⁰. Se expune mai departe cum nepoții lui au pîrit Episcopia lui Radu Vodă, care ia aceleia 600 de galbeni în loc de 300: pentru despăgubire se pun moșiile lui Arion zălog la Episcopie. Apoi s-au sculat oamenii lui de au luat moșiile de la sfînta Episcopie, încît aceasta a pierdut și banii și moșiile. Cei 12 boieri aveau de judecat: «datu-s-au aceale 300 de galbeni la sfînta Piscupie, au nu s-au dat?»⁷¹.

A doua zi vlădica Teofil, mitropolitul țării, dă carte de blestem aceluiași 12 boieri, luați, să «adevereze» pentru acea pradă, de «fratele Episcopul Ștefan».

Ei erau îndemnați să adevăreze «fără nici o fățarie»; altfel, «să fie supt anătimă și procleți și afurisiți»⁷².

După cum am amintit mai sus, Matei Vodă scrisese episcopului Ștefan, să clarifice situația moșiei de la Căldărești de pe riul Călmățuiul. Aci cumpărase Anton cămărașul moșie de la Ghidion, iar cînd a făcut carte domnească a băgat în aceasta și moșia lui Jipa postelnicul. Domnul ceruse episcopului să cerceze, ceea ce acesta făcea, mergînd la fața locului cu cei 6 boieri, numiți de vodă. Ei hotărîsc, să lîină Jipa a treia parte de peste toată moșia. «Și cartea ce au fapt Anton cămărașul, cînd se va ivi, să nu să crează». Ei se împacă și aruncă blestem, asupra cui «să va ispiti a ficleni». Hotărîrea se da, la 8 martie 7153 — 1645⁷³.

Împrejurările sînt expuse într-o frumoasă scrisoare a episcopului, către Matei Vodă.

În hrisovul dat de Matei Vodă, prin care reinnoiește la 2 decembrie 7155 — 1646, dispoziția luată de Mihai Vodă privitor la minăstirea Cozia, pentru îndreptare și ridicarea situației rele de acolo, el spune: «Domnia mea încă am căutat și am socotit împreună cu cinstitul și prealuminatul părintele nostru arhimetropolitul Kir vlădica Teofil și cu amîndoi cinstiții episcopi kir Ignatie Rînnicenschii i kir Ștefan Buzevschi... și am întărit și Domniea mea tocmeala»⁷⁴. Peste trei ani, la 12 aprilie 7153 — 1645 Matei Vodă vine cu altă binefacere întru folosul Episcopiei, la care lînea alîta. La această dată el dă poruncă Episcopiei, episcopului Ștefan și tuturor călugărilor de acolo, să le fie moșie la Vernești toată partea lui Larion episcop și a fratelui său Ivan din Vernești... și cu case de la oraș... și cu casele lui Larion de la Vernești, căt au fost cumpărtau Larion de la feciorii Oprinei și de la alții... stanj. 171. Pentru că au fost cumpărat Larion episcopul această moșie drept 20.000 aspri turcești și drept un cal bun, încă din zilele răposatului Alexandru Vvd feciorul Mircei Vvd, de cînd au fost curgerea anilor 7083; cum am văzut insumi Domniea mea și cartea lui Dragomir județul cu 12 pîrgari din Buz de cumpărtorul. Iar în zilele lui Șerban Vodă, Larion episcop, el au fost dat în mina lui Efreim episcopul Trușeșel de la Buz ug 300: numai așa să-i ție fără nici o nevoie. Iar în zilele Radului Vvd Mihnea «după moartea lui Larion episcopul», «oamenii lui... au fost părăt înaintea Radului Vvd pe sfînta Episcopie... pentru acei 300 galbeni. Întru aceeaa Radul Vvd pă gurile lor au fost trimis de au robil pe sfînta Episcopie... și au luat pentru acei ug 300, galbeni 600: pentru un ban altul». Apoi Radul Vvd «au fost dat moșiile și viile și toate moștenirile lui Larion episcop, să fie zălog la sfînta Episcopie pentru acei bani...» după aceia s-au sculat oamenii lui Larion episcop, de au fost luat moșiile lui Larion de la sfînta Episcopie... de au rămas Episcopia și fără de bani și făr de moșii». Acum, în limbul lui Matei Vodă vine episcopul Ștefan în marele Divan de se plînge «cum că au fost robil sfînta Episcopie atuncea pă gura lor, fără nici o vină». Domnitorul dă 12 boieri și cartea vlădicăi Teofil «cu mare afurisenie» să caute și să adevăreze: «fost-au dați acei bani ug 300 de Larion episcopul sau nu: și fost au robil sfînta Episcopie... sau nu». Dar cei 12 boieri «nu au vrut să caute nimic și au umblat cu ciocotniții vreme de un an». Atunci Domnul judeca cu mitropolitul Teofil și cu Divanul și hătărăsc «ca să aibă a ținea toate

70. Această afirmație ne-ar face să credem că Larion fostul episcop, — căci de el este vorba aci — ajuns Arion în act — ar fi din părțile Verneștilor.

71. Acad. Română, P. CXXIX/13.

72. *Idem*. P. CXXVIII/195.

73. *Idem*. P. 2-2.

74. Arhiv. Stat. București, Ms. 712. f. 271—273.

moșiile și viile lui Larion episcopul de la Vernești cum iaste mai sus scris și cum au fost dat și Radul Vvd Mihnea pentru acei 300 galbeni, ca să fie sfinta Episcopie de moștenire în veaci și de întărire»⁷⁵.

Sub prezidenția Episcopului Ștefan se judecă la 19 mai 7153 — 1645 un proces pentru moșia lui Gheorghe Grosul și a nepotului său Ianio Grecul de la Maxin. Pricina era să fie cercetată de 12 boieri care urmau să și jure, «cui se va cădea să le fie (moșiile), feciorilor postelnicului Ivan ot Runceanu, au lui Baico»⁷⁶.

La 14 iulie 7154 — 1646 Crețul ot Buzău dă zapis la sfinta Episcopie, prin care arată că a dat acesteia loată partea sa de ocină de la Negreasca, cit se va alege din hotar, pină în hotar «însă partea lui Bocan» spre pomana lui și a părinților săi. «Și când am dat această ocină fost-au părintele Episcopul kir Ștefan ot Buz și denaintea Radului căpitanul ot Buzău și Preda clioear i Anastasie roșiu ot Băn-cești și den svanta Episcopie popa Mihai și diaconul Costandin... I pis az Lupul gramtic vnuc arhiep(i)scopă Kir Ștefan ot Buz»⁷⁷. În actele moșiei Căldărești ni se vorbește de o carte de hotărnicie a acesteia, dată de episcopul Ștefan cu 8 boieri, la 8 martie 7155 — 1647⁷⁸.

Paraschiva feciorul lui Ivan postelnicul ot Runceanu cu Baico ot Macsin dau zapis episcopului Ștefan, cum i-au vindut 50 stinjeni ocină la Macsin, din parea Barbului drept ughi 10 «de peste tot hotarul». Martori au fost mulți boieri și megiași anume «ot Buzău Radul căpil i Anton căm(araș) i Stan de la piscupie pop Mihai i pop Gavril i diaconul Costandin, ermonah Liontie clisiarcul i monah Ghelasie dichiiul i ot sat ot Macsin Nan Horgescul... i Mihail Buhuci i Dragomir armaș și alti mulți megiași». Vinzarea se făcea la 1 decembrie 7155 — 1646. Dintre cele trei peceți întelare, cea mai frumoasă este aceea cu iscălitura, în cimpul căreia, se citește foarte clar «+ Popa Mihaio»⁷⁹.

Paisie, patriarhul Ierusalimului întărește la 6 mai 7156 — 1648⁸⁰ hotărîrea pe care o luase Matei Vodă mai înainte (2 dec. 7155 — 1646) privitor la minăstirea Cozia.

Știm cum la acea dată domnitorul era asistat de mitropolitul Teofil și de cei doi episcopi Ignatie de Rîmnic și Ștefan al Buzăului. Divanul de asemenea era alături de Matei Vodă atunci cînd acesta recunoaște dispozițiile luate de Mihai Vodă Vileazul, cu mulți ani înainte. Cele hotărîri de Țară sint acum întărite și de Paisie patriarhul Ierusalimului care se găsea în țările românești după eleimosină, milostenie. Matei Vodă credea că este bine, ca hotărîrea luată să fie întărită și de o față patriarhicească, ceea ce se face prin acest hrisov. Între timp mitropolitul Teofil care participase la soborul lui Matei Vodă trecuse din viață în altă lume. Mitropolitul țării era acum Ștefan, de naștere din Grămești — Vilcea. El era însoțit la darea hrisovului patriarhal de către episcopii țării, cum se obișnuia în asfel de împrejurări. Iată cum glăsuiește Patriarhul Paisie: «la care tocmeale și obiceiori bune, încă am căutat smerenia noastră și am socolit, împreună cu prealuminatul Domn bunul și blindul Io Matei Voevod și cu preacinstiul și sfințitul Mitropolit Kir Ștefan și cu amîndoi cinstiții Episcopi, Kir Ignatie de la Rîmnic și Kir Ștefan de la Buzău și cu toți egumenii, preoți și călugări...».

Pe lângă faptul că aflăm aci ceva, din activitatea episcopului Ștefan, dar în acest hrisov găsim o dovadă în plus că Ștefan mitropolitul era cu totul o altă persoană, decît Ștefan episcopul de Buzău. Ei apar aci amîndoi cu rangurile lor respective⁸¹.

O mărturie, fără dată, iscălită de Episcopul Ștefan, ne arată cum țiganii, această avere prețioasă, vagabondau din Țara Românească, în alte părți, în Ardeal (Țara

75. *Idem* — ms. 171 f. 188—189. Această decizie se dă în urma cercetării făcute din porunca domnească, care era însoțită de cartea de blestem dată de Mitropolitul țării Teofil la 25 aprilie 7152—1641 (ms. 172, f. 167 și v).

76. *Idem*, P. 21/3.

77. *Idem*, P. 33/16. Interesant documentul, căci ne mărturisește de un nepot — vnuc, al episcopului Ștefan, care era grămătic, deci un... învățat!

78. *Idem*, ms. 171 f. 300.

79. *Idem*, P. 21/4.

80. *Idem*, *Minăstirea Cozia*, ms. 712. f. 273.

81. În istoriografia română s-a susținut identitatea celor două personaje pînă în anul 1937

Ungurească) în Turcia, adică dincolo de Dunăre, și de la Buzău, mai lesne, spre Moldova. Din notița ce dăm aici, constatăm cum unii din acești robi ajunseseră la curtea viitorului Domn al Moldovei Gheorghe Ștefan, căci el este acel «Gheorghită din Buciuilești de pe apa Bistriței» de care se amintește aici ⁸².

+ Arhiepisc: Kir Ștefan ot Buzău

+ Să-s știe țigance ale sîntei Episcopii la Moldova, la Lupașco de în Horgești de pre apa Răcătăului, trei țigance anume, Mica și cu 2 feate, anume Crăstina și Nastasiia. Și pre Mica o ține Urseai țganul. Și la Ghiorghită din Buciuilești de pre apa Bistriții feciorul logtului Dumitrașco sărit 2 țigance anume Sona și Craiciona, fratele Radului țiganul al sfintei Episc de în Buz.

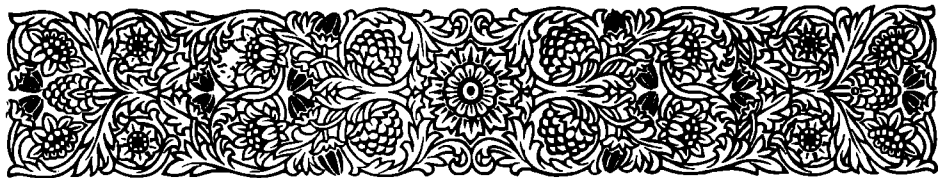
+ Episcop Ștefan ot Buz
(1638—1649)

Prof. T. G. BULAT

(vezi Ionașcu I., *Material documentar privitor la Istoria Seminarului din Buzău*, Buc. 1937, p. X, cînd același autor găsește deosebirea în actele românești, căci în cele externe faptul era deja publicat încă din anul 1915 (vezi *Hurmuzaki—Iorga*, vol. XIV, p. 192); da o cotă inexistentă în «*Episcopul Misail*», Buzău 1939. Aci la p. 4, nota 6, pentru a dovedi deosebirea între Ștefan de Buzău de Ștefan mitropolitul citează: «Arh. Stat. *Condica brîncovenească* nr. 266 f. 270—273». Este în zadar să caute cineva aci, căci cartea Patriarhului Paisie se găsește, cum afirmăm mai sus, în ms. 712 f. 273 v — 276 și ms. 209 f. 17 v — 19: ambele la Arhivele Statului Buc.

82. Acad. R. S. România. CXXIV/134; Arh. Stat. Buc., ms. 173, f. 597.

DOUA CTITORII VOIEVODALE : BISERICA STELEA DIN TIRGOVIȘTE, MÎNĂSTIREA SOVEJA DIN VRANCEA ÎNĂLȚATE ÎN SEMNUL ÎMPĂCĂRII ȘI PRIETENIEI

În articolul de față vom prezenta mai întâi, în linii generale, personalitatea a doi voievozi români, înzestrați cu deosebite și mari însușiri, din secolul al XVII-lea: Matei Basarab, în Țara Românească și Vasile Lupu, în țara vecină și soră, Moldova. Apoi, după această succintă prezentare vom creiona și raporturile dintre ei, precum și motivele care i-au determinat să ctitoricească, fiecare în țara celuilalt, câte un sfânt locaș ca semn al împăciuirii și prieteniei. Astfel, Matei Basarab zidește pe meșteagurile ținutului Vrancea, în Moldova, mînăstirea Soveja, iar Vasile Lupu înalță pe plaiurile dimbovitene, Biserica Stelea în Tîrgoviște, în fostul oraș al scaunului domnesc.

Matei Basarab, fa.e parte din galeria marilor și străluciților noștri voievozi ca : Mihai Viteazul al Munteniei, Ștefan cel Mare al Moldovei și alții. Aceste calități l-au îndemnat pe cronicarul Miron Costin, deși moldovean, să-i facă în cronicile sale un admirabil portret, arătînd că acest domn muntenesc, era «om fericit peste toate domniile acelei țări, nemîndru, blind, drept, om de țară, harnic la războie, așa neînfrînt și nespăimat¹, cît poți să-l asemeni cu marii oșteni ai lumii»². Cronicarul muntean, Radu Popescu, așterne și el frumoase cuvinte în cronică sa, spunînd : «...Deci s-au nevoit Matei Vodă de au dres țara foarte bine careși după rînduiala lor, că tuturor le era bine în zilele lui, precum am auzit pre bătrîni noștri, mărturisind de aceasta, că țara iubea pre domn și domnul pre țară, pentru că era liniște în domnia lui»³.

Vestea despre marile lui însușiri au pătruns chiar dincolo de granițele țării sale, conturîndu-i o remarcabilă personalitate, ceea ce a făcut să fie mult apreciat : «Moldovenii, deși adversari, îl înfățișează în culorile cele mai favorabile. Rákoczi îl slimează și-i păstrează pină la moarte legături de prietenie. Bulgarii văd în el pe eliberatorul de sub jugul turcilor. Regele polon, Vladislav al IV-lea, îl numește *generalisimul Orientului*. Rezidentul imperial german de la Stambul, Rudolf Schmidt, spune într-un raport despre Matei că stima pe care o au pentru el turcii, îl ține în domnie mai mult decît darurile... Turcii se tem de Matei și-l consideră aproape ca pe un al doilea Mihai Vodă, iar un istoric francez, scriind în 1680, îl înfățișează ca pe un print

1. *Nespăimat*, neînfricat, fără teamă.

2. Miron Costin, *Letopisețul Moldovei de la Aron Vodă încoace*. ediție critică de P. P. Panaitescu. București, 1944, p. 175.

3. Radu Popescu, *Istoria Domniilor Țării Românești, 1290—16 8*, Ploiești, 1943, p. 129.

zelos, pentru religia creștină și foarte iubit de supușii săi»⁴. Aceste frumoase aprecieri, dinăuntru și din afara țării, l-au îndreptățit să-și păstreze domnia peste două decenii, în care timp a avut fericirea să se bucure de liniște, în cea mai mare parte a timpului, ceea ce i-a dat posibilitatea să dezvolte o bogată activitate în domeniul construcțiilor, culturii, comerțului și gospodăriei. În acest timp n-a neglijat să întrețină bune relații cu cei din afara granițelor sale: cu Ardealul, cu imperiul otoman, cu Germania, cu Polonia și cu alte țări, dovedind, prin aceasta, un realist simț diplomatic. Prin nenumăratele sale merite care se încrustează pregnant pe răbojul istoriei sale, este mai ales, cel al construcțiilor, creînd o epocă a arhitecturii românești, despre care tot cronicarul Radu Popescu menționează în cronica sa aceste cuvinte: «iară Matei Vodă a înfrumusețat țara cu tot felul de zidiri: minăstiri, biserici, castele domnești, care se pomenesc și pînă astăzi»⁵. Dar, în afară de faptul că a fost harnic în războaie, dregător de țară, mare întemeitor de locașuri sfinte și castele domnești el a depus și o deosebită strădanie pentru introducerea limbii române în biserică, în locul celei slave; s-a luptat pentru scoaterea, de la închinarea locurilor Sfinte, a 22 minăstiri, dînd în același timp și un puternic avînt înfloririi vieții culturale și spirituale, în țara sa.

Matei Basarab, chiar de la urcarea sa pe tronul Munteniei, a constatat o mare lipsă de cărți religioase, deoarece în Muntenia nu se mai tipărise de aproape trei sferturi de veac, adică, de la ultima tipăritură-Triod-Penticostar [Tîrgoviște, 1550], imprimat în limba slavonă, de către diaconul Coresi, înainte de plecarea lui la Brașov, iar pe de altă parte, și pentru faptul că țara a avut de suferit multe distrugerii rămase de pe urma unor împresurări de popoare nedorite. Iată cum se exprimă Matei Basarab despre împuținarea acelor cărți bisericești: «Am văzut că în întreaga mea țară e foamele și sete, însă nu de pline și apă, ci de vădită hrană sufletească», adusă, spune el mai departe, «din pricina lipsei sfințelor cărți, urmare a deselor năvăliri și împresurări ale feluritelor popoare». Pentru împlinirea «de hrană și adăpare sufletească», rînduiește înființare de tipografii la Cîmpulung-Muscel, la minăstirea Govora și Dealu, precum și în orașul scaunului domnesc-Tîrgoviște.

Prima tipăritură care vede lumina tiparului, din domnească poruncă, este Molitvelnicul sau Euhologiu slavonesc, numit și Trebnic, care apare în anul 1635, în tipografia domnească din Cîmpulung-Muscel. Apoi își fac apariția, rînd pe rînd, și alte cărți bisericești. În prefața Psaltirii slavone tipărită în minăstirea Govora, în anul 1637, spune Matei Basarab și aceste cuvinte: «...am dorit cu multă silință să vă dăruiesc dumneavoastră drept credincioșilor, din tipografia mea, o carte de Dumnezeu însuflată, numită Psaltire, pe care (Dumnezeu) sfîntul din gura lui David o scoase...» și tot în aceeași prefață arată că acea Psaltire era destinată «drept credinciosului și evlaviosului neam al patriei noastre și altor neamuri înrudite după credință...»⁶. În scopul de a completa lipsa cărților bisericești nu uită nici Ardealul pe care-l ajută să-și întemeieze o tipografie, pentru tipărire de cărți. Pentru a ilustra și mai mult lupta pentru tipărirea și răspîndirea cărților bisericești redăm și spusele unui călugăr catolic, — Francisc Marcanich, care trecînd prin țara noastră în anul 1637, înserează în jurnalul său de călătorie rînduri elogioase la adresa domnitorului, spunînd: «Matei are de gînd a relipări cărțile bisericești de rit oriental, de care se servesc preoții și

4. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1942, vol. III, partea I-a, p. 79.

5. Radu Popescu, *op. cit.*, p. 129.

6. Ion Blănu și Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche, 1508—1716*, București, 1903, vol. I, p. 105.

călugării din principatul său și din multe alte provincii, precum : Moldova, Rusia, Bulgaria, Serbia, Herțegovina, cea mai mare parte din Tracia și din Macedonia, pină la Sfîntul Munte»⁷.

În timpul lui Matei Basarab s-au tipărit peste douăzeci de cărți, cu caracter bisericesc, multe din ele fiind tipărite cu ajutorul bănesc dat chiar de domnitor. Lui Matei Basarab i se datorește și prima legislație bisericească, scrisă : *Pravila de la Govora*, tipărită în anul 1640, din limba slavonească în limba românească, «din ordinul și cu cheltuiala prea luminatului domn Io Matei Basarab», precum și *Pravila de la Tîrgoviște*, în anul 1652, «dă pre limba elinească pre limba proastă rumânească», numită și Îndreptarea legii cu Dumnezeu... «Văzînd el binefacerile revărsate de tipăriturile bisericești asupra dreptmăritorilor creștini, roagă pe urmașii săi la tron» să păstreze tipografiile înființate «căci», este bogăția cea mai de mare preț și mai cinstită decît toate bogățiile pămîntului» și-i îndeamnă să se silească a tipări cărți «căci prin acestea se înmulțește cuvîntul lui Dumnezeu».

Înceind scurta vorbire despre munca sa, pentru înflorirea vieții culturale și spirituale a poporului, nu pulem să nu amintim și de *Penticostarul slavonesc*, tipărit la Tîrgoviște în anul 1649, din porunca și cu cheltuiala Principesei Elena, soția lui Matei Basarab.

Din cele expuse, mai sus, se poate constata că «manifestările literare și culturale ale epocii lui Matei Basarab sînt strîns legate de cartea bisericească, fie ea în limbă română, fie în limba slavă, impusă de ortodoxie, așa cum în Occident, se impunea culturii limba latină, tot prin influența bisericii»⁸. Prin purtarea sa a izbulit să se mențină în domnie, peste două decenii, ceea ce era un fapt neobișnuit pentru acele timpuri «cînd domniile țineau citeva luni, un an sau doi», iar el în curgerea anilor, prin comportarea sa, a făcut ca «prieteni să-l iubească, iar dușmanii să-l respecte»⁹.

În timpul cînd Matei Basarab stăpînea Țara Românească pe tronul Moldovei se afla domnitorul Vasile Lupu, pe care cronicarul Miron Costin ni-l prezintă prin aceste cuvinte : «era un om cu hire înaltă și împărătească, mai mult de cît domnească»¹⁰. Dar, Vasile Vodă mai era și «un om mîndru, iubia fastul, strălucirea ; îi plăceau vestimintele și podoabele bogate. Numai nasturii de diamante de la haina de ceremonie fac 100.000 de galbeni ; bijuteriile doamnei trec peste 400.000 lei»¹¹. El n-a fost numai atîl, el a fost și un iubitor al culturii, un evlavios, și un întemeietor de locașuri sfînte, nu însă atîl de multe ca vecinul său «dar mai împodobite și mai bogate». Dintre toate ctitoririle lui cea mai de seamă și mai frumoasă a fost și va rămîne, biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași, zidită «în stil moldo-bizantin, ceea ce a făcut să rămînă una din operele reprezentative ale arhitecturii noastre bisericești»¹². Arhidiaconul Paul de Alep, care a însoțit pe Patriarhul Macarie de Antiohia în călătoriile prin Țările Române, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, scrie în jurnalul său de drumetrie despre biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași : «iară în ceea ce privește biserica cea sfîntă (Sfinții Trei Ierarhi) se află în mijlocul minăstirei ; peste tot este făcută din piatră cioplită și pe dinafară este cu totul împodobită cu o deosebită măestrie, care întrece toată înțelepciunea. Nu sunt lucruri plane ci numai sculptate». Și începînd să descrie altarul adaugă : «Sanctuarul e de o frumusețe și de o

7. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea II-a, p. 891.

8. Dan Simonescu, *Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, București, 1939, p. 5.

9. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea II-a, p. 891.

10. Miron Costin, *op. cit.*, p. 100.

11. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. partea I-a, p. 81-82.

12. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea I, p. 82.

elegantă extraordinară; arcadele cupolei sunt diferite unele de altele și acoperile cu plăci de aur...»¹³.

Vasile Lupu a desfășurat în Moldova, ca și Matei Basarab în Muntenia, o bogată activitate culturală, introducând tiparul, despre care istoricii spun că pînă în timpul lui n-a existat tipografie. Această tipografie a înființat-o prin ajutorul mitropolitului Petru Movilă care dăruindu-i întreg utilajul tipografiei, o aduce de la Kiev și o instalează în Iași, chiar în mînăstirea zidită de el — Sfinții Trei Ierarhi. În această tiparniță apare în anul 1642 prima tipăritură, purtînd titlul: Decretul Sinodal al Patriarhului Partenie al Constantinopolului. Apoi tot în teasurile acelei tipografii apare importanta carte religioasă numită «*Carte românească de învățătură...*», cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voievod...» tipărită în anul 1643 de Varlaam, mitropolitul Moldovei. În cuvîntul, cărții de învățătură, domnitorul Vasile Lupu face această destăinuire sufletească: «Dintru cît s-a îndurat Dumnezeu dintru mila sa de ne-au dăruit, dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească...», iar mitropolitul Varlaam, care tipărește această carte, face și el o mărturisire: «în cuvîntul către «cetitoriu» că această carte s-a tipărit «din porunca piosului nostru domn le Vasilie Voievod, din mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei, cu cheltuiala nesocotită, spre tot lucru tipăririi au dat...»¹⁴. În anul 1644 apar cele «*Șapte taine*» ale Bisericii, iar în anul 1646, vede lumina tiparului «*Cartea românească de învățătură de la praxile împărătești și de la alle giudețe*», tot din porunca și cu cheltuiala domnitorului Vasile Lupu.

În timpul domniei lui, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în arena vieții religioase se ivește o mare tulburare. La Geneva apare o confesiune de credință sub numele Patriarhului Ciril Lucaris despre care circula șvonul că această confesiune este a Bisericii Ortodoxe. În realitate ea nu cuprindea învățătura Bisericii Ortodoxe ci învățătura calvinilor. Pentru a curma această luptă dăunătoare întregii ortodoxii, domnitorul Vasile Lupu «în urma înțelegerii cu Patriarhul de atunci — Partenie al Constantinopolului — cu Petru Movilă, fu convocat Sinodul de la Iași, la 1642, al cărui scop principal era condamnarea învățăturilor calvine, din confesiunea apărută la Geneva și stabilirea învățăturilor ortodoxe. Acest Sinod s-a ținut la Iași pentru că domnitorul de atunci, Vasile Lupu s-a oferit să poarte cheltuielile, pe care le reclama ținerea unei asemenea adunări...»¹⁵.

Am arătat pe scurt care a fost motivul convocării Sinodului de la Iași și n-am mai descris desfășurarea lucrărilor sinodale și nici cine a participat pentru că noi am urmărit și am evidențiat numai faptul, gestul cel mare, al domnitorului Vasile Lupu, care călăuzit de dorința de a reda liniștea în Biserica Ortodoxă, s-a oferit să suporte toate cheltuielile unei asemenea mari întruniri bisericești. Marele lui prestigiu de care se bucura în țară, precum «și legăturile întinse în afară, a dat o nouă strălucire Principatului Moldovei. Influența lui în Răsărit era așa de considerabilă, că după voia lui se puneau sau se scoteau, din scaun Patriarhii din Constantinopol, Alexandria și Ierusalim, pe care îi susținea cu bani»¹⁶. Cu toată influența pe care o avea, înăuntru și în afară, numai cu turcii, susținătorii lui la o domnie, trăia în bune relații, față de care își achita toate obligațiile pe care le luase la urcarea sa pe tron.

13. Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Țările Române, 1653-165*. București, 1900, p. 50.

14. Ion Bîanu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 130.

15. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române*, București, f.a., p. 36.

16. Minerva, *Enciclopedie Română*, Cluj, 1930, p. 449.

Cu principii Ardealului nu era în bună vecinătate pentru motivul că aceștia erau prietenii lui Matei Basarab, domnul Țării Românești, pe care Vasile Lupu îl considera adversarul său. Pe lângă toate acestea se mai adăugau și unele intrigi turcești și grecești care se țeseau prin țara noastră, contribuind la înrăutățirea raporturilor dintre cei doi voievozi români. Pe de altă parte, ambiția lui I-a împins să săvârșească și unele greșeli, care mai târziu i-au adus chiar pierderea domniei. Una dintre acele greșeli a fost și aceea că a încercat să uzurpe tronul lui Matei Basarab «ca să-l pună pe fiul său Ioan domn al Munteniei, iar după moartea fiului său doria ca însuși să fie domn al Munteniei»¹⁷. Gîndul și dorința lui nu s-a putut împlini deoarece fiul său moare, iar luptele lui duse împotriva lui Matei Basarab s-au soldat cu înfrîngerii. Pentru a se pune capăt luptelor dintre frații moldoveni și munteni s-au încercat, în repetate rînduri, căi de împăciuire. În acest scop a intervenit «Paisie, Patriarhul Ierusalimului, Varlaam mitropolitul Moldovei. Însuși Principele Transilvaniei, Rakoczi I-ul a intrat și el la mijloc ca să-i impace»¹⁸. În anul 1644 mitropolitul Varlaam, sfințitul cel mai apropiat al lui Vasile Lupu, este trimis în fruntea unei solii, alcătuită din sfințicii tronului, ca să propună încheierea unei păci. După multe încercări, abia în anul 1645 s-a ajuns la o înțelegere de pace și prietenie. Ca simbol concret al acestei împăcări cei doi voievozi și-au exprimat dorința ca fiecare dintre ei să înalțe, în țara celuiilalt, cite un sfînt locaș de închinăciune. În urma acestor obligațiuni Vasile Lupu reface Biserica Stelea, din Tirgoviște, iar Matei Basarab zidește în Vracea mînș-tirea Soveja.

Pacea și prietenia n-a durat însă mult timp; raporturile dintre ei se înrăutățesc spre sfîrșitul anului 1652. Luptele dintre moldoveni și munteni reîncep, dar ambițiosul domn al Moldovei este învins definitiv la Fînta-Dîmbovița, cu care prilej își pierde definitiv tronul, fiind nevoit să părăsească țara. După multe peregrinări pe meleagurile țărilor străine încercă din nou să-și recape domnia dar nu izbutește. În anul 1661 moare la Constantinopol, iar trupul lui este adus în țară și înmormîntat în frumoasa biserică, zidită de el, Sfinții Trei Ierarhi, din Iași. După prezentarea în linii mici a celor doi domnitori români încercăm să schițăm istoricul celor două ctitorii voievozilor, durate în semnul împăcării și prieteniei.

Biserica Stelea din Tirgoviște

În centrul orașului Tirgoviște, fost oraș al scaunului domnesc, unde a luat ființă cea dintîi mitropolie a Țării Românești, se află ctitoria domnitorului Moldovei, Vasile Lupu, rîmîtă și astăzi biserica Stelea. Prin frumusețea și trecutul ei te îndeamnă să pozești puțin, iar ea să-și deschidă filele îngălbenite ale istoriei sale. Biserica Stelea, frumoasă și impunătoare, ridicată de Vasile Lupu, pe meleagurile dîmbovițene, este fructul înțelegerii între el și Matei Basarab. Este legămîntul făcut în amintirea păcii și prieteniei dintre ei, ca fiecare să zidească în țara celuiilalt cite un locaș de închinăciune. În legătură cu această biserică istoricii și-au pus întrebarea: de ce Vasile Lupu și-a îndreptat atenția către ctitoria spătarului Stelea? Răspunsuri s-au dat, poate «din motive de pietate filială, aici fiind înmormîntat tatăl său, Vel aga»¹⁹ Nicolae. Faptul este consemnat de slovele săpate în piatră, încadrînd bourul Moldovei în pisania slavonă de deasupra marelui portal de la intrarea în pronaosul bisericii...»²⁰.

Iată ce stă scris în pisanie: «Cu voia lui Dumnezeu și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sffintului Duh. Iată eu robul și închinătorul sfintei, de viață făcătoarei și

17. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea I-a, p. 52.

18. Preotul Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, București, 1899, p. 185.

19. Aga; — ofițer din armata otomană; șef al Agiei, al prefecturii poliției, avînd atribuțiile prefectului de mal țîrziu.

20. Cristian Moisescu și Gh. I. Cantacuzino, *Biserica Stelea*, București, 1968, p. 8.

nedespărțite Troițe, Io Vasilie Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Acest sfânt hram al Învierii lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos l-a făcut mai înainte Stelea negustorul, unde zace și trupul răposatului părintelui meu, Nicolae vel agă. Iar acum cînd mi-a dăruit Dumnezeu domnia Țării Moldovei, am dărimat acea dinții sfîntă biserică pînă la temelii și cu ajutorul lui Dumnezeu, am început s-o zidesc din nou, în zilele fratelui nostru Matei Basarab voievod, din mila lui Dumnezeu domnul Țării Ungrovlahiei și s-a săvîrșit, cu voia lui Dumnezeu, în luna sept. 7 și anul 7154 (1645). A scris Apostoluș²¹. De ce Voievodul Moldovei a dărimat acest sfînt locaș? Poate pentru motivul «că vechea clătorie a Stelii fostului spătar nu-l va fi socotit demn să-i poarte numele și stema și de aceea l-a dărimat pînă în temelii, clădind în locu-i, în semn de pace și prietenie, cu domnitorul Țării Românești, o nouă clădire»²². O altă motivare arată că Vasile Lupu a ținut să ridice pe temeliiile vechii biserici, zidite de Stelea negustorul «alta monumentală, menită să impresioneze pe munteni și să fie demnă de cel căruia lașii îi datorează cele două podoabe ale sale — Sfîntii Trei Ierarhi și Golia»²³.

Biserica Stelea-clitoria voievodului moldovean era «pe la jumătatea secolului al XVII-lea, o mare și frumoasă minăstire, în capitala de atunci a Țării Românești. Avea formă pătrată și era înconjurată cu un zid înalt de piatră. Pe latura dinspre apus, acest zid, deasupra porții de la intrare, se ridica clopotnița, greoaie și înaltă; alipite de ziduri se găseau chiliile minăstirei; iar în mijlocul curții stătea izolată biserica, zidită de Vasile Vodă Lupu, domnul Moldovei la 1645. Cu vremea minăstirea s-a risipit, Biserica merită o deosebită atențiune, cu toate că, construită de Vasile Vodă Lupul, după modelul Trei Ierarhilor din Iași, nu e decît o slabă reproducțiune a acesteia, din cauza mijloacelor restrinse de care cred că s-a dispus făcîndu-se cu tenaciuială pe dinafară, în loc de piatră, cum era cea din fosta capitală a Moldovei»²⁴.

În această minăstire a fost găzduit Patriarhul Macarie și Arhidiaconul Paul de Alep, cînd au călătorit prin țara noastră prin jumătatea secolului al XVII-lea. Înainte de aș face intrarea în Tirgoviște a ieșit în întîmpinarea înalților oaspeți «mitropolitul, care avea să părăsească în curînd scaunul său, Ignatie-sirb-adică bulgar, care știa și grecește, pe lingă slavonește și românește, apoi chiar turcește și limba persană»²⁵. Ajunși în orașul Tirgoviște, reședința de iarnă a lui Matei Basarab, Paul de Alep arată în notele sale de călătorie, că au inserat la o minăstire de piatră, ce poartă numele «Învierea Domnului», dar munteni o numesc «Stelea». E mare și îngrădită cu un zid de piatră. Biserica e prea frumoasă și înaltă, avînd două cupole elegante, cu mai multe cruci, pentru a căror poleitură s-au cheltuit, se zice, 700 țechini²⁶. Iconostasul de artă rusă, e splendid și are trei uși²⁷. Vremuri de bejenie s-au abătut și asupra acestei minăstiri. Întors din Rusia, Paul de Alep, ne vorbește despre asediul și arderea orașului Tirgoviște întîmplat în prima noapte din postul cel mare, 21 spre 22 februarie 1858; despre distrugerile asediului din acea noapte ne relatează că «numai minăstirea Stelea rezistă la un asediu puternic. Fiind ocupată de o trupă de cazaci, cu femeile lor, ei s-au luptat cu turcii și tătarii pînă în noapte cînd vîzînd că inamicii au pus foc la un colț al clădirii și temîndu-se de incendiu, acei care au putut să scape, au fugit în întunericul nopții către munți și s-au împrăștiat. Inamicul răsplăti acest fel de intrare în minăstire, omorînd peste o sutășasezeci de oameni, printre care, bătrîni și oameni săraci, care fuseseră prea slabi ca să poată fugi. O mare mulțime de oameni zdraveni, tineri, a trimis în captivitate.

Biserica fiind plină de lăzi și provizii de ale poporului i-au dat foc; această arzînd cu desăvîrșire și pe dinăuntru și pe dinafară, dimpreună cu ziduri și acoperiș.

21. P. P. Panaitescu, *Biserica Stelea din Tirgoviște*, Note istorice. București, 1937, p. 5. Extras din «Revista Istorică Română», V—VI (1935—1936).

22. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 8.

23. Cristian Moisescu și Gh. I. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 9—10.

24. N. Gabrielescu — Arhitect — *Biserica Stelea din Tirgoviște, din punct de vedere arhitectonic și artistic...* Raport publicat în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», București, 1908, p. 79.

25. N. Iorga, *Istoria Românilor prin călătorii*, ediția II-a, adăugită, București, 1928, vol. I, p. 340—341.

26. *Țechini*; galbeni ungurești.

27. Emilia Cioran, *op. cit.* p. 40.

Biserica — ce păcat — și acel iconostas de rară frumusețe. În boltile de sus ale acestei biserici noi am pierdut prin foc două cutii de metal pline cu Mirul ce-l preparasem mai înainte în Moldova și o cantitate de argint viu ²⁸; și un pendul mare de argint, vreo câteva haine și provizii, toate au ars. Apoi au deschis mormintele morților și le-au jefuit; au pus foc palatului mitropolitan și bisericii; și asemenea și bisericii de curte; și au profanat mormântul lui Matei Basarab, care în viață își exprimase dorința ca să-l ducă să-l înmorminteze în minăstirea Arnola...» ²⁹. Din minăstirea ridicată, cu veacuri în urmă, în fosta capitală a Țării Românești, cu «biserica prea frumoasă și înaltă», cum se exprima Paul de Alep în notele sale de călătorie, acum «din clădirile care alcătuiau odinioară ansamblu impunător se mai păstrează astăzi, în afara bisericii, ciopotnita, o parte din fostele chilii și ruinele casei egume-ești» ³⁰. Aceasta se datorește nepăsării sau indiferenței unora, iar pe de altă parte și neglijenței altora.

Biserica Stelea, odinioară locaș de închinăciune al minăstirii, după secularizare ne mai avind mijloace materiale a fost declarată biserică parohială, fiind subvenționată de stat. Cu toate acestea starea bisericii s-a vădit din ce în ce mai rea. S-au încercat bunevoine dar nu s-a putut ameliora multele ei lipsuri. În scopul unei restaurări «Comisia Monumentelor Istorice a preconizat efectuarea unor lucrări, dar abia în anii 1943—1946 s-au efectuat subzidiri, reparații la soclu, trotuarul din vale, de piatră, în jurul bisericii, și unele degajări de pământ» ³¹. Biserica Stelea ar trebui să fie ținută în permanentă evidență, pentru că ea «este un model de strălucită îmbinare a unor elemente și forme decorative moldovenești și muntenesti, datorită fără îndoială, colaborării unor echipe de meșteri, din aceste două țări române» ³². Această biserică rămâne peste veacuri, «pildă a unei apropieri între frați, încă din vremuri vechi... și un monument al artei bisericesti, care, pe lângă atâtea altele, contribuie la înfățișarea plină de amintiri istorice a vechii reședințe domnești...» ³³.

Minăstirea Soveja

Minăstirea Soveja, zidită în tinutul Vrancei, cu peste trei secole în urmă, și biserica Stelea din orașul Tirgoviște, din județul Dimbovița, amintesc poporului român despre pacea și prietenia încheiată între Matei Basarab și Vasile Lupu, care prin a lor dorință au voit să pună capăt războaielor purtate între frații moldoveni și munteni. Minăstirea Soveja, ca și alte minăstiri de pe întinsul țării, își are și ea istoricul ei, iar firul întemeierii se pierde în negura vremurilor, prin documente sau însemnări sporadice publicate în filele citorva cărți sau periodice. Vom încerca deci, ca din graiul slovelor vechi să scoatem pe scurt secvențe din trecutul acestei minăstiri. Și povestesc unii istorici că înainte de a se întemeia acea minăstire a existat pe acel loc un mic schit înființat de un oarecare călugăr, anume ieromonahul Parthenie, fost viețuitor al minăstirii Bisericanii, din județul Neamț, despre care Varlaam mitropolitul, episcopii Evloghie, Anastasie și Georgie, scriu în documentele vremii că «dăm în știre cu acest zăpis al nostru de ieromonahul Parthenie, care fiind din sfânta minăstire Bisericanii, care de dumnezeiasca dorință aprinsă prin Duhul Sfânt s-a gândit cum ar putea face sie un schit pentru păcatele sale și de Dumnezeu năstăvit ³⁴ fiind și făcu sie un schit pe riul Pulna, în oarecare loc, care se chiamă numele locului acela, la Babe: hramul în numele preslăvirei ³⁵ sfântului Ioan Teologul și lângă biserică făcu vii mari, în pădure întreagă, unde nu fusese niciodată precum și eu însu-mi Arhiepiscopul Varlaam mersei acolo și văzui cu mulți boieri ³⁶ cum acest frate al nostru Parthenie făcu acel schit adevărat și cu acele vii și cu ale sale ostenele și cu a sa cheltuială, ca să-i dea agonisită. «Și după aceea s-a întâmplat, după păcatele noastre și lăasă Dumnezeu și veni multă mulțime de oaste, unguri și munteni, cu Matei

28. *Argint viu*, nume popular dat Mercurului.

29. Emilia Cloran, *op. cit.*, p. 228—229. 30. Cristian Moiescu, *op. cit.*, p. 14.

31. Cristian Moiescu, *op. cit.*, p. 14. 32. Cristian Moiescu, *op. cit.*, p. 18.

33. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 8.

34. *Năstăvit*; Cuvînt moldovenesc avînd sensul de înspirat, învățat.

35. *Preslăvire*; murire, repausare.

36. Cînd mitropolitul Varlaam a mers la Tirgoviște, în capul unei solii alcătuită din boierii țării, trimis de Vasile Lupu, pentru încheierea păcii între cei doi voievozi, au vizitat și schitul lui Parthenie Sfîntul Ioan Bogoslovul, de aceea dă el acele detalii gospodărești.

Vodă în această țară și prădară tot și jecuiră³⁷ toate din țara de jos, ca și păgînii tătari. Și luară toate de la acel schit : odoarele bisericești și cărțile și tot ce avea acel schit și a lăsat biserica deșartă. Și acest frate al nostru, neavînd unde pleca capul, ci gîndi și merse la Matei Vodă, în țara Ungrovlahiei și jeluire înaintea celui domn, cum au jecuit totul de la schitul său ostile. «În urma plingerii ieromonahului Parthenie³⁸, «Matei se căi pentru acest păcat făcut de ostași care mergeau sub steagul lui și el ajută pe Parthenie să facă alt schit, sub muntele Zboina»³⁹. Și milostivindu-se domnul Munteniei îl ajută «cu patru sute de căble⁴⁰ de grîu și cu veștinte de biserica și cu doisprezece ugrî⁴¹. Și după ce s-a întors ieromonahul Parthenie, de la domnitorul Munteniei, vindu grîul și cumpărînd un vad de moară la satul Țifești și făcînd acolo mori cu mila de la Matei Vodă. Și apoi cu voința Tatălui și cu ajutorința Fiului și cu desăvîrșirea Sfîntului Duh, cu sirguinta dumnezeiească, cu duhul dorînd și aruncă spre Domnul supărarea sa și merse departe în loc pustiu la obîrșia⁴² Sușitei, sub muntele Zboina și afă acolo loc bun de schit, pe riul Dobromirului și se uni cu Negrea de la Vrancea și vorbiră-se împreună ca să-l facă acolo schit ambii, care și făcură. Însă nu săvîrșiră și puse diavolul zavistie pe acel loc și spre acest frate al nostru și adpăl cu oarecare hiclenii de moarte⁴³ și rămasă acea sfință biserică părăsită trei ani. Și apoi veni fratele nostru Parthenie și binecuvîntarăm-l noi toți vlădicii ca să sfîrșească acea sfință biserică, templu, între numele Nașterii Domnului Dumnezeului și Mîntuitorului nostru Iisus Christos și închină acolo schitul lui de la Babe, satul Țifești, ca să fie la a cel schit nou, ce făcu la Soveja. Și hiva lui pamente⁴⁴ și părinților săi și tuturor ctitorilor, care dădură loc acolo sfîntului schit, întru netrecuți viaci⁴⁵. Și dacă săvîrși a cel schit nou, la riul Dobromirului, veni înaintea tuturor vlădicilor și spunînd cum de va da tot ce avea acel schit, la altul al său nou, rugîndu-se ca să facem lui zăpis⁴⁶, de danie și de miluire, ce va da al său schit, ca să fie împăciuire după moartea lui și osîrdia și sirguinta și osteneala lui, ce face la acele schituri ale lui.

Pentru aceea și noi vlădicii, știînd sirguinta și osteneala acestui frate al nostru Parthenie, cum s-a trudit de multe scîrbe cu acele schituri ale lui, făcut-au lui acest zăpis, ca să hie întru împăciuire schiturile lui, după moartea lui și călugării lui⁴⁷ și despre alți oameni. Iar cine ispiți-s-ar a surpare dania și miluirea ce făcu acest frate al nostru, cu osteneala sa și cu călugării lui, cu acele schituri : atare carele hiva sau dîn ai săi tunși⁴⁸ veri din alte monastiri, veri mirean, veri ctitori, hie ; atare să hie neiertal de Domnul Dumnezeu și de Precizia lui maică și de sfinții Apostoli și de 318 sfinți părinți de la Niceea și să fie atare proclēt și triclet⁴⁹ ca și Arie și Sevir cel fără cap⁵⁰ și ca Iuda vînzătorul de Christos. Să nu socotească nime, că făcu acel schit cu agonisită monastirească, ci făcu acea biserică cu mila de la Țariul Mosquei⁵¹. De aceea rugămu-ne tuturor fraților, care-i aduse Dumnezeu a petrecere întru acel

37. Jăcuiră ; jecuiră.

38. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române și a vieții religioase a Românilor*. București, 1929, ediția II-a, vol. I, p. 286.

39. Zboina — vine de la cuvîntul vechi bulgăresc «izboina» cu înțelesul de : creștet, ridicătură, înălțime, munte. Interpretare dată de prof. universitar Iorgu Iordan.

40. Căble sau Kabli, B. P. Hașdeu, scrie în «Revista Istorică», T. III, a p. 170, că acest cuvînt derivă de la cuvîntul permean *Kūbā*, de unde derivă și cuvîntul *Ciuhâr*, care înseamnă aceeași măsură cărcia românilor și ziceau gălcaală. Credem că era așa ceva ca banita sau dimerlia actuală, adică o măsură de capacitate pentru semințe, pe cît poate un om a o ridica cu înlesnire.

41. Ufri-Ughui sau Ughi ; galbeni ungrești. 42. Obîrșie ; capăt.

43. Hiclenii de moarte ; cu semnul de a-l otrăvi. 44. Pamente ; pomănire.

45. Viaci ; veacuri.

46. Zăpis ; act de cumpărare sau de vînzare (între razeși).

47. Parthenie era de metanie de la Bisericiani. El se temea ca nu cumva după moartea lui călugării de acolo să se institue Clironomi (moștenitori) ai lui și să declare schiturile lui o proprietate a mînăstirilor lor, sub cuvînt că el a făcut și înzestrat acele schituri cu mijloace ale mînăstirilor unde i-a fost metania.

48. Cei care au primit tunderea în monahism, sau schima monahală, de la ieromonahul Parthenie. 49. Proclēt și triclet ; înseamnă de trei ori blestemat.

50. Arie și Sevir cel fără cap, Cărțile bisericești dau ereticului Sevir epitetul «fără cap», adică, cu sensul «fără rațiune».

51. Țsariul Mosquei, — Țarul Moscovei era pe atunci Mihail al III-lea.

schit nou⁵², după moartea noastră să nu ne uitați, ci să faceți nouă pamente mare cin an în an, pînă cît va sta sfînta minăstire. Să nu lăsați schitul lui Ioan Bogoslovul a rămîne părăsit; cînd hivor 2 sau 3 preuți, unul ajutați să hie acolo, ca să nu avem certare de la sfîntul hramului a-ela. Iar care n-ascultă tocmeala noastră, acela să dea răspuns prea sfîntului hramului acestuia în ziua județului. Și Domnul Dumnezeu să hie cu toți, vj și cu noi»⁵³. La sfîrșitul acestui zapis urmează sigiliile și subscrierile celor 4 ierarhi.

Profesorul N. Iorga spune că «pe la 1640 biserica schitului Sovejei era gata dar Matei luă asupra-și a o face și mai mare, acum cînd se împăcase cu Vasile Lupu, și astfel pe un loc vîrcean, al Moldovei, supus prea iubitului său frate, dușmanul de ieri și de mine, făcu el acea minăstire a Dobromirei, din Soveja»⁵⁴. Desigur că Matei Basarab cînd a luat hotărîrea ce minăstire să facă, negreșit mitropolitul⁵⁵ fu întrebat. El recomandă Soveja, alit pentru o particulară favoare, poate, către Parthenie, pe care în zăpisul ce l-am reprodus îl numesc ierarhii «fratele nostru» cît și pentru faptul că Matei Vodă fusese deja ctitor la schitul Sfîntul Ioan Bogoslovul⁵⁶ supus acum Sovejei⁵⁷. Pisania minăstirii Soveja, scrisă în slavonește, ne face dovada cu prisosință că Matei Basarab este ctitorul ei. Pentru a dovedi cele afirmate reproducem textul pisaniei, în întregime: «Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu porunca și cu cheltuiala prea păcătosului rob Io Matheiu Basarab Domnitoriu și Voievod a toată țara Ungrovlahiei și a soției noastre Kneghina Elena, s-a ridicat acest dumnezeiesc locaș al nașterii Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Christos, afară de hotarele țării noastre, în locul moldovenesc al Vrancei. Ziditu-s-a cu bunavoință și cu pogorămîntul la voința noastră a prea iubitului fratelui nostru Domnitoriu Moldovenesc Ioan Vasile Voievod, în anul facerii lumii 7153 (1645)»⁵⁸.

În privința alegerii locului pentru zidirea bisericii de către Matei Basarab s-au emis mai multe ipoteze: «Matei Basarab își alesese acel ținut limitrof pentru clădirea sfîntului locaș pentru faptul că acolo se aflau așezări muntești, care își aveau ființă din timpul pribegiei sale în Ardeal sau chiar și mai înainte... Prima emigrațiune a sătenilor Dragosloveni și Rucăreni, datează din preajma anului 1620...»⁵⁹. «Locuitorii din Soveja, fiind munteni din Rucăr și Dragoslavele Mușcelului, nu s-ar fi așezat aici, dacă regiunea ar fi fost locuită de vîrnceni. Lucrul acesta nu exclude însă părerea că regiunea Sovejei a putut fi loc vîrncenesc, cum spune pisania lui Matei Basarab, loc care prin cumpărare a intrat în stăpînirea minăstirii, pînă în curmătura Sovejii»⁶⁰. «După alti autori satele Dragoslovei și Rucăreni din Soveja ar fi formate din urmașii salaorilor pe care i-a adus Matei Basarab să zidească minăstirea Soveja. După sfîrșirea minăstirii, Dragoslovenii și Rucărenii, au rămas acolo și au format satele, care s-au numit după locul lor de origină al lor»⁶¹. «la alegerea acestui loc a contribuit probabil mitropolitul Varlaam, de fel din părțile Boloteștilor, trimis de Vasile Lupu să incheie pacea cu Matei Basarab»⁶². «Matei Basarab a zidit minăstirea Soveja, în Putna, unde a găsit săteni din Rucăr și Dragoslavele...»⁶³. Din cuprinsul acestor ipoteze reținem un fapt valabil: Matei Basarab a clădit biserica minăstirii

52. Cel de al doilea schit făcut de ieromonahul Parthenie și cu Negrea de la Vrancea.

53. Episcopul Melchisedec, *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, p. 262-264.

54. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, p. 287.

55. Mitropolitul Varlaam.

56. Matei Basarab ajutase pe ieromonahul Parthenie cu 400 de duble de griu și 12 galbeni ungurești, cînd acesta venise să se plîngă de «jucirea» făcută de armatele de sub steagul domnitorului muntean. Pentru acest ajutor dat, el era considerat ca ctitor al schitului Sfîntul Ioan Bogoslovul.

57. Episcopul Melchisedec, *Cronica Romanului*, p. 266.

58. Episcopul Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 minăstiri și Biserici antice din Moldova*, București, 1888, p. 95.

59. Pr. Ioan Răușescu, *Dragoslavele*, ediția II-a, cu totul revăzută și adăugită, Cîmpulung-Mușcel, 1937, p. 49.

60. N. Al. Rădulescu-Vrancea, *Geografie fizică și umană*, București, 1937, p. 98.

61. Grigore G. Tocilescu, *Marele Dicționar geografic...* București, vol. I, p. 22.

62. Aurel V. Savez, *Contribuțiuni la istoria Bisericii vîrncene*, în «Milcovia», Revistă regională de studii, Focșani, anul II, vol. I, p. 20.

63. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea I-a, p. 52.

în acel loc, pentru că : el a fost ctitorul schitului Sfîntul Ioan Bogoslovul, prin ajutorul dat ieromonahului Parthenie, al doilea, pentru că el a ținut seamă de sfatul dat de mitropolitul Varlaam, al Moldovei, care cunoștea toată situația aceluia schit încă din timpul cînd a mers în misiune la Tirgoviște, pentru a încheia pace între el și Vasile Lupu și al treilea motiv, pentru faptul că el a găsit acolo așezări muntenești.

După ce s-au terminat lucrările aceluia sfînt locaș, Matei Basarab s-a îngrijit să înzestreze mînaștirea, cu cele de trebuință, pentru ca viețuitoarii ei să nu trăiască în lipsă și suferințe. Din documentele referitoare la înzestrarea mînaștirii nu vom reproduce decît numai cîteva cumpărături făcute de la razeșii din satul Soveja și de prin alte cîteva părți, cumpărături pe care Domnitorul Moldovei Vasile Lupu le-a întărit spre neclintire. Iată ce se spune în Copia surेतului⁶⁴ ispisocului⁶⁵ de la Vasile Voievod din 17 noiembrie 1646; «Adesă au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri aș Moldovei, mari și mici, slugile noastre...⁶⁶ toți nepoții și strănepoții... de a lor bună voie de nimene siliți, nici asupriți... și-au vîndut a lor driaptă ocină⁶⁷ și moșie, ce au avut ei o a patra parte din sat Soveja, în ținutul Putnei, din partea Ungureanului, în deal pe pîrîul Cîrligașilor, pîn la curmătura Sovejei, unde se hotărăște Vrancea. Aceia a vîndut ei pre iubitului din inimă fratelui domniei mele Matei Basarab Voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn țării Ungrovlahiei, drept una sută cincizeci galbeni ungurești, bani gata. Și pentru aceea tij⁶⁸ au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri... toți nepoții... strănepoții dreaptă ocină și moșie, a patra parte ce au avut ei dintr-același sat Soveja, partea Bogdăneștilor, pe iubitului frate domniei mele de sus scris, drept una sută cincizeci galbeni ungurești. Și pentru aceea tij, au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri Negrea din Vrancea... iarăși de a lor bună voie și-a vîndut a lor dreaptă ocină și moșie ce au avut ei a patra parte dintr-un același sat Soveja, parte Ungureanului din Săliștea Sovejei, însă pe pîrîul Dobromiriei, pe unde se împreună cu locul domnesc pîn la Țiua aceea au vîndut ei iarăși fratelui domniei mele de sus scris, drept 146 de galbeni ungurești. Și pentru aceea tij, au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri... toți nepoții și strănepoții... de a lor bună voie, i-au vîndut a lor dreaptă ocină și moșie, ce au avut și ei a patra parte din același sat Soveja, tot bătrînul din Străulești, din Vădurile pîn la pîrîul Ghîrodie, sub Răchitiș și în alte apa Ploa, cu curgea de la Ploa, care curgeau de la Ploa și pe lungu pîn la Planina? domnească, ce se numește Zboina. Aceia au vîndut-o fratelui domniei mele de sus scris, drept 136 galbeni ungurești.

Și sculîndu-se Domnia sa, au plătit toți deplini banii de mai sus scriși în mîinile oamenilor cîți sînt mai sus arătați. Drept aceia ca să fie domniei sale și de la noi cu tot venitul. Și pentru aceea tij, au venit înaintea noastră Dabija pîrcălabul⁶⁹ și au vîndut domniei sale două roate de moară pe apa Putnei, cu tot satul din vadul Vitănești drept 80 galbeni ungurești. Și tij au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri boierul nostru Ursul Vartic, biv vornic⁷⁰ și au dat și au dăruit domniei sale un vad de moară cu două pietre, pe apa Putnei din sat Clipicești. Și tij, au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri... și au vîndut domniei sale trei pogoaane de vie de țelină din satul Străoani, drept 30 galbeni ungurești. Și tij au dăruit domniei sale un pogon de țelină. Și tij, s-au sculat... și au vîndut domniei sale cinci pămînturi în susul Verzei, drept cinci galbeni ungurești buni. Și tij... și au vîndut domniei sale două pogoaane de vie și un pogon de țelină din dealul Străoanilor... drept 30 galbeni ungurești. Și tij, s-au sculat... și au vîndut domniei sale două pogoaane jumătate de vie gata în dealul Străoanilor, aproape de acele vii drept 40 galbeni ungurești. Și tij, s-au sculat... și au vîndut domniei sale 4 pogoaane de vie în dealul Clipiceștilor din partea Baciului în gîos, cu loc cît ține viile pînă în sus și pînă la

64. *Suret*; copie a unui act, a unei scrisori.

65. *Isipoc*; hrisov, vechi document, în special hrisoave de la domnul Moldovei, secolul XIV—XVII.

66. În locul punctelor, în document sînt nume de oameni pe care nu le-am mai reprodus, pentru economie de spațiu.

67. *Ocină*, se numește o parte de pămînt dintr-o moșie.

68. *Tij*, adverb care înseamnă asemenea. Azi ieșit din uz.

69. *Pîrcălab*; drogător mai mare peste un ținut al Moldovei.

70. *Riv Vornic*; — Guvernatorul sau Judecătorul Moldovei interioare și superioare; Vornic din Tara de sus, vornic din Tara de jos.

viile Târjăului și cu un pământ spre gîrla Putnei, drept 80 galbeni ungurești buni. Și tij, s-au sculat... și au vindut domniei sale drepte ocini, țigani ce au avut de la strămoși, un sălași de țigani... și i-au vindut drept 90 galbeni ungurești buni.

Și sculindu-se domnia mea, dacă am văzut ceea a lor de bună voe locmeală și piata deplin înaintea noastră, domnia mea încă am dat și am întărit pe acele toată de sus scrisă ca să fie fratelui domniei mele Matei Basarab vovod cu mila lui Dumnezeu, domn țării Ungrovlahiei și de la domnia mea dreaptă ocină i cumpărături pentru că domnia sa a cumpărat toate acelea de sus scrisă pe drept banii săi.

Așiderea să fie domniei sale uric⁷¹ și întăritură cu tot venitul neclintit nici odinioară în veci de veci și altul să nu să amestice înaintea acestei cărți a domniei mele

În Eși, 7155, noemv. 17.

Însuși Domnul a poruncit I. Vasile Voevada⁷².

Acest document l-am reproduș în i-tregime pentru a se putea vedea, în mare, cumpărăturile-înzestrările făcute de Matei Basarab minăstirii Soveja.

Mulți dintre domnitorii de mai tîrziu ai Moldovei au continuat să se îngrijească de situația materială a minăstirii și de vietătorii ei; unii întărind cumpărăturile și daniile, alții acordînd anumite danii și privilegii. Iată cum la 28 noiembrie 1646 printr-un document scris în slavonește, pe pergament, cîlim pe verso rezumatul, în românește: «Vasile Voievod dăruiește lui Matei Basarab, domnul Țării Românești, un loc la Putna numit Dobromira spre a face minăstire, înzestrînd-o cu munții Rachitașului și Zboina, cu o parte d'n satul Soveja și cu vii»⁷³. De asemenea, la 13 iunie 1665, alt domnitor, întărește minăstirii Soveja cumpărăturile și daniile făcute spunînd: «Io Lvstratie Dabija Vvod... Adecă Domnie Me am milostovit și am hotărît sfintei minăstiri, ce se cheamă Dobromira, pre Soveja în țănut Putnei, unde iaste hramul Nașterii Domnului nostru Isus Hristos, ce iaste zidită cu cheltuiala bunului creștin, fratele nostru, repouzatul Matei Basarab Vvod Țării Muntenești, la obîrșia Dobromirului, cu niște muni și cu loc de braniște⁷⁴ anume Zboinile i Clăbucul pin în Lepșă și pre Lepșă în gios pănă unde se împreună cu hotarul Tulnicilor și în Casiu și în Sușita și Răchitașul, ce au fostu drepte domnești-Așidere dăm și întărim sfintei minăstiri, ce mai sus scriem Dobromira cu alte locuri de braniște din obîrșia Sușitai și din curmătura⁷⁵ Sovejei, apa Sușitai în gios pe dimbe părțile pin în Valea Boului și în tot cîmpul Soveji și cu toate curăturile și în gios pînă unde spun uricile, ce iaste dreaptă cumpăratură repouzatului fratelui nostru Matei Basarab Voevod, drept opt sute de galbeni. Așidere iarăși dăm și întărim sfintei minăstiri cu alt loc, ce se cheamă Runcul, ce iaste cumpărat de Răducanul comis⁷⁶ cel mare den Țara Românească, drept 40 de galbeni și au dat la sfînta minăstire pentru sufletul lui și al părintilor săi. Așidere dăm și întărim sfintei minăstiri pe allă bucată de loc din Valea Boului pănă în gura Cremenetului, giunăta de acel loc, ce iaste cumpăratură iarăși repouzatului Matei Basarab Vodă de la Milirei și de la frații lui, drept o sută de galbeni și așidere dăm și întărim sfintei minăstiri cu niște părți de ocină din Cîmpurile de gios, părțile a trei bătrîni, ce au cumpărat iarăși repouzatului Matei Basarab Vodă de la Vlașca și de la frații lui drept șasăzăci de galbeni și iarăși dăm și întărim sfintei minăstiri cu o poiană de pe Cremenetul, care poiană o au dat și o au dăruit sfintei minăstiri Ion Tăfle și cu feciorul său Condrat, pentru sufletul lui și al părintilor săi și l-ale scris la mare și sfîntul pomelnic. Deci și Domnia Me împreună cu tot sfatul nostru, văzînd ispisoc de danie și de miluire și de întăritură de la repouzatul Vasile Vodă și de la Domnie Me încă am miluit și am întărit sfintei minăstiri, ce mai sus scriem, Dobromira, toate părțile ce ocină, ce sînt scrisă sus și uric și întăritură din tot locul, cu tot venitul și alt nime să nu să amestice.

71. Uric = hrisov: document vechi, donațiune de moșie făcută de domn particularilor sau minăstirilor.

72. Aurel V. Sava, *Documente Putnene*, Vrancea, Odobești-Cîmpuri, Focșani, 1929, vol. I, p. 19—15.

73. Arhivele Statului, București, *Fond Minăstirea Soveja*, Pachet V, act 3.

74. Braniște; pădure cu tufiș des.

75. Curmătură; depresiune, adîncitură pe culmea unui deal sau munte; prăpastie între doi munți.

76. Comis; boier însărcinat cu îngrijirea grajdurilor domnești; rang de boierle.

Asemine fiind după cel adevărat s-au încredințat de către mine Costachi Ghica Logofăt⁷⁷.

La 4 iulie 1755, domnitorul Matei Ghica Voievod, dă împuternicire egumenului minăstirii, Mitrofan, să ia «obișnuitul venit pe dughene și colibele cu marfă, la tirgurile ce se țin pe moșia minăstirei»⁷⁸. Iar la 12 mai 1765, domnitorul Grigore Alex. Ghica dă și el o împuternicire egumenului minăstirii «să oprească pe oricine va încerca să ție circiumă sau să vindă băuturile pe moșia minăstirei, în afară de vinurile minăstirii»⁷⁹.

După ce am menționat numai câteva din înzestrările făcute de Matei Basarab, minăstirii Soveja; după ce am reprodus un document prin care Vasile Lupu întârea spre neclintire unele terenuri cumpărate și dăruite acelui sfânt locaș de Matei Basarab, precum în același scop și pe cel al lui Evstratie Dabija, arătând și câteva privilegii, acordate minăstirii, vom pomeni și cîliwa dintre ostenitorii — conducătorii — acelei minăstiri, scoși din documentele răstimpului anilor 1646—1800. Primul egumen a fost ieromonahul Parthenie, după care urmează: Gherasie, Leontie, Dositei, Simeon, Onofrei, Mitrofan, Dionisie, Gherasim și Ioachim.

Așezarea minăstirii, nu departe de satul Soveja, a făcut ca între ele să se înnoade, peste vremi, legături de ordin sufletesc-religios. La 28 decembrie 1826, aflăm din documente cum mitropolitul Varlaam obligă conducerea minăstirii «să lase pe locuitorii Sovejii să-și îngroape morții lor în cimitirul minăstirei».

Profesorul Simion Mehedintzi vorbind despre satul Soveja — satul său natal — îl descrie cuprins de un puternic lirism; satul Soveja este așezat tocmai în creierul muntelui. Cînd ajungi la culmea Răchitașului, îl vezi tot, dintr-odată, ca un cuib în mijlocul codrului de brazi. Mai departe pînă la hotare nu se află țipenie de om, — doar cerbii prin poene, urșii prin tihării⁸⁰ și vulturii pe seninul cerului. Slăvit loc valed această: Feriți de toate relele, dar, ce e drept și de unele înlesniri ale vieții moderne... Astăzi lipsa acelor înlesniri nu se mai simte, căci prin grija Conducerii de Stat, comuna Soveja «este mare și frumoasă». E acolo un frumos mausoleu, hotel, numeroase vile, o școală cu un cămin cultural, spațios. În fața lui este bustul profesorului Simion Mehedintzi, «fiul Sovejei», îmi comunică printr-o scrisoare, preotul Ioan Răuțescu de la Dragoslavele, care a făcut mai multe excursii în acea comună, alcătuită din locuitorii din Dragoslavele și din Rucăr.

Același profesor, care odinioară a publicat lucrări iscălit și cu pseudonimul «Soveja» în amintirile sale, vorbind despre ctitoria lui Matei Basarab, de la minăstirea Soveja scria așa: «...cînd se auzia clopotul de la biserica lui Matei Basarab, oamenii se apropia locului și oriunde s-ar fi aflat... își descopereau capul și își făceau cruce...»⁸¹. Această minăstire, fiind retrasă mult în murți a servit, pe vremuri, și loc de exil pentru poezierii moldoveni, amestecați în mișcările revoluționare, sau care nu erau pe placul ocîrmuirii. În anul 1846, se prezintă pe scena Teatrului Național, din Iași, două piese ale scriitorului Alecu Russo: «Băcălia Ambițioasă» și «Provincialul Vadră». Din aceste două piese, mai ales ultima, nu a plăcut burgheziei «deoarece se recitase o strofă care grăia așa: De la Iași la Dorohoi, Țara-îi plină de Ciocoi. «Autorul este anchetat și trimis în exil la minăstirea Soveja, fiind acuzat că a căutat să răzvrătească țara. În luna martie pornind în surghiun, Alecu Russo descriind drumul spre minăstire spune, printre altele: «...Vremea era tot rea... ar fi fost cu primejdie a înainta... Moldovănașul meu de ispravnic n-avea pentru ce ar fi primejdui pielea... Stam acolo de cinam și ispravnicul trimite de știre egumenului minăstirii, care e depărtată de un ceas, iar eu îmi încep exilul dormind pe un pat fără pernă, fără saltea, fără oghial...»⁸². S-a făcut de ziua... Egumenul sosește călare... Ispravnicul mă predă lui precum mă primise de la excorta mea din Iași... Se citește Ofisul domnesc care dă ordin: «Să se închidă Alecu Russo, ca un răzvrătit al orînduirii publice din țara sa; să se privegheze zi

77. Aurel V. Sava. *Documente Putnene, II*. Vrancea, Irești, Cîmpuri, Chișinău, p. 4—5.

78. Arhivele Statului București. *Fond Minăstirea Soveja*, Pachet V, act. 19.

79. *Idem*, Pachet V, act. 22.

80. Tihării. sau tiharii; — povorniș pe coasta unui munte; ripă abruptă.

81. S. Mehedintzi. *Creștinismul unui seminarist din Vrancea*. În legătură cu creștinismul unui seminarist din Vrancea. Cuvinte rostite la Seminarul de Apologetică al Facultății de Teologie din București, 1939, p. 5.

82. *Oghial*; plapomă.

și noapte de către doi jandarmi destoinici și nemilarnici; să se ție la cea mai mare aspră opreală, fără a se da de scris sau a primi el scrisori și a se așeza pe hrană de fasole și pe canon de rugăciuni spre a-și veni la pocăință și la ispășenia păcatelor...». Apoi Alecu Russo continuă: «Vreme și pe schimbare... schitul deși mai înălțat de cât satul, stă răzimat de niște munți, care au păduri... N-am nici o carte și mi-e tare urit... cat pe fereastra odăii mele... și văd chiliile minăstirii și biserica... mă aflu cu totul singur... de urit spun să-mi aducă din biserică o carte pe care în zadar o răsfoiesc, fără de a putea ceti un moment pe dinsa... Ziua se petrece tare încet, dar se petrece... E foarte de dimineată, am fost în biserică să ascult slujba... Biserica e mică, goală și prefăcută mai totul din nou... din vechea clădire au mai rămas numai lespezile de pe jos și pisania... înăuntru am găsit numai pe slujitorii bisericii și pe o babă. Am luat din biserică două volume; le-am răsfoit fără de a le ceti. Iată ce sunt: unul, e o carte pe care o recomand ca monument de artă... Pe scoarța dinăuntru se află numele stăpînului cărții și la sfîrșit stă următoarea însemnare: «Să fie știut că la 1840 Gener 25 au fulgerat și tunat».

Primii scrisori de la Iași... La doi pași în biserică, e slujbă; vreo cîteva fete din sat intră în biserică și eu ascult cîntarea bisericească, ce se cîntă acolo de sint ca acum două sute de ani... Cînd Matei Basarab așează cea dintîi piatră la clădirea sa, exilă aci pe unul din strănepoții supușilor săi?... Pînă să-mi vie voia de a fuji de aici, eu răsfoiesc Viețile Sfinților. Iată titlul cărții: Kiriacodromion sau învățătoare care are în sine cazanie la toate duminicile de peste an... Pe scoarță se citește următoarea năvitate: «Acest Kiriacodromion este a sf. mon. Soveja și cine se va ispi să o fure să fie blestemat și aforisit de toți. 1840. Mart. in 15».

Mă trezește un trimis cu știri. Liberarea îmi vine călare... Am lăsat plecarea pentru mâne. Am făcut vizita-mi din urmă la biserică; e plină de lume căci suntem în săptămîna mare; biserica e săracă, despuiată; cîteva luminări abia o luminează; dar cei ce sunt întrînsa sunt cu cre... înț adevărată...»⁸³.

În decursul anilor această biserică, precum și altele de sate sau de minăstiri, au avut de suferit mult de pe urma intemperiilor naturii, mai ales din cauza cutremurelor de pămînt. Amintim numai de cutremurul din 1802, care a produs mari și multe stricăciuni, pe tot cuprînsul țării. El «este cunoscut cu numele cutremurul cel mare»⁸⁴. Profesorul Simion Mehedinți, ca geograf, consemnează dezastrul cutremurului din 1802 în lucrările sale, spunînd: «pe la noi prin Vrancea cutremurile sunt dese. Cel din 1802 ne-a dărîmat și biserica».

Cele două biserici, Stelea din Tirgoviște și Soveja din Vrancea, care dăinuiesc și pînă astăzi, ambele ca biserici de parohie, au rămas în istorie pildă de împăciuire între frații moldoveni și munteni și poate că acea pildă a fost și simbolul marelui act, de mai tîrziu, al Unirii Principatelor Române, iar cei doi domnitori Matei Basarab și Vasile Lupu, au rămas pionierii vieții culturale. În cele două țări, prin: întemeieri de școli, tipografii, biblioteci, ctitorii de minăstiri și de biserici, de spitale, alcătuitoari de condici de legi, etc. În timpul cît au domnit ei s-a petrecut un eveniment de mare însemnătate: «se introduce în slujba obștească și oficială a bisericii limba română, în locul celei slavone, întrebuintată pînă atunci. Limba română slujise în toate timpurile ca organ de închinare alături cu acea slavă, însă numai în clip privat. Sub acești domni limba română face un pas însemnat în predominarea cugetării poporului român, fiind introdusă și în slujba obștească a dumnezeirii ca organ de rostire și trecînd apoi curînd de la asemenea întrebuintare și în cancelariile domnești»⁸⁵. Iată pentru care motiv am dorit să scriem aceste rînduri despre cele două ctitorii pline de amintiri istorice, ale celor doi voievozi români.

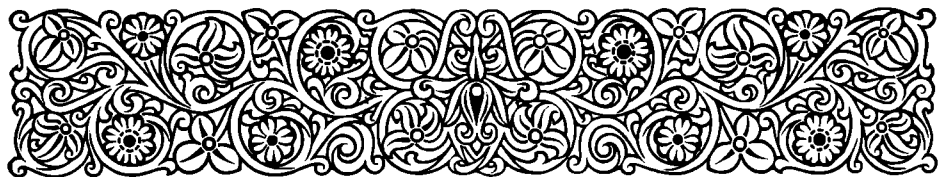
Diac. GEORGE DINCA

83. Alecu Russo, *Opere complete*, comentate de Lucian Predescu, București, 1912, p. 153—155.

84. Grigore Ștefănescu, *Cutremurile de pămînt în România timp de 1391 ani, de la 455 pînă la 1874*, Comunicare la Academia Română în ședința de 4 și 18 mai 1901, București, 1901, p. 3.

85. A. D. Xenopol, *Istoria României din Dacia Traiană*, ediția III-a, revăzută de autor, îngrijită și ținută la curent de I. Vlădescu, București, 1929, vol. VII, de la Matei Basarab și Vasile Lupu pînă la Brîncoveanu, 1633—1689, p. 59.

ISTORIA BISERICII DIN BOTENI-MUSCEL

Multe și interesante probleme ridică istoricul bisericii dintr-un sat. Noi vom căuta, deocamdată, să înnodăm firul cunoștințelor în legătură cu istoria bisericii din Boteni-Muscel, adică al legăturilor ce se pot face în timp, între cunoștințele noastre în acest scop*.

1. Satul, este adevărat, n-a depins de vreo minăstire, așa cum el n-a fost aservit nici vreunui moșier, ci a rămas statornic, în deplină consecvență cu situația mai tuturor satelor de moșneni: și-a păstrat cu dirzenie dreptul de proprietate asupra pământului — din care-și trăgeau — prin muncă neobosită — dreptul la existență, cu care prilej ies în lumină unele știri, mai întâi semnalându-se slujitori ai bisericii — preoți — pină în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd se cere a fi menționată o cunoaștere, ceva mai sistematică, prin anumite *catagaralii*, acte administrative etc., și cînd informația e ceva mai completă.

Pe scurt vom avea de prezentat: 1. *Boteni — așezare — populație*. 2. *Biserica din Boteni-Muscel în secolele XVI—XVII*. 3. *Biserica din Boteni-Muscel în secolele XVIII—XIX și începutul celui de-al XX-lea*. 4. *Încheiere*.

*

1. Satul Boteni-Muscel e situat pe valea rîului Arșișel, la o depărtare de cca. 24 km. sud-est de Cîmpulung (v. Harta). Depinde de fel de drum e folosit. Pentru că, mai pe scurt, cu piciorul, poți merge pe drum secundar: Cîmpulung-Mătău-Cocenești-Boteni. Pe la «Părău cu Răcii», cum se spune. În cazul de față, iai culmea Mătăului în piept, (1017 m.). O treci și apoi cobori. Al doilea drum, petrece la fel Mătăul, însă pe la marginea sa de nord, coboară în Suslănești și apoi ține calea pină ce drumul se îndreaptă spre Văleni. I drumul, s-ar putea spune, *istoric*, ce lega altădată, cele două capitale de țară. Azi, din cauza pantei prea înclinate, alit la sușuri cit și la coborișuri, această cale este abandonată traficului intens, și e favorizat drumul ce trece din Cîmpulung-Valea Mare, cu pantă mai domoală; trece pe la aceeași bifurcație Cîmpulung-Tirgoviște și se lasă în jos pe valea Arșișelului, prin Suslănești — se continuă mai departe prin Boteni-Davidești, întîlnindu-se cu drumul cel mare, Pitești-Cîmpulung. Este drumul practicat azi cel mai intens.

Orî pe care drum ar apuca, călătorul pătrunde în Boteni, trecînd *muscelul*, (sau mai bine-zis *muscelele*; forme de relief pre-alpine, *adaptate* de multă vreme, de oameni, finetelor, cu un cuvînt, creșterii vitelor, unde se spune că se face finul «cum ie icra», astăzi dispunîndu-și înlietatea asupra lor, deopotrivă, alit finetele cit și livezile de pomi fructiferi.

După ce am lăsat în urma noastră *muscelul*, cel îmbălsămat vara de mirosul florilor de cîmp, privirea ne este ațintită acolo unde se lasă iocul, ca-ntr-o scufundătură, căreia în termeni geografici i se spune *depresiune*, la creiere a căreia au contribuit

* *Milostivei mele mame — aduc prinusul meu de recunoștință.*

din plin confluența celor câteva văi cu Argeșul, aici. Acestea sînt: Valea Vînoaiei, Valea Grecilor, Băneasca și Gogorasca.

Depresiunea, ca să păstrăm aceeași terminologie geografică, este, precum se vede, de origină erozivă și nu tectonică. Satul este așezat, așa dar, într-o depresiune erozivă, la 500 m altitudine deasupra nivelului mării, (ca și Cîmpulungul), fiind străjuită de jur-împrejur de înălțimi ca *Virtopul* (725 m.), *Vîrful Piatra* (744 m.) și *Goar-gășul* (711 m.).

Pe locurile adăpostite, lunci, terase, nu prea întinse, relieful solului permite într-o măsură oarecare și lucrarea pămîntului sub formă agricolă propriu-zisă. Așa încît, se poate spune că din punct de vedere economic, populația satului, (care astăzi numără peste 3500 suflete), în afară de creșterea vitelor, pomicultură, își completează veniturile și din lucrarea pămîntului, așa cum s-a arătat. *Dar, nota deosebitoare, pînă nu demult, a dat-o satului creșterea vitelor.* Apoi, interesul se extinde și asupra pomiculturii, cu precumpănire asupra culturii prunului, merilor și perilor. La aceasta se mai adaugă și munca în mină, la extragerea cărbunilor de pămînt (lignit), precum și un început de industrializare a fructelor.

Iată așa dar, câteva condiții, în ceea ce privește mijloacele de existență, posibilitățile de trai oferite unei colectivități umane restrînsă, unui sat ca cel de care ne ocupăm, care ia ființă aici. De cînd oare? De multă vreme, dacă s-ar lua în considerație faptul că unele denumiri de locuri indică aceasta. Astfel, denumiri topice ca *Slădar*, *Mălăiește*, *Cîndela*, denotă, prin semantismul lor cultivarea cerealelor; o viață sedentară, producătoare de bunuri cerealiere, plante cultivate la noi, din cele mai vechi timpuri: mei, orz, grâu. Ceea ce dovedește că a existat aici o locuire omenescă, cu caracter sedentar, încă din perioada de conviețuire româno-slavă, (sec. VI—IX).

Însăși denumirea satului s-ar trage dintr-un strămoși, *Botea*, cum spune N. Iorga, întemeietorul moșiei, nume ce indică o moștenire pe o linie descendentă. Nu în zadar, satul Boteni este cunoscut pînă de curînd ca un sat de *moșneni*, ai cărui locuitori, își determinau pînă de curînd (1865), drepturile prin filieră genealogică.

Deci sat de moșneni, ai cărui locuitori cresc în așa măsură, încît prin numărul lor, întrec toate celelalte sate din jur, ceea ce indică, cu prisosință, anumite condiții favorabile, fie de natură biologică, fie economică, în funcție de care se dezvoltă societatea.

O astfel de situație duce — vrînd-nevrînd — la anumite concluzii — la început de ordin logic — mai apoi fundamentate științific-istoric, în virtutea cărui lucru, în satul Boteni-Muscel, să fi existat o biserică, încă de la întemeierea satului. Formele pe care le va fi îmbrăcat sentimentul religios, din lipsă de date certe ne scapă deocamdată. În orice caz, ele se presupun a fi fost cu totul modeste. O înjghebare arhaică, în care va fi pîlpiul lotuși flacăra credinței creștine va fi existat.

*

2. Cea mai veche atestare documentară a faptului că exista o biserică aici, o datorăm prilejului că într-un document dat de Petru Cercel (1583—1585), cu privire la Boteni, iese în lumină numele unui preot din acest sat, anume: Petru Cercel întărește moșie în Boteni fetelor logofătului Neagoe: Despina, Maica și Calea. În această întărire de proprietate e cuprinsă și partea moașii lor, Vișa, și a «moșului lor popa Marcu¹. Moșia despre care se face amintire și care acum e obiect de litigiu între moștenitori, ni se spune că e «moșie bătrînă și dreaptă de moștenire».

Cea dintîi mențione deci, de un nume de preot din sat, de la biserica din Boteni, e din secolul al XVI-lea. Că popa Marcu făcea parte dintr-o familie de moșneni înstăriți rezultă cu destulă claritate din document. El făcea parte din familia logofătului Neagoe — fetele: Despina, Maica și Calea avînd ca moș între alții și pe

1. Documentul l-am găsit în colecția de documente a lui Dumitru Băjan din Rucăr. Acesta, tradus, transcris și facsimilat este publicat de noi în «Revista Arhivelor» an. XLVII, vol. XXXII, nr. 2, p. 547—558.

popa Marcu. Numele său evanghelizat. (și redat pe scurt, ca spre exemplu, mai lîrziu, popa Neculae, popa Petre etc.), denolă totodată, o îndepărtată practică religioasă în sat.

Dacă se ține seamă că într-alt document, de astădată de pe timpul lui Matei Basarab, (1642), că un popă Marcu revine din nou în lumină documentară, ne întrebăm dacă nu cumva e vorba de același preot. Într-adevăr, între un document și altul nu e decît un interval de 37 de ani. E de reținut deci că numele aceleiași preot figurează în două documente.

Dar să vedem în ce împrejurări și cum reapare numele aceleiași preot și în acest de-al doilea document.

În speță e vorba de un document² foarte important pentru noi, din mai multe puncte de vedere. În iulie 3 anul 1642, Matei Basarab întărește ocină³ în Boteni, unor cnezzi⁴ cu numele: Stoica bătrînul, Dragomir și Micul, fiii ei jupînesei Anca, două delnițe de cîte «o funie megieșească» — și anume: «delnița lui Stoica Brumariu și delnița lui popa Marcu» — delnițe arătate în document ca moșii «părintești».

Rămîne deci lucru constatat, că popa Marcu e considerat de noi primul preot menționat documentar în Boteni, și nu cum s-a afirmat anterior de unii cercetători⁵. (A se vedea mai jos).

Asupra împrejurărilor în care domnitorul Matei Basarab e silit să pue în stăpînire pe fii jupînesei Anca nu mai stăruim. Ele sînt de natură complexă și vom stărui asupra lor atunci cînd vom trata istoricul propriu-zis al satului Boteni, monografie ce o avem în pregătire.

Cu toate că în același document dat de Matei Basarab, (în anul 1642), mai e menționat și un alt preot, trecem mai departe, oprindu-ne la un alt slujitor bisericesc, pentru simplul motiv că vrem să păstrăm filiera documentar-cronologică. De astădată e vorba de «popa Badea», pomenit într-un document din anul 1630, aprilie 1.

De altfel, trebuie să adăogăm că în prima jumătate a secolului al XVII-lea înlormățiile documentare abundă, în ceea ce privește unele nume de preoți în satul Boteni. Nu numai preotul Marcu, de care am vorbit, ci și preotul Badea intră în rîndul acestora. În ce împrejurări apare noul preot?

În 1630, Zaharia feciorul unchiașului Vlăsan din Neagomirești, sat vecin, fiind în proces de moștenire, depun mărturie, între alți martori, și «popa Badea ot Boteni»⁶.

Și acum, după ce am fixat poziția social-istorică cu privire la popa Badea, ne întorcem la documentul dat de Matei Basarab cnezilor din Boteni în anul 1642, în care am spus că mai figurează un preot, de care-și mai aduceau aminte, lucru curios, și încă cu precizie, moșnenii badești din Boteni în anul 1830. La mijloc este un răs-tîmp de aproximativ 200 de ani...

Într-adevăr, din documentul dat de Matei Basarab în anul 1642, se constată că «popa Aleman» era fiul lui Dragomir și nepot de frate al lui Stoica și Micul din Boteni. Din acest document, care am spus că e foarte important pentru sat, rezultă că în acel timp, în Boteni erau cel puțin doi preoți, dacă nu chiar trei. În ordinea virstei aceștia ar fi: popa Marcu, Badea și Aleman. Va fi succedat popa Aleman lui Marcu? Nu este exclusă posibilitatea. Tot ce putem spune e că în acel timp, (sfîrșitul secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea, numărul preoților ce slujesc la biserica din Boteni este cu indetulare scos în lumină de niște do-

2. Și acest document este inedit. El este scris în slavonește, pe pergament. A fost găsit în Boteni, de noi, în anul 1932. El este tipărit dimpreună cu alte documente, așa cum s-a arătat mai sus, în aceeași Revistă a Arhivelor.

3. Ocina, et. vsl. oficina. bucata de pămînt moștenită, patrimoniul părintesc, moștenire din bătrîni.

4. Cnez(zi), termen luat în înțeles de țărani liberi, deplin stăpîni pe viața și avutul lor (v. Constantin Giurescu, *Studiu de istorie socială. Vechimea românică. Despre rumâni. Despre boeri*. București, 1943, p. 296, 311).

5. Pr. Ion Răușescu, *Bisericile din Boteni-Muscel și slujitorii lor*, în «Glasul Bisericii», 1964, nr. 9-10, p. 884-885.

6. Ion Chelcea, *Neagomirești: un sat dispărut din Muscel*, în «Glasul Bisericii», 1965, nr. 9-10, p. 862-869.

cumete ce nu pot fi puse la îndoială. E aceasta o dovadă că biserica din Boteni stă pe o temelie solidă din toate punctele de vedere? Credem că da.

Dar de aici mai rezultă ceva: că de la primele informații documentare reiese că biserica din Boteni e deplin slujită → avînd cadre statornice și bine intenționate sub raport material (și implicit moral). Din aceleași surse mai reiese și un alt fapt: că preoții menționați fac parte din frunțașii moșnenilor boteni — ramuri puternice a unor familii înrudite, ce vor fi ajuns la o culme a puteri lor economice și spirituale, contemporane celor din satul vecin, Neagomirești, sate ce pînă la urmă se contopesc⁷. Aceste familii se impun așa de hotărîtor în contemporaneitate cît și posterității, încît, peste 200 de ani ei sînt actualizați cu precizie de urmașii lor moșneni, cînd (1830), cer să li se delimiteze moșia, făcîndu-se tot «o apă», spre a se împărți.

În ordine cronologică vom trece acum la «popa Micu», scriitor de zapise, cum îl numește pr. Ion Răuțescu⁸. Popa Micu, «ol sealo Boteani» e amintit în anul 1674, cu ocazia vînzării a părții lui Teodor și a femeii sale Voica din muntele Boteanu, lui Gheorghe Calu din Rucăr. Pe acest popă Micu, pr. Ion Răuțescu îl consideră ca pe un precursor tuturor preoților din Boteni. Anume, acesta ocupîndu-se cu bisericile din Boteni și slujitorii lor, consemnează cu totul pe scurt numele unor preoți din secolul al XVII-lea, ca popa Badea, Aleman, menționînd că «cel mai vechi preot e popa Micu, ce scrie zăpislă din 1674». (Az pisah popa Micu ot Boteani: aci am scris eu popa Micu din satul Boteni)⁹.

Din felul cum au decurs lucrurile pînă în prezent reiese că nu popa Micu, ci popa Marcu e cel mai vechi preot atestat documentar pînă acum în satul Boteni-Muscel. Preotul Micu iese în lumină, așa cum se arată, abea în anul 1674.

E-adevărat că în documentul dat de Matei Basarab, în 1642, se vorbește și de un anume Micu, fiu al jupînesei Anca, dar fără nici o indicație că ar fi fost preot. Popa Aleman, arătat în acel document ca nepot de frate al lui Stoica și Micul, «moștenitori ai satului Boteni» deducem că popa Micu va fi putut succeda lui Aleman, ca făcînd parte din aceeași familie.

În același secol, (anul 1666), mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei aruncînd blestem asupra unor megieși din Boteni, pentru că *impresoară* stăpînirea ce are Neacșa asupra unei moșii, aruncă blestem și asupra preotului Aleman — Neacșa vrînd să-și vînză dreptul, «iar voi nu-i dați (voe) să vînză cît au cumpărat și precum au ținut nainte vreme, îi dați mai puțin»¹⁰.

În concluzie, în aproximativ un secol (1583—1674), izvoarele documentare arată pentru satul Boteni-Muscel nu mai puțin decît patru preoți, băștinași, cu proprietăți în cuprinsul hotarului, cu o continuitate neîntreruptă, în care timp vor fi slujit și cîte doi inși la aceeași biserică. În cazul acesta practica religioasă, se dă în sat ca reprezentînd o culme, locuitorii satului fiind ținuli în deaproape supraveghere prin exercițiul religios, reclamat de situația în care se găseau acei preoți ce slujeau la aceeași biserică, în acel sat.

3. Secolul al XVIII-lea e cu mult mai sărac în știri, deși este un secol bogat în evenimente, am putea spune, de o deosebită importanță pentru istoria, dar mai ales pentru etnografia satului. (Lucru asupra căruia vom stăruii mai jos).

Trebuie totuși menționat că în cursul acestui secol, (1721), Anghel, ginerele lui Radu Mirțu din Boteni, vinde împreună cu soția sa, partea lor de moșie din Neagomirești de jos¹¹, vătafului Ion din Mesteacăn, motivat și de faptul că cumpărătorul mai cumpărase și partea vărului lor «popa Ștefan», dar de aici nu rezultă explicit că acesta ar fi fost preot în Boteni. Nu însă aceasta era important de subliniat, ci faptul

7. Într-adevăr, în studiul nostru citat mai sus, spuneam că satul Neagomirești deținea pe-atunci o situație materială-culturală, înfloritoare, în comparație cu satele din Jur; în comparație chiar cu Botenii, care pînă la urmă îl obsoarbe demografic și ca spațiu (Ibid. p. 866, 862).

8. Pr. Ioan Răuțescu, *Op. cit.*, p. 882.

9. *Ibidem.* p. 884.

10. Academia R.S.R. Plic CCV, publicat în «Teodor Codrescu» IV, (1935), nr. 10, p. 151.

11. Ion Chelcea, *Op. cit.*, p. 871.

că în acest secol, (1718), Ștefan, feciorul lui Gheorghe Mîrțu din Boteni, dăruiește Minăstirii Domnești din Cîmpulung, moșia sa din Neagomireștii de jos, pe atunci sat distinct de Boteni, dar care, cu timpul cade în hotarul acestuia¹², lucru care ne face să inserăm evenimentul printre celelalte împrejurări în legătură cu satul Boteni.

Într-adevăr, în cuprinsul hotarului dinspre nord al satului Boteni, se află și azi un loc, relativ întins, căruia locuitorii îi spun «Minăstire», ceea ce ne-ar face, la prima vedere, să ne gândim dacă nu cumva, ar fi fost vorba, aici, de o ... minăstire. Lucrurile stau însă altfel.

La data de mai sus (1718), Ștefan Mîrțu era călugăr la Minăstirea Domnească din Cîmpulung. El ne încredințează că era călugăr Minăstirii din Cîmpulung-Muscel, «încă din copilărie», ceea ce l-a îndemnat să-și doneze moșia sa din Neagomireștii de jos, de pe apa Arșișelului, «sfintei minăstiri ot Dolgopol», ca să fie «părinților călugărași de hrană», și «mie vecinică pomenire și după moartea mea să mi se puie și oasele mele la loc de odihnă aici în sfînta minăstire» — iar asupra celor ce s-ar ispiți să strice așezămîntul său, aruncă blestem: «fierul, pietrele să se topiască, iar trupurile lor să stea întregi și netopite și să nu se aleagă de casele lor ca praful înaintea vîntului».

În situația de față, satul Boteni-Muscel și-a îmbogățit toponimia cu încă o denumire și slujitorii credinței cu încă un duhovnic, de astădată, călugăr.

Cele de mai sus sînt demne de reținut, nu numai prin faptul în sine, că reprezintă o dăruire de ordin monahicesc, dar momentul interesează deopotrivă și *viala religioasă* în general, din acest sat. Un fapt deci, ce urma să fie semnălat.

În sfîrșit, tot în acest timp, (1732), Constantin Vodă Mavrocordat confirmă lui Constantin postelnic Vlădescu sin Șerban Vlădescu-vel clucer, stăpînire peste mîste *rumîni*, din Boteni, care conteslau acest lucru cu încăpăținare, aducînd în fața divanului acte ce se dovedesc pînă la urmă... false¹³, atît «cartea», (actul acestora), cît și iscăliiturile lor ar fi fost scrise de un «popă Pană». Nici în cazul de față nu putem spune cu precizie că ar fi vorba de un slujitor al bisericii din Boteni.

Cam la atîta s-ar reduce informația cu privire la ceea ce se știe pînă în prezent referitor la preoții din Boteni în secolul al XVIII-lea.

Dar secolul respectiv este pentru noi un secol frămîntat, mai ales pentru românii din Transilvania. Într-adevăr, în acest secol persecuții religioase au loc aici. Acestea se înteslc cu deosebire în vederea unirii cu biserica catolică (1700), la care se adaugă frămîntări de natură social-economică și politică, ce culminează cu revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan (1784).

În cazul de față era firesc, ca o parte din populația de peste munți să-și îndrepte privirile, dincoace, peste Carpați, la frații lor. Și astfel s-au întimplat acele migrații de populație, cu direcția nord-sud, de unde au rezultat așezări noi sau adăogiri de populație la satele vechi, de pe sub munți, în Țara Românească, formîndu-se acele sate duble, ca spre exemplu: Bădeni-Pămînteni; Bădeni-Ungureni; Berevoești-Pămînteni, Berevoești-Ungureni¹⁴ etc. Satul Boteni adăpostește și el acum, la sinul său, o parte din această populație. Alte sate ca Valea Popii, Lerești, Dragoslavele, Rucăr, Vișoi etc. se măresc și ele ca populație, prin adăogire, astfel. De acum, satul Boteni apare în actele oficiale cu nume ce confirmă noua situație: adăogirea populației de care e vorba. I se va spune *Boteni-Pămînteni* și *Boteni-Ungureni*, aratîndu-se astfel noua stare de lucruri.

Cînd anume s-au așezat «ungureni» între ai noștri nu se știe precis¹⁵. Știm că s-au așezat, cum se spune în sat, «peste gîrlă», cu deosebire pe Valea Gogorasca,

12. Ion Chelcea, *Op. cit.*, p. 867.

13. Ion Chelcea, *Botenii Muscelului*, în «Boabe de Grâu» V (1934), nr. 1, p. 34.

14. Ion Chelcea, *Ungureni din Boteni-Muscel*, în de același: *Neam și Țară. Pagini de etnografie și folclor*. București, 1940, p. 60-67.

15. În anul 1783, Mihail Șuțu numește ispravnic al ungurenilor străini (v. V. A. Ureche, *Istoria Românilor între 1774-1786*, p. 368). În 14 ianuarie 1785 intervine o *invoială* între Nicolae Cocosoiul, Județ al orașului Cîmpulung, dimpreună cu toți orașenii cîmpulungeni și ungureni străini, zeshării cu casele lor pe moșia din cîmp a orașului, pe care-și pasc vitele acolo sub grija unui *ispravnic* za ungureni, în care se cere claca caselor și dijma din bucate și pentru pășune, 40 de bani pe an. (v. N. Iorga, *Acte cîmpulungene*, în «Revista de istorie», I, (1915), nr. 1, p. 20-24).

pe moșie boerească — boerul avînd nevoie de brațe de muncă — dar nu știm precis cînd.

Urmarea a fost că nu peste mult timp, să avem în Boteni-Ungureni, de astădată, o a doua biserică. Așa se face că în anul 1810, se întocmește o catagrafie¹⁶ a bisericilor și slujitorilor lor, cu care prilej sîntem informați că în Boteni-Pămînteni exista o biserică de zid, cu hramul «Cuvoasa Paraschiva», care are trei rînduri de veșminte bune, «cărți deplîn», la care slujesc doi preoți și un diacon.

Preotul e Ion sin Iezechil, de 40 de ani — ni se spune: «bun, învățat, cîntăreț, neglobit și fără patima belției, cu soție Maria, cu fiică Anastasia de neam mirean, preotit ot leat 1803 iulie 6, în zi de marți, cu carte de la proin Mitropolit Dositie».

Al doilea preot, e «popa Neculae sin popa Matei», de 30 de ani, «bun, învățat, cîntăreț, neglobit și cu patima belției nu întocmai»; cu soție Nedelea, cu fată Stana, de neam preot. Preotit ot leat 1803, decembrie 8, în zi de duminică, cu carte de la proin Mitropolit Dositie». Are doi feciori: Iacob de 6 ani și Radu de 4 ani.

La aceeași biserică mai funcționau un diacon și doi țircovnici. Deaconul se numea Nicolae sin popa Badea. Avea 38 de ani și se arată a fi corespuns așteptărilor; era «bun, învățat», dar «slab la cîntare»; fără patima belției, diaconit și el tot în anul 1803, avîd «carte» de la același mitropolit.

Țircovnicii sînt: Ion sin popa Badea de 29 de ani, slab la învățătură, fără nicio palimă, cu soție Stana de neam preot, născut și crescut în acest sat, cu «carte» de la țircovnicie, mitropolit fiind Ignatie, numit la această biserică în anul 1810.

Urmează Gheorghe sin Constandin de 15 ani, slab la învățătură, fără nici o patimă, holtei, de neam mirean, născut și crescut în acest sat, cu carte de la țircovnicie, (același mitropolit) și numit în același an ca și primul. De reținut vîrsta acestuia.

Preotul Ion mai este întilnit și în alte documente contemporane. În primul rînd, în Obșleasca Catagrafie¹⁷ pe anul 1838, unde e specificat numele său: Ion Bădescu, vîduv, de 50 de ani, avînd 3 copii (băieți), (în timp ce în Boteni-Ungureni, în același timp figurează un alt preot, de care se va vorbi mai jos).

Din diata ce o lasă Maria Gheorghe Bădescu, reiese că popa Ion nu e altcineva decît fratele lui Radu Bădescu, menționat și într-o altă diată din 1814, (a lui Stan Vătășoiu și soția acestuia, fiind vorba de un loc de danie, pentru el, cu zapis de la aceștia).

Cît privește al doilea preot, Neculae, și acesta apare în aceleași acte. Spre exemplu, în testamentul lăsat de Ion Vătășoiu sin Șerban vătaf din Boteni-Pămînteni, unde se arată că acesta testează moștenitorilor un loc, nu departe de biserică, care se chiamă «Slădaru». Se spune că locul cu pricina «merge din curtea popii lui Neculae pe lingă drum».

În afară de preoții menționați mai sus, în aceleași acte mai apare și diaconul Neculae sin popa Badea, «ot sat Boteni», în anul 1842, cînd face schimb de loc cu popa Ion Bădescu, deci, cu preotul zis «Ion sin Iezechil», preotit în anul 1803 din pomenita catagrafie.

Firește, atenției noastre se îmbie acum mai multe informații inegale ca valoare. Ceea ce merită a fi reținut e faptul că în Boteni-Pămînteni exista la acea dată, (1810), o biserică de zid, pentru că noi nu cunoaștem starea de fapt din acest punct de vedere. În urma documentării pe această cale, se pune întrebarea: cum va fi arătat, pe ce loc a fost zidită și cît de veche să fi fost? Iată întrebări la care vom căuta să răspundem, mai mult printr-o elaborare logică, decît printr-o dovedire întemeiată documentar.

Biserica de piatră, de alunci, din Boteni-Pămînteni, va fi fost modestă. Poate numai cu o turlă, și va fi fost zidită aproximativ pe același loc pe care a fost zidită biserica de azi. Să ne gîndim că în acel timp, (1810), populația satului Boteni-Pămînteni nu depășea cifra de 500 suflete.

16. Catagrafie, ct. ngr. kata-grafi, inventar, azi, statistică.

17. Ce se află la Academia R.S.R. Secția manuscrisurilor. Condica 54/838.

Cit privește vechimea, nu este exclus ca biserica de zid, anterioară celei de azi, să fi fost zidită încă din secolul al XVI-lea, de când cu pleiada de preoți a care s-a vorbit mai sus¹⁸. Ea va fi putul să reziste datorită faptului că a fost mică și de zid, așezată pe loc neted și bine consolidat, pe terasa joasă a Argeșelului, numită în grai local, «masa satului». La această concluzie mai coroborează și un alt fapt de care va trebui să se țină seama. Și anume: *tradiția spune că biserica de piatră, la dărîmarea ei, ar fi fost veche de 366 de ani*. Bătrîni satului, cei mai indicați¹⁹ a fi luați în considerație (pe vremea studenției mele), declarau oral că un anume Vasile Ungureanu ar fi cetit singur piatra, din care ar fi reieșit că biserica veche ar fi fost făcută de tătari (!?) și că i s-ar atribui vechimea de mai sus, din pomenitul document dat de Petru vodă Cercel cu privire la Boteni.

În 1849, potrivit datelor scoase de pr. Ion Răuțescu din Arhiva Protoeriei-Muscel²⁰, biserica din Boteni-Pămînteni, are lipsă vasul în care se botează copii. Tot aci se arată că biserica e de zid, cu un clopot, dar cam dezvelită dinspre lîndă, fiind închisă cu zid.

Potrivit datelor scoase din aceeași arhivă, în anul 1851, biserica din Boteni-Pămînteni avea învelișul și amvonul «dărăpănat». Se fac însă sforțări ca să fie reparată. În același an acestea erau pe sfîrșite. În ziua sfinților apostoli Petru și Pavel se cerea sfințirea ei — oamenii fiind lipsiți, din această cauză, de sînta slujbă — erau nevoiți să meargă la biserica din Boteni-Ungureni.

Peste 20 de ani, biserica din Boteni-Pămînteni se constată a fi din nou în ruină. Cădea atunci tavanul, fiind în perspectivă de a fi din nou închisă. Primăria anunța protoeria că pînă după Paști biserica se va surpa. În acest timp, la biserica din Boteni-Ungureni slujeau cu rîndul doi preoți din Mățău: Gheorghe Mușatescu și Ion Mușat.

În anul 1875 e data cînd se cere închiderea bisericii, deoarece, se găsește «în desăvîrșită ruină». Tot în acel an protoeria, la sugestia mitropoliei, aprobă închiderea ei, cerîndu-se în același timp construirea unei singure biserici pentru întreg satul²¹.

Între timp oamenii mergeau la sînta slujbă la biserica din Boteni-Ungureni, pînă ce se va rezidi noua biserică și pînă ce se va sfinți aceasta, *lucru care are loc în anul 1885*, ceea ce denotă că biserica actuală s-a zidit, redîndu-se cultului în aproximativ 10 ani. Pentru desăvîrșirea lucrărilor legate de construcție se recurge la deschiderea unei liste de subscripție (pantahuză).

O biserică nouă, de piatră, se ridică în acest timp, (v. fig.1, 2). «edificată, cum spune inscripția, a doua oară, în anul 1885 de Constantin Vlădescu cu fii săi Dumitrie, Vasile și Mihail și cu ajutorul comunei și altor pioși streini». Cel puțin așa glăsuște pisania de la intrare.

Un rol însemnat în reclădrea ei, ca participație morală și materială va fi avut și postelnicul Oprea, care și-ar fi avut, se zice, chipul cu soția lui în biserică, la intrare, aslupat de zugrăveala mai nouă...

Din spusele celor mai bătrîni din sat — e vorba de aceeași informatori de care s-a amintit — rezultă că evanghelia veche, a bisericii, ar fi fost o donație făcută bisericii de postelnicul Oprea, astăzi «prefăcută». Cine este acest postelnic? În 1818 este amintit un postelnic Oprea Lambescu, care cumpăra o «livejoară» de coasă, «cositu pă trei oameni», de la preoteasa Nedelea, soția popii Neculea din Boteni, de care s-a amintit mai sus²². În Obșteasca Catalogie din 1838²³, Dumitrache postelnic Oprea e trecut la «neamuri». Are 48 de ani și se arată a fi avut o moară și povarnă. Are 2 băieți și 2 slugi.

18. Punem în îndoială fundamentul științific ce stă la baza afirmației, (vezi mai jos), după care biserica cea veche, «dupa cum se vede din hrisoave», ar fi zidită de Paraschiva Vlădescu. La mijloc credem că s-a strecurat o afirmație de ordin subiectiv.

19. Din Măntoiu (Bădescu) și Lionte, trecuți de 80 de ani (1921).

20. Pr. Ion Răuțescu, *Op. ct.*, p. 881.

21. *Ibidem*, p. 884.

22. Originalul în colecția proprie de documente privitoare la Boteni.

23. Condica 54/838.

În sfârșit, se mai spune că Radu Bădescu, ca îngrijitor al bisericii, ar fi «substras» ceva argint de la biserică - o spun bătrâni de care am amintit mai sus - posibil de la cărți îmbrăcate în argint (!?). Tot aceștia mai relatează că noua biserică s-ar fi ridicat cu «sudoarea» locuitorilor și că Constantin Vlădescu, pe atunci primar, ar fi vrut să reedifice biserica, dincolo, «peste giră», adică în Boteni-Ungureni, mulțind astfel un centru educativ-religios mai aproape de curțile sale, dar că locuitorii din sat s-ar fi opus, în frunte cu inv. I. D. Bădescu, pe atunci directorul școlii.

Așa încît, în anul 1898 se punea aduce la cunoștința lumii că, în comuna Boteni «au fost două biserici mici, din care una nu mai funcționează, (e vorba de biserica din Boteni-Ungureni, de care vom vorbi mai jos), și servește ca cameră mortuară a cimitirului, iar cealaltă, (cea veche), după cum se vede din hrisoave, s-a zidit de doamna Paraschiva Vlădescu și e acum în ruină. Acuma de curînd s-a zidit o altă biserică frumoasă și spațioasă»²⁴.

Biserica cea nouă, de azi, s-a edificat în timpul păstoriei preotului Petre Bădescu, care a supravegheat și lucrările de construcție²⁵.

Pe timpul cît păstorește succesorul său, preotul Nicolae Nitescu, originar din Valea Popii-Muscel, biserica, în anul 1926 e din nou consolidată, avea mai dinainte două turle, cea din față servind drept clopotniță. Într-un timp ea e împrejmuită cu grilaj de fier. Pardoseala e din piatră, («lespezi de biserică», aduse de pe valea Măgurelelor). Temelia e de zid. Pictura este executată de N. Cazan din Cîmpulung, puțin îndemînat ec în a reda figuri de sfinți. Doar în față biserica e zugrăvită în frescă nouă de pictorul N. Petrescu în anul 1948.

În zidul altarului se află o piatră de mormînt pe care stă scris: «aicea se odihnește robul lui Dumnezeu Radu, Ion, Ana, Mihai, Paraschiva, Maria, Dumitru și cu tot neamul lor 1816 februarie».

Pentru a rămîne cu o imagine cît mai fidelă asupra bisericii din Boteni, va trebui să ne întoarcem înapoi, către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, spre a înfățișa, acum, situația din Boteni-Ungureni, întrucît, satul, din punct de vedere administrativ-religios se împarte în două.

În 1860, potrivit aceluiași izvor docuementar, se arată că biserica din Boteni-Ungureni, «e de lemn». Desigur, populația transplantată nu demult aici, nu avea resurse, cu tot ajutorul ce i-l va fi dat boerul pe moșia căruia se instalase. Ea nu putea fi decît o biserică de lemn. *La origine, mai mult ca sigur că și biserica din Boteni-Pămînteni va fi fost de lemn*. Dar, de acest lucru nu se știe nimic. Oricît e de lemn, biserica din Boteni-Ungureni, în anul 1810, ni se spune că «e bună», avînd hrumul sfințului Nicolae, cu un rînd de veșminte «ponosite» și cărțile «deplin», slujind la ea doi preoți și un diacon, (întocmai ca și la biserica din Boteni-Pămînteni). Să nu ne mai mire dacă în secolele anterioare, (al XV-lea, al XVI-lea și al XVII-lea), în-lînim la biserica din Boteni, nu un singur preot, ci doi sau chiar trei.

Ca preot e arătat «popa Ion sin popa Conslandin, de 32 de ani, bun, învățat, neglobit, fără patima beției, cu soție Ana, de neam preot, preotul la ot leat 1809, martie 16. În ziua de simbătă, cu cartle de la proin mitropolit Dositie». Are un fecior, anume Mihai de 2 ani. În Obșteasca Catagrafie din anul 1838 e indicat drept preot

24. *Marele Dicționar Geografic al României* I. Fasc. 1. București, 1898, p. 350. De unde rezultă că biserica de azi nu s-ar și reciadit chiar pe locul cel vechi. Apoi, cu privire la rolul ce-l va fi avut Paraschiva Vlădescu, în ceea ce privește zidirea vechii biserici, aceasta nu ne este încă clar. Credem mai degrabă ca sursa de informație a fost părtinitoare, altfel nu s-ar explica, cum s-a trecut cu vederea acest fapt important de către Nicolae Mihail Vlădescu, «prim secear de legațiune», într-o scrisoare trimisă nouă din Cotroceni în ziua de 9 ianuarie 1931, unde se insistă, între altele și asupra rolului pe care l-a avut familia Vlădescu în ceea ce privește satul de care ne ocupăm.

25. Acesta urmează ca slujitor al bisericii după preotul Dumitru Bădescu. Improprietărea țaranilor în 1861, la Boteni, s-a făcut, în afară de moșia boerescă și pe proprietatea moșnenilor Ilincă Purcăreț, Niță Mitu, și *protului Dumitru Bădescu* (v. *Marele Dicționar Geografic al României*, citat. p. 350).

în Boteni-Ungureni, Ion Mătăoanu, de 53 de ani, sculit de clacă, cu soție Safta, având 9 copii : 5 fete și 4 băieți.

Al doilea preot la biserica din Boteni-Ungureni e arătat în acel timp, (1810), «popa Ion sin Bucur», de 35 de ani, și acesta : bun, învățat, cîntăret, fără patima beției, cu soție Ana de neam mirean, preoțit «ot leat 1803, decembrie 18, în ziua de vineri, cu carte de la proin mitropolit Dositie».

Urmează diaconul «Mihai sin popa Șerban», de 32 de ani — și acesta : «bun, învățat, cîntăret, neglobit, fără patima beției, cu soție Slana, de neam preot. E diaconit «ot leat» 1802, iulie 29, în zi de marți, «de proin mitropolit Dositie, strămutat de la satul Boteni-Pămînteni». Are 2 feciori : Ion de 7 ani, care învață az buche, (adică literile alfabetului), și Matei de 2 ani.

Țircovnicii din Boteni-Ungureni sînt : Ion sin Manta de 30 de ani, slab la învățătură, fără nicio patimă, cu soție Gherghina, de neam mirean ; născut și crescut în sat, cu «carte» de la țircovnicie, mitropolit fiind Ignatie, numit la această biserică în anul 1810.

Țircovnicul menționat mai sus figurează și în Obșteasca Catagrafie, ceva mai tîrziu, (1838), sub același nume.

Boteni-Ungureni număra pe acea vreme 70 de case, cu 148 de suflete, de parte bărbătească și 163 de parte femească, în total deci 311 suflete.

Din această catagrafie rezultă că în total, populația satului Boteni în 1810 număra 184 familii, cu 800 suflete, ceea ce dă mai puțin decît media obișnuită în astfel de cazuri.

Cît privește poziția socială a preoților față de fisc și comună, se constată că ci în acest timp sînt «sculiți» de bir. În 1853 aveau un drept și la *productul cuvenit*, la un drept de porumb din *magazia de rezervă* a satului, care se acorda într-un an, numai la 2 preoți, cu specificarea că în acest an, (1853), nu li s-a acordat nimic.

Dintr-o circulară a mitropolitului, din acest timp, reiese că preotul din sat avea atunci, de la proprietarul de pămînt, îndoit, în comparație cu un clăcași cu 4 boi — sculire de dajdie către stat și cite 3 kile de bucate din *magazia de rezervă*, cîntărețul și paracliserul, cite 2 kile. Dar proprietarii nu respectau aceasta, în loc de cite 12 pogoane, dedeau cite 9, la unii cite 4, iar la alții deloc.

Deci, în anul 1810 se constată că biserica din Boteni-Ungureni era de lemn și în stare bună. Important ar fi fost să știm, cînd anume a fost făcută. Ea a fost edificată pe o terasă înaltă, pe dreapta Arghișelului, «peste gîrlă», la *ticănești*²⁶. Nu va fi trecut prea mult, de la venirea ungurenilor în sat, cînd va fi fost făcută, mai ales că la aceasta era interesat și boerul, pe moșia căruia se oploșise ungurenii.

În 1840 biserica din Boteni-Ungureni se arală a fi închisă, aflîndu-se în «stare proastă» ; în 1849 starea în care se afla biserica respectivă, «lăsa mult de dorit». Sintem informați că «ploua înăuntru» ; că «s-a pornit într-o parte și nu se mai poate sluji în ea» ; că protoeria e de părere să fie închisă.

S-au făcut și intervenții de moment. Astfel în anul 1851 biserica era în «lucrare», dar mitropolitul în anul 1875 răspunde protoeriei avînd închiderea ambelor biserici și edificarea uneia singure, pentru tot satul. Încercarea de reparație din ultimul timp se făcea în scop de a se sluji în ea pînă la reclădirea celeilalte. E vorba deci, de o intervenție provizorie

În anul 1898 se putea de-acum spune că din cele două biserici, din satul Boteni-Muscel, una nu mai funcționează, ci servește drept cameră mortuară a cimilii-

26. Dacă biserica din Boteni-Pămînteni ar fi fost zldită pe aceeași terasă a Arghișelului, corespuinzătoare aici cu partea de sus a cimitirului, (în «Mal la Alese»), înălțîșarea generală a acesteia ar fi avut de cîștigat.

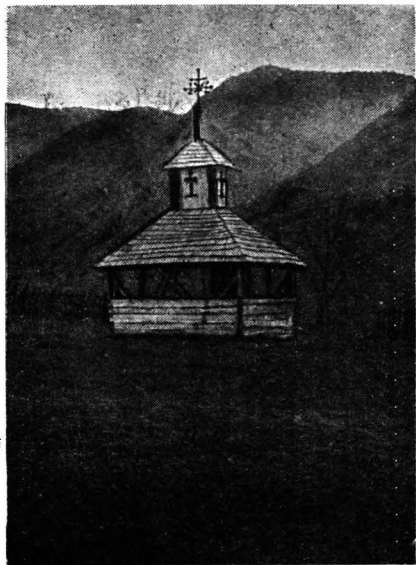

Fig. 1. — *Locul fostului altar*
de la biserica din Boteni-Ungureni

Fig. 2. — *Cruce de piatră, monument*
epigrafic votiv din timpul domniei lui
Constantin Basarab-Cîrnul (1656)

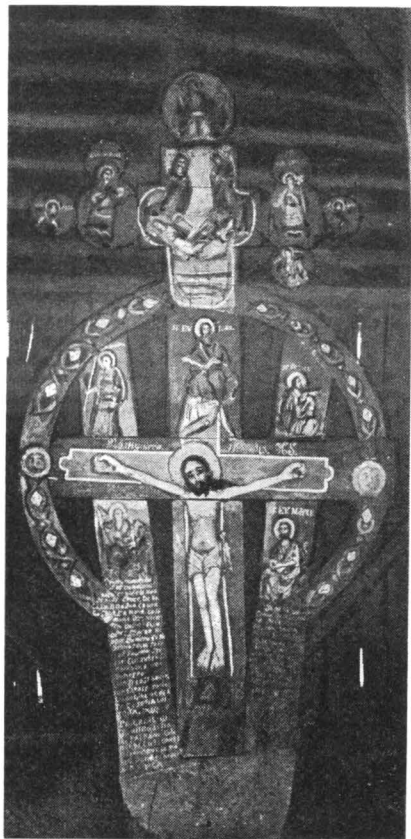
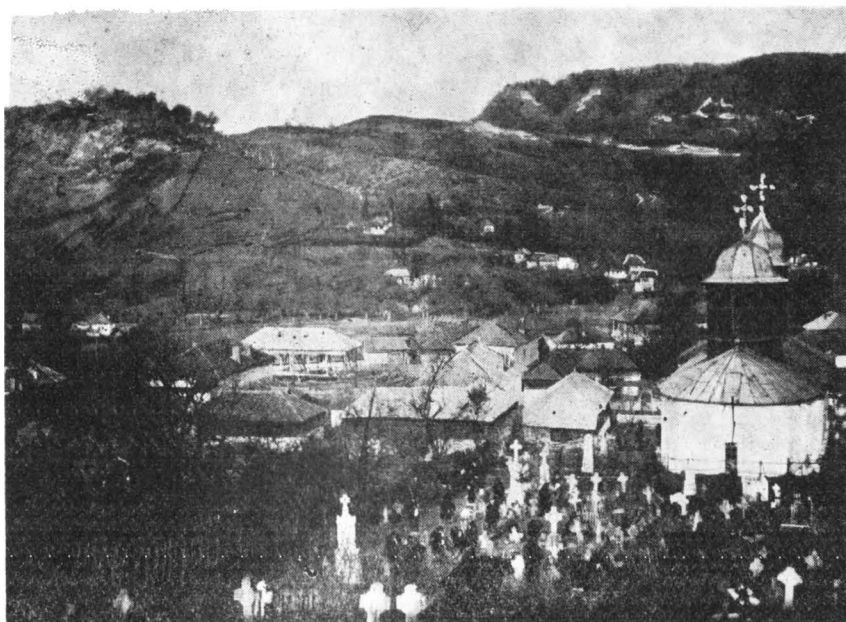

Fig. 3. — Troiță din Boteni
(azi dispărută)

Fig. 4. — Troiță de pe Valea Mituleștilor

Fig. 5. — Biserica și cimitirul (văzute dinspre răsărit)

Fig. 6. — Centrul satului cu biserica de azi

rului. Era vorba de biserica din Boteni-Ungureni, unde azi de-abea se mai disting mormintele și un schelet de capelă din lemn, (fig. 3), care arată locul unde a fost altarul.

După preotul Petre Bădescu, am văzut că seria preoților în Boteni se continuă cu Nicolae Nițescu, originar din satul Valea Popii, care se distinge nu numai printr-un deosebit tact în ceea ce privește comportamentul față de oameni, printr-un deosebit simț gospodăresc, dar și prin unele preocupări ce depășeau sfera interesului imediat-pămîntesc. Astfel colaborează la revista «Muscelul Nostru», publicînd un articol închinat memoriei căpitanului aviator Adrian Bădescu, mort într-un accident de avion la Cluj, (fost învățător în satul său natal).

Depășirea interesului de moment se observă și atunci cînd se interesează de monografia satului, cerînd, date istorice-filologice profesorului Nicolae Iorga în legătură cu satul. Tot el este acela care solicită colegului său intru preoție, preotului Ion Răuțescu din Dragoslavele, documente privitoare la satul său adoptiv, cu care se contopise. De la preotul Nicolae Nițescu păstrăm în original-manuscris, «judecata viitoare», predică rostită la un cerc preoțesc în satul Vulturești-Muscel, cu data de 19 februarie 1928.

•

4. Desigur, așa cum s-a arătat la început, în cele de mai sus noi am încercat să înodăm firul stărilor de lucruri sub raportul istoricului bisericii din acest sat, în măsura informațiilor ce aveam la îndemînă. Am fi vrut, în același timp, să înfățișăm și *viața religioasă*. Pentru aceasta ne-ar fi trebuit sondajii speciale — statistice — pe diferite epoci, pe grupe de vîrstă și de sex, la care n-am putut ajunge. Dar, totuși, într-o oarecare măsură, același lucru poate rezulta și din alte aspecte ale aceleiași vieți. E vorba de acele *diate, foi de zestre*, în care, în afară de faptul că în ele se înviesc urmașilor anumite bunuri materiale, *telul în care sînt concepute*, denotă ambianța religioasă în care se încadrau oamenii pînă la începutul secolului al XX-lea. Din acestea rezultă și *concepția* ce și-o făceau oamenii cu privire la această lume trecătoare, în care totuși, se zbăteau ca să trăiască. Îndeosebi partea de la început și de la sfîrșit răspunde aceleiași nevoi sufletești.

Iată în diata Mariei Bădescu, ascendența lui Radu, Ion(Țoi) și Genică Bădescu²⁷, cuvîntul din urmă lăsat încă în viață fiind. Se spune că «de vreme ce întimplarea cea viitoare este nevăzută și îngerilor necunoscută, numai lui Dumnezeu sînt toate văzute și cunoscute, eu roaba lui Dumnezeu Mariea, mai nainte, pînă ce sînt mințile întregi și sănătoase, m-am gîndit în gîndul meu, ca să-m las ale mele toate în această diată, ce o las cu sufletul meu... «Acestea le las cu sufletul meu a le îndeplini, toate după cum s-a zis mai sus. Și să facă și pentru sufletul meu doozeci de sărindare și pomeni, pre cîl va trăi și să îndeplinească toate ce le lasă tacă-său în diata lui, pentru sufletul lui».

1860 aprilie 8

Și mai explicit se întrevide sentimentul religios în diata ce o lasă Ion Vătă-soiu sin Șerban vâtaf, din Boteni, atunci cînd se spune: «ci întâi mă rog lui Dumnezeu milostivu să-m erte mulțimea păcatelor mele celor multe ce le-am greșit ca un om într-această lume; mă rog și tul(u)lor (cu) care am viețuit în această lume, cui voi fi greșitu, mă rog frașilor să mă ertați ca și Dumnezeu să vă erte pe toți (cîți) îi voru (fi) greșitu».

1812 februarie

27. Care încheie linia genealogică a acestei ramuri familiale.

Alte aspecte ale vieții locuitorilor din Boteni-Muscel sub aspect religios, sînt crucile de piatră, troițele ridicate în sat, pe la răsucii de drumuri. Și acestea dovedesc în mod neîndoios același lucru: gîndul oamenilor — și spre slava cerului. Astfel, în Boteni-Muscel au fost reperate din timp — fotografic — o serie de cruci și troițe pe care le arătăm și în textul de față, (v. fig. 4, 5, 6²⁸, 7).

Acestea întîmpinau pe călător, nu numai cu imagini religioase, ce atrăgeau atenția, dar și prin slove scrise cu cuprins semnificativ: «călătorule, adu-ți aminte de moarte și vei vedea că ești chiriași pe-acest pămînt», așa cum sta scris pe troița ce se arată în fig. 5.

---

28. *Crucea monument epigrafic-votiv de la «Moara Costi» (Vlădescu) din Boleul. (Transcrierea a textului din chirilica românească).*

Latura dinspre răsărit (principală):

IN + TO

(Isus Nazarinianul [arstvo] Împărăția cerurilor)

IS.HS.NI.KA

Isus Hristos Nica

(Isus Hristos învingătorul morții)

MT(Matel) Mr(Marcu) Luc.(Luca) Ion

M(easto) L(ovnov) R(al) B(bistb), în slavă = în transcriere:

Locul căpățîni a devenii rai.

Ridicatu-sau această sfință și dumnezeiască cruce cu vrerea tatălui și fiului și cu ajutori(o)l sfințului duh în hramul USPE

Latura dinspre nord:

Dă robului lui Dumnezău Matei dă (k)ătre Stoica Iisa(n)dra

NI (naspene, în slavă = Adormirea Maicii Domnului)

Ion Ioana Radu Krastina soacră Ste Ion Ilie Ion Anca Rada Ilie

Matei Dumit

Latura dinspre sud:

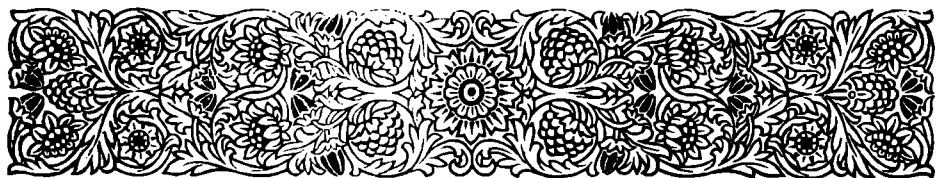
Dumitra Gligore Maria Kirs(t)e(a) Voika Gligore Dobra Anca

Neakşa Flore(a) Marle(a) Bade(a) Stana Rada .... neresciferat ...

Nedelcu Ona Ap(rilie) Dni (în slavă = zil:) EI (numeral = 15

L(ea)T (în slavă anul) 7256 (era bizantină corespunzînd cu anul 1748 al erei noastre).

(Pe latura de nord a căciulei crucii, stă scris cu litere latine: «Maria N. Cheleca a dat locu». Pe brațul de sud al crucii stă scris cu litere latine: «apă rece bea pe D-zeu nu uita». Aceste adaose au fost scrise în anul 1910, o dată cu mutarea crucii de către învățătorul I. D. Bădescu, de la valea Vînoaii, unde a fost instalată dintru început. Cu acea ocazie crucea a fost așezată cu partea nescrisă, adică cu dosul spre drum, cu care prilej i s-a aplicat cu caractere latine scrierea ce se poate citi și azi de oricine, cu ochiul liber și care se vede și în fotografie (Nr. 6).

În vremea arhipăstoririi Prea
Fericitului Părinte Patriarh
Justinian

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTEI MITROPOLITANE „GLASUL BISERICII“

(Continuare)

A

ARTE PLASTICE

(Arte frumoase)

I. — Arhitectura religioasă creștină

1. Arhitectura religioasă creștină românească

a). — În perioada paleocreștină (sec. IV — VII)

A. Rădulescu, *Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis*: Cele două bazine descoperite pe terenul vechii gări din Constanța («Recenzie», de M. G. Popescu) (*G. B.*, an. XXV (1966), nr. 5--6 (mai-iun.), p. 572—574).

b). — În epoca feudală (sec. XIII — XIX)

(Aurul nesemnă), *O nouă imagine despre începuturile artei feudale românești*: Date și precizări legate de descoperirile arheologice din țară (*G. B.*, an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.—aug.), p. 672--674).

Aurel I. Gheorghiu, *Tîrgoviște în trecutul culturii românești*: ...Arhitectura construcțiilor religioase... (*G. B.*, an. XIX (1960), nr. 5--6 (mai-iun.), p. 474—477).

Anatolie Zarea, *Secția de artă feudală a Muzicului de Artă al Republicii Populare Române*: ...Elemente de arhitectură românească... (*G. B.*, an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.—apr.), p. 296--299).

«Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Corina Nicolescu, «Arta în epoca lui Ștefan cel Mare» — în arhitectură, se cristalizează un veritabil stil moldovenesc) (*G. B.*, an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.—dec.), p. 1228—1228).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică» tom. 16, nr. 1: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiu lui Sorin Ulea, «Prima biserică a Mănăstirii Putna». Contribuție la studiul fazelor de dezvoltare a arhitecturii medievale moldovenești») (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 7—8 (iul.—aug.), p. 951—953).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIV, nr. 2/1967): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Dumitru Năstase, «Despre spațiul funerar în arhitectura moldovenească») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 1—2 (ian.—febr.), p. 237—238).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XV, nr. 1/1968): («Recenzii», de I. F. S. la studiul lui Teodora Voinescu, «Observații asupra stilului brincovenesc, portalul», și la studiul lui N. Stoicescu, «Cum se construiau bisericile în Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea — prima jumătate a secolului al XIX-lea») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1258—1260, 1261—1262).

D. B., *Arta de-a lungul secolelor: Arhitectura...* («Recenzie») (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1017—1018).

(Autorul nesemnat), *Cinci secole de artă medievală: Arhitectura...* («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1094—1095).

Magistr. Ion N. Bănățeanu, *Aspecte ale influenței artei armene-georgiene asupra artei religioase românești: ...În arhitectură...* (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 704—714).

Ion Al. Florescu, *Lemnul în construcția și ornamentarea bisericilor:* (G. B., an. XXVII (1968), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1010—1013).

Prof. Victor Brătulescu, *Un monument de arhitectură în lemn, biserica din Valea Semanului (Jercalai — Urlați):* (G. B., an. XXI (1962), nr. 9—10 (sept.-oct.) p. 877—887).

I. D. Ștefănescu, *Arta românească la mijlocul secolului XIX și în anii Unirii: Arhitectura...* (G. B., an. XXI (1962), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 785—787, 804—805).

c). — În epoca modernă-contemporană

T. G. Bulat, *La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Noüy (1914—1964), restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeș:* (G. B., an. XXIII (1964) nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1128—1158).

Pr. Conf. Al. Ciurea, *Monumente bisericești și grija pentru conservarea lor în Republica Populară Română:* (G. B., an. XV (1956), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 39—46).

Magistr. Corneliu Creangă, *Monumente de artă bisericească în anii democrației populare:* (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 597—606).

Const. Bărbulescu, *Restaurarea monumentelor de artă medievală în Republica Populară Română:* («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 183—184).

2. — Arhitectura religioasă creștină din alte țări răsăritene

a). — În Rusia

Gh. Alexe, *Despre Vechea artă rusească:* (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1117—1121).

(Autorul nesemnat), *Orașul Vladimir și catedralele sale:* («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1092—1093).

(Autorul nesemnat), *Catedrala Dimitriev din orașul Vladimir:* (Rev. cit., p. 1095—1098).

Const. Bărbulescu, *Muzeul istoric-arhitectural religios de la Moscova:* («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1961), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 181—183).

(Autorul nesemnat), *Monumente religioase ale vechii arhitecturii rusești:* («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 195—199).

(Autorul nesemnat), *O minunăție a arhitecturii ruse:* («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 423—425).

b). — În Armenia și Georgia

Magistr. Ion N. Bănățeanu, *Aspecte ale influenței artei armene-georgiene asupra artei religioase românești: Arta caucaziană, în sine...* (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 700—703).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică», tom. XIV, nr. 1/1967): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Sorin Ulea, «Asupra formării spațiului interior în arhitectura medievală a Armeniei și Georgiei») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1021—1022).

c). — Arhitectura religioasă creștină din Orient

(Autorul nesemnat), *Monumente de artă veche creștină pe malurile Nilului*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962) nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 188—190).

II. — PICTURA RELIGIOASĂ CREȘTINĂ

1. — Elemente de istoria picturii creștine, de principiu și de tehnică în executare

(Un colectiv de autori), *Istoria ilustrată a picturii de la arta rupestră la arta abstractă*: O istorie a picturii, de la primele manifestări de artă rupestră până la recente produse ale artei abstracte («Recenzie», de A. P., după trad. rom., a lui Sorin Mărculescu) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 769—771).

I. D. Ștefănescu, *Natura și clasicismul în arta creștină — Manualele de pictură; pictura bizantină în lumina ultimelor descoperiri*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 246—255).

(Același autor), *Pictura murală bizantină. Monumentele celebre (secolele VI—XIV)*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 787—800).

André Grabar, *La peinture byzantine*: («Recenzie», de D. B.) (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 172—174).

I. D. Ștefănescu, *Pictura renașterii bizantine*: Pictura murală... Pictura de icoane (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 978—985; 989—994).

(Același autor), *Pictura religioasă. — Principii și probleme*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 48—58).

(Același autor), *Planul — deviz iconografic*: Istoric, principii și precizări (G. B., an. XX (1961), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 478—489).

(Același autor), *Pictura bisericească. Noțiuni de tehnică: mozaicul, fresca, tempera și pictura în ulei*: (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1079—1099).

Costin Petrescu, *Arta picturii în frescă*: Tehnica frescii. Paleta. Culori de bază (alb, negrul). Alte culori. Zidul. Tencuiala. Execuția (vechea metodă; fixarea maselor mari; fonduri, draperii etc.; capete). Alte feluri de executare. Păstrarea desenului. Păstrarea umedă a tencuiei. Retușări. Pictura cu ou. Diferite procedee pentru înfrumusețarea frescii. Fresca pe ciment. Racorduri. Pregătirea cartonelelor. Auriurile. Culori pătrunse în tencuială. Precauții de luat pentru o frescă ce urmează să se execute în interiorul unui edificiu. Cum se pot raporta bucăți de frescă de pe un zid pe altul și chiar pe o pinză (G. B., an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 337—376).

C. Bărbulescu, *Despre mozaicurile bizantine din Ravena*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1115—1117).

(Autorul nesemnat), *Pictura bizantină pe icoane*: Importanța picturii de icoane. Pictura bizantină de icoane din perioadă iconoclastă; de la restabilirea cultului icoanelor până la cucerirea Constantinopolului de către cruciați (1204). Epoca paleologică (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 797—802).

Diac. Prof. Vintilă Popescu, *Prima expoziție de icoane ortodoxe și artă bizantină, ținută în Anglia*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 314—316).

Pr. Constantin Ioan, *Cina cea de Taină în pictura bisericească*: Cina cea de taină cu masa în formă de sigma lunar (: Mintuitorul «in dextro cornu»; Mintuitorul «in sinistro cornu»; Mintuitorul în mijlocul ucenicilor). Cina cea de Taină cu masa, în formă de potcoavă; cu masa ovală sau rotundă; cu masa dreptunghiulară. Problema influențelor (G. B., an. XVII (1958), nr. 8 (aug.), p. 756—764).

Colette Lamy-Lasalle, *Premières figures du Christ (Primele chipuri ale lui Hristos)*: Primele înfățișări picturale ale chipului Mânturătorului Iisus Hristos («Recenzie») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1125—1126).

(Autorul nesemnat), *Soarele ca simbol în creștinism*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 203—204).

*

Paul Guinard, «*Greco*»; Mare și renumit pictor bizantin («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 393—395).

2. — Pictura religioasă-creștină românească, în trecutul istoric

(Autorul nesemnat), *Noi studii despre vechea pictură bisericească română*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 399—401).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Arta Plastică», tom. 12, nr. 1/1965): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Florentina Dumitrescu, «Elape din evoluția artei vechi românești, reflectate în ornamentică» — înțelegând și ornamentica și pictura) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 926—929).

Al. Alexianu, *Din vechea literatură românească epigrafică. — Versul de inscripție murală, lapidară, iconară, pe țesături și lucruri bisericești*: Poezia de inscripție murală și iconară... (G. B., an. XXVII (1968), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 856—858, 875—877).

(Autorul nesemnat), *Cinci secole de artă medievală*: ...Pictura religioasă-creștină în acea vreme... («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1094—1095).

Stelian Metzulescu, *Erminile în arta creștină medievală europeană*: ...În Țările Române... (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 280—306).

Const. Bărbulescu, *Restaurarea monumentelor de artă medievală în Republica Populară Română*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 183—184).

D. B., *Arta de-a lungul secolelor*: ...Pictura în Țările Românești... («Recenzie») (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1017—1018).

(Autorul nesemnat), *O nouă imagine despre începuturile artei feudale românești*: Pictura bisericească din trecutul românesc, după datele noi, arheologice (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 672—674).

Aurel I. Gheorghiu, *Țirgoviștea în trecutul culturii românești*: ...Dezvoltarea artelor plastice: frescele țirgoviștene... (G. B., an. XIX (1960), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 477—478).

Stelian Metzulescu, *Apoteoză în fresca românească*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 331—356).

(Același autor), *Contribuții în artă: taina culorilor în fresca românească*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 605—621).

Pr. Constantin Ioan, *Scene din Vechiul Testament, simboale ale jertfei euharistice, în pictura bisericească a Țărilor Române*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 973—983).

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Corina Nicolescu, «Arta în epoca lui Ștefan cel Mare» (respectiv pictura bisericească din acea vreme); — și la studiul lui Maria Ana Musicescu, «Considerații asupra picturii din altarul și naosul Voronetului» (reprezintă stilul moldovenesc în plină evoluție)... (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1227—1228).

André Grabar, *Eglises peintes de Moldavie*: («Recenzie», de Pr. Horia Constantinescu) (G. B., an. XXIII (1963), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1083—1087).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Arta Plastică», tom. XIII, 2/1966): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Sorin Ulea, «Datarea frescelor bisericești mitropolitane Sfntul Gheorghe din Suceava») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 3—4 (mart.-apr.), 399—403).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIV, nr. 1/1967): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Teodora Voinescu, «Modele tradiționale și observații din realitate în pictura muntenească a veacului al XVIII-lea») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1019—1021).

I. D. Ștefănescu, *Școala de pictură din minăstirile Cernica și Căldărușani*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 364—392).

(Același autor), *Arta românească la mijlocul secolului XIX și în anii Unirii: ...Pictura...* (G. B., an. XXI (1962), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 789—805).

(Același autor), *Problema picturii bisericești — Biserica Slinții Împărați din Ploiești*: (G. B., an. XV (1956), nr. 11 (nov.), p. 652—659).

(Același autor), *Monumente de artă religioasă din București: Problema picturii bisericești. Arta creștină «aniconică»* (G. B., an. XVI (1957), nr. 6—7 (iun.-iul.), p. 410—416).

Andrei Pănoiu, *Pictura votivă din nordul Olteniei (secolul XIX)*: («Recenzie», de I. S.) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1082—1085).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Arta Plastică», tom. XIV, nr. 1/1967): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Vasile Drăguț, «Picturi murale din biserica evanghelică din Mlăincrav», — păstrarea celui mai frumos ansamblu de picturi gotice din Transilvania) (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1022—1023).

Prof. I. D. Ștefănescu, *Monumente de artă religioasă (icoane alese)*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 260—268).

(Același autor), *Un monument de artă: icoana Sfântului Antonie cel Mare din biserica Sfântul Gheorghe Vechiu* (G. B., an. XIV (1955), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 451—454).

Anatolie Zarea, *Secția de artă feudală a Muzeului de Artă al Republicii Populare Romîne: ...Pictura (cu exemplificări)...* (G. B., an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 294—295).

A. Arm. M., *Muzeul de Artă al Republicii Populare Romîne — factor de educare a maselor*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 805—807).

C. B., *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*: («Recenzie») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 163—165).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică», tom. XII, nr. 1/1965): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Günther Ott, «Muzeul de icoane din Recklinghausen și literalura germană despre arta religioasă din răsăritul Europei» — analizarea picturii românești de icoane, după unele exemplare din acest muzeu) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 925—926).

Stelian Metzulescu, *Reprezentări și inscripții religioase aflate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești (1500—1856)*: (G. B., an. XXI (1962), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 917—941).

Pr. Conf. Al. Ciurea, *Monumentele bisericești și grija pentru conservarea lor în Republica Populară Romînd*: (G. B., an. XV (1956), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 39—46).

3. — Figuri de pictori și zugravii români din trecut

a). — Secolul XV

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Sorin Ulea, «Gavriil Ieromonahul, autorul frescelor de la Bălănești», — pictor moldovean) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1228).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIII, nr. 1/1966): («Recenzie», de I. S., la studiul lui Vasile Drăguț, «Zugravul Mihai și epoca sa», — pictor ardelean) (G. B., an. XXV (1966), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 946—948).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIII, nr. 2/1966): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Vasile Drăguț, «Un zugrav din Transilvania secolului al XV-lea: Ștefan de la Densus») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 3—4 (mart.-apr.) p. 403—404).

b). — Secolele XVII — XVIII

Ioana Cristache Panail, *Prvu Mutu — zugravul*: Pictor muntean (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 691—699).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIV, nr. 1/1967): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Teodora Voinescu, «Modele tradiționale și observații din realitate în pictura muntenească a veacului al XVIII-lea. — Caietul de modele al lui Radu Zugravul») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1019—1021).

c). — Secolele XVII — XIX

Prof. Victor Brătulescu, *Zugravi de biserici din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 3—4 (mart.-apr.), 269—281).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XV, nr. 1/1968): («*Recenzie*», de I. S., la studiul lui Oliver Georgescu, «*Nicolae Polcovnicu, zugravul. Pe marginea unor documente inedite*») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1262—1264).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XII, nr. 1/1965): («*Recenzie*», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Remus Niclescu, «*Eustratie Altini*», — pictor muntean) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 921—925).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIV, nr. 1/1967): («*Recenzie*», de Ioan F. Stănculescu, la studiul Prof. Emil Diaconescu, «*Contracte de zugravi de biserici*» — 16 documente descoperind noi nume de pictori) (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1024—1025).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIV, nr. 1/1967): («*Recenzie*», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Flaminio Mirțu, «*Știri noi și precizări biografice asupra pictorului revoluționar Ioan D. Negulici*») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1025—1026).

Gabriel Popescu, *70 de ani de la moartea pictorului Gheorghe Tattarescu*: («*Notă bibliografică*») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 982).

Pr. Gabriel Cocora, *La 75 de ani de la moarte. Pictorul Gheorghe Tattarescu, strălucit elev al școlii de zugravi din Buzău*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1037—1040).

d). — Secolele XIX — XX

I. D. Ștefănescu, *Școala de pictură din mânăstirile Cernica și Căldărușani. Ucenicia lui N. Grigorescu*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 364—392).

Pr. Gabriel Cocora, *Nicolae Grigorescu — anii de ucenicie*: («*Recenzie*») (G. B., an. XVI (1957), nr. 10—11 (oct.-nov.), p. 765—769).

Nicolae Vătămanu, *Isala Persiceanu, prietenul din tinerețe al lui N. Grigorescu*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 644—648).

Alexandru Vlahuță, *Pictorul Nicolae Grigorescu*: («*Recenzie*», de N. Stănculescu) (G. B., an. XVIII (1969), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1333—1337).

Acad. G. Oprescu, *Grigorescu și societatea vremii sale*: («*Recenzie*» de Ioan F. Stănculescu) (G. B., an. XXII (1963), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1088—1090).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XII, nr. 2/1965); («*Recenzie*», de I. F. St., la studiul lui Remus Niclescu, «*N. Grigorescu în amintirile și corespondența lui Alfred Bernath*») (G. B., an. XXV (1966), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 364—365).

Radu Bogdan, *Ioan Andreescu*: Pictor însemnat și apreciat de N. Grigorescu («*Notă bibliografică*», de Pr. Prof. N. Neaga) (G. B., an. XXII (1963), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 588).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIII, nr. 2/1966): («*Recenzie*», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Ioan Spiru, «*Activitatea lui Luchian și Artachino, ca pictori de biserică*») (G. B., an. XXVI (1967), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 407—408).

«*Studii și cercetări...*» («*Recenzie*», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Iosif E. Naghin, «*Contribuția la biografia pictorului Octavian Sinigelschi*», — pictor ardelen) (*Rev. cit.*, p. 408).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XIII, nr. 1/1966): («*Recenzie*», de I. S., la studiul lui Elena Mateescu, «*Dimițrie Serafim (1862—1921)*») (G. B., an. XXV (1966), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 949—951).

4. — Pictura bisericească-creștină în alte țări răsăritene

a). — Pictura rusească

(Autorul nesemnat), *Vechea pictură bisericească din Rusia*: («*Revista Revistelor*») (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 197—198).

(Autorul nesemnat), *Bizanțul și pictura sacră a Rusiei*: («*Revista Revistelor*») (G. B., an. XVII (1958), nr. 5 (mai), p. 518).

Const. Bărbulescu, *Despre arta veche rusă: Caracteristicile a trei fresce rușești* («*Revista Revistelor*») (G. B., an. XX (1961), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 173—175).

Gh. Alexe, *Despre vechea artă rusească*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1117—1121).

N. M. Cernișev, *Artă iesească în Rusia veche*: («Recenzie», de I. D. Ștefănescu) (G. B., an. XIX (1960), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 534—540).

(Autorul nesemnat), *Antologia picturii ruse*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 667).

L. S. Retcovscaia, *Despre apariția și dezvoltarea compoziției «Paternitate» în arta rusă, din veacurile al XIV-lea — XVI-lea*: (Trad. rom., de Ion V. Georgescu) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 511—539).

B. A. Alexandru, *O influență palamită în iconografia rusă*: (G. B., an. XX (1961), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 265—272).

I. Souvorova, *Un mușee de l'art russe*: Muzeul Rubliov cu capodoperile de pictură din secolele XV—XVII («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1203—1204).

(Autorul nesemnat), *Muzeul Andrei Rubliov din Moscova*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 726—727).

(Autorul nesemnat), *O icoană din secolul al XIV-lea*: Icoană slavă (rusă) («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 723).

Figuri de pictori ruși din trecut

Const. Bărbulescu, *600 de ani de la nașterea lui Andrei Rubliov*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1080—1090).

b). — Pictura bisericească bulgară

(Autorul nesemnat), *Capodopere ale artei medievale bulgare*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 422—423).

Const. Bărbulescu, *Frescele din Zemen*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1139).

(Autorul nesemnat), *Restaurări de pictură bisericească bulgară*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 193—194).

iv. Akrahova-Jandova, *Les icones bulgares*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 811—812).

c). — Pictura bisericească sîrbă

Pr. Gabriel Cocora, *Note din cărți și despre cărți*: ...Criticul de artă, Zoryn Markuș, în articolul său «7 secole de pictură» înfățișează celebrele fresce din bisericile iugoslave (G. B. an. XVI (1957), nr. 8—9 (aug.-sept.), p. 600).

d). — Pictura bisericească cehoslovacă

Const. Bărbulescu, *Mozaicul catedralei din Praga*: (G. B., an. XX (1961), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 175).

(Autorul nesemnat), *Icoane vechi de lemn și opere ale vechii picturi bisericești cehe*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 426—428).

e). — Pictura bisericească polonă

Const. Bărbulescu, *Capodopere ale muzeelor din Polonia*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1135—1137).

f). — Pictura bisericească germană

(Autorul nesemnat), *Tripticul lui Dürer, salvat de două ori*: Tripticul altarului din Dresda, zugrăvit de Albrecht Dürer (1471—1527) («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 202—203).

5. — Pictura bisericească occidentală

(Autorul nesemnat), *Galeria Prerenașterii italiene din Altenburg (R. D. G.)*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 194—195).

Const. Bărbulescu, *Renașterea și arta gotică*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1137).

(Autorul nesemnat), *Un tablou «Ecce homo» de Tiziano, la Sibiu*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 425—426).

Gabriel Popescu, *400 de ani de la moartea lui Michelangelo Buonarroti*: Pictor italian de seamă din vremea Renașterii (1475—1564) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 621).

Irving Stone, *Agonie și extaz*: Despre Michelangelo (1475—1546) și opera sa picturală («Recenzie», de P. I. David, după trad. rom. a lui Geo Dumitrescu și Liana Dobrescu) (G. B., an. XXV (1966), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 941—944).

(Autorul nesemnat), *Un pictor bisericesc italian — Cima da Conegliano*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 200—201).

(Autorul nesemnat), *Tablouri cu subiect religios de pictori italieni, puțin cunoscute în Occident, allate în muzeele din U.R.S.S.*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 646—647).

(Autorul nesemnat), *Un pictor creștin modern*: Pictorul francez Rouault («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 5 (mai), p. 516).

III. — MINIATURA RELIGIOASĂ-CREȘTINĂ

1. — Miniatura bizantină

I. D. Ștefănescu, *Pictura renașterii bizantine*: ...Miniaturile... (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 985—988).

2. — Miniatura religioasă-creștină din Țările Române

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică», tom. 12, 1/1965): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Florentina Dumitrescu, «Etape din evoluția artei vechi românești, reflectate în ornamentică») (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 926—929).

Aurel I. Gheorghiu, *Tîrgoviștea în trecutul culturii românești*: «Dezvoltarea artelor plastice, — miniaturistica...» (G. B., an. XIX (1960), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 480—481).

«*Studii și cercetări...*» (tom. XV, nr. 1/1968): («Recenzie», de I. S., la studiul Prof. Carmen Ghica, «Vel logofăluț Ioan Tăutu, cea mai veche miniatură a unui dregător») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1264).

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie» de D. I. Găină, la studiul lui Corina Nicolescu, «Arta în epoca lui Ștefan cel Mare», — și în miniatură se cristalizează un veritabil stil moldovenesc...) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1227—1228).

«*Cultura moldovenească...*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Emil Lăzărescu, «Treți manuscrise moldovenești de la Muzeul de Artă al Republicii Populare Române», care ilustrează procesul de formație și dezvoltare a școlii moldovenești de miniatură, fondată de ieromonahul Gavriil de la minăstirea Neamț (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1228—1229).

(Autorul nesemnat), *Asociația internațională de studii sud-est europenc. Știri noi despre Macarie și legăturile de artă și cultură medievală în Balcani*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 823—824).

Const. Bărbulescu, *Un cronograf român ilustrat din secolul al XVIII-lea*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1142—1143).

Miniaturiști români de seamă

«*Cercetări și precizări noi cu privire la arta medievală*»: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Sorin Ulea, «Gavriil Uric, primul artist român cunoscut» — monah la minăstirea Neamț) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 389—391).

Pr. Gabriel Cocora, *Un mitropolit, miniaturist de seamă*: Alanasie Crimca («Notă bibliografică») (G. B., an. XVII (1958), nr. 5 (mai), p. 514).

3. — Miniatura religioasă-creștină în Occident

Const. Bărbulescu, *Miniatura florentină medievală*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1140).

I. V. Covercă, *Desenul italian în secolele XVI—XVIII*: («Recenzie») (G. B., an. XXII (1963), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 167—170).

IV. — GRAVURA ȘI SCULPTURA RELIGIOASĂ-CREȘTINĂ

1. — Gravura și sculptura românească

«Studii și cercetări de Istoria Artei» (seria «Artă plastică», tom. XII, nr. 1/1965): «Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Florentina Dumitrescu, «Etapă din evoluția artei vechi românești reflectate în ornamentică» (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 926—929).

(Autorul desemnat), *O nouă imagine despre începuturile artei leudale românești*: «...Gravura și sculptura în piatră...» («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 672—674).

Aurel I. Gheorghiu, *Tîrgoviștea în trecutul culturii românești*: «...Sculptura veche bisericască...» (G. B., an. XIX (1960), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 478—480).

«Studii și cercetări...» (tom. XV, nr. 1/1968): («Recenzie», de I. S., la studiul lui Florentina Dumitrescu, «Observații asupra stilului brincovenesc, decorația iconostasului») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1260—1261).

A. Arm. M., *Tezaurul de sculpturi de la Tomis*: («Recenzie») (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 804—805).

Magistr. Ioan N. Bănățeanu, *Aspecte ale influenței artei armene-georgiene asupra artei religioase românești*: «...În sculptura exterioară a bisericilor» (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 704—714).

Al. Alexianu, *Din vechea literatură românească epigralică — Versul de inscripție murală, lapidară, iconară, pe țesături și lucruri bisericesti*: «...Poezia de inscripție lapidară. Versuri pe crucile de piatră, pe lespezi de morminte și de pomenire în piatra cișmelelor și fîntinilor...» (G. B., an. XXVII (1968), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 858—875).

«Cercetări și precizări noi cu privire la arta medievală»: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Pavel Chihaiia, «Date noi cu privire la pietrele de mormint ale lui Matei Basarab și ale familiei sale...») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1234—1236).

D. B., *Arta de-a lungul secolelor*: «...Sculptura și gravura...» («Recenzie») (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1017—1018).

(Autorul desemnat), *Cinci secole de artă medievală*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1094—1095).

Stelian Metzulescu, *Erminile în arta creștină medievală europeană*: Gravura și sculptura (G. B., an. XXI (1962), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 280—306).

Ion Al. Florescu, *Lemnul în construcția și ornamentarea bisericilor*: (G. B., an. XXVII (1968), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1010—1013).

Diac. George Dincă, *Sculptura de lemn bisericască în țările române*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 442—453).

(Același autor), *Ilustrarea cărților vechi bisericesti prin gravura de lemn*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 496—504).

I. D. Ștefănescu, *Arta românească la mijlocul secolului XIX și în anii Unirii*: «...Sculptura...» (G. B., an. XXI (1962), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 787—789).

Anatolie Zarea, *Secția de artă feudală a Muzeului de Artă al Republicii Populare Române*: «...Sculptura...» (G. B., an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 294).

Dinu C. Giurescu, *Vizitînd Muzeul de Artă al Republicii Populare Române*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 454—476).

C. B., *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*: («Recenzie») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 163—165).

«Cercetări și precizări noi cu privire la arta medievală»: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Emil Virtosu, «O sculptură de artă populară în lemn din 1820») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1232—1233).

Figuri de gravori și sculptori români

Ion Radu Mircea, *Un sculptor în lemn din secolul al XVI-lea — maistorul Dosoftei*: (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1233—1234).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică», tom XVI, nr. 1/1969): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Elena Mateescu, «Sculptorul Dimitrie Demetrescu Mircea (1864—1942)» (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 954—955).

Gh. A., *Cioplitorul de cruci din Săpînța*: Ion Stan Pătraș, din Săpînța (Maramureș) («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 3 (mart.), p. 294).

(Autorul nesemnat), *La înmormântarea sculptorului Gh. Anghel*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 565—566).

2. — Gravura și sculptura grecească

(Autorul nesemnat), *Expoziția de artă bizantină de la Atena*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 751—752).

3. — Gravura și sculptura rusească

Magistr. Ioan N. Bănățeanu, *Aspecte ale influenței artei armene-georgiene asupra artei religioase românești*: Privire generală asupra formării artei caucaziene, de ornamentație a bisericilor... (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 700—703).

4. — Gravura și sculptura bulgară

(Autorul nesemnat), *Iconostasul bisericii din Sviștov*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 726).

5. — Gravura și sculptura poloneză

(Autorul nesemnat), *Troițe poloneze*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 725—726).

Const. Bărbulescu, *Capodopere ale muzecelor din Polonia*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1135—1137).

6. — Gravura și sculptura religioasă-creștină din Occident

Edith Fründt, *Sakrale Plastik*: «Plastica sacrală», îndeosebi sculptura apuseană între secolele VIII—XV («Notă bibliografică», de O. B.) (G. B., an. XXV (1966), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 571).

Gabriel Popescu, *400 de ani de la moartea lui Michelangelo Buonarroti*: Sculptor italian de seamă al Renașterii («Revista Revistelor») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 621).

Irving Stone, *Agonie și extaz*: Despre Michelangelo (1475—1564) și opera lui sculpturală («Recenzie», de P. I. David, după trad. rom. a lui Geo Dumitrescu și Liana Dobrescu) (G. B., an. XXV (1966), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 941—944).

V. — BRODERIA ȘI ȚESĂTURA RELIGIOASĂ-CREȘTINĂ

1. — Broderii și țesăturile bizantine și post-bizantine

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui I. D. Ștefănescu, «Broderiile de stil bizantin... în a doua jumătate a secolului al XV-lea») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1228).

P. Ș. Năsturel, *L'épithaphos Constantinopolitan du monastere roumain de Secoul (1608)*: «Magnifică piesă de broderie» («Notă bibliografică») (G. B., an. XXVII (1968), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1080—1081).

2. — Broderii și țesăturile liturgice românești

Drd. Ion Bănățeanu, *Broderii și țesături liturgice din Țara Românească (veacurile XIV—XVIII) în lumina cercetărilor mai noi*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 66—82).

(Același autor), *Țesături și broderii liturgice din Moldova (veacurile XV—XVIII) în lumina cercetărilor mai noi*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 5—6, (mai-iun.), p. 511—525).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă Plastică», tom. XII, nr. 1/1965): («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Florentina Dumitrescu, «Etapă din evoluția artei vechi românești reflectate în ornamentică») (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 926—929).

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui I. D. Ștefănescu, «Droderiile în stil bizantin și moldovenesc în a doua jumătate a secolului al XV-lea») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1228).

«*Cultura moldovenească...*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Corina Nicolescu, «Arta în epoca lui Ștefan cel Mare», — broderia...) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), 1227—1228).

Al. Alexianu, *Din vechea literatură românească epigrafică. — Versul de inscripție murală, lapidară, iconară, pe țesături și lucruri bisericești: ...Poezia de inscripție pe țesături, odoare și lucruri bisericești* (G. B., an. XXVII (1968), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 877—878).

Stelian Metzulescu, *Reprezentări și inscripții religioase aflate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești, 1500—1856*: (G. B., an. XXI (1962), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 917—941).

(Autorul nesemnat), *Asociația internațională de studii sud-est europene. Știri noi despre Macarie și legăturile de artă și cultură medievală în Balcani*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 818—826).

(Autorul nesemnat), *O broderie din vremea lui Neagoe Basarab («Coborlrea de pe cruce»)*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 724—725).

(Autorul nesemnat), *În jurul datării a două vechi broderii românești*: («Recenzie») (G. B., an. XIX (1960), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 338—339).

C. B., *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*: («Recenzie») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 163—165).

Maria Ana-Musicescu, *Portretul laic brodat în arta medievală românească*: («Recenzie», de A. Arm. M.) (G. B., an. XXII (1963), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 581—582).

*

VI. — ORFEVRĂRIA LITURGICĂ CREȘTINĂ

1. — La români

«*Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*»: («Recenzie», de D. I. Găină, la studiul lui Corina Nicolescu, «Arta în epoca lui Ștefan cel Mare», — argintăria) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1228).

«*Cercetări și precizări noi cu privire la arta medievală*»: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu, la studiul lui Teodora Voinescu, «*Cea mai veche operă de argintărie medievală din Moldova*» — sinteză a cercetărilor întreprinse în legătură cu ferecătura în argint aurit a raclei Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, cel mai vechi relicvar de la noi) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 391—393).

Dinu C. Giurescu, *Vizitînd Muzeul de Artă al Republicii Populare Romîne. — Anafornițe brîncovenești*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 454—476).

Anatolie Zarea, *Secția de artă feudală a Muzeului de Artă al Republicii Populare Romîne: ...Argintăria... Cîteva cunoștințe referitoare la aramă, aur și argint* (G. B., an. XXII (1963), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 295, 299—304).

C. B., *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*: («Recenzie»: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 163—165).

2. — La ruși

(Autorul nesemnat), *Un nou monument al culturii vechi rusești*: O cupă de argint aurită (G. B., an. XVIII (1959), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 329—330).

VII. — ARTA LEGATULUI DE CĂRȚI

1. — La români

(Autorul nesemnat), *O expoziție de legături de cărți românești (secolele al XVI-lea — al XIX-lea)*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 749—750).

2. — La ruși

(Autorul nesemnat), *...Fecătăturile artistice de vechi cărți ruse*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XXI (1962), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 650—652).

VIII. — MUZICA

1. — Muzica bisericească

a). — Generalități

Pr. A. C. Cosma, *Gînduri despre cîntarea religioasă în biserică*: Însemnări și precizări despre necesitatea, rolul și însemnătatea cîntării religioase în biserică (G. B., an. XXII (1963), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 38—40).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Cum trebuie să luăm parte la Sfînta Liturghie?*: ...Se cuvine credincioșilor laici să cînte în biserică? (G. B., an. X (1951), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 22—23).

b). — Muzica bisericească bizantină

Pr. Ol. N. C., *Note și comentarii*: ...Muzica bisericească bizantină... (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 383).

c). — Muzica bisericească-psaltică românească

Gheorghe Ciobanu, *Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României pînă în secolul al XVIII-lea*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1052—1060).

(Autorul nesemnat), *Polieleul și cîntecul românesc vechi*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XIX (1960), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 674).

Gh. Ciobanu, *Manuscrisele psaltice românești din secolul al XVIII-lea*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1118—1123).

Pr. Gabriel Cocora, *Protosinghelul Varlaam. — Contribuții la istoria muzicii bisericești*: Muzica bisericească în secolul al XIX-lea (G. B., an. XVII (1958), nr. 5 (mai), p. 457—473).

d). — Muzica bisericească-liniară românească

Petre Brîncuș, *Istoria muzicii românești*: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu) (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 1114—1125).

Romeo Ghircoiașiu, *Contribuții la istoria muzicii românești (vol. 1)*: («Recenzie», de Gabriel Popescu) (G. B., an. XXII (1963), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 582—595).

Zeno Vancea, *Creația muzicală românească (vol. 1)*: O contribuție la cunoașterea unui aspect esențial al muzicii românești din secolele al XIX-lea și al XX-lea: — *creația* («Recenzie», de N. Stănculescu) (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 483—491).

(Autorul nesemnat), *Liturghia psaltică armonizată pentru cor mixt*: Considerații tehnice-muzicale despre această lucrare (G. B., an. XVI (1957), nr. 12 (dec.), p. 920—922).

e). — Figuri de compozitori români de muzică bisericească

Anton Pann

Pr. Stan Dimancea, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*: (G. B., an. XIII (1954), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 85—87).

Ic. Stavr. Const. Moldovan, *Viața și activitatea bisericească și literară a lui Anton Pann*: (Rev. cit.), p. 87—93).

Pr. I. Irimia, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*: (G. B., an XIII (1954), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 649—658).

Pr. Dr. Georgescu Potra, *În legătură cu viața lui Anton Pann și a urmașilor lui*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 122—138).

Pr. Mihai Iancu, *Anton Pann (Cu prilejul aniversării morții sale)*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1232—1236).

Dimitrie Sucevanu

Pr. Al. Delcea, *Dimitrie Sucevanu. — 100 de ani de la tipărirea Idiomelarului unit cu Docsastarul*: (G. B., an. XV (1956), nr. 6—7 (iun.-iul.), p. 331—332).

Gavriil Musicescu

Pr. Ovid Constantinescu, *Gavriil Musicescu*: (G. B., an. XIII (1954), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 93—97).

Magistr. Ioan F. Stănculescu, *Gavriil Musicescu, precursor al transcrierii muzicii psaltice pe notație liniară*: (G. B., an. XX (1961), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 420—427).

Gh. A., *Correspondența lui Gavriil Musicescu*: («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 3 (mart.), p. 293).

Eusebie Mandicevski

Ioan F. Stănculescu, *Eusebie Mandicevski*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 715—728).

Pr. Alexandru Delcea, *Un veac de la nașterea marelui muzician Eusebie Mandicevski*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 6—7 (iun.-iul.), p. 442—445).

Arhid. V. Anania, *Concertul comemorativ Mandicevski*: Cu prilejul centenarului său de la naștere (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 386—387).

Ion Vidu

Viorel Cosma, *Ion Vidu. Un maestru al muzicii corale*: («Recenzie», de Pr. Alex. Delcea) (G. B., an. XXIV (1965), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 380—383).

Gheorghe Cucu

Teodor N. Manolache, *Gheorghe Cucu. — Cuvinte de prețuire și de amintire la un nou popas comemorativ*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 12 (dec.), p. 895—908).

Nicolae Parocescu, *Gheorghe Cucu*: («Recenzie», de Ioan F. Stănculescu) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 473—480).

Gheorghe Popescu-Brănești

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea de la Institutul Teologic a compozitorului bisericesc Gheorghe Popescu-Brănești*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 5—6 (iun.-iul.), p. 456—462).

Ion Popescu-Pasărea

Pr. Victor N. Popescu, *Arhimandritul Iulius Scriban și prof. I. Ionescu Pasărea*: ...Insemnări sumare, în amintirea compozitorului și profesorului de muzică bisericească, Ion Popescu-Pasărea (G. B., an. XXV (1966), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 896—898).

Nicolae Lungu

Gheorghe Alexe, *Compozitorul Nicolae Lungu la 60 de ani*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 850—854).

(Autorul nesemnat), *Liturgia psaltică armonizată pentru cor mixt*: Lucrarea aparține compozitorului și profesorului Nicolae C. Lungu (G. B., an. XVI (1957), nr. 12 (dec.), p. 920—922).

Nicolae Lungu, *Coruri, pe versuri populare*: («Recenzie», de I. S.) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 771—772).

f). — Figuri de cîntăreți români de muzică bisericească, din trecut

Pr. Horia Constantinescu, *Un psalt din veacul al XIX-lea, personaj pozitiv în literatura noastră*: Cîntărețul Marin Serghiescu Naționalu (G. B., an. XX (1961), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1029—1037).

*

Pr. I. Vasilescu, *Doi cîntăreți bisericești*. — Neagu Ionescu și Neculai Seve-reanu: Ambii cîntăreți bisericești sînt de la Buzău (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 673—683).

g). — Compoziții de muzică bisericească românească**La Sfînta Liturghie**

Pr. Ion Runcu, *Cîntările Sfîntei Liturghii (— pentru cor mixt —)*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 5—6 (mai-iun.), p. I—XXIV (Anexă); — nr. 7—8 (iul.-aug.), p. XXV—LXIII (Anexă); — nr. 9—10 (sept.-oct.), p. LXIV—CVII (Anexă).

Prof. Nicolae Lungu, *Compoziții bisericești*: Răspunsuri mari liturgice — glas IV Leghetos (armonizate pentru cor mixt); Sfînt, Domnul Savaot! (armonizat, pentru cor mixt): Axion duminical — glas V (armonizat pentru cor mixt cu solo) (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. I—XX (Anexă).

Asist. C. Drăgușin, *Răspunsuri liturgice (Ectenia mare, Antifonul I, Ectenia mică, Antifonul II de la Sfînta Liturghie, în stil psaltic (pe 4 voci)*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 5—6 (mai-iun.), p. I—XVI (Anexă).

(Același autor), *Răspunsuri liturgice (Sfînte Dumnezeule, Ectenia întreită, Imnul heruvimilor, Ca pe împăratul, în stil psaltic (pe 4 voci)*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 741—756 (I—XVI, Anexă).

(Același autor), *Răspunsurile mari în stil psaltic (pe 4 voci)*: (G. B., an. XXII (1963), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. I—XVI (Anexă).

Prof. N. Lungu, *Compoziții psaltice*: Heruvic, glas VI, în Sfînta și Marea Joă a Patimilor Domnului (prelucrare și armonizare pentru cor mixt). Axion în joia cea mare, glas V (melodie după Ierom. Macarie; — prelucrare și armonizare pentru cor mixt... (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. I—XIX (Anexă).

Drd. Nicu Moldoveanu, *Compoziții, prelucrări și armonizări de cîntări psaltice bisericești...*: «Pre Tine te lăudăm, glas V Hisar (după melodia protosinghelului Varlaam; — prelucrare și armonizare, pentru cor mixt). Axion duminical, glas V (melodia de A. Pann; — armonizat pentru cor mixt). Cuvine-se cu adevărat, glas VII (pe ambele notații muzicale)... (G. B., an. XXVII (1968), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. VIII—XXIII (Anexă).

La Laudele bisericești**La Vecernie**

Drd. Nicu Moldoveanu, *Compoziții, prelucrări și armonizări de cîntări psaltice bisericești...*: Doxmatica de la Vecernia glasului VIII (melodie din Vecernierul uniformizat; — armonizată pentru cor mixt)... (G. B., an. XXVII (1968), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. XXIV—XXXI (Anexă).

Nicolae Lungu, *Priveghere*. — *Ecouri de la o slujbă de priveghere la Mînăstirea Curtea de Argeș (Cor pentru voci bărbătești, toacă și clopote — pian)*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. I—XVI (Anexă).

La Utrenie

Prof. N. Lungu, *Compoziții psaltice*: ...Din cîntările Triodului — la Denia din Joia cea Mare: Aliluia (Glas VIII Trifonic; — armonizat pentru cor mixt) Cînd slăviții ucenici (tropar, glas VIII Trifonic; — armonizat pentru cor mixt); Ospăltînd la Cină... (sedeală, glas VII; — armonizat pentru cor mixt); Întru o zi ai invrednicit, Doamne! (luminîndă, glas VIII Trifonic; — armonizat pentru cor mixt) (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. XX—XXXV (Anexă).

*

Prof. Nicolae Lungu, *Tropare*: Troparul Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, glas III (armonizat pentru cor mixt). Mai marilor voievozi — troparul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, glas II Lidian (armonizat pentru cor mixt). Mare este puterea crucii Tale, Doamne — podobie glas III (armonizat pentru cor mixt) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. I—XII).

Drd. Nicu Moldoveanu, *Compoziții, prelucrări și armonizări de cântări psaltice biserești...*: Troparul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, glas II (melodia, de I. Popescu-Pasărea). Troparul Buneivestirii, glas II (melodia, de I. Popescu-Pasărea)... (G. B., an. XXVII (1968), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. II—VII (Anexă).

h). — Colinde (Compoziții)

De Crăciun

Pr. P. Petroșanu, *Colinde (pe 3 voci egale)*: Florile dalbe; Mărire-ntru cele-nalte; Colo-n umbra pomilor; Seara de-astă seară; Maria se preumblă; Coborî-a; Am plecat să colindăm; Velerim și Veler, Doamne; Noi umblăm și colindăm (G. B., an. XIV (1955), nr. 12 (dec.), p. 730—734).

Nicolae Ursu, *Se preumblă Maica Sfântă*: Cîntec de stea, pe 4 voci (G. B., an. XXV (1966), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. I—II (Anexă)).

N. Lungu, *La Vitieem colo-n jos...*: Colind din regiunea Suceava — prelucrare pe 4 voci (Rev. cit., p. III—VII (Anexă)).

Const. Drăgușin, *Cîntec de stea. «La Bellecm» (pe 4 voci)*: (Rev. cit., p. VIII—XI (Anexă)).

N. Lungu, *Mărire-ntru cele-nalte*: Cîntec de stea din Oltenia — prelucrare pe 4 voci (Rev. cit., p. XII—XVI (Anexă)).

(Același autor), *Și ne lasă, gazdă-n casă*: Colind din Bihor — prelucrare pe 4 voci (Rev. cit., p. XVII—XX (Anexă)).

T. Brediceanu, *Gazde mari nu mai dormiți!*: Colind pe 4 voci (Rev. cit., p. XXI—XXII (Anexă)).

Const. Drăgușin, *Mare prăznuire*: Colind de Crăciun, pe 4 voci (Rev. cit., p. XXIII—XXV (Anexă)).

G. Dima, *Nunta din Cana Galileii*: Colindă pe 4 voci (Rev. cit., p. XXVI—XXVIII (Anexă)).

N. Lungu, *Plușorul*: Prelucrare pe 4 voci (Rev. cit., p. XXIX—XXXII (Anexă)).

Drd. Nicu Moldoveanu, *Compoziții, prelucrări și armonizări de... folclor religios*: ...La cireșul retezat — colind (melodie culeasă din comuna Șcințea, județul Ialomița, — prelucrată și armonizată pentru cor bărbătesc). Lerui Doamne — colind (melodie culeasă din aceeași comună, — prelucrată și armonizată pentru cor bărbătesc) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. XXXII—XL (Anexă)).

i). — Concerte de colinde de Crăciun

(Autorul nesemnat), *Concertul de Crăciun al Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. IX (1950), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 44—45).

(Autorul nesemnat), *Concertul de Crăciun, dat de Corala Catedralei Sîntei Patriarhii, la 26 Decembrie 1950...*: (G. B., an. IX (1950), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 60—62).

(Autorul nesemnat), *Concerte de colinde și cîntece de Crăciun*: (G. B., an. XV (1956), nr. 1—2 (ian. febr.), p. 77—83).

(Autorul nesemnat), *Concerte de colinde*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 146—151).

(Autorul nesemnat), *Serbarea datinilor de Crăciun și Anul Nou, la Seminarul Teologic din București*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 151—156).

Gheorghe Alexe, *Concert de colinde la Institutul Teologic din București*: (G. B., an. XXI (1962), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1190—1191).

(Același autor), *Concert de colinde la Institutul teologic*: (G. B., an. XXII (1963), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1080—1082).

A. N. P., *Șezătoare de colinde*: (G. B., an. XXIII (1964), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1210—1212).

(Autorul nesemnat), *Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul și Institutul teologic din București*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1155—1158).

N. G., *Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul teologic din București*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1116—1121).

(Autorul nesemnat), *Seară de colinde la Palatul patriarhal*: (G. B., an. XXV (1966), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1122—1123).

(Autorul nesemnat), *Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul și Institutul teologic din București*: (G. B., an. XXVI (1967), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1179—1182).

(Autorul nesemnat), *Concert de colinde la Palatul patriarhal*: (Rev. cit., p. 1182—1184).

Ioan F. Stănculescu, *Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul și Institutul teologic din București*: (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1208—1212).

(Același autor), *Concert de colinde la Palatul patriarhal*: (Rev. cit., p. 1212—1213).

(Același autor), *Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul și Institutul teologic din București*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1285—1289).

j). — Concerte de „Păresimi“

S. D., *Trei concerte religioase*: În vremea «Păresimilor» (G. B., an. XIII (1954), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 255—256).

(Autorul nesemnat), *Concerte de Păresimi*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 371—379).

Pr. Ioan Berbeceanu, *Concertul tradițional de Triod al Coralei preoților în Capitală*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 372—375).

k). — Corala preoților din Capitală

Pr. Mihail Tătărîm, *Corală preoților și cîntăreților din Capitală*: Însemnări sumare despre înființarea și activitatea formației corale a preoților și cîntăreților din Capitală (G. B., an. VIII (1949), nr. 4 (apr.), p. 45—47).

(Autorul nesemnat), *Concertul de Crăciun al Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. IX (1950), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 44—45).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din București*: Din activitatea artistică a Coralei (G. B., an. IX (1950), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 83—85).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din Capitală*: Din activitatea acestei Corale (G. B., an. IX (1950), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 57—58).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din Capitală*: Adunarea generală anuală (G. B., an. X (1951), nr. 1—3 (ian.-mart.), p. 62—65).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din Capitală*: Deschiderea festivă a noului an de lucru — 17 septembrie 1953 (G. B., an. XII (1953), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 608—612).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din Capitală*: Adunarea generală anuală (G. B., an. XIII (1954), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 105—110).

S. D., *Trei concerte religioase*: Un concert de «Păresimi» a fost susținut de Corală preoților din Capitală... (G. B., an. XIII (1954), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 255).

(Autorul nesemnat), *Corală preoților din Capitală*: Lucrările Adunării generale anuale din 27 ianuarie 1955 (G. B., an. XIV (1955), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 94—102).

Pr. I. Berbeceanu, *Activitatea Coralei preoților din București în perioada iunie-decembrie 1955*: (G. B., an. XIV (1955), nr. 12 (dec.), p. 759—762).

(Același autor), *Adunarea generală a Coralei preoților din București*: Luni 23 ianuarie 1956 (G. B., an. XV (1956), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 186—190).

(Același autor), *Activitatea Coralei preoților din Capitală pe anul 1956*: Adunarea generală anuală din 24 ianuarie 1957 (G. B., an. XVI (1957), nr. 2 (febr.), p. 117—120).

(Același autor), *Concertul de Triod al Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 288—292).

Pr. Grigore N. Popescu, *Corală preoților bucureșteni în Dacia Pontică*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 8—9 (aug.-sept.), p. 600—636).

Pr. Ioan Berbeceanu, *Prea Fericitul Patriarh Justinian, în mijlocul Coralei preoților din Capitală*: Adunarea generală ordinară anuală, pe anul 1957, din ziua de 28 ianuarie 1958 (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 136—145).

(Autorul nesemnat), *Concerte de colinde*. — *Concertul de colinde al Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 146—148).

Pr. Ioan Berbeceanu, *Concertul tradițional de Triod al Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 372—375).

(Același autor), *Adunarea generală a Coralei preoților din Capitală*: Luni 27 septembrie 1956 (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 918—920).

(Autorul nesemnat), *Arhiepiscopia Bucureștilor în ultimii douăzeci de ani, 1948 — 6 iunie — 1968*: ...Despre Corala preoților din Capitală... (G. B., an. XXVII (1968), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 531—532).

Pr. D. Soare, *Din activitatea și preocupările Coralei preoților din Capitală*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 461—470).

1). — Corala Sfintei Patriarhii

(Autorul nesemnat), *Concertul de Crăciun, dat de Corala Catedralei Sfintei Patriarhii, la 26 Decembrie 1950...*: (G. B., an. IX (1950), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 60—62).

S. D., *Trei concerte religioase*: ...Un concert de «Păsesimi» a fost susținut și de Corala Sf. Patriarhii (G. B., an. XIII (1954), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 256).

Gheorghe Alexe, *Insemnări pe marginea unui concert de muzică psaltică armonizată*: A fost susținut de Corala Sf. Patriarhii, la 4 noiembrie 1956 (G. B., an. XV (1956), nr. 12 (dec.), p. 739—740).

(Același autor), *Doliu în Corala Sf. Patriarhii*: Decesul baritonului Petre Raicu (G. B., an. XV (1956), nr. 12 (dec.), p. 757—758).

(Același autor), *Concertul de Păsesimi dat de Corala Sf. Patriarhii*: (G. B., an. XVI (1957), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 292—295).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea de la Institutul teologic a compozitorului bisericesc Gheorghe Popescu-Brănești*: Corala Sf. Patriarhii a prezentat, cu acest prilej, un «medalion muzical» (G. B., an. XVI (1957), nr. 6—7 (iun.-iul.), p. 456—462).

(Autorul nesemnat), *Concerte de colinde. — Concertul de colinde al Coralei Sf. Patriarhii*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 149—151).

(Autorul nesemnat), *Concerte de Păsesimi*: Concertul Coralei Sf. Patriarhii, din 30 martie 1958... (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 371—372).

Gh. Alexe, *Excursia Coralei Sf. Patriarhii*: La înăstirile Țigănești și Căldărușani, din jurul Capitalei (G. B., an. XVII (1958), nr. 8 (aug.), p. 801—802).

Mircea V. Georgescu, *Prime audiții prezentate de Corala Sf. Patriarhii*: Duminică 28 septembrie 1958 — la Sf. Liturghie: «Răspunsurile psaltice», pe glas IV Leghetos, și «Crezul», glas VIII, armonizate de Dl. Prof. Nicolae Lungu (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1002—1005).

(Autorul nesemnat), *Seară de colinde la Palatul patriarhal*: A cîntat și Corala Sf. Patriarhii (G. B., an. XXV (1966), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1122—1123).

(Autorul nesemnat), *Concert de colinde la Palatul patriarhal*: A cîntat și Corala Sf. Patriarhii (G. B., an. XXVI (1967), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1182—1184).

Ioan F. Stănculescu, *Concert de colinde la Palatul patriarhal*: Participarea Coralei Sf. Patriarhii la partea a 3-a a concertului (G. B., an. XXVII (1968), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1212—1213).

2. — MUZICA LAICĂ ROMÂNEASCĂ

a). — Folclorul muzical românesc

Adrian N. Popescu, *Istoricitate și reprezentare artistică în cîntecul epic*: Dacă este capabil cîntecul popular să reprezinte sau nu o valoare istorică-documentară pentru istoria și cultura poporului român (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 451—458).

Gheorghe Alexe, Gh. N. Dumitrescu Bistrița, «Cîntece din folclor» («Notă bibliografică») (G. B., an. XX (1961), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 774—775).

I. V. Jarnic și A. Birseanu, *Doine și strigături din Ardeal*: («Recenzie», de Gabriel Popescu) (G. B., an. XXIII (1964), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 619—620).

Constantin Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*: («Recenzie», de Gheorghe Alexe) (G. B., an. XIX (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1090—1091).

Nicolae Lungu, *Coruri, pe versuri populare*: («Recenzie», de I. S.) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 771—772).

b). — Figuri de compozitori români de muzică laică**Ciprian Porumbescu**

Horia Stanca, *Contribuție la biografia lui Ciprian Porumbescu*. — Ieraclie Porumbescu : (G. B., an. XXI (1962), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 97—123).

Pr. Horia Constantinescu, *Figuri de preoți* : ...Ieraclie Porumbescu, ocrotitorul, susținătorul și inițiatorul lui Ciprian Porumbescu, în tainele muzicii (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 630—633).

Pr. Gabriel Cocora, *Ciprian Porumbescu, compozitor religios* : S-a remarcat și prin compoziții religioase (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1012—1013).

George Enescu

Gabriel Popescu, *George Enescu* : (G. B., an. XXIV (1965), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 540—543).

A. Tudor, *George Enescu* : («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 190—192).

Pr. Horia Constantinescu, *Figuri de preoți* : Preotul Ion Enescu, figură muzicală și culturală care i-a călăuzit pașii lui George Enescu... (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 629—630).

Gh. A., *Despre familia lui George Enescu* : («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 3 (mart.), p. 293).

Vasile Nicolescu, *Enescu* : («Recenzie», de Gheorghe Alexe) (G. B., an. XVII (1958), nr. 6—7 (iun. iul.), p. 676—678).

Pr. Dr. Const. N. Nănescu, *George Enescu, restauratorul unei ctitorii voievodale din Țîrgoviște* : (G. B., an. XX (1961), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 924—927).

Pr. Z. Mîntulescu, + *George Enescu* : (G. B., an. XIV (1955), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 316—318).

Gh. A., *Trei ani de la moartea lui George Enescu* : (G. B., an. XVII (1958), nr. 5 (mai), p. 454—456).

(Autorul nesemnat), *Despre Enescu și muzica sa* : («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1126).

(Autorul nesemnat), *Festivalul și concursul internațional «George Enescu»* : (G. B., an. XVII (1958), nr. 9 (sept.), p. 892—896).

Gabriel Popescu, *Al III-lea concurs și festival internațional «George Enescu»* : («Note de lector») (G. B., an. XXIII (1964), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 981—982).

Paul Constantinescu

Gheorghe Alexe, *O lacrimă pentru Paul Constantinescu* : (G. B., an. XXIV (1965), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1158—1159).

c). — Figuri de compozitori străini de muzică laică**Johann Sebastian Bach**

(Autorul nesemnat), *Despre muzica lui Bach* : («Revista Revistelor») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1128).

Arhid. V. Anania, *Matthaeus-Passion la Ateneul R. P. R.* : Despre concertul «Palmile după Sfântul Matei», de Bach — într-o nouă ediție (G. B., an. XVII (1958), nr. 4 (apr.), p. 385—386).

Georg Friedrich Haendel

(Autorul nesemnat), *Bicentenerul lui Haendel* : («Revista Revistelor») (G. B., an. XVIII (1959), nr. 7—12 (iul.-dec.), p. 728 ; — an. XIX (1960), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 142—144).

d). — Figuri de profesori de muzică românească

Gheorghe Alexe, *În amintirea profesorului George Breazu* : (G. B., an. XX (1961), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 761—765).

e). — Interpreți români în muzica de operă

Ioan F. Stănculescu, *Un sfert de veac de la moartea lui Gheorghe Folescu*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 150—154).

IX. — ARTA CINEMATOGRAFICĂ

Serviciul cinematografic al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor

Mihail M. Chiriță, *Cinematograful în cadrul celei de a 21-a serie a cursurilor de îndrumare misionară și socială*: (G. B., an. XIV (1955), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 341—342).

(Același autor), *Din activitatea serviciului cinematografic al Sf. Arhiepiscopii în anul 1957*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 175).

(Același autor), *Cronică cinematografică*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 9 (sept.), p. 896—897).

(Autorul desemnat), *Cronica ilmului «Idiotul» (seria I-a)*: (G. B., an. XVII (1958), nr. 10 (oct.), p. 1010—1011).

Diac. M. Chiriță, *Activitatea culturală cinematografică, desfășurată la Institutul Teologic din București*: (G. B., an. XVIII (1959), nr. 3—4 (mart.-apr.), p. 312—313).

ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Prot. Stavr. Dr. D. Stăniloae (Prof. Univ.), *O direcție nouă de activitate bisericască. — Asistența socială*: Asistența socială, dovadă a unei credințe sporite, exprimată în fapte comune de caritate și de ajutor semenilor (G. B., an. VII (1948), nr. 9 (sept.), p. 7—11).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală socială în epistolele sobornicești*: ...Importanța faptelor de milostenie trupească și sufletească (ospitalitatea, rugăciunea pentru bolnavi, îndreptarea celor rătăciți...) (G. B., an. XV (1957), nr. 4—5 (apr.-mai), p. 245).

Pr. Dr. Gh. I. Soare, *Asistența socială a Bisericii*: O scurtă retrospectivă despre asistența socială dinaintea Mântuitorului, potrivit cu principiile moral-sociale în viața ale popoarelor păgine și ale poporului iudeu. Cum se oglindește asistența socială în creștinism (G. B., an. VII (1948), nr. 9 (sept.), p. 56—64).

(Același autor), *Asistența socială a Bisericii*: Formele de milostenie în veacul apostolic (ofranda, colecta, agapa). Persoanele rinduite cu distribuirea ajutoarelor (diaconii, diaconitele, frați și surori de caritate). Persoanele care se bucurau de asistența Bisericii (slujitorii Bisericii, văduvele, orfanii, infirmii, bătrînii, prizonierii, bolnavii, săracii de orice categorie, naufragiații, străinii sosiți în localitate) — fără a încuraja lenevirea sau ocolirea muncii (cu exemplificări din Sf. Scriptură și Sf. Părinții) (G. B., an. VII (1948), nr. 10 (oct.), p. 69—78).

(Același autor), *Biserica și asistența socială. — Predica socială a Sfinților Părinți asupra milosteniei creștine*: Cum era înțeleasă, recomandată și aplicată milostenia de Sfinții Părinți (Rev. cit., nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 45—60).

(Același autor), *Asistența socială a Bisericii în secolele II și III*: Formele de milostenie. Persoanele care administrau și distribuiau fondurile. Persoanele asistate de Biserică. Exemple de asistență socială în împrejurări extraordinare în secolele al II-lea și al III-lea. Minăstirile ca centre de muncă și izvoare de milostenie (G. B., an. VIII (1949), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 93—103).

(Același autor), *Scurtă înfățișare a stării sociale la începutul secolului IV*: (Rev. cit., p. 104—108).

(Același autor), *Biserica și asistența socială*: Formele de colectare a fondurilor, prin milostenie, în secolele al IV-lea și al VI-lea. Persoanele care administrau și distribuiau fondurile colectate. Persoanele asistate de Biserică (G. B., an. VIII (1949), nr. 3 (mart.), p. 60—78).

Pr. Dr. Gh. I. Soare, *Biserica și asistența socială (Doctrina și organizarea în primele șase secole)*: («Recenzie», Pr. Dr. D. Fecioru) (G. B., an. IX (1950), nr. 3 (mart.), p. 73—81).

I. V. Covercă, *Probleme de organizare bisericească în canoanele vechi arabe: ...Văduvele...* (G. B., an. XX (1961), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 414—416).

(Autorul nesemnat), *O pildă vie de urmat: Fapte de asistență socială din partea unui vrednic preot din părțile Teleajenului* (G. B., an. VIII (1949), nr. 10 (oct.), p. 63—65).

(Autorul nesemnat), *Din activitatea Comitetului parohial al parohiei «St. Dumitru», Mîndstirea Iltoș*: (G. B., an. IX (1950), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 55).

(Autorul nesemnat), *Pilduitorul cel harnic*: (Rev. cit., p. 56—57).

A T O S (Sfîntul Munte)

(Autorul nesemnat), *Cu prilejul vizitei Prea Fericitului Patriarh Justinian la Muntele Athos: Însemnări referitoare la geografia și istoricul Atosului; la întemeierea Lavrei și la însemnătatea generală a Atosului pentru viața Bisericilor Ortodoxe* (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 595—603).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Sfîntul Munte în înțelegerea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Romîne*: (G. B., an. XXII (1963), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 604—611).

Pr. Olimp Căciulă, *Note și comentarii în legătură cu Sfîntul Munte*: (G. B., an. XVII (1950), nr. 10 (oct.), p. 1007—1110).

P. S. Năsturel, *Sultana Mara, Vlad vodă Călugărul și începutul legăturilor Țării Românești cu Mîndstirea Hilandar (1492)*: (G. B., an. XIX (1960), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 498—502).

Pr. Ion Irimia, *Cîteva figuri de români athoniți*: (G. B., an. XI (1952), nr. 8—10 (aug.-oct.), p. 418—426).

T. G. Bulat, *O danie neobișnuită, făcută de Constantin Brîncoveanu Mîndstirii Sfîntul Pavel de la Atos*: (G. B., an. XXIV (1965), nr. 9—10 (sept.-oct.), p. 848—855).

D. A. Ruiyven, *Premier millénaire de l'arrivée de saint Athanase au Mont Athos*: («Recenzie») (G. B., an. XVII (1958), nr. 11 (nov.), p. 1123—1124).

Pr. Ioan Mărgineanu, *Slavii din Athos*: (G. B., an. XI (1952), nr. 8—10 (aug.-oct.), p. 412—418).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Încercările Vaticanului de a dezorganiza viața ortodoxă din Sfîntul Munte Athos*: (G. B., an. XI (1952), nr. 8—10 (aug.-oct.), p. 408—412).

Pr. Gabriel Cocora, *Cum a fost privită de preoțime secularizarea averilor mîndstirilor închinată (La o sută de ani de la înlăptuire)*: (G. B., an. XXII (1963), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1050—1055).

Al. I. Ci., *Știri ecumenice: ...O mîndstire athonită salvată de la flăcări (Mîndstirea Pantocrator) ...Chestiunea acresului la Muntele Atos...* (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1197—1198).

AUTORITATEA ÎN BISERICĂ (Organele puterii bisericești)

I. — Principiul sobornicității în conducerea Bisericii creștine

a). — Autoritatea în Biserica creștină în vremea Sfîntilor Apostoli

Pr. Ioan Mircea, *Cinstirea Sfîntilor Apostoli Petru și Pavel în Ortodoxie în lumina apostolicității Bisericii...*: Învățătura Sfîntilor Apostoli Petru și Pavel despre unitatea în sobor, rămasă moștenire Bisericii creștine... (G. B., an. XXVI (1967), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 478—486).

b). — Autoritatea în Bisericile autonome și autocefale

N. Zabolotski, *Sinoadele din Biserica veche și Mișcarea Ecumenică*: (Trad. rom. de Ion V. Paraschiv): (G. B., an. XXV (1966), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 410—422).

2. — Autoritatea în Biserica Romano-Catolică

Max Heinz, *Orthodoxe Ekklesieologie und her Primat Petri (Ecleziologia ortodoxă și primatul lui Petru)*: («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi): (G. B., an. XXVII (1968), nr. 1—2 (ian.-febr.), p. 221—224).

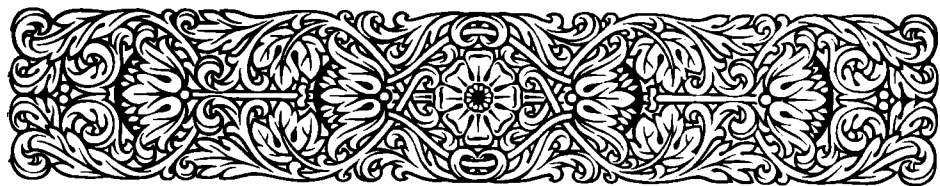
Alexis Stawrowski, *La primauté du pape et l'Orthodoxie*: («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., an. XXVII (1968), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 921—925).

Paraschiv V. Ion, *Congresul catolicilor germani de la Essen din 1968 și problema autorității în Biserică*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 7—8 (iul.-aug.), p. 788—796).

Pr. Popescu M. Aristide, *Colegialitatea episcopală și primatul papal*: (G. B., an. XXVIII (1969), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1202—1210).

(Va urma)

Pr. AL.-ARMAND MUNTEANU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CĂLĂTORIILE PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN ACȚIUNI MAJORE ÎN SLUJIREA UNITĂȚII CREȘTINE ȘI A LUMII

În revista «Biserica Ortodoxă Română» (LXXXIX (1971), nr. 5—6) sint publicate largi reportaje asupra călătoriilor pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unor delegații sinodale, le-a făcut: în *Grecia* (între 30 aprilie și 7 mai 1971), în *Etiopia* (între 7 și 13 mai 1971) și în *Uniunea Sovietică* (între 31 mai și 4 iunie 1971), cu prilejul unor importante solemnități ce au avut loc în Biserica Ortodoxă a Greciei, în Biserica Veche Orientală a Etiopiei și în Biserica Ortodoxă Rusă.

Pentru felul cum au decurs aceste călătorii ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, trimitem pe cititorii revistei noastre la reportajele amintite, întrucît în cele ce urmează noi ne vom mărgini doar la semnalarea momentelor principale ale vizitelor, pentru a sublinia unele aspecte ale acestor călătorii ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

*

Călătoria în Grecia a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații sinodale — formată din înalții ierarhi I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P.S. Episcop Vasile al Oradiei, din profesorii de teologie Pr. D. Stăniloae și Pr. Isidor Todoran, însoțiți de Diaconul Miron Mihul de la catedrala patriarhală — a fost prilejuită de faptul că în cadrul «anului jubiliar 1971», în care poporul grec și Biserica Ortodoxă a Greciei sărbătoresc împlinirea a 150 de ani de la eliberarea de sub jugul otoman și de la formarea statului grec independent, Sfîntul Sinod grec a hotărît ca în calendarul comemorativ 1971 (în care în fiecare zi a fost rinduită pomenirea unuia sau a mai multora dintre martirii pe care i-a dat Biserica Ortodoxă Greacă în această luptă pentru eliberarea poporului și a Ortodoxiei) zilele de la 1 pînă la 11 mai 1971 să constituie momentul de culme al solemnităților, la care să participe reprezentanții Statului Grec și ai Bisericii Ortodoxe Grecești, precum și delegații ale tuturor Bisericilor Ortodoxe surori.

Acest moment de culme al solemnităților s-a materializat îndeosebi prin :

— *Sfânta liturghie comemorativă* săvârșită în catedrala Arhiepiscopiei Atenei, de soborul căpeteniilor delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori; la sfârșitul căreia au rostit cuvântări festive Prea Fericitul Ieronim, Arhiepiscop al Atenei și Primat al Greciei și Sanctitatea Sa Nicolae al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi — în numele tuturor delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori (în ziua de duminică 2 mai);

— *Ședințe solemne* la Facultatea de teologie a Universității din Atena (unde Prof. Nikos A. Nissiotis a susținut conferința despre *Contribuția teologiei ortodoxe la relațiile Bisericii Ortodoxe cu lumea* (în ziua de 3 mai);

— *Inaugurarea Centrului interortodox* de la Mînăstirea Penteli de lângă Atena (în ziua de 3 mai), la care — pe lângă reprezentanții Bisericii Ortodoxe a Greciei și delegațiile Bisericilor Ortodoxe surori — au participat vicepreședintele Consiliului de Miniștri și Ministrul Educației și Cultelor, profesori universitari și personalități ale vieții publice din Atena. Despre rostul și importanța acestui Centru interortodox au vorbit Prea Fericitul Ieronim, Arhiepiscopul Atenei și Primat al Greciei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în numele delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori și Arhimandritul Anastasie Ianulatos, directorul Centrului interortodox;

— *Conferința interortodoxă*, care a avut loc (în ziua de 5 mai) în sala Sfintului Sinod de la Mînăstirea Petraki și în timpul căreia Conducătorii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori au înfățișat punctul de vedere al Bisericilor lor față de Mișcarea ecumenică;

— *Recepția oferită* (în ziua de 6 mai) *de către Guvernul grec* — prin Ministerul Educației Naționale și al Cultelor — *în cinstea delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori*. În timpul recepției au rostit cuvântări Ministrul Educației Naționale și al Cultelor, Dl. N. Sioris, și Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în numele delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori;

— *Vizitarea diferitelor instituții cu caracter social ale Bisericii Ortodoxe a Greciei* (organizată după modelul Bisericii Ortodoxe Române) — dintre care unele au fost inaugurate în timpul acestor solemnități — și vizitarea diferitelor locuri și monumente istorice bisericești (în diferite zile);

— *Săvîrșirea sfintei liturghii în limba română*, în biserica Mînăstirii Penteli, de către Ierarhii și clericii membri ai delegației sinodale, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; răspunsurile au fost date de studenții teologi români la Atena (în ziua de 7 mai);

— *Punerea pietrei fundamentale a bisericii cu hramul Sfinții Chiril și Metodiu*, în orașul Salonic, ca simbol al legăturilor ortodoxe ale popoarelor slave cu celelalte popoare din răsăritul Europei (în ziua de 11 mai), — la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de profesorii de teologie membri ai delegației sinodale.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a socotit că e bine să conducă personal delegația sinodală și să precizeze personal poziția Bisericii Ortodoxe Române în aceste probleme majore ale vieții interortodoxe și intercreștine în prezent.

Astfel la inaugurarea noului Centru interortodox de la Minăstirea Penteli, când vorbitorii au stăruit asupra rostului acestui Centru pus la dispoziția întregii Ortodoxii pentru stringerea relațiilor între Bisericile Ortodoxe surori și a pozițiilor lor în relațiile cu Bisericile eterodoxe și cu lumea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a precizat că dacă fiecare Biserică Ortodoxă este deținătoare a tezaurului evanghelic și contribuie în egală măsură și cu egală răspundere la zidirea «clădirii pe care o înălțăm Domnului», în schimb toți trebuie să fim una în opera evanghelică de instaurare a dreptății și a păcii între oameni. Căci așa cum în fiecare perioadă a istoriei omenirea, prin întrebările noi puse Bisericii a impus noi chemări Bisericii, în vremea noastră principala chemare a Bisericii o constituie slujirea. Numai slujind lui Dumnezeu și slujind oamenilor în nobilele lor năzuințe spre mai bine, noi ne îndeplinim misiunea în contemporaneitate, demonstrând că «Biserica nu este ceva închis în sine, ci că Biserica este deschidere spre lume».

La *conferința interortodoxă*, care a avut loc în sala Sfântului Sinod, pentru precizarea poziției fiecărei Biserici față de Mișcarea ecumenică, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a arătat că principiile de bază ale atitudinii și acțiunii ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române se rezumă la cerința ca în acțiunile lor ecumenice: Consiliul Ecumenic să evite alunecarea spre ecumenismul panprotestant, Bisericile Ortodoxe să evite alunecarea spre ecumenismul panelenic, Biserica Anglicană să evite alunecarea spre ecumenismul pananglican, iar Biserica Romano-Catolică să renunțe la ecumenismul pancatolic în care a alunecat, pentru ca toți să promovăm un *ecumenism pancreștin în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, pentru ca pe această cale să putem ajunge la o *unitate în diversitate*, în care toate Bisericile locale să se afle pe picior de egalitate, cu tradițiile lor, fără tendințe prozelitiste și fără amestecul vreunui în treburile interne ale alteia.

Iar la recepția oferită de Guvernul grec în cinstea delegațiilor Bisericilor Ortodoxe, răspunzând în numele tuturor acestor delegații cuvântului rostit de Ministrul Educației naționale și Cultelor, — care preciza că, întrucît toți avem aceeași credință, aceleași sfinte tradiții și privim spre lume și spre problemele ei cu aceeași speranță, eroii și evenimentele pe care le sărbătorește Grecia și Biserica Greacă aparțin și nouă —, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, după ce a declarat că «fericit este poporul care, construindu-și pe făgașul său soarta sa, nu uită pe cei care și-au dat viața pentru fericirea și independența sa», a precizat că nu numai tradiția comună în efortul de scuturare a jugului străin și în rolul pe care l-a jucat Biserica în luptele seculare ale popoarelor noastre pentru dreptate, libertate și independență fac ca eroii și evenimentele sărbătorite de poporul grec și de Biserica lui să fie și ale poporului român și ale Bisericii sale, ci și faptul că Țara Românească a fost secole întregi adăpost pentru intelectualitatea greacă

și pentru oamenii săi luminați și a contribui cu jertfele sale la toate acțiunile acestora pentru ca Grecia să renască.

Arătînd că Bisericile Ortodoxe formează o unitate în diversitate națională — toate fiind surori și egale în drepturi, indiferent de mărime și de vechime — și că, deși deosebite ca limbă și uneori ca manifestare, totuși fiecare a adus contribuția sa în fiecare epocă, trăind un permanent «aggiornamento», Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a afirmat că Bisericile noastre Ortodoxe astăzi ele sînt chemate să depășească granițele naționale și să-și îndeplinească misiunea de slujire a umanității în realizarea idealurilor spre care aspiră toți oamenii — idealuri de pace, de dreptate și de bunăstare. Căci Biserica nu poate fi absentă de la efortul depus de întreaga omenire pentru înfăptuirea unei noi orînduiri sociale a lumii, din care să dispară coșmarul războiului și în care să domnească relații frățești între toți oamenii.

*

Călătoria în Etiopia a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, între 8 și 13 mai 1971, în fruntea unei delegații sinodale — formate din I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P.S. Episcop Vasile al Oradiei, însoțiți de Diaconul Miron Mihuț de la catedrala patriarhală —, a fost prilejuită de întronizarea nou-alesului (la 6 aprilie 1971) Patriarh al Bisericii Vechi Orientale a Etiopiei, Abuna Theophilos, fost Arhiepiscop de Harrar și Locțiitor de Patriarh.

În cei 28 de ani de slujire devotată Bisericii și poporului etiopian, în diferite posturi și misiuni de răspundere, Prea Fericitul Abuna Theophilos a știut să chibzuiască în cumpăna realității tradiția cu noul, utilul cu idealul, dînd Bisericii Etiopiene o orientare ancorată în realitatea timpurilor noi, încadrîndu-se în mișcarea pentru unitatea creștinilor și a lumii ca purtătoare a mesajului de pace și de apropiere între oameni și popoare.

Momentele principale ale acestui important eveniment din viața Bisericii Etiopiene le-au constituit :

— *Solemnitatea întronizării Prea Fericitului Abuna Theophilos ca Patriarh al Etiopiei*, în cadrul sfintei liturghii arhieresti săvîrșite în catedrala Sfînta Treime din Addis Abeba, în prezența Majestății Sale Haile Selassie I, a membrilor Guvernului, a membrilor corpului diplomatic și a invitaților oficiali, în primul rînd a delegațiilor Bisericilor Vechi Orientale, ale Bisericilor Ortodoxe și ale celor eterodoxe (în ziua de duminică 9 mai).

În cadrul acestei ceremonii, Prea Fericitul Patriarh Abuna Theophilos a rostit tradiționala *Declarație de credință*, în care a sintetizat poziția Bisericii Etiopiene în legătură cu perspectivele dialogului teologic cu Bisericile Ortodoxe, cu Mișcarea ecumenică în genere și cu rezolvarea problemelor actuale ale întregii lumi.

După aceea a rostit un cuvînt festiv Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a precizat poziția ortodoxă în legătură cu dialogul teologic între cele două familii de Biserici.

— *Solemnitatea de pe terasa catedralei, unde, în fața mulțimii, s-a desfășurat un program de imne religioase și conducătorii delegațiilor bisericești au rostit cuvântări festive, iar Prea Fericitul Patriarh Abuna Theophilos a adresat o cuvântare omagială Maiestății Sale Împăratului Haile Selassie I, conducătorul Bisericii Etiopiene;*

— *Masa oficială festivă dată de Maiestatea Sa Haile Selassie I cu prilejul întronizării Prea Fericitului Patriarh Abuna Theophilos (în ziua de 9 mai);*

— *Recepții date în cinstea delegațiilor bisericești prezente la întronizarea de către: Prea Fericitul Patriarh. Abuna Theophilos, Prințul moștenitor, Ambasada Republicii Arabe Unite și Mitropolitul de Axum (în zilele de 10, 11 și 12 mai);*

— *Primirea de către Maiestatea Sa Haile Selassie I a delegației sinodale române în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian (în ziua de 11 mai).*

Avind în vedere că solemnitățile întronizării noului Patriarh al Bisericii Etiopiene, Abuna Theophilos, puteau constitui un fericit prilej pentru precizarea pozițiilor Bisericii Vechi Orientale și ale Bisericii Ortodoxe în vederea dialogului teologic pentru unirea celor două familii de Biserici Ortodoxe, — acțiune în cadrul căreia Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian deține loc de înaintemergător (datorită stăruinței cu care de aproape un deceniu urmărește și acționează personal pentru promovarea acestui dialog teologic), Prea Fericirea Sa a socotit necesar să se îndrepte din nou către Addis Abeba, centru bisericesc necalcedonian adânc angajat în acțiunea de unire a celor două familii de Biserici Ortodoxe.

Era firesc, ca, la întronizarea sa ca Patriarh al Bisericii Etiopiene, Abuna Theophilos — care în calitate de Locțiitor de Patriarh purtase discuții teologice cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian atât în timpul vizitei sale la București, cât și în timpul vizitei Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Etiopia (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 11—12 și LXXXVII (1969), nr. 1—2), și în urma *Declarației comune* a celei de a patra Consultații neoficiale (la Addis Abeba, ianuarie 1971), care afirma că, în urma stadiului la care au ajuns părțile în Consultațiile neoficiale, se poate trece la stadiul convorbirilor la nivelul oficial — să facă, în cadrul tradiționalei *Declarații de credință* ca nou-ales Patriarh, o precizare a poziției Bisericii Etiopiene în problema unirii celor două familii de Biserici, care să constituie și un indiciu asupra poziției celorlalte Biserici Vechi Orientale.

Și într-adevăr Prea Fericitul Patriarh Abuna Theophilos a sintetizat învățătura dogmatică, stăruind îndeosebi asupra hristologiei, în «Declarația de credință», al cărei text este publicat integral în «Biserica Ortodoxă Română» (LXXXIX (1971), nr. 5—6).

În cuvântul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a arătat la început că prezența reprezentanților Bisericii Ortodoxe la solemnitatea întronizării noului Patriarh al Bisericii Etiopiene are o semnificație ecumenică majoră și constituie un fericit prilej pentru strângerea și adâncirea legăturilor dintre cele două familii de Biserici, calcedo-

niene și necalcedoniene, care, în ciuda despărțirii lor îndelungate, trăiesc astăzi nostalgia regăsirii și doresc să se cunoască mai bine, să se apropie și — când va fi voia Domnului — să se unească, pe baza credinței și tradiției lor comune. A precizat de asemenea că toate contactele directe realizate în ultimul timp de ambele părți și vizitele care au devenit tot mai frecvente, la toate nivelurile, între reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi Orientale, s-au dovedit fructuoase, dezvăluind interesul sporit pentru cunoașterea reciprocă a învățăturii de credință și a tradițiilor de cult, de viață spirituală și de organizare canonică.

Astfel Prea Fericitul Patriarh Theophilos însuși, în activitatea sa ca Locțiitor de Patriarh, a contribuit la promovarea acestor relații prin vizitele făcute unor Biserici Ortodoxe. În anul 1968, Prea Fericirea sa a avut prilejul să cunoască viața religioasă din România. Iar cu ocazia vizitei delegației sinodale române conduse de Prea Fericitul Patriarh Justinian la Addis Abeba în anul 1969 și a convorbirilor purtate cu Locțiitorul de Patriarh și cu membrii Sfintului Sinod al Bisericii Etiopiene, s-a preconizat alcătuirea unui grup de studii care să cerceteze și să urmărească promovarea relațiilor dintre cele două Biserici. Grupul de studii al Bisericii Ortodoxe Române a ținut la București mai multe întruniri, cu participarea unor reprezentanți ai Bisericilor necalcedoniene, dezbătând teme cu privire la problema refacerii unității spirituale a celor două familii de Biserici Ortodoxe.

«Trebuie să recunoaștem — a precizat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — că, alături de căile bilaterale de apropiere menționate, o contribuție substanțială în această cauză a fost realizată în întâlnirile și discuțiile purtate în ultimii ani de teologii Bisericilor noastre, în cadrul celor patru Consultații neoficiale, ale căror rezultate, pe deplin îmbucurătoare, au netezit calea pentru începerea dialogului oficial dintre Bisericile Ortodoxe și Vechi Orientale și au deschis largi posibilități pentru trecerea într-o nouă etapă a lucrării de reconciliere a lor.

«Biserica Ortodoxă Română apreciază munca de înaltă valoare teologică a acestor Consultații neoficiale și consideră că rezultatele satisfăcătoare obținute pînă acum vor putea constitui baza primelor acorduri în întâlnirile oficiale care vor urma. Socotim însă că activitatea acestor Consultații neoficiale nu trebuie întreruptă, ci este necesar ca ea să fie continuată, pentru a se ajunge la puncte de vedere comune și în alte probleme, îndeosebi de ordin practic și pastoral, care încă nu au fost suficient elucidate».

*

Călătoria în Uniunea Sovietică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații sinodale — formate din I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, însoțiți de Pr. Marin Sava, ca interpret — a fost prilejuită de festivitățile care au avut loc la Moscova (între 30 mai și 6 iunie 1971) cu prilejul alegerii noului Patriarh al Moscovei și a toată Rusia, în locul patriarhului Alexei, decedat în 1970.

Darea de seamă pe larg asupra acestei călătorii poate fi urmărită în «Biserica Ortodoxă Română» (LXXXIX (1971), nr. 5—6).

Momentele principale ale acestui important eveniment în viața Bisericii Ortodoxe Ruse le-au constituit :

— *Solemnitatea deschiderii Marelui Sinod local ortodox rus*, în Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk (în ziua de Duminică 30 mai). Sinodul local a fost format din cei 73 de ierarhi (din țară și din Exarhatele Patriarhiei Moscovei în diferite părți ale lumii), din delegați ai clerului de mir și monahal și din delegați ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Ruse. În total Marele Sinod local a întrunit 233 de membri cu drept de vot.

A fost de față și Dl. Kuroedov, conducătorul Consiliului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice.

La lucrările Sinodului local au asistat ca invitați delegațiile Bisericilor Ortodoxe, ale unor Biserici Vechi Orientale, a Bisericii Romano-Catolice și ale altor Biserici neortodoxe, precum și reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Conferinței Creștine pentru Pace, ai Conferinței Bisericilor Europene și ai altor organizații.

După oficierea Te-Deum-ului Locțiitorul de Patriarh, Mitropolitul Pimen al Cruțițelor și Kolomnei a rostit cuvântarea de deschidere, înfățișând realitățile din viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Ruse în timpul ultimilor doi patriarhi — Serghie și Alexei.

În numele Guvernului Uniunii Sovietice, a salutat Sinodul local Dl. Kuroedov, înfățișând în cuvântul său bunele relații dintre Biserică și stat și faptul că ierarhii, clerul și credincioșii ortodocși ruși au fost alături de popoarele sovietice în lupta lor pentru transformare și pace.

Au urmat apoi cuvântările unora dintre conducătorii delegațiilor bisericesti și ale reprezentanților marilor organizații intercreștine.

— *Lucrările Marelui Sinod local*: a) ședința din ziua de 31 mai în care Locțiitorul de Patriarh, Mitropolitul Pimen al Cruțițelor și Kolomnei a prezentat referatul despre «Dezvoltarea vieții, organizării și activității Bisericii Ortodoxe Ruse în trecut și în prezent». În cadrul acestei ședințe au rostit cuvântări alți conducători de delegații bisericesti, între care a vorbit Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

b) Ședința doua din ziua de 31 mai a fost rezervată prezentării și discuțiilor asupra referatului «Biserica Ortodoxă Rusă în ecumenismul contemporan», susținut de Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului și președinte al Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericesti externe.

c) Ședințele din ziua de 1 iunie au fost rezervate prezentării și discuțiilor asupra referatului «Biserica Ortodoxă Rusă și lupta pentru pace», susținut de Mitropolitul Alexei al Talinului și Estoniei și conducător al treburilor Patriarhiei din Moscova.

— *Festivitățile alegerii* în unanimitate ca Patriarh al Moscovei și a toată Rusia a Mitropolitului Pimen al Cruțițelor și Kolomnei s-au desfășurat în ședința din ziua de 2 iunie.

— *Ridicarea anatemei aruncate la 1656 asupra credincioșilor ortodocși de rit vechi și Mesajele și apelul final* al Marelui Sinod local că-

tre Biserica Ortodoxă Rusă și către creștinii de pretutindeni au fost aprobate în unanimitate în ședința din ziua de 2 iunie.

— *Festivitățile intronizării noului Patriarh Pimen al Moscovei și a toată Rusia s-au desfășurat în cadrul sfintei liturghii solemne săvârșite în catedrala patriarhală Bogoiavlensk din Moscova în ziua de 3 iunie.*

La sfârșitul slujbei au rostit cuvântări festive conducătorii delegațiilor bisericești, începînd cu Sanctitatea Sa Nicolae al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi și continuînd cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

— *Recepția și spectacolul festiv de la Teatrul Mare din Moscova organizate în cinstea delegațiilor Bisericilor creștine la lucrările Marelui Sinod local (în ziua de 3 iunie).*

— *Primirea în audiență specială a delegației sinodale române condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia (în ziua de 4 iunie).*

*

Din cuprinsul celor trei referate — despre activitatea desfășurată înăuntru, în cadrul acțiunii ecumenice și în cadrul luptei pentru pace de Biserica Ortodoxă Rusă —, din discuțiile asupra referatelor, ca și din conținutul cuvîntărilor rostite de conducătorii delegațiilor bisericești și din reprezentanții marilor organizații intercreștine în timpul lucrărilor Sinodului local ortodox rus se conturează limpede poziția ortodoxă în slujirea unității creștine și în slujirea lumii, în condiții sociale noi, cînd Bisericile creștine sînt confruntate cu marile probleme sociale și politice care frămîntă omenirea contemporană.

S-a evidențiat astfel — îndeosebi în cuvîntările rostite de Prea Fericitul Patriarh Justinian — că Bisericile Ortodoxe sînt în tot cursul istoriei lor legate de credincioșii lor și trăiesc împreună cu aceștia.

În aceeași cuvîntare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian demonstrează unitatea indestructibilă dintre slujirea lui Dumnezeu și slujirea oamenilor, arătînd că: «mai înainte de a ajunge la înaltul țel creștin al unității creștine printr-un ecumenism cu adevărat pancreștin — comandamentul cel mai de seamă al întregii creștinătăți —, ierarhii, preoții și credincioșii Bisericilor creștine au datoria să creeze o atmosferă de înțelegere, de pace, de colaborare, de prietenie și de bună înțelegere între toți oamenii și între toate popoarele».

Convins că lucrarea creștină în lume trebuie să fie comună pentru a fi eficace, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ține să fie prezent totdeauna acolo unde prezența și cuvîntul său poate aduce o contribuție la înțelegerea tuturor creștinilor pentru binele omenirii contemporane, slujire la temelia căreia stă participarea creștinilor în lupta popoarelor pentru pace, dreptate și progres social.

TÎRNOSIRIA BISERICII SFÎNTUL ELEFTERIE DIN CAPITALĂ

Martți, 29 iunie 1971, sărbătura Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

A fost o simplă întâmplare, sau o inspirație de sus a determinat pe cei care au hotărît ca în această zi — închinată căpeteniilor apostolilor, celor care sintetizează tot duhul misionar, apostolic al Creștinismului — să se facă târnosirea măreței catedrale, biserica Sfântul Elefterie din Capitală!

Din anul 1928, de cînd a fost rînduit slujitor la bisericuța Sfântul Elefterie, Preotul Dr. Mihail Bulacu, plin de avîntul tineresc al vîrstei cu puțin trecută de 30 de ani, cu idealul misionar de care a fost întotdeauna stăpînit, a gîndit la construirea locașului de cult dorit de credincioși și impus de situația religioasă locală.

Parohia avea locul pe care urma să se înalțe viitoarea biserică, în apropierea podului Sfântul Elefterie și a marelui Bulevard care străbate Capitala, plecînd de la Facultatea de Medicină, trecînd prin centrul orașului și mergînd pînă în partea de răsărit a Capitalei, spre părțile Oborului.

Pe acest loc mare și bine situat, după planurile talentatului arhitect Profesor Constantin Iotzu, tot în ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel din anul 1935 — cu 36 de ani în urmă — s-a pus piatra fundamentală a unei prea frumoase și mîndre biserici, închinată Sfîntului Sfințitului Mucenic Elefterie și Sfîntului Marelui Mucenic Gheorghe. În cinci ani construcția a fost terminată de roșu, acoperită, iar exteriorul, în cărmidă aparentă, finisat.

A descrie biserica Sfântul Elefterie, așa cum se prezintă ea acum, la târnosirea ei, este lucru greu. Biserica Sfântul Elefterie trebuie văzută, nu descrisă, pentru a o cunoaște și admira. A spune că, în ceea ce privește proporțiile, ea este, poate, cea mai mare și încăpătoare biserică din Capitală, că prin stilul său este o capodoperă a arhitecturii bisericești, că prin cele trei altare ale sale este unică în Capitală, că tîmpla, catapeteasma sa sculptată de artistul sculptor Grigore Dumitrescu este ca bogăție și frumusețe unică în țară și poate în întreaga Ortodoxie, că pictura executată în tehnica frescă, în parte de răposatul mare pictor Vasile Rudeanu și terminată de cunoscutul pictor Iosif Keber, — toate acestea sînt adevăruri, care, însă, spre a fi înțelese și admirate trebuie constatate la fața locului. Și vizitarea acestui măreț și prea frumos edificiu bisericesc nu te copleșește, ci te înalță sufletește.

Cine s-a străduit zi de zi, cine a făcut din zidirea și terminarea acestei catedrale idealul suprem al vieții sale? Preotul Mihail Bulacu, parohul de astăzi și din 1935 al bisericii Sfântul Elefterie!

L-au însoțit în această lucrare colegii de slujire: preotul consilier Vasile Ștefan, preotul consilier Octavian Popescu și preotul Atanasie Preda, fost consilier, care și-au făcut și ei un ideal al vieții din terminarea acestui sfînt locaș.

Dar, oricine își dă seama că o asemenea lucrare cere pentru realizarea ei eforturi materiale considerabile și că bunii credincioși ai acestei parohii nu mai puteau la ultimile lucrări, mobilierul și pictura, să

Biserica «Sfintul Elefterie» — intrarea principală

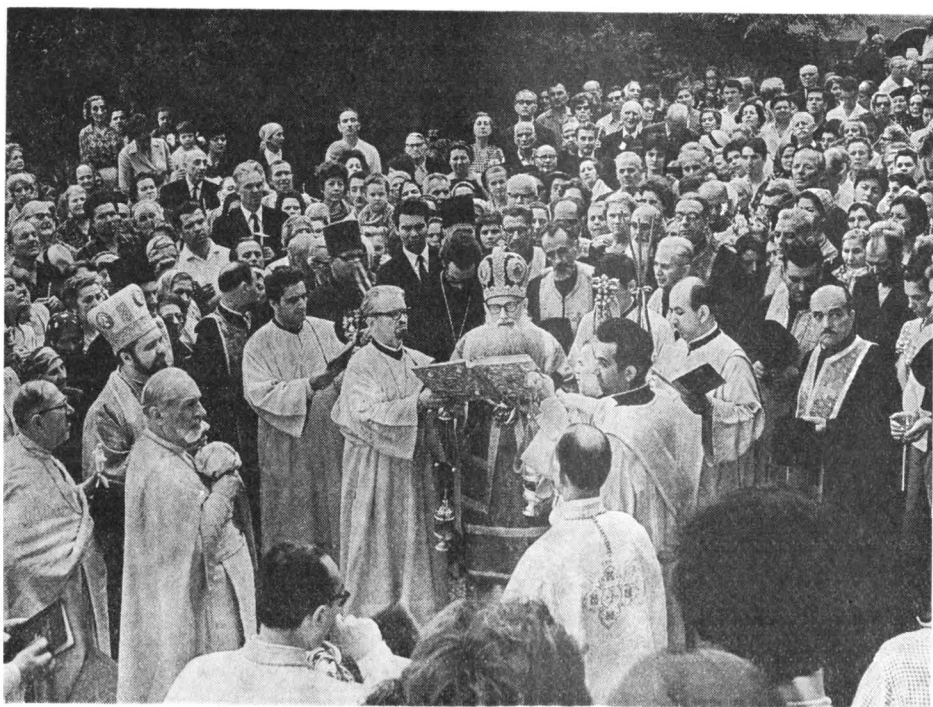

**Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian sosind la slujba oficială a sfințirii
bisericii «Sfintul Elefterie»**

Moment din timpul sfințirii Sfintului Prestol

Moment din timpul ocolirii bisericii

Intrarea în biserică după ocolire

facă singuri față acestor mari eforturi. Și, iarăși, oricine își dă seama că entuziasmul idealiștilor în urmărirea împlinirii idealurilor lor are nevoie de un suport moral de un izvor de energie, care să le împropăteze energiile, să le dea curaj, să-i susțină, să le mențină la un nivel mereu ridicat încrederea în victoria finală.

Cine în lucrarea de la Sfântul Elefterie, ca și în atâtea alte nenumărate lucrări din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, ca și din cel al Patriarhiei Române, fie ele de ordin gospodăresc sau de altă natură, a venit nu numai cu îndemnul, cu sfatul, cu soluțiile cele mai potrivite și fericite, ci și cu ajutorul material la vremea potrivită, sporind astfel încrederea enoriașilor și hotărârea de a continua eforturile lor materiale pentru terminarea lucrărilor începute, dar mai ales salvând lucrări care altfel ar fi rămas doar începute, sau în orice caz ar fi întârziat mult isprăvirea lor ?

În cazul de la Sfântul Elefterie, — unde mărețea realizare arhitectonică cerea lucrări de finisare interioară și de mobilare pe măsura frumuseții și importanței monumentului — fără o intervenție serioasă, masivă din afară lucrările ar fi întârziat încă mulți-mulți ani (poate altă generație le-ar fi terminat) și în nici un caz nu s-ar fi obținut lucrările interioare de astăzi, care încintă ochiul, înalță sufletul, cucerește ființa credinciosului și o predispune la rugăciune, la comuniune cu lumea cerească, coborită prin realizările de înaltă artă creștină în acest sfânt și minunat lăcaș.

Cine, deci, a fost inspiratorul soluțiilor fericite de înfrumusețare interioară a acestui monument, susținătorul entuziasmului preoților și credincioșilor de la Sfântul Elefterie și cel care a venit nu numai cu idei și cu soluții, cu îndemn și sfat, dar și cu sume importante pentru lucrări ? Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian !

Să se știe că vizitele Prea Fericirii Sale de lucru la acest șantier au fost nenumărate ; că în multe ore tîrzii de după-amiază, în cursul anilor, în Cabinetul Patriarhal, artiștii de la Elefterie — sculptori și pictori — au venit cu proiectele lor executate în mărime naturală, pentru a obține, după cercetări amănunțite, rețușuri și îmbunătățiri aduse de Patriarh, aprobarea Prea Fericirii Sale ; că apoi Prea Fericirea Sa a urmărit transpunerea proiectelor în lucrările executate în biserică ; că întregul mobilier — catapetesme și străini arhieresti — al căror cost este de aproape un milion lei, ca și o parte din costul picturii, este contribuția Arhiepiscopiei Bucureștilor acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și că Prea Fericirea Sa a venit cu importante donații din caseta personală pentru lucrări. Pentru toate acestea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pe drept cuvînt, este ctitorul de seamă al acestui sfînt lăcaș.

Și astfel, din colaborarea armonioasă a credincioșilor localnici cu inițiatorul și promotorul lucrării, preotul paroh Mihail Bulacu și cu preoții slujitori de astăzi ai bisericii, toți călăuziți și ajutați cu îndemnul, sfatul și ajutorul masiv material al Conducătorului suprem al Bisericii noastre, — a ieșit această minunată lucrare de înaltă artă creștină, care va vorbi secolelor viitoare nu numai de ctitorii ei dar și de larga înțelegere și marile libertăți religioase din țara noastră în cea de a doua

jumătate a secolului nostru, secol al strălucitelor realizări de la noi, izvorite, toate, dintr-un profund umanism, dintr-o mare iubire și respect față de om.

*

În ziua de 29 iunie 1971, deci, s-a săvârșit tîrnosirea bisericii Sfîntul Elefterie. La ora 8,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian sosește în fața bisericii unde, în sunetul clopotelor este așteptat de o mare mulțime de credincioși care-i presară calea cu flori, semn al dragostei și recunoștinței lor și primit cu ceremonialul cunoscut de Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul — Vicar Patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Alexandru Ionescu — Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

După înveșmîntarea Întîiului Stătător al Bisericii noastre, se începe slujba tîrnosirii, potrivit ritualului ortodox, întîi a exteriorului bisericii și apoi a interiorului său. Pregătirea și sfințirea sfîntelor mese din cele trei altare este făcută de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la altarul mare, de către P. S. Episcop Antonie la altarul mic din dreapta și de către P. C. Vicar Alexandru Ionescu la altarul mic din stînga.

Slujba sfințirii celor trei sfînte altare și a picturii din biserică fiind terminată, toți credincioșii trec prin sfîntul altar, așa cum îngăduie rînduiala noastră bisericească pentru asemenea ocazii, sărutînd sfînta masă și mîna Prea Fericitului Părinte Patriarh. Iar la ora 11 începe prima sfîntă liturghie săvîrșită în această biserică după tîrnosirea ei.

La sfîrșitul sfîntei liturghii ia cuvîntul întîi P. C. Preot Dr. Mihail Bulacu, parohul bisericii, care făcînd darea de seamă a construirii acestui sfînt lăcaș, a spus printre altele :

«Parohia bisericii Sfîntul Elefterie din Capitală, cu slujitorii și toți credincioșii săi, trăiește astăzi cea mai mare bucurie duhovnicească din cîte a trăit în trecutul său istoric de trei veacuri, de cînd s-a ridicat vechea biserică Sfîntul Elefterie la anul 1747, pe atunci pe o veche insulă, înconjurată de apa Dîmboviței, sub colina Cotrocenilor.

Astăzi, la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, noua biserică Sfîntul Elefterie, — a cărei temelie a fost pusă acum 36 de ani, tot la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel din 1935. — s-a sfințit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de un ales sobor.

Astăzi s-a încununat prin această strălucitoare solemnitate religioasă, cu cea mai înaltă binecuvîntare, întreaga trudă de aproape patru decenii, însuflețită de o aleasă credință religioasă a tuturor credincioșilor noștri, care au ajutat la ridicarea și împodobirea acestei biserici.

Bucuria noastră duhovnicească este cu atît mai mare, cu cît însuși Prea Fericitul nostru Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de înaltul cler, a venit să o sfințească, precum și să binecuvînteze credința religioasă a tuturor credincioșilor ce s-au trudit să o construiască și să o împodobească, contribuind fiecare după puterile sale.

Este firesc ca biserica noastră să îmbrace astăzi solemnă haină de sărbătoare. Până și străbunica ei, vechea biserică Sfântul Elefterie, bătrână de aproape trei veacuri, candela mică de lumină de odinioară, între pădurile și dumbrăvile Cotrocenilor, și-a așezat pe dînsa haina de sărbătoare, prin noua ei restaurare exterioară.

Se cuvine deci, într-o zi mare ca aceasta să ne ridicăm privirile sufletești cu dragoste, credință și evlavie către înfățișarea acestei biserici, pentru a o îmbrățișa creștinește în această zi mare, cînd i-am sărutat odoarele sfinte în cele trei sfinte altare.

Mai întîi, însăși înfățișarea ei exterioară, în afară, ne-o arată respectînd străvechiul stil bisericesc românesc. Meritul planului arhitectonic, în originalitatea, stilul bisericesc, forma artistică, monumentalitatea, ca și armonia elementelor într-o deplină unitate, în spirit tradițional și românesc al bisericii Sfântul Elefterie, l-a avut arhitectul profesor universitar Constantin Iotzu, fost Decan al Facultății de Arhitectură din București.

Cupolele zvelte, ce încadrează armonios cupola mare, toate acoperite cu tablă de aramă, susțin sfinte cruci puternice, ce se înalță ca un candelabru minunat, sub bolta rotundă a cerului. Însuși rotundul tuturor arcadelor, precum și al arcadelor ferestrelor și al intrărilor printre coloanele din pridvoarele de jos, întăresc această idee a stilului răsăritean. Sculpturi artistice, pe motive religioase românești se afirmă deopotrivă prin briul cel mare ce încinge biserica sub proeminențele de cărămidă aparentă pe fondul alb generalizat, precum și prin micile danțele în piatră, cu cununa spinoasă a Domnului Hristos.

Icoane albe, cu capitele sculptate, la ferestrele de sus și la pridvoarele de jos, îi afirmă armonia arhitectonică și monumentalitatea. În spațiile rezervate și încadrate de sculptură artistică radiază strălucitor pe fond de aur din mozaic de Murano icoanele executate de iscusitul pictor Gh. Răducanu: Icoana Domnului Hristos spre răsărit, icoana Maicii Domnului, pururea rugătoare spre apus, iar la intrarea principală icoana Domnului Hristos, încadrată de Sfinții Martiri Elefterie, Episcopul Iliricului și Gheorghe, patronii bisericii noastre.

A fost firesc deci ca biserica Sfântul Elefterie, încă de la înfățișarea ei exterioară din anul 1940, să fie propusă monument arhitectonic de artă religioasă din Capitală. Însăși durabilitatea întregii construcții a fost asigurată prin respectarea ingenioasă a tehnicii betonului armat, minuită cu mult talent de inginerul Dumitru Marcu, încît bazele arcadelor de la subsol au fiecare volumul unei camere spațioase. Verificarea durabilității acestei biserici, cu toată înălțimea cupolei mari, s-a făcut de marele cutremur din anul 1940, care n-a putut face nici o fisură. Se poate spune că biserica Sfântul Elefterie are soliditatea unei cetăți.

Toate lucrările de fierărie ale ferestrelor bisericii au fost executate cu toată conștiinciozitatea de fierarul maestru Mihail Gabrielescu, din parohia noastră.

Interiorul bisericii Sfântul Elefterie, păstrînd cu fidelitate formele rotunde ale arcadelor laterale, precum și de la intrare și de la sfîntul altar, și-a aflat armonia și unitatea interioară, precum se vede într-o boltă colectivă și unitară. Lungimea interioară a bisericii este de 30 m.,

iar lărgimea bisericii este de 20 m. În modul acesta baza interioară are formă exactă de cruce, iar unghiurile au creat spații libere. Spațiile libere de lângă altarul mare au devenit cele două altare mici alternative. Înălțimea centrală a bisericii, pînă la pantocratorul cupolei mari, este de 45 m. Tencuită în interior și pardosită cu marmură, s-a încheiat prima etapă a construcției acestei bisericii pînă în anul 1940, cînd a început al doilea război mondial.

Trecînd vremea de război, din îndemnul și mai ales cu sprijinul Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, lucrările au fost reluate și însuflețite cu optimismul susținut cu acest prilej, din a Prea Fericirii Sale dumnezeiască rîvnă. Mai întîi s-au trimis la biserica Sf. Elefterie artiști iscusiți de la Sfînta Patriarhie, ca pictorul Vasile Rudeanu și sculptorul Grigore Dumitrescu, dăruindu-se de Arhiepiscopia Bucureștilor însemnate ajutoare pentru pictură și susținerea totală a celor trei tîmple sculptate. Exemplul Prea Fericitului Părinte Patriarh, de a ajuta și personal lucrările bisericii Sfîntul Elefterie printr-o însemnată donație, a fost urmată și de preoții slujitori ai acestei biserici, precum și de marea mulțime a credincioșilor din parohie și din Capitală. Așa se explică impodobirea și înfrumusețarea interiorului acestei biserici, așa precum se vede.

Păstrînd rînduiala tradițională a erminiei ortodoxe, icoanele cu temele Sfîntei Evanghelii se revarsă prin aceste fresci picturale într-o rară bogăție pe arcadele mari și mici pînă jos la pridvor, începînd cu Bunavestire și terminînd cu Înălțarea Domnului și Pogorîrea Sfîntului Duh. Toate aceste icoane creștine în frescă ne înalță inimile către Dumnezeu și ne ajută să înțelegem mai bine învățăturile Sfîntei Evanghelii și misterul mîntuirii al Sfîntei Cruci.

Sus pe bolta sfîntului altar, cel mare, stă Maica Domnului cu pruncul Iisus în brațe, pururea rugătoare pentru noi toți, iar în fața Sfîntei Mese se desfășoară Împărtășania Sfîntilor Apostoli de către Domnul Hristos, la mărime naturală. La parterul sfîntului altar mare, Sfîntii mari Ierarhi ai Ortodoxiei purtători ai Sfîntei Evanghelii, stau rugător către Domnul Hristos, deasupra lor.

La parter, începînd cu Sfîntii Apostoli Petru și Pavel propovăduind Evanghelia și avînd alături pe sfîntii Evangheliști Marcu și Luca — scriînd învățăturile Evangheliei —, așezați sub cele două amvoane ale predicatorilor slujitori ai Sfîntului Altar, — se desfășoară seria Sfîntilor, în partea dreaptă către credincioși, și a Sfîntelor în stînga către credincioase, fără să lipsească Sfîntii, ale căror moaște se află în țară. Către Sfîntul Altar se află Sfîntii Împărați și întocmai cu Apostolii către Domnul Hristos, Dreptul Judecător, iar în stînga dumnezeieștii Părinți Ioachim și Ana, către Maica Domnului, cu pruncul Iisus în brațe, așezată pe scaun împărătesc.

Fiecare scenă iconografică desenată și colorată a fost văzută, examinată și îndrumată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh personal.

Distinsul și regretatul pictor Vasile Rudeanu a executat frescele întregului Sfînt Altar, ale cupolei mari și arcadele toate de la Sfînta Înviere, între anii 1960—1965, iar maestrul pictor Iosif Keber între anii 1966—1971 frescele tuturor arcaadelor din jurul Nașterii Domnului, ar-

cada mare a sfântului altar. bolta mare deasupra corului cu tot restul interiorului și întregul parter, de la sfântul altar pînă la intrarea în biserică.

Suprafața executată de pictorul Rudeanu de 1300 m.p. și cea executată de pictorul Keber de 1250 m.p. totalizează 2550 m.p. Pictura icoanelor mai mici în ulei a fost executată de pictorul iconar Stan Hermeneanu, iar pictura în mozaic de «Murano», a icoanelor din afară, a fost executată de pictorul Gh. Răducanu.

La susținerea acestor picturi a ajutat pe lângă Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor și Prea Fericitul Părinte Patriarh personal, credincioșii acestei parohii în frunte cu preoții slujitori, precum și alți credincioși din Capitală. S-au distins în donațiile pentru pictură cu sume mai mari familia regretatului scriitor Al. Lascarov Moldovanu, familia marelui scriitor Liviu Rebreanu, a scriitorului Ion Minulescu, profesor Andrei Marin, Dr. Vasiliu, Manolescu și alții.

Cele trei catapetesme sculptate în lemn de cireș, cea mare și cele două mici, în valoare de aproape un milion de lei, împreună cu jețurile patriarhale și soclurile de marmură, ne-au fost dăruite de Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, prin bunăvoința și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Modelul sculptural de bază, dat de Prea Fericitul Sa, a fost o catapetesma de la Skoplie, din Iugoslavia, lucrată de români macedoneni, pe la sfîrșitul veacului XVIII. Executarea și interpretarea, cu excepționale motive florale și iconografice, aparțin iscusitului sculptor Grigore Dumitrescu. Toate schițele cu aceste motive și asamblarea lor au fost văzute, îndrumate și aprobate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Această operă sculpturală bisericească, cu teme din Sfânta Scriptură și motive florale din țara noastră, a reușit în ansamblul și unitatea ei să ofere bisericii Sfîntul Elefterie o lucrare de artă religioasă ortodoxă, unică în țară și precum a afirmat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, unică în lume.

Candelarele bisericii Sfîntul Elefterie, ce strălucesc ca stelele sub bolta senină a cerului, veghind lângă sfintele icoane cu lumina tradițională ortodoxă, împodobesc cele trei catapetesme la icoanele împărătești, sfinții hramului, precum și arcadele de jos și de sus, în toată biserica. Proiectate după candelarele brîncovenesti de la sfînta Mînistire Cotroceni, au fost executate în admirabile condiții de maeștrii argintari de la atelierele Institutului Biblic al Sfintei Patriarhii. Toate aceste candelare mari, mijlocii și mici, sînt donațiile credincioșilor parohiei noastre.

Planul iluminatului bisericii Sfîntul Elefterie aparține inginerului Octavian Măteșiu de la Administrația Patriarhală. Se menționează că instalația electrică întreagă a fost înlocuită cu fire electrice de aramă. Proiectele întocmite pentru cele trei candelabre, la arcadele mari din interior, își așteaptă mijloacele necesare pentru realizarea lor în același stil brîncovenesc al candelarelor.

Cele două amvoane de sus, așezate deasupra Sfinților Apostoli Petru și Pavel, propoveduitorii Sfintei Evanghelii în lume, își așteaptă diaconii cu citirea Sfintei Evanghelii și predicatorii în viitor, de-a lungul veacurilor ce vor veni. Amplasarea amvoanelor, la această poziție,

aparține îndrumărilor date de Prea Fericitul Părinte Patriarh, iar execuția lor după proiectele arhitectului Naumescu Gh., de la Administrația Patriarhală.

Cele trei Sfinte Mese, în cele trei sfinte altare, cu plăcile de marmură respective, dintre care cea mare a fost dăruită de Dr. Vasiliu cu întreaga fundație anterior, aparțin donațiilor bunilor noștri credincioși. Asemenea jețul arhieresc din sfântul altar, Sintronul, băncile din biserică, pangarul și hota de la luminări, s-au executat prin donațiile credincioșilor noștri, după cum toate odoarele și podoabele sfintelor altare, ca și ale sfinților slujitori, s-au executat prin rîvna și evlavia deosebită a membrilor Comitetului parohial al bisericii Sfântul Elefterie.

Capitolul cu care s-au încheiat lucrările din urmă a fost al vitrourilor ferestrelor întocmite de distinsul pictor vitralist, Traian Pîrvu, conducătorul atelierului de ceramică de la Sfînta Arhiepiscopie. Se vor continua și vitrourele de sus.

Sînt vrednice de amintit aprecierile și felicitările scrise în cartea de aur pe care le-au adus vizitatorii din afară ai bisericii noastre, ca Sanctitatea Sa Atenagora Patriarhul Ecumenic de Constantinopol, ca și Eminența Sa Primatul Angliei Mikel, Arhiepiscop de Canterbury.

Iată deci biserica Sfîntul Elefterie, cu întreaga ei construcție, cu întreaga ei structură, cu atîtea podoabe bisericesti, astăzi îmbrăcată în haina strălucitoare la marea ei sărbătoare, cînd s-a sfințit cu această mare solemnitate religioasă, că se înfățișează, așa precum scria Sfîntul Apostol Pavel, ca o mireasă a lui Hristos, care a întărit-o, Tatăl a zidit-o, iar Sfîntul Duh a înnoit-o, a luminat-o și a sfințit-o. Precum arată documentul de sfințire, biserica Sfîntul Elefterie sfințită, măreață și luminoasă, spre mulțumirea noastră a tuturor, generația noastră de credincioși a înțeles să o transmită generațiilor viitoare de credincioși creștini, ce vor veni după noi.

Avem deci toată îndatorirea creștinească, de a mulțumi cu recunoștință, în primul rînd lui Dumnezeu, că ne-a ajutat ca astăzi la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, după 36 de ani de la punerea temeliei, să o putem vedea sfințită de însuși Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Gîndul nostru, plin de evlavie, se îndreaptă astăzi și către ctitorii, care nu mai sînt în viață.

Nu putem uita nici contribuția însemnată adusă pentru împodobirea bisericii, în vremea din urmă, de familiile distinșilor scriitori români: Liviu Rebreanu, Alexandru Lascarov Moldovanu și Ion Minulescu, precum și a profesorilor Andrei Marin, ca și Dr. Vasiliu, toți din parohia noastră.

Toate felicitările și mulțumirile obștei noastre creștinești se îndreaptă către artiștii ce s-au distins la reușita lucrărilor de specialitate, pentru unitatea frumuseții bisericii Sfîntul Elefterie monumentale de astăzi: arhitectul profesor universitar Constantin Iotzu, inginerul betonist Dumitru Marcu, marmurierul sculptor Santalena, pictorii, talentatul Vasile Rudeanu, maestrul Iosif Keber, distinsul Gh. Răducanu și portretistul iconar Stan Hermeneanu, inginerul electrotehnician Octavian Mateșiu, tehnicianul fierar Mihail Gabrielescu, iscusitul sculptor Gri-

gore Dumitrescu, pictorul maestru vitralist Traian Pîrvu, precum și maștrilor argintari și tâmplari ai atelierelor Institutului Biblic al Sfintei Patriarhii.

Deplină cinstire frățească și Prea Cucernicilor Preoți slujitori ai bisericii Sfîntul Elefterie, care s-au ostenit în colaborare la continuarea și terminarea lucrărilor acestei biserici, alături de actualul paroh : Preotul Vasile Ștefan, fost paroh, Preotul Atanasie Preda și Preotul Octavian Popescu.

Cele mai vii mulțumiri distinsilor colaboratori, foști și actuali consilieri parohiali și epitropi. Toți au depus muncă, inimă și cinste în colaborarea lor voluntară la această biserică.

Toată cinstea și recunoștința frățească Prea Cucernicilor Preoți din Capitală, care în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul — Vicarul Sfintei Patriarhii, cu Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu — Vicarul Sfintei Arhiepiscopii, cu Prea Cucernicii Consilieri ai Sfintei Arhiepiscopii, Preoții Petre Alexandru, Mhail Marinescu și Octavian Popescu, cu Prea Cucernicii Arhidiaconi și Diaconi care au slujit la sfințirea acestei biserici, formînd soborul patriarhal în jurul Prea Fericitului Părinte Patriarh.

Iar acum noi toți, slujitorii clerici și toți credincioșii, împreună cu toate forurile noastre parohiale, ne îndreptăm cel mai respectuos omagiu de mulțumire și recunoștință, către ctitorul nostru cel mare, personal și oficial, sprijinitorul de seamă și însuflețitorul continuării și terminării lucrărilor, precum și conducătorul lucrărilor artistice, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, căruia îi mulțumim din toată inima pentru toate ajutoarele date, precum și pentru marea dragoste pe care a avut-o de a veni personal, înconjurat de înaltul cler patriarhal, spre a sfinți biserica Sfîntul Elefterie.

Rugăm pe Prea Fericirea Sa să vină oricînd dorește în mijlocul nostru, fie să slujească, fie să participe la Sfînta Liturghie în biserica Sfîntul Elefterie, asigurîndu-l că-l vom primi cu toată dragostea și bucuria în mijlocul nostru, slujitori și credincioși ai acestei biserici, spre a se simți cît mai bine la noi.

Ca simbol al dragostei și recunoștinței noastre, Prea Fericite Părinte Patriarh, parohia Sfîntul Elefterie Vă dăruiește astăzi din partea slujitorilor, forurilor parohiale și credincioșilor săi, ca frumoasă amintire a zilei de astăzi, un portret patriarhal personal, însoțit de chipul bisericii Sfîntul Elefterie, ctitorie pe care o aveți la inimă și o veți privi întotdeauna cu părintească dragoste și cu binecuvîntare, așa precum Vă înfățișează și portretul din biserică.

Totodată, Vă înminăm respectuoși florile recunoștinței noastre, a tuturor, pentru tot ceea ce ați făcut pentru biserica noastră și pentru aleasa dragoste ce ne-ați arătat-o totdeauna cu cuvîntul și cu fapta.

Să trăiți, Prea Fericite Părinte Patriarh Justinian, — și să păstoriți Biserica Ortodoxă Română încă mulți ani și de acum înainte».

În continuare a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care a spus următoarele :

«În urma celor spuse de Prea Cucernicul preot paroh Mihail Bulacu, în urma istoricului pe care l-a făcut asupra lucrărilor care au durat 36 de ani și mai cu seamă în urma expunerii lucrărilor de artă executate în această măreață biserică, mi-au rămas puține să vă spun.

Totuși, acum când, înconjurat de colaboratorii noștri de la Mitropolia Ungrovlahiei, am venit să săvîrșim sfințirea acestei case a lui Dumnezeu pentru care v-ați străduit s-o înălțați și împodobiți aproape 40 de ani, nu putem să nu vă spunem unele lucruri care trebuie cunoscute de toți cei de față, în legătură cu această prea frumoasă biserică.

După ce am adus mulțumiri lui Dumnezeu că ne-a ajutat să săvîrșim lucrarea de la Sfântul Elefterie cu deplin succes, se cuvine să subliniem anumite momente din timpul celor 36 de ani cîți s-au scurs de atunci, cînd s-a pus temelia catedralei acesteia.

În primul rînd, sînt bucuros și dator să evidențiez și să felicit pe preotul Mihail Bulacu, care, deși avea o biserică, este adevărat, neîncăpătoare pentru credincioșii săi, totuși în loc să rămînă și să slujească toată viața în bisericuța sa, așa cum ar fi putut să facă, și-a luat asupra-și această grea sarcină de a înălța lui Dumnezeu o casă atît de măreață.

Nu toți preoții fac acest lucru și de aceea în aceste momente festive trebuie să subliniem și să lăudăm fapta sa. Sînt oameni curajoși, întreprinzători și stăpîniți toată viața de o rivnă puternică, de a sluji lui Dumnezeu cu toată ființa lor. Unul din acești oameni ai Bisericii noastre este preotul Mihail Bulacu.

Acum 36 de ani, Prea Cucernicia Sa, stăpînit de această rivnă, a găsit terenul pe care să construiască noul lăcaș, a pus piatră de temelie și în 4—5 ani a ridicat de roșu, așa cum se spune, acest monument atît de frumos ce aștepta să fie împodobit.

Meritul cel mare se cuvine, deci, în primul rînd preotului Mihail Bulacu, căruia Dumnezeu i-a dăruit zile și puteri să aibă satisfacția de a-și vedea lucrarea desăvîrșită și de a asista astăzi la inaugurarea acestui măreț templu al lui Dumnezeu pentru care s-a trudit o viață întreagă.

Desigur, esto adovărat, cum a arătat și Prea Cucernicia Sa, că Mitropolia Ungrovlahiei l-a ajutat la lucrările de împodobire de aici. Și în legătură cu aceasta, aș vrea să subliniez, să vă comunic și să vă atrag la ureche aminte că noi am făcut în această biserică două experiențe de înaltă artă bisericească.

Prima experiență a fost catapeteasma.

În lumea ortodoxă și în lumea artistică internațională se știa că există o catapeteasmă în orașul Skoplje, capitala Macedoniei, care este una din republicile R. S. F. Iugoslavia... Norocul pentru acea catapeteasmă a fost că niște artiști germani văzîndu-o și dîndu-și seama că ea este o lucrare deosebit de frumoasă, o piesă de rară artă universală a

genului, au scos un album al ei. Albumul făcut de artiștii germani, cu toate detaliile catapetesmei, l-am avut împrumutat de la Patriarhul Chiril al Bulgariei, decedat anul acesta. Între timp, catapeteasma de la Skoplje a fost mistuită de un incendiu și din ea n-au mai rămas decât câțiva metri pătrați.

Catapeteasma de la Scoplje, așa cum ea apărea în albumul amintit, a fost izvor de inspirație pentru unul dintre cei mai mari sculptori ai țării noastre, Grigore Dumitrescu, în realizarea proiectului catapetesmei de la Sfântul Elefterie. Acest mare artist, după ce a executat la Patriarhie mai multe lucrări de artă sculpturală a fost socotit de noi că este în măsură să execute o catapeteasmă și mai frumoasă decât cea de la Scoplje, cu care se mîndreau românii macedoneni, căci autorii ei erau trei frați sculptori, români macedoneni.

Grigore Dumitrescu a desenat multe schițe și a făcut multe încercări în atelierul pe care a trebuit să-l facem în subsolul acestei sfinte biserici. Dar artistul nostru s-a întrecut pe sine și a întrecut toate așteptările noastre. El n-a dat drumul la nici o piesă, decât atunci cînd ea a fost perfect executată. Multe piese au fost date la rebut în timpul lucrului, pentru faptul că nu ieșiseră perfect, așa cum le dorea și el și noi.

Catapetesmele — și cea mare și cele două mici de la altarele laterale — sînt executate din lemn de cireș, care dă o față de smalt lucrării. Catapeteasma cea mare de aici este una din minunile artistice ale țării noastre și — așa cum am mai afirmat și altă dată — este una din cele mai frumoase catapetesme din lume.

De aceea, iubiți credincioși, cunoscînd aceste lucruri, să prețuiți așa cum se cuvine această lucrare de înaltă artă și s-o apărați de orice ar putea să-i dăuneze, sau să o distrugă: foc, umezeală, sau altceva. Să vă mîndriți cu ea, pentru că este una din cele mai frumoase podoabe artistice ale țării noastre.

A doua experiență făcută de noi aici este cu pictura.

Pînă la inițiativa luată de Patriarhie de a schimba modul și tehnica de pictură în bisericile noastre, se executau picturi ușoare, în ulei, care după 7—8—10 ani se deteriorau. Trecuseră 10—15 ani de cînd avusem multe concursuri cu pictorii bisericești din țara noastră, pentru a găsi o modalitate de a ieși din impasul dăunător în care ne găseam cu picturile bisericești.

Noi nu uităm că în țara noastră, în decursul istoriei sale, s-au executat picturi în frescă care durează de 400—500 ani și încă unele din ele sînt picturi exterioare. România este țara unică în lume care are picturi exterioare de biserici ce se păstrează de sute de ani. Nu există năicăieri pe glob asemenea podoabe. De aceea, turiști străini, oameni de știință și artă, mari personalități politice din afara țării noastre, chiar președinți de state care ne vizitează țara își exprimă dorința de a vedea

bisericile și mănăstirile din Moldova, în care pictorii de acum 400—500 de ani au făcut picturile de la Voroneț, Sucevița, Moldovița și altele.

Știind aceste lucruri ne-am străduit și am introdus la noi aproape obligatoriu fresca, încît astăzi avem 360 de pictori ai Patriarhiei care execută în toată țara pictură în frescă, pînă în cele mai îndepărtate sate, pictură care va dura sute de ani.

Un lucru nu acceptau pictorii noștri și anume să facă în frescă o pictură realistă, toți înțelegînd să rămînă la stilul bizantin sau neobizantin, obiectînd că în tehnica frescă nu se poate executa o pictură realistă, fiindcă pe starea umedă a frescii trebuie să aibă cineva un talent deosebit ca să poată prinde repede în tencuiala umedă, chipul realist, studiat, frumos al sfinților: tencuiala umedă se usucă în aceeași zi și nu te așteaptă să gîndești, să studiezi, să retușezi chipurile pictate. Am găsit atunci un pictor, Vasile Rudeanu, cu înalte studii de pictură la Paris și cu un remarcabil talent, pe care l-am obligat să facă întii pe hîrtie pictura sfinților și a scenelor, în mărime naturală și apoi să încerce să transpună în fresca din biserică ceea ce executase pe hîrtie sau carton, spre a putea să ne dăm seama dacă cu această metodă — cu modelele dinainte studiate și colorate, definitivitate — se poate transpune în frescă ceea ce s-a pictat pe hîrtie sau carton. Și experiența a reușit.

Așa s-a făcut pictura acestei biserici începută de Rudeanu. Toate tablourile pe care le vedeți în biserică aceasta au fost văzute, aprobate și vizate întii de Patriarh pentru neschimbare și numai după ce Consiliul parohial constata și încheia un proces verbal că modelele de pe carton aprobate de noi au fost transpuse aidoma în fresca din biserică, se făcea plata.

Am făcut deci această experiență și am reușit să avem o frescă cu pictură realistă în această biserică.

Plecînd de aici, pentru a putea realiza gîndul nostru inițial, în legătură cu picturile bisericesti, a trebuit să ajutăm biserică Sfîntul Elefterie, nu numai la catapetesme, ci și la pictură.

Am ținut să subliniez aceste lucruri, pentru ca să știți și dumneavoastră ce lucrări de artă s-au executat în biserică aceasta, ce opere de artă aveți în biserică dumneavoastră. Am ținut să subliniez că dacă aveți o catapetesma unică în țară și poate unică în lume, aveți, de asemenea, o pictură unică în țară și nu știm dacă ea nu este unică și în lumea ortodoxă.

Arhitectul Iotzu care a ridicat acest monument de înaltă arhitectură și pictorul Rudeanu care a început această pictură au decedat, n-au ajuns să-și termine opera și să se bucure cu noi astăzi de realizările lor.

Am căutat și am găsit un alt pictor de seamă, cunoscut ca un mare pictor bisericesc, Domnul Iosif Keber. L-am chemat și după ce i-am explicat ce dorim să se facă la Elefterie, l-am rugat să continue el pic-

tura predecesorului său, încît nu poți să-ți dai seama unde a lucrat Rudeanu și de unde a început Keber, așa de apropiați au fost acești doi pictori în tehnica și stilul lor.

Vă dăm deci în primire, Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși această biserică împodobită în mod deosebit din punct de vedere artistică. Vă rog din toată inima s-o păstrați și s-o îngrijiți cu toată sfințenia.

Aș vrea să mai adaug, iubiții mei, un singur lucru : biserica este casa lui Dumnezeu, este locul unde Domnul Hristos este în permanență prezent, după cum El însuși ne-a spus : «Acolo unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu sînt și Eu în mijlocul lor». Deci venind în această sfințită biserică să știți că Domnul Hristos este aici, cu dumnea-voastră, în mijlocul dumneavoastră. Dar aceasta impune o comportare deosebită din punct de vedere sufletesc, o comportare care să fie plăcută lui Dumnezeu. Oricine va intra în această biserică de acum înainte, după ce noi am sfințit-o, tulburînd-o fie cu preocupări din afară, de acasă, fie cu gălăgie, fie cu alte necuviințe, săvîrșește un păcat mare în fața lui Dumnezeu care este aici prezent. Cînd am pășit pragul sfintei biserici, așa cum spune cîntarea bisericească, sîntem obligați ca «toată grija cea lumească să o lepădăm». Să pășim deci aici cu sufletul încredințat lui Dumnezeu, împăcați cu toți oamenii și în același timp împăcați cu Dumnezeu.

Felicitîndu-vă cu prilejul sfințirii bisericii dumneavoastră cu prilejul dării în primire a lucrărilor de care v-am amintit, rugăm pe Cel Atotputernic să îplinească rugăciunile pe care slujitorii le vor face în acest sfînt lăcaș, să îplinească rugăciunile celor care cu credință și cu evlavie vor păși pragul ei și se vor ruga Bunului Dumnezeu, să binecuvinteze pe cei ce vor sta aici de vorbă numai cu Dumnezeu, căci aici, în biserică, este locul, mai ales, unde noi putem să stăm de vorbă cu Dumnezeu.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți, Amin !»

La ora 13 solemnitățile tîrnosirii bisericii Sfîntul Elefterie s-a terminat. Credincioșii au plecat la casele lor mulțumiți că Dumnezeu le-a ajutat să vadă tîrnosită biserica pentru care s-au străduit atîta vreme și că s-au învrednicit să ia parte la solemnitățile prilejuită de acest eveniment și de prezența în mijlocul lor a Întîistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Înaltul lor Părinte sufletesc și, împreună cu ei, ctitorul de seamă al prea frumoasei lor biserici.

Pr. P. F. A.

UN NOU CICLU DE CURSURI PENTRU ÎNDRUMĂTORII DE MUZEU

Grija deosebită pe care Statul nostru o are față de vechile monumente ale trecutului strămoșesc este în deobște bine cunoscută. Grija aceasta se poate constata și în organizarea unor cursuri de îndrumare a personalului ce este angajat în prezentarea și slujirea acestor monumente.

În anul acesta, între 17—30 mai, la Casa de odihnă a preoților de la Techirghiol, în preajma bisericii de lemn, monument de arhitectură, care datează din anul 1750, s-a organizat un ciclu nou de cursuri pentru îndrumătorii de muzee din mînăstiri și alte monumente religioase. A fost al șaptelea an de școlarizare. Cursurile au fost organizate prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La aceste cursuri au luat parte un număr de 56 îndrumători de muzeu, din următoarele Eparhii :

Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Sibiului, Arhiepiscopia Craiovei, Episcopia Rîmnicului și Argeșului, Episcopia Buzăului, Episcopia Dunării de Jos, Episcopia Aradului, precum și îndrumătorii de muzeu de la Catedrala Romano-Catolică Sf. Iosif-București, Catedrala Romano-Catolică din Oradea, Catedrala Reformată-Cluj și Catedrala Reformată din Tîrgu-Mureș.

Înainte de a se începe programul de școlarizare, în biserica de lemn, stil maramureșan, strămutată la Techirghiol din anul 1951, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a săvîrșit un Te-Deum, la care au participat delegați din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor, Episcopiei Dunării de Jos, profesori veniți la Techirghiol pentru a ține prelegeri, precum și toți îndrumătorii de muzee prezenți la cursuri.

După Te-Deum s-a făcut deschiderea cursurilor într-un cadru festiv. Primul care a luat cuvîntul a fost P. C. Preot Petre F. Alexandru, consilier administrativ-cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

În cuvîntul său inaugural, P.C. Sa a spus următoarele :

«Cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a treia oară, în trei ani consecutivi, ghizii și îndrumătorii de muzee de la mînăstirile și monumentele istorice și de artă bisericească din cuprinsul Mitropoliilor Ungrovlahiei, Ardealului, Olteniei și Banatului vin în luna florilor, luna mai, în această mică oază duhovnicească de la Techirghiol, pentru ca în răgazul a două săptămîni, desprinși din ocupațiile lor obișnuite, să-și găsească timp spre a-și îmbogăți mintea și sufletul cu cunoștințe atât de necesare împlinirii misiunii lor.

Am spus «împlinirii misiunii», pentru că, iubiți cursiști, munca pe care o depuneți fiecare este, într-un înțeles mai larg, o misiune. A arăta frumusețile și lucrurile prețioase, de valoare istorică și artistică din mînăstirile și monumentele noastre istorice bisericești, creații ale evlaviei și simțămintelor artistice ale înaintașilor noștri, a expune cu zel și pasiune celor care vin să viziteze, aceste monumente și colecții de artă din mînăstirile noastre — turiști din țară și de peste hotare —

toată bogăția de artă creștină și românească a strămoșilor, care se păstrează mai ales în sfintele noastre așezăminte monahale, este a face misiune, apostolat și creștin și românesc.

S-a spus și o știm cu toții : obiectele de artă veche bisericească și românească, monumentele de arhitectură veche bisericească, picturile străvechi din secolele XIV—XVI ce se mai găsesc în aceste monumente sînt cartea noastră de vizită ; ele vorbesc celor care se interesează de noi și celor care ar încerca să conteste vechimea noastră pe aceste plaiuri, sau ar putea gîndi că poporul nostru este un popor lipsit de istorie, de talente și de preocupări înalte ; ele vorbesc și demonstrează tuturor că, dimpotrivă, poporul care a creat biserica Domnească de la Argeș, la jumătatea secolului XIV, Mînăstirea Cozia, Tismana, Govora, Dealu, Mînăstirea Argeș, biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași, Voronețul, Arbore, Sucevița și atîtea altele monumente de artă arhitecturală sau picturală, atîtea țesături și broderii de mare artă, atîtea manuscrise înflorate, a fost și este un popor cu preocupări culturale și artistice cu nimic mai prejos de alte popoare cu o cultură străveche și înaltă. Cu ele ne mîndrim și cu ele demonstrăm darurile, talentele alese ale acestui popor din care facem parte.

Iubiți cursiști, am mai spus și altă dată, toate aceste frumuseți, ce împodobesc așezămintele noastre bisericești, încîntă privirea și sufletul oricărui le cercetează, dar ele nu pot grăi. Ele au nevoie să fie înfățișate de cineva, interpretate, expuse într-un context care să le facă înțelese și apreciate de vizitatori. Cine va face această lucrare, în sarcina cui cade să facă, ca zidurile reci, icoanele pictate, manuscrisele și toate obiectele de artă veche să vorbească, să se facă cunoscute ? Dumneavoastră celor care, se presupune că toate acestea v-au grăit tainic despre autorii lor, despre împrejurările și timpul cînd ele au apărut, despre sensul lor ascuns, despre rolul jucat de ele în istoria noastră, despre tot ceea ce ele știu despre trecutul nostru.

Desigur, dumneavoastră faceți această lucrare. De ani de zile de cînd trăiți lîngă ele și le toarceți firul istoriei lor în fața atîtor vizitatori, zilnic și chiar de mai multe ori pe zi, ați ajuns să faceți — credem — această lucrare de prezentare, cu isusință. Și dacă, așa cum spuneam mai înainte, puneți și pasiune, suflet în expunerile pe care le faceți, scopul dumneavoastră este ajuns. Cei care vin să viziteze monumentele dumneavoastră și colecțiile de artă de pe lîngă ele vor pleca mulțumiți, lămuriiți, unii, poate chiar încîntați și entuziasmați de ceea ce au văzut. Noi cunoaștem acest lucru din cuvintele pe care unii din vizitatori le scriu în cărțile puse la dispoziția lor să-și scrie impresiile. Dar pentru a face o lucrare și mai temeinică, nu este de ajuns să depănați ca pe o lecție învățată pe de rost istoricul monumentului, descrierea lui și a pieselor muzeale de valoare pe care le aveți. Noi am dori și mai mult de la dumneavoastră. Și pentru acest mai mult sînteți dumneavoastră veniți aici. Nu numai noi avem o artă bisericească ; nu numai noi putem să ne lăudăm cu frumusețile noastre. Arta este veche, ea are rădăcini puternice în istoria omenirii, în secole și în milenii. Dacă ghizii noștri s-ar mîrgini numai la ceea ce știu despre monumen-

tul lor și piesele din muzeele lor și atât, — ar însemna să aibă un orizont prea strîmt, prea îngust. Dacă ei însă au cunoștință de istoria arhitecturii și istoria artei bisericești din întreaga lume, dacă ei își însușesc și cunoștințe istorice, atunci cultura aceasta pe care și-o formează îi face oameni cu orizont larg, luminați, în stare să facă legături între arta noastră și cea străină, sau să scoată în evidență specificul artei noastre, îi face să fie în stare să răspundă și să întrețină discuții, cînd este cazul, de acest ordin cu vizitatorii. Cînd vizitatorii străini, mai ales, vor constata la persoanele rînduite să-i conducă în vizitarea unui monument sau unui muzeu bisericesc că acestea au asemenea cunoștințe, vă asigur că succesul muncii acestor persoane este și mai mare și că vizitatorii pleacă cu admirație nu numai pentru monumentul și muzeul vizitat, ci și pentru ghizii noștri, pentru Biserica și Țara noastră care au astfel de elemente bine pregătite. Una este să ai în față un ghid care să-și cunoască numai lecția lui învățată pe de rost și alta să-ți dai seama că ai în față un om pregătit, cultivat, stăpîn pe sine. Sînt sigur că oricine va fi de acord cu mine că pentru un astfel de ghid, vizitatorii vor avea toată lauda ca și — repet — pentru Biserica și Țara care i-a pregătit.

Iubiți cursiști, acesta este rostul cursurilor de îndrumare, de perfecționare a ghizilor pe care Biserica noastră cu sprijinul Departamentului Cultelor le organizează în fiecare an. Dorim, prin urmare, ca dumneavoastră toți, cei care prezentați monumentele noastre, cei care ați fost investiți cu această frumoasă și importantă sarcină, să vă achitați cît mai bine de ea. Dorim să avem un corp de ghizi cu o pregătire temeinică, pentru ca prin munca lor, pentru maniera, comportarea lor față de vizitatori, dar și pentru demnitatea de care vor da dovadă în fața străinilor, făcîndu-i să constate că noi toți sîntem mîndri că sîntem fiii unui popor cu nimic mai prejos față de celelalte popoare cu o cultură și civilizație înaintată.

La maturitatea înțelegerii la care ați ajuns, sîntem siguri că apreciați cum se cuvine atenția pe care Statul nostru o acordă monumentelor istorice și sprijinul pe care îl dă pentru punerea în valoare a acestora. Însăși înființarea tuturor posturilor de ghizi și îndrumători de muzeu se datorește Statului nostru, care prin Departamentul Cultelor le subvenționează.

Sîntem siguri, de asemenea, că apreciați eforturile pe care Ierarhii noștri, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, le face pentru ca, fiecare în Eparhia sa, să pună la punct monumentele și colecțiile de artă pe care le-au creat. S-au cheltuit și se cheltuie de către Statul și Biserica noastră sume importante pentru aceste monumente și este cinstit ca dumneavoastră să faceți toate eforturile ca să răspundeți îndatoririlor pe care le aveți.

Aveți cel mai bun prilej să vă completați, să vă îmbogățiți cunoștințele predate de un corp select de profesori.

Sîntem datori să mulțumim din toată inima Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Ierarhilor noștri pentru grija pe care o au,

pentru munca ce o depun și pentru gândurile minunate pe care le au față de monumentele noastre istorice bisericești.

Sîntem datori să ne arătăm recunoștința noastră față de Conducerea Statului nostru, pentru atenția pe care o acordă acestor monumente și pentru importante sume pe care le investește în scopul restaurării, conservării și punerii lor în valoare.

Sîntem datori să mulțumim Departamentului Cultelor pentru interesul deosebit pe care îl arată față de monumentele noastre bisericești și față de corpul nostru de ghizi și îndrumători de muzee.

Sîntem datori să mulțumim onoraților noștri profesori care au acceptat invitația noastră de a rupe din timpul prețios al Domniilor lor, venind aici să reverse din luminile Domniilor lor, lumini și cunoștințe peste mințile și inimile dumneavoastră.

Mulțumim Domnului Vicepreședinte al Consiliului Popular al orașului Techirghiol care a binevoit a lua parte la deschiderea acestor cursuri, avînd astfel prilejul să cunoască rostul existenței corpului nostru de ghizi și al muncii lor.

Să mulțumim, de asemenea, Maicii Starețe Semfora și întregului personal de aici, care cu toată dragostea ne primesc și depun o muncă încordată, pentru ca toți cursiștii să se simtă bine în această prea frumoasă casă a Bisericii.

Din toată inima, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ale cărui părintești binecuvîntări vi le aduc, vă doresc spor la lucru, ca să plecați de aici peste două săptămîni cu mințile mai îmbogățite cu alese și frumoase cunoștințe pe care să le folosiți în munca dumneavoastră și cu inimile și sufletele mai entuziasmate pentru lucrarea ce v-așteaptă la locurile dumneavoastră de muncă, pentru a împlini cuvîntul Scripturii Sfinte care poruncește: «Slujba ta fă-o deplin» (II Timotei IV, 5).

Din partea Episcopiei Dunării de Jos, a vorbit P.C. Vicar Arhim. Ieronim Motoc.

P. Cuv. Sa a adus salutul și binecuvîntarea P.S. Episcop Chesarie de la Galați, manifestîndu-și deosebita bucurie că se poate întîlni din nou cu îndrumătorii de muzee și monumente istorice, veniți la Techirghiol pentru școlarizare.

Vicepreședintele Consiliului Popular al orașului Techirghiol a adus salutul organelor locale de Stat. spunînd că pentru Consiliul Popular local este o bucurie deosebită alegerea orașului Techirghiol pentru ținerea acestor cursuri.

În numele cursiștilor a răspuns îndrumătorul de muzeu de la Mînăstirea Hodoș Bodrog -- Arad, Arhim. Timotei Eftimie.

După terminarea programului festiv de deschiderea cursurilor, s-a făcut apelul nominal al cursiștilor de către Arhim. Justinian Florea, exarhul mînăstirilor din Arhiepiscopia București, care a adus la cunoștința celor de față întregul program de școlarizare din anul acesta.

Deschiderea cursurilor a fost făcută de Doamna Maria-Ana Mușcescu, cercetătoare științifică la Institutul de Studii Sud-Est Europene.

Tematica dezvoltată în cele 12 ore de curs, a înfățișat, pictura muntenească și evoluția ei în cadrul monumentelor mai reprezentative din Țara Românească. Toate lecțiile au fost ilustrate cu diapozitive și alte materiale documentare.

În programul acestor cursuri și-a adus contribuția Domnul Dr. Ioan Barnea de la Institutul de Arheologie, care, pe teme de arheologie și artă creștină, a prezentat timp de 12 ore de curs, monumentele mai importante din Pompei și Herculaneum, catacombele Romei, monumentele din secolele IV—VI din Constantinopol, din Tesalonic, Roma și Ravenna, de unde Domnia Sa se întorsese de curînd dintr-o călătorie de studii, aducînd un bogat material documentar-ilustrativ.

Cercetătorul științific Mihai Gramatopol, de la Institutul de Istoria. Artei al Academiei Republicii Socialiste România, s-a prezentat anul acesta cu o serie de prelegeri noi, luate din istoria vechii arte grecești, începînd cu arta miceiană și continuînd cu arta greacă în lumea creștină și influența ei la popoarele barbare. Prelegerile Domniei Sale, care au însemnat o noutate pentru cursiști, au fost ilustrate cu multe diapozitive, înfățișînd lucrări de artă ce nu se pot vedea ori unde.

Ca și în anii din urmă, cursurile pentru îndrumarea ghizilor, ținute la Techirghiol, s-au bucurat de prezența Domnului Profesor Arhitect Dr. Gheorghe Curinschi, de la Institutul de Arhitectură din București.

Domnia Sa a ținut 16 ore de cursuri, dezvoltînd, în mod magistral, 3 prelegeri pe teme din istoria universală a arhitecturii și a artelor, și 8 prelegeri pe teme din istoria arhitecturii din România. Prelegerile sale, ilustrate tot timpul cu diapozitive, au fost o adevărată încînfare spirituală pentru auditoriu, îmbogățînd astfel orizontul cunoștințelor intelectuale din istoria artei și stilurilor arhitectonice.

Dar cursurile de la Techirghiol n-au fost lipsite nici de luminile a doi profesori de la Institutul Teologic din București: P.C. Prof. Pr. Ene Branîște și Dl. Prof. Alexandru Elian.

Părintele Prof. Ene Branîște a ținut 10 ore de curs, vorbind în prelegerile sale despre Teologia icoanelor; simbolismul bisericii în teologia ortodoxă; despre legătura din trecut și pictura bisericească, etc. Toate prelegerile au fost presărate cu texte din Sfînta Scriptură și din scrierile Sfîntilor Părinți. Aceste prelegeri s-au cerut cu necesitate pentru documentarea și instruirea îndrumătorilor de muzee și monumente religioase.

Părintele Prof. Ene Branîște, cu competența cunoscută, în prelegerile sale magistrale, a adus o contribuție remarcabilă la acest program de școlarizare, făcînd chiar pe îndrumătorii de muzeu de la celelalte culte să privească problemele mai aproape de concepția ortodoxă, în privința cultului și valorii icoanelor.

Domnul Prof. Alexandru Elian, cunoscut ca un specialist al vechilor biblioteci și manuscrise românești, a fost rugat, de organizatorii cursurilor de la Arhiepiscopia Bucureștilor, să dezvolte cîteva prelegeri pe această temă. Domnia Sa, cu o înaltă ținută profesorală, ca un

adevărat magistrul, a vorbit cursanților, în cele 8 ore de curs, despre vechile biblioteci românești, despre bibliotecile mănăstirești mai însemnate; manuscrisele românești și istoria lor; manuscrisele grecești și slave din bibliotecile noastre; manuscrisele latine și în alte limbi și izvoare de preț; cărți vechi românești și începuturile tiparului, venind cu tipărițile vechi românești pînă în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

În ultima prelegere, Dl. Prof. Alexandru Elian a dezvoltat o temă actuală, vorbind despre Congresul de bizantinologie ce se va ține la București în toamna acestui an, și problemele legate de acesta. Ca un cunoscător al problemelor de bizantinologie a ținut să informeze și pe ghizii veniți la cursurile de îndrumare despre aceste probleme de actualitate.

După terminarea acestui bogat program de școlarizare, unde toți participanții și-au dat un interes deosebit să-și îmbogățească cunoștințele intelectuale, luînd note, făcînd rezumate, înregistrînd prelegeri pe benzi de magnetofon sau urmărind ore întregi, cu pasiune deosebită, desfășurarea diapozitivelor pe ecranul instalat în acest scop, cursurile de îndrumare a celor 56 de ghizi, reprezentînd 48 de muzee și monumente, s-au încheiat în ziua de 28 mai a.c.

Închiderea acestor cursuri s-a făcut în mod solemn, fiind de față delegații Departamentului Cultelor, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și Consiliului Popular Techirghiol.

În continuarea acestui program festiv de închiderea cursurilor, a vorbit, P.C. Pr. Consilier Petre F. Alexandru de la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Printre altele, P.C. Sa a spus următoarele :

«Au trecut aproape două săptămîni de cînd am început aceste cursuri. De necesitatea lor toți sîntem convinși : și cei ce le-am organizat și dumneavoastră toți cei care le-ați audiat. Plecați de aici acum cu sufletul și mintea mai îmbogățite, cu cunoștințe și mai multe pe care le veți folosi în împlinirea misiunii dumneavoastră. Sîntem siguri deci că șederea dumneavoastră aici v-a folosit și am dori ca notițele pe care le-ați luat după prelegerile domnilor profesori să nu rămîină în maculatoare, ci să le recitiți, să vă însușiți temeinic tot ce vi s-a spus. Aveți acum un orizont mai larg, sînteți mai luminați, aveți competență și curaj mai mare în a întreține discuții cu vizitatorii — cînd este cazul — mai ales cu cei străini, care ar dori să se intereseze asupra unor probleme de artă, arhitectură, istorie, etc.

La sfîrșitul programului nostru, datori sîntem să ne îndreptăm gîndul către mai marii noștri. În primul rînd ne vom îndrepta gîndul către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care a dat binecuvîntarea să se organizeze aceste cursuri, ca și către Ierarhii care v-au trimis aici. Cine dintre noi nu cunoaște părinteasca purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru mînăstirile noastre, pentru monahismul nostru, pentru promovarea unei vieți cu adevărat duhov-

nicești în mînăstiri, pentru buna gospodărire a acestor așezăminte, pentru punerea în valoare a tezaurilor artistice pe care ele le posedă. Datori sîntem deci să-i transmitem respectuoasele și smeritele noastre mulțumiri și încredințarea că ne vom face toți datoria la locurile de muncă în care am fost trimiși.

O știm cu toți că Departamentul Cultelor poartă deosebită grijă și are la inimă monumentele noastre istorice alocînd sume importante necesare atît la restaurarea monumentelor istorice, cît și la organizarea colecțiilor din mînăstiri.

Mulțumim de asemenea, organelor locale, Consiliului Popular al orașului Techirghiol care a fost prezent și la deschiderea și la închiderea acestor cursuri prin delegații săi, Vicepreședinții Consiliului Popular, și care ne-a dat ajutorul cerut, în legătură cu organizarea acestor cursuri.

Mulțumim onoraților profesori care cu toată dragostea și priceperea v-au împărtășit din cunoștințele Domniilor lor.

Mulțumim maicii Starete Semfora și colaboratorilor săi care cu atîta dragoste s-au străduit ca noi toți să fim mulțumiți pe timpul șederii noastre aici.

Și acum, din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor și din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, vă dorim tuturor succes în munca ce v-așteaptă.

Dumnezeu să vă întărească și să vă ajute în această muncă».

În numele cursiștilor a ținut să răspundă, în mod spontan și sincer, Arhim. Timotei Eftimie, starețul și ghidul Mînăstirii Hodoș-Bodrog, Gheorghe Cicu, ghid de la Catedrala Romano-Catolică Sfîntul Iosif din București și capelanul Szöcs László de la Catedrala Reformată din Cluj. Ei au făcut un fel de mărturisire de credință, arătînd că întreaga programă de școlarizare s-a desfășurat la un nivel academic, au trăit clipe de înaltă spiritualitate intelectuală și ecumenistă, în duhul dragostei învățăturii creștine.

Au fost expediate apoi două telegrame, una către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și alta către Domnul Președinte al Departamentului Cultelor, Profesor Dumitru Dogaru prin care ghizii și-au arătat recunoștința și și-au luat angajamente pentru munca lor de viitor.

După acest bogat program de școlarizare, în ziua de 29 mai a.c. s-a organizat o excursie de studiu și documentare, cu scopul de a cunoaște și unele vestigii și monumente de pe vechiul și frămîntatul pămînt al Dobrogei.

Cu două autocare ale O.N.T. din Constanța, s-a plecat de la Techirghiol la Adamclisi pentru a se vizita monumentul *Tropaeum Traiani*, care reprezintă în aceste locuri, certificatul de naștere a poporului român — așa, cum, plin de mîndrie spunea Dr. Alexiu, ghidul ce ne-a condus.

Pînă la monumentul de la Adamclisi, am putut vedea însă pămînturile mănoase ale Dobrogei: cîmpuri întinse de felurite culturi,

unde vrednicia omului și tehnica modernă a putut să schimbe întreaga așezare geografică prin sistemul de irigație și hidroameliorație. Șosele asfaltate și sate cu noi case, de pe care nu lipsesc antemele de radio-televiziune, sînt mărturii grăitoare ale marilor transformări sociale, prin care trece țara și poporul nostru. Clădiri noi de școli, cămine culturale, dispensare, farmacii și magazine universale, se pot vedea aproape în toate satele.

Vestigiile trecutului, monumentul triumfal de la Adamclisi, construit între anii 106—109, ca și întreaga așezare de aci, ale căror săpături arheologice s-au început tîrziu, dovedesc un trecut glorios al strădaniilor ce au stăpînit aceste pămînturi.

Cu aceste gînduri ne-am întors din nou prin Constanța și ne-am îndreptat spre vechea așezare elenistică de la Histria. Unii dintre noi mai văzuserăm Histria, alții însă nu. Anul acesta a fost bine și pentru unii și pentru alții, pentru că ni s-au dat explicații mult mai ample de către profesorul pensionar Ghiocel din Constanța. Cu pasiune și competență de istoric, îndrumătorul nostru ne-a înfățișat toate vestigiile ce s-au descoperit pînă în prezent în vechea cetate elenistică Histria, prin munca de mișală și truda unor colective de vrednici arheologi, începînd cu marele Vasile Pîrvan.

În această rezervație arheologică, se pot vedea diferite vestigii rămase ca niște mărturii sacre : pietre funerare, statui și altare închinete unor zeități păgîne, urme de basilici, coloane rămase de la unele temple, amfore, vase de ceramică, care mărturisesc peste veacurile frămîntate ale istoriei, urmele vechiului oraș înființat acum 24 de veacuri de navigatorii și negustorii greci veniți din Miletul Asiei Mici.

În mijlocul acestei rezervații arheologice se păstrează și statuia modestă cu chipul marelui savant Vasile Pîrvan, în fața căruia colectivul nostru a păstrat momente de pioasă reculegere.

Întorși de la Histria la Constanța, mulți dintre ghizi au plecat la locurile lor de muncă ; alții au venit din nou la Techirghiol, pentru a petrece o zi de reculegere duminicală în bisericuța de aici. Fiecare însă și-a simțit mintea mai îmbogățită, în urma programului de școlarizare și a locurilor văzute în excursia de documentare.

Cu o rivnă sporită, slujitorii monumentelor noastre bisericesti, așezate pe întinsul Țării Românești și al Ardealului, de la Cilic Dere și Cocos pînă la biserica din Densuși și Simbăta de Sus ; de la Tismana și pînă la voievodala Catedrală de la Curtea de Argeș, munca lor se desfășoară cu modestie și conștiinciozitate.

Numărul persoanelor care au vizitat monumentele de mai sus este destul de important.

Acești vizitatori, din străinătate sau din țară, au făcut diferite însemnări în condicile de impresii de la monumentele respective.

Spre a cunoaște impresiile și gîndurile cu care au plecat acești vizitatori, voi însera mai jos cîteva însemnări de la unele monumente.

În condica de impresii de la Mînăstirea Tismana, ctitoria voievozilor Basarabi și a Sfîntului Nicodim, o delegație oficială a scris : «Vizitînd Mînăstirea Tismana, această podoabă a arhitecturii românești

din sec. XIV, am avut prilejul să prețuim încă o dată, geniul creator al poporului nostru, dragostea sa de frumos.

Apreciem grija cu care s-a păstrat acest străvechi monument de artă și de cultură, pentru a păstra peste veacuri, gloria Basarabilor».

În aceeași condică de impresii, un grup de vizitatori din Cluj, au însemnat: «Ne plecăm cu smerenie în fața acestor mărturii sfinte ale trecutului. Ce să admirăm mai mult? Opera grandioasă de construcție pe stîncă pentru timpurile respective? Bunul gust artistic al operelor de artă, măiestria cu care au fost puse în valoare cele două rînduri de picturi, sau bunăvoința, perfectă informare și amabilitatea ghidului?»

Totul, totul este minunat. Este mărturia vie a geniului artistic al poporului nostru român».

La Mînăstirea Govora, pe lângă multe însemnări elogioase ale unor români, se pot găsi și însemnări ale unor turiști străini:

«Această mînăstire este o adevărată bijuterie: oglindește sufletul poporului român», scriu cîțiva turiști din Belgia.

În conдика de impresii de la Schitul Cornetu, Timișoara, un vizitator spunea: «Fost-a picioarele noastre prin aceste locuri, și am vizitat acest schit, de la care am plecat mulțumiți sufletește — cu recunoștință pentru sufletele alese de românii din trecut care au știut să-și strîngă comori în cer pentru sufletele lor. Iar pentru scumpa noastră Patrie așezări alese pentru toate națiile ce bat acest drum plin de frumusețe».

Un grup de vizitatori au însemnat în conдика de impresii la Mînăstirea Dintr-un Lemn: «Ctitoriile Domnitorilor români au păstrat tradițiile naționale în locașuri de închinare și ne-au transmis întreaga istorie zbuciumată a neamului românesc. Sîntem datori cinstire vrednicilor înaintași și să le îmbogățim cultul, pentru vestigiile neamului. Frumoasă Mînăstire Dintr-un Lemn, păstrează nealterate strădaniile și credința poporului ca și aspirațiile naționale».

La Mînăstirea Hurezi, ctitoria Domnitorului Constantin Brîncoveanu, s-au făcut multe însemnări. Redăm numai cîteva.

Vizitatori din Franța au scris: «Am rămas profund impresionat de grija și competența cu care sînt întreținute și prezentate aceste comori ale istoriei și artei lăsate mărturie de glorioasa epocă brîncovenească; iar un profesor tot din Franța a scris: «...Îmi pare că dacă românul e frate cu codrul, francezul e frate cu românul».

Alți francezi scriu. «Arta care se manifestă prin diferite construcții și picturi, care se văd în această Mînăstire, este de o bogăție într-adevăr impresionantă și minunată. Prin aceste bogății și mulțumită lor, se pomenește istoria acestui minunat popor, care este poporul român».

La Dealu, ctitoria voievodului Radu cel Mare, un grup de pionieri din București, au scris: «Vizitînd acest vechi lăcaș de cultură, artă și istorie, unde am întîlnit figuri pe veci slăvite, nu putem pleca fără a aduce mulțumirile și omagiile noastre pionierești celor care au știut să pecetluiască pe veci aceste lucruri care la prima vedere ne par nouă atît de noi».

În condica de la Minăstirea Cernica, monument așezat aproape de Capitală, sînt înserate diferite impresii.

Un turist din Statele Unite spune : «Un monument foarte interesant și foarte bine întreținut» ; iar alți vizitatori din Republica Federală a Germaniei scriu pe altă pagină : «În vizită la acest locaș de închinăciune și contemplare. O așezare minunată într-un decor încîntător. Te simți ușurat și înseninat. Nu vom uita niciodată această vizită».

Un grup din Franța : «Am văzut lucruri minunate în această mî-năstire, care va lăsa în noi o amintire nepieritoare». «Felicit călugării care au organizat acest muzeu, punînd în valoare trecutul acestei mî-năstiri și ceva din istoria Bisericii Ortodoxe» (vizitatori din Italia). «O memorabilă vizită apreciată de două fete din Canada».

«Familia mea și eu însumi am fost impresionați de felul în care mî-năstirea a știut să păstreze nepieritoare de-a lungul secolelor diversele și istoricele documente, care urcă uneori pînă în antichitate» (vizitatori din Congo) ; iar un grup de vizitatori din U.R.S.S. au scris : «Ne-a lăsat o impresie foarte plăcută vizitarea muzeului. Exponatele sînt foarte interesante...».

Ansamblul monumentului istoric Sinaia : «Perlă din șiragul de frumuseți al României» a spus un turist, iar alții s-au exprimat : «Apreciez acest muzeu ca deosebit de interesant, un document valoros al Bisericii Ortodoxe, în dezvoltarea culturii românești».

La Minăstirea Cocoș un profesor scrie în cartea de impresii : «Profund impresionat de dovezile istorice și în special de cele numismatice, mărturie a vechimii așezărilor omenești și a continuității popoului român, băstinaș pe aceste meleaguri, mă închin în memoria strămoșilor noștri» ; iar alți vizitatori scriu în condica de la Minăstirea Cilic-Dere : «Impresionați de o mărturie alăturată altora de pe întinsul Patriei pe care Biserica a avut-o în propășirea culturii și artei românești...».

Un turist din Anglia scrie în cartea de impresii de la Episcopia Buzăului : «O foarte interesantă vizită la Catedrala din Buzău. Cărțile și celelalte comori fără de preț sînt o minunată mărturie privind creștinismul în România».

În cartea de impresii de la biserica Krețulescu, din Capitală, se pot citi următoarele impresii ale unor turiști străini : «Această biserică este minunată» (Anglia). «Este foarte frumoasă și foarte interesantă» (Germania Federală). «Această biserică este foarte, foarte frumoasă, ca și întreaga Țară Românească. Dumnezeu să-i ocrotească pe toți Români» (Franța). «România este o țară extraordinară. Ea concentrează o întreagă artă, care servește la înălțarea prestigiului istoric» (Belgia).

Cele arătate mai sus sînt o neînsemnată parte din aprecierile luate din condicile de impresii de la unele monumente. Însemnă-

rile făcute de vizitatori sînt mult mai multe. Din toate însemnările acestea rezultă însă numai gînduri de apreciere și de laudă, cu privire la monumentele vizitate și la valorile artistice ce se păstrează la aceste monumente, ca un tezaur sfînt și scump lăsat de înaintașii noștri.

Din an în an, acest patrimoniu artistic este mai apreciat, nu numai de fiii patriei noastre, dar chiar de mulți străini care vin în mod special să cunoască și să admire aceste comori ale trecutului românesc. Este drept că noi nu avem catedralele și domurile Apusului, care, cu grandoarea lor, încearcă să sfideze cerul; n-avem operele Bizanțului și nici rafinamentul geniului artistic al clasicismului grecesc. Avem biserici mai mici, construite după dimensiunile și nevoile poporului nostru, care a trăit secole de-a rîndul în zbuciumul și nesiguranța istorică. A știut însă poporul ca să-și immortalizeze evlavia și credința, harul unor însușiri artistice, atît la bucurie cît și la jale, în făurirea unor monumente de valoare și multe comori artistice, ce dăinuiesc peste veacuri. Aceste valori ale trecutului național trebuie să fie nu numai păstrate ca valori de tezaur, dar ele trebuie să fie cunoscute de fiii patriei și de aceia care ne vizitează țara. Misiunea aceasta o au îndrumătorii de muzee și monumente istorice.

Fie că cineva reprezintă vechea biserică de la Prislop sau Densuși, fie că sînt crainicii valorilor artistice de la Curtea de Argeș fie că au obligația să vorbească despre trecutul și valoarea frescelor de la Mînăstirea Tismana, despre pictura de la Cozia, Hurezi sau cea de la Sinaia a marelui zugrav Pîrvu Mutu; fie că sîntem la Mînăstirea Zamfira și trebuie să vorbim de opera de artă a marelui Nicolae Grigorescu, sau la Ghighiu unde măiestria lui Gheorghe Tattarășcu a rămas immortalizată în marea biserică minăstirească; fie că mergem la Mînăstirea Cernica sau la Pasărea unde întîlnim mîna de artist a lui Nicolae Polcovnicu; fie că ajungem la ctitoria de la Snagov, unde răzburarea oamenilor și teama istorică se ascund sub lespezi de morminte sau sub urme de vechi celule și unde vechile picturi, de pe pereții bisericii, cu sfinții îmbrăcați în armonie de culori și cu chipurile transfigurate, au sfidat parcă veacurile cu istoria lor plină de lacrimi, de jale și multe nedreptăți; fie că ne-am oprit la vechea biserică săpată în stîncă de la Nămăeștii-Muscelului, de vrednicia și credința oamenilor, unde legendele pioase se împletesc cu adevărurile istorice, — *îndrumătorul de muzeu* trebuie să aibă aceeași conștiință a misiunii sale de mesager al acestor valori artistice și istorice ale trecutului românesc.

Acesta este, de altfel, și scopul cursurilor ce se țin, în fiecare an, pentru școlarizarea îndrumătorilor de muzee și monumente.

Arhim. JUSTINIAN FLOREA

CONFERINȚA DE ORIENTARE DIN LUNA MAI 1971

Potrivit hotărârii Sfântului Sinod în luna mai a.c. a avut loc cea de a doua conferință de orientare a preoților din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Cu acest prilej, — care s-a transformat într-o tradiție — au fost convocați toți preoții din eparhie la sediile protopopești pentru zilele fixate de Centrul Eparhial și sub președinția delegațiilor chiriarhali, s-au desfășurat lucrările pe întreaga eparhie.

Tema conferinței din luna mai a.c. a fost : «*Sprijinirea de către Biserica Ortodoxă Română a strădaniilor actuale pentru progres ale poporului Român*».

Astfel, potrivit programului, conferințele s-au desfășurat după cum urmează : În ziua de marți 18 mai la protoieriiile : I Capitală, Ploiești, Urziceni, Turnu Măgurele, Tîrgoviște și Călărași. La 19 mai, la protoieriiile : I Ilfov, Cîmpulung, Titu și Vălenii de Munte. Joi 20 mai, la protoieriiile : Circa III Capitală, Fetești, Oltenița, Cîmpina și Alexandria. Marți 25 mai, la protoieriiile : Circa II Ilfov, Găiești, Slobozia, Videle și Circa II Capitală, iar miercuri 26 mai la protoieria Giurgiu.

La toate ședințele conferinței programul a fost deschis prin oficierea unui Te-Deum de către un sobor de preoți, răspunsurile convenite fiind date de către diaconii și preoții prezenți. Delegații chiriarhali au fost întâmpinați de către PP. CC. Protoierei cu cuvinte calde de salut și urări de bun-venit, în numele preoțimii din circumscripțiile protopopești respective. În același timp i-au rugat să informeze pe Prea Fericitul Părinte Patriarh că preoțimea din Arhiepiscopia Bucureștilor își îndeplinește îndatoririle sacerdotale și sociale alături de poporul în mijlocul căruia trăiește, fiind neobosiți propovăduitori ai păcii, după învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Toți delegații Centrului Eparhial au răspuns în cuvinte calde urărilor făcute, arătînd sentimentele lor de înaltă bucurie trăite cu ocazia întîlnirilor lor cu preoțimea din Arhiepiscopia Bucureștilor, urînd la rîndul lor succes lucrărilor conferinței.

S-a subliniat, cu acest prilej importanța temei date în dezbatere pentru conferința din luna mai a.c. fiind în consensul sărbătoririi semicentenarului Partidului Comunist Român, care a adus Patriei noastre prosperitate și mare progres și un unanim prestigiu în arena internațională. S-a făcut un bilanț elocvent și omagial al tuturor marilor realizări din ultimii cincizeci de ani în toate ramurile de activitate națională. S-a arătat că la multe din cuceririle sociale și economice actuale a contribuit și preoțimea Bisericii Ortodoxe Române, ca în opera de cooperativizare agricolă, în lupta împotriva analfabetismului și mai ales în lupta pentru apărarea păcii. S-a arătat că tema este menită să dea noi îndemnuri și directive pentru bunul mers al vieții sociale și realizarea pe teren a «apostolatului social» inaugurat și experimentat mai bine de un sfert de secol de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

S-au format birourile astfel :

La protoieria Circa I Capitală, Președinte : P. C. Pr. Alexandru Ionescu Vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Prot. Neamu Ion și preoții V. Blaga și N. Angelescu-secretari.

Referent principal a fost preotul Gh. Giță de la parohia Aquila. Au participat la discuții preoții, Marin Florescu, Ion Grigorescu, Gh. Ciocan, Iulian Șchiopu, Ion Covercă, Gh. Chiriac și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții V. Boerescu și Gh. Șeitan.

La protoieria Ploiești, Președinte : P. C. Pr. Ion Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, P. C. Prot. Marin Cilă și Pr. Alexandru Vlăiculescu, iar secretari pr. Juncu Ioan și Ilie C. Petre.

Referent principal a fost preotul Gh. O. Vasile de la parohia Adormirea din Mizil. Au luat parte la discuții preoții Cazan Gh., Georgescu Marcian, Pandele Petre, Barac Virgil, Popescu Gh., Buță Const. și alții. Au citit rapoarte Barbu Vasile și Marin Tudor.

La protoieria Urziceni, Președinte : P. C. Diacon Prof. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic din București, iar ca secretari preoții Zugravu Ion și Marosin Alexandru. Tema a fost susținută de preotul Georgescu Traian de la parohia Movilița nouă, iar la discuții au participat preoții Popescu Ioan, Radu Mișu, Ionescu Mihail, Popescu Mihai și au citit rapoarte preoții Stroeie Gheorghe și Ciocîrla Constantin.

La protoieria Turnu Măgurele, Președinte P. C. Prof. Alexandru Ciurea și P. C. Protoieru Emil Bildescu.

Preotul Marinescu Ion a susținut referatul, iar la discuții au luat parte preoții Ionescu F. Alecu, Andrei Mustăciosu, Mihăilă D., Popescu D-tru și C-tin Naidin. Rapoartele au fost citite de către preoții Naidin C-tin și Marinescu Mihai.

La protoieria Călărași, Președinte : P. C. Pr. Octavian Popescu și P. C. Protoieru Ion Purcărea, iar ca secretar pr. Marius Trifu. Tema a fost susținută de către Pr. Vulpă Constantin de la parohia Săpunari. Pe marginea temei s-au înscris la discuții preoții : Anca Ilie, Manole Marin, Radu D-tru, Alecu Paulin, Stan Gheorghe etc. și au citit rapoarte preoții Popa Cristea, Manu Ion, Coman D-tru și Mihăilescu D-tru.

La protoieria I Ilfov, Președinte : P. C. Pr. Diaconu Nicolae asistat de P. C. Protoieru Năstase Napoleon și preoții Mihăilescu Emilian și Stamatoiu Dionisie ca secretari. Referatul temei a fost susținut de preotul Popescu Marin de la parohia Domnești Cătticea, iar la discuții au participat preoții Georgescu Ion, Vlase Grigore, Daneș Nic. și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Tudor Anghel, Lungu Florea și Traian Marinescu.

La protoieria Cîmpulung Muscel, Președinte : P. C. Inspector Eparhial Vasile Diaconescu, asistat de P. C. Protoieru Dudu Gh. și preoții I. Dobrescu și Iosif Ciorbea, secretari.

A susținut referatul preotul Stroescu Nicolae de la parohia Glimbocata jud. Argeș, iar la discuțiile pe marginea temei au participat preoții Ghiocel Aurel, Heroiu Marin, Milea Ion, Alexe Gh., Dragomirescu Ilie și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Bănuță C-tin, Heroiu Mihai și Popescu Gr. Ion.

La protoieria Titu, Președinte P. C. Pr. Consilier Sabin Verzan asistat de P. C. Prot. N. Dumitrescu-Răcari și pr. Al. Teodorescu, secretar. Tema a fost susținută de către preotul Stancu Vasile de la parohia Domnița Bălașa, iar la discuții au participat preoții : Justin Tomescu, Radu D-tru, C-tin Petrescu, Ilie Mihai, Popescu Vasile și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Popescu C-tin și Popescu Ion.

La protoieria Vălenii de Munte, Președinte : P. C. Pr. Consilier Leonida Mateescu, asistat de P. C. Prot. Emil Moiescu și Pr. Gheorghe Mateescu, secretar. Referatul a fost susținut de către preotul Oprescu Ioan de la parohia Chiojdeanca, iar la discuțiile purtate pe marginea temei s-au înscris preoții: Popescu Aurelian, Pirvu Traian, Simion Grigore, Levu Nicolae și alții. Referate de activitate au citit preoții Alexandrescu Ion și Stelian Ionescu.

La protoieria Circa III Capitală, Președinte : P. C. Pr. Prof. Ene Brașiște de la Institutul teologic, asistat de către P. C. Prot. Dinu Provian, iar ca secretari preoții : Nicolae Manole și Sava Cornel. Tema a fost dezvoltată de către preotul Drăgulin Gh. de la parohia Ceauș Radu, iar la discuții au participat preoții Voinescu Nicolae, Tătărâm Mihai, Petrescu Nic., Sava Cornel, Staicu Const. și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Stoenescu Gh. și Pietreanu Gheorghe.

La protoieria Fetești, Președinte : P. C. Preot Consilier Petre F. Alexandru, asistat de P. C. Prot. Ion Stan și Dl. Ion Ion, reprezentant al Consiliului Popular al orașului Fetești. A susținut referatul preotul Decu Gh. de la parohia Sudiți, iar la discuții au participat preoții: Nic. Florea, Georgescu Traian, Boboc Ion, Stoian Florin, Dumitru Vasile și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Toma Gh., Ștefan Constantin și Ionescu Iancu.

La protoieria Cimpina, Președinte : P. C. Consilier Teodor Cazan, asistat de P. C. Prot. Ioan Mihai. Referatul a fost susținut de preotul Grigoriță Sergiu de la parohia Breaza de Jos, iar la discuții au participat preoții : Pinteș Nicolae, Săvulescu Gh., Georgescu Teodor, Măinescu D-tru, Gh. Negulescu, Ion Grigorescu și alții. Au citit rapoarte preoții Săndulescu Ion și Boitan Florin.

La protoieria Alexandria, Președinte : P. C. Pr. Consilier Ioan Popa asistat de P. C. Prot. C-tin Ruse, iar secretari preoții Săndulescu C-tin și Poșircă Anton. A susținut referatul temei preotul Spiru Iona de la parohia Sf. Nicolae-Alexandria, iar la discuții au luat cuvântul preoții: Boboșilă Gh., Coman Ilie, Mitroi Stancu, Burcea Nic. și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Popescu T. Ion și Constantin Man-Peretu.

La protoieria Circa II Capitală, Președinte : P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Sf. Arhiepiscopii à Bucureștilor, asistat de preotul Iuliu Man, protoiereul respectiv și secretari preoții Popescu C-tin și Butoi Tudose. Tema a fost susținută de preotul Cristea Petre de la parohia Sf. Treime Tei, iar la discuții au participat preoții : Flueraș Ion, Nicolau Ion, Dumitru Alexandru, T. Negoită, V. Țepordei și alții. Au citit rapoarte preoții Apostol Ion și V. Constantinescu.

La protoieria Circa Il Ilfov, Președinte: P.C. Consilier Petre F. Alexandru, asistat de P. C. Prot. Ion Băltărețu și preoții Bunescu Savian și Ungureanu Marin, secretari. Tema a fost dezvoltată de către Pr. Pătroi Florea de la parohia Letca Nouă, iar la discuții au luat parte preoții: Armașu Alexandru, Rățeanu Calistrat, Bogdan Alexandru, Ionescu Vasile și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Toneș Ion și Popovici Valentin.

La protoieria Găiești, Președinte: P. C. Consilier Mihai Marinescu, asistat de P.C. Prot. Nic. Popescu, iar ca secretari preoții A. Eremia și Aurel Popescu. Preotul Dumitru Cristea a susținut referatul temei, iar la discuții au participat preoții M. Popescu și T. Vișinescu, Eugen Bejan, Gr. Mogoșanu, Gh. Bădoi și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Eugen Bejan, Gh. Bădoi și I. Lungu.

La protoieria Slobozia, Președinte: P. C. Pr. Consilier D-tru Fecioru, asistat de P. C. Prot. Petre Brețeanu și preotul Păun Panait, secretar. Referent principal a fost preotul Voiculescu Vasile de la parohia Marsilieni, iar la discuții au participat preoții Androne Ion, Constantinescu Gh., Turlui Gh. și alții. Au citit rapoarte de activitate preoții Teodorescu Ion, Voiculescu Vasile și Efrem Ionescu-Buești.

La Protoieria Videle, Președinte: P. C. Consilier Nicolae Diaconu, asistat de P. C. Protoieru Ion Cristache, secretar fiind preotul Ion Ferbințeanu. Tema a fost tratată de preotul Petrescu Zamfir, iar la discuții au participat preoții: I. Popescu-Gratia, Ilarion Popescu, Andrei Gh., Tilea Teodor și alții, iar rapoartele de activitate au fost citite de preoții Andrei Gh. și T. Istrate.

La protoieria Giurgiu, Președinte: P. C. Pr. Consilier Ion Popa, asistat de P. C. Protoieru D-tru Axinte, secretar fiind pr. Gh. Popescu. Referatul temei a fost citit de preotul Ghenghea Daniil de la parohia Pietrele, iar la discuții au luat parte preoții Geadău Nic., Ioan Gheorghe, Pătrașcu Ion, Radu Pavel și alții, iar rapoartele au fost citite de preoții Ion Drăgoicea și Barbu Ioan.

La protoieria Tîrgoviște, Președinte: P. C. Pr. Consilier Mihai Marinescu, asistat de preotul protoieru Gh. Tache și secretarul I. Popescu. Referatul a fost susținut de preotul Stăncescu Marin de la parohia Sl. Nifon, iar la discuții au participat preoții: Bucurescu Traian, Enăchescu Zote, Bildaru Spiridon, Ciocan Gh., Virgil Leonte și alții, iar la rapoarte s-au înscris preoții Saghel D-tru și Chițulescu Gh.

Din dezvoltarea și prezentarea temei, la toate conferințele de la protoierii s-a degajat atmosfera sărbătorească din patria noastră creată de sărbătorirea zilelor de 1 Mai — Ziua internațională a celor ce muncesc — 8 Mai aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român, 9 mai — ziua Victoriei și a independenței (1877). S-a menționat că Biserica Ortodoxă, atît în trecutul ei mai îndepărtat cît și mai apropiat, precum și în prezent, rămîne alături de popor, fiind conștientă că prin aceasta îndeplinește voia lui Dumnezeu. În trecut figuri de preoți și călugări au ilustrat cu viața și cu lupta lor momente cruciale din istoria patriei noastre. De la călugărul Sofronie din 1760 la episcopul Ilarion

al Argeşului, de la mitropolitul Andrei Şaguna la mitropolitul Meletie, de la Popa Şapcă din Celei, pînă la ieromonahul Ambrozie — Popa Tun — şi alţii, putem aşeza multe nume în cronica neamului nostru. Trecînd la timpurile mai noi, după 23 August 1944, Biserica Ortodoxă Română, printr-o orientare nouă, dată prin «Apostolatul Social» inaugurat de Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, s-a încadrat liber şi conştientă, cu toată loialitatea şi fiinţa sa în noua orînduire politică şi socială, bucurîndu-se de toate marile realizări ale Patriei. Cu ocazia audienţei de prezentare a şefilor cultelor la Preşedintele Consiliului de Stat Nicolae Ceauşescu, din ziua de 29 februarie 1969, Conducerea de Stat a remarcat această loialitate şi a făcut aprecieri pozitive privind activitatea clerului în sprijinirea marilor realizări ale patriei noastre, care s-au concretizat prin acordarea de înalte ordine şi medalii Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian şi altor membri ai Sfîntului Sinod, precum şi numeroşilor preoţi ai bisericii noastre pentru activitatea lor depusă pe teren social. Trăirea în realitatea nouă a vremurilor noastre, fără a rupe vechea tradiţie şi canoanele ortodoxe, fără să abdice de la învăţătura ortodoxă, sînt fapte care au avut sprijinul puternic al conducerii bisericii şi Sfîntului Sinod.

Vindecarea rănilor şi refacerea stricăciunilor celui de-al doilea război mondial, cooperativizarea agriculturii, campaniile de recoltare, cedarea pămînturilor bisericii către Stat, pe care le-a popularizat Biserica au fost lucrări care au avut sprijinul Bisericii şi preoţimii ortodoxe. Restaurarea vechilor noastre monumente istorice şi de cultură, adevărate şcoli de cultură şi patriotism a găsit în Biserica ortodoxă nu numai un sprijin, dar în acelaşi timp mărturisirea unei adînci şi justificate mulţumiri.

Grija pentru păstrarea sănătăţii, consolidarea familiei şi integrarea tuturor în idealurile colectivităţii, strădania unora pentru alţii şi a tuturor pentru unul, au găsit în conştiinţa preoţimii un ecou propriu al marilor principii umanitare şi creştine.

Următoare a poruncii dragostei şi a slujirii, Biserica Ortodoxă Română şi preoţimea ortodoxă preţuieşte la justa valoare eforturile maselor populare de pretutindeni pentru pacea şi fericirea oamenilor.

Au urmat unele comunicări privind manifestările externe ale Bisericii Ortodoxe Române între 15 martie şi 10 mai 1971.

I. Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Grecia. Între 1—8 mai o delegaţie a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vizitat Grecia cu ocazia împlinirii a 1100 de ani de la moartea Sfîntului Chiril, apostolul slavilor, precum şi a aniversării a 150 ani de la proclamarea independenţei statului grec. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost însoţit de către I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului, P. S. Episcop Vasile al Oradiei, P. C. Pr. Prof. D-tru Stăniloae şi P. C. Prof. Isidor Todoran.

II. Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Etiopia.

Răspunzînd invitaţiei M. S. Imperiale Haile Selassie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut o vizită în Etiopia, spre a parti-

cipa la întronizarea noului patriarh al Bisericii etiopiene Abuna Theophilos. Festivitățile au avut loc la 9 mai. Prea Fericirea Sa a fost însoțit de I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, P.S. Episcop Vasile al Oradiei și diaconul Miron Mihuț.

Este a doua vizită a Prea Fericirii Sale în Etiopia și constituie o nouă etapă în dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română și Bisericile vechi orientale.

III. Manifestări în cadrul Conferinței Bisericilor Europene. Adunarea Generală Nyborg VI.

Între 26 aprilie și 3 mai s-a desfășurat la Nyborg adunarea generală a Conferinței europene la care a participat și Biserica Ortodoxă Română cu o delegație formată din I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, P.C. Pr. Prof. Ioan Coman, Diacon asistent I. Bria și Dl. Ion Săbăduș. În conducerea viitoarei conferințe a Bisericilor europene a fost reales I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, ca membru în prezidiu și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul în Comitetul Consultativ.

Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române în Danemarca.

Între 3 și 13 mai a.c. o delegație formată din I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, P. C. Diacon Profesor N. I. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic din București și P. C. Pr. Consilier D-tru Fecioru au făcut o vizită oficială în Danemarca la invitația Bisericii luterane din acea țară. Această vizită a contribuit la adâncirea dialogului teologic cu bisericile reformate.

Vizita profesorului Eric Mascal la Institutele teologice din București și Sibiu.

Între 24 și 3 aprilie 1971 în cadrul schimbului de profesori dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica anglicană ne-a vizitat profesorul Eric Mascal de la Universitatea din Londra. D-sa a ținut trei prelegeri la Institutele teologice din București și Sibiu și a vizitat câteva minăstiri, monumente istorice.

Vizita a două călugărițe suedeze în țara noastră.

Între 20 aprilie și 1 mai a.c. ne-a vizitat țara două călugărițe suedeze surorile Marianne Nordström și Ella Person. Fiind de confesiune luterană, această vizită a contribuit la cunoașterea vieții monahale din Biserica noastră.

După aceste comunicări conferința de orientare din luna mai a.c. care a constituit pentru preoțimea ortodoxă pe lângă trecerea în revistă a multor pagini din istoria poporului nostru și un omagiu adus forțelor muncitoare din Patria noastră, care și-au sărbătorit o jumătate de veac de lupte și bogate realizări.

REDAȚIA

† PREOTUL Dr. GHEORGHE SOARE

(28 septembrie 1905—7 iunie 1971)

În ziua de 7 iunie 1971, la ora cînd în sfințele biserici se termina serviciul liturgic pentru marea sărbătoare a Sfintei Treimi, — a luat sfîrșit viața pămîntească a unuia din cei mai distinși slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, preotul dr. Gheorghe Soare parohul bisericii Sfînta Vineri-Herasca din București, Consilier Patriarhal.

O boală ascunsă, necruțătoare, a provocat trecerea la cele veșnice în mod cu totul neașteptat a acestui vrednic preot înainte de a fi împlinit vîrsta de 66 de ani, spre marele regret al tuturor celor care l-au cunoscut și i-au apreciat pregătirea temeinică, puterea de muncă și distincția sufletească.

Slujba prohodirii a fost săvîrșită în ziua de joi 10 iunie a.c. în biserica Sfînta Vineri-Herasca de către Prea Sfințiii Episcopi : Dr. Antim Tîrgovișteanul, Antonie Plămădeală — Vicari Patriarhali și Dr. Visarion Rășinăreanu — Vicarul Mitropoliei Ardealului, înconjurați de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preoți : Alexandru Ionescu — Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Ion Gagiu — Directorul Administrației Patriarhale, Traian Ghica — Directorul Casei de Pensii și Ajutoare a Salariaților Bisericii Ortodoxe Române, Dumitru Fecioru, Sabin Verzan, Teodor Cazan, Constantin Pîrvu — Consilieri Patriarhali, Leonida Mateescu, Octavian Popescu, Mihail Marinescu, Ioan Popa, Nicolae Diaconu și Alexandru Petre — Consilieri ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, Iuliu Man și Dinu Provian — protoierei ai Capitalei și alți preoți.

După oficierea serviciului prohodirii, Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, a dat citire unei mișcătoare telegrame de condoleanțe trimisă familiei îndurerate de către Prea Fericitul Patriarh Justinian și a rostit după aceea o impresionantă cuvîntare arătînd meritele cu care preotul Gheorghe Soare s-a impus prețurii tuturor — superiori și colaboratori — în toate împrejurările și demnitățile care i s-au încredințat, dar îndeosebi în aceea de Consilier Patriarhal fiind unul din cei mai apropiați colaboratori ai Prea Fericitului Patriarh Justinian atît la întocmirea cit și la aplicarea noilor legiuri bisericești, pe care le-a dat Biserica Ortodoxă Română începînd cu anul 1948.

A omagiat după aceea memoria celui dispărut, — P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, rostind următoarea cuvîntare :

«Sita vieții noastre pămîntești care cerne într-una a prins și a desprins de pe firele ei, viața bunului nostru prieten, om și coleg, viața preotului Dr. Gheorghe Soare.

Zilele noastre ale tuturor sînt în mina Celui ce ne-a zidit și nimeni nu știe cînd va fi chemat de Părintele zidirii iar socotelile vieții noastre nu se încheie de noi cei vii, ci de acei ce ne așează în somnul cel mai de pe urmă.

Frumos și bun lucru este ca la încheierea acestor socoteli să nu fii găsit greșit, iar în fața lui Dumnezeu să te prezinți curat, căci aceasta este frumusețea vieții ca în clipa cea de pe urmă să nu fii dator nimă-nui, ceea ce înseamnă să trăiești în lume ca un om între oameni, adică înțelegându-i pe aceștia, iertînd greșelile lor, iubindu-i și pre-tuindu-i în aceeași măsură.

Unii dintre noi exprimă această iubire față de semeni prin cuvîntul scris, prin opere ce biruie urîtul și meschinăriile vieții pămîntești străpungînd bezna acesteia și arătînd drumul cel bun, cel curat, cel biruitor.

Alții exprimă aceleași gânduri și simțiri cu ajutorul culorilor zugrăvind pînze care luminează și bucură existența omului, ajutîndu-l să iasă biruitor din vîrtejurile vieții; alții, dăltuind și săpînd cu ajutorul liniilor, în marmoră sau în piatră, înfrumusețează înțelesurile adînci ale acestei vieți.

Dar mai presus de toate, noi credem că și preotul are o misiune mai aleasă, ca unul chemat să răspîndească cuvîntul lui Dumnezeu — izvorul vieții și al tuturor bunătăților — să mîngîie pe cei în suferință și să sfințească prin darul ce i se încredințează de la Duhul Sfînt pe cei ce cred în puterea, bunătatea și ajutorul lui Dumnezeu.

Cel care stă acum nemișcat în fața noastră a fost un distins preot al sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, îndeplinind cu vrednicie o asemenea misiune.

Încă de la începutul activității sale, de cînd a fost hirotonit la altarul acestei sfinte biserici, Sfînta Vineri-Herasca, ca diacon, — Gheorghe Soare a luat asupra-și sarcini greu de îndeplinit.

Însușindu-și o serioasă și temeinică cultură teologică întîi în Seminarul teologic de la Galați și apoi în Facultatea de teologie din București, cînd a venit la această biserică unde a găsit un laborator cu multe secții de activitate religioasă, morală și socială, diaconul Gheorghe Soare nu s-a simțit străin și neorientat, ci toate aceste sarcini le-a îndeplinit cu multă pricepere.

A găsit aici o biserică în care se oficiau slujbe în fiecare zi; diaconul și mai tîrziu preotul Gheorghe Soare a păstrat această tradiție și a însuflețit aceste slujbe săvîrșindu-le după rînduierile noastre bisericești pentru mîngîierea și îmbunătățirea duhovnicească a multor credincioși.

Preotul Gheorghe Soare a purtat pe umerii lui tineri și cu mintea lui luminată toată redacția și administrația acestor publicații religioase mult apreciate atunci de preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Îndeletnicirile, care-i cereau muncă intensă de zi și de noapte, nu l-au împiedicat să-și continue și pregătirea sa personală, căci și-a susținut doctoratul în Teologie mergînd pentru studii și specializare și în străinătate și îndeosebi la Atena, centru important al culturii teologiei ortodoxe, ca să poată pătrunde mai ușor și mai cu temei învățăturile Sfinților Părinți.

Tot pentru pregătirea lui personală a urmat și a absolvit cursurile Facultății de Drept din București, luîndu-și licența în drept și absolvind cursurile de doctorat.

Evidențiindu-se prin munca și capacitatea sa profesională, fiind și un distins slujitor bisericesc, — atunci cînd la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor a devenit vacant postul de revizor ecleziastic, Patriarhul Nicodim l-a chemat să îndeplinească această dificilă sarcină de a cerceta și îndruma activitatea protopopilor din Eparhie și a anumitor preoți slujitori.

Revizorul ecleziastic preotul Gheorghe Soare și-a îndeplinit această misiune cu competență, cu delicatețe, cu demnitate.

Avînd o bunătate cu adevărat creștinească, ascultînd cu atenție și răbdare pe oricine i se adresa, el a alinat multe dureri, a șters multe necazuri și a produs multe mîngîieri celor care aveau nevoie de acestea.

În cadrul preocupărilor sale pentru o cît mai temeinică pregătire profesională, preotul Gheorghe Soare a alcătuit și tipărit mai multe lucrări teologice: «Forma de conducere a Bisericii în primele veacuri creștine», «Temeiurile biblice și patristice ale Ierarhiei bisericești», «Asistența socială a Bisericii în primele veacuri», — lucrări bine apreciate pentru valoarea lor științifică și utilitatea lor practică.

Apreciindu-i pregătirea, puterea de muncă și rîvna pentru slujirea Bisericii, Prea Fericitul Patriarh Justinian l-a promovat treptat în posturi cu și mai mare răspundere, mai întîi în demnitatea de consilier al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, și apoi în aceea de consilier patriarhal, unde de asemenea a desfășurat o activitate corectă și competentă, informînd pe superiori cu obiectivitate și conștiința răspunderii pentru informațiile date, purtîndu-se delicat cu colegii și subalternii și nedesmintînd niciodată temeinica sa pregătire, buna cuviință și simțul datoriei împlinite.

Pentru aceste bine apreciate merite, Conducerea Sfintei noastre Biserici l-a răsplătit cu toate distincțiile bisericești, ce se pot acorda unui preot, iar pentru activitatea sa socială ca cetățean destoinic și devotat, Conducerea de Stat i-a acordat distincția «Ordinul Steaua Republicii Clasa IV-a».

Îmi este greu să prind în puținătatea cuvintelor mele toată valoarea și bogata activitate a repausatului, activitate cu care el se va prezenta înaintea Dreptului Judecător, căci după învățătura Sfintei noastre Biserici, noi creștinii credem că la trecerea din această viață ne prezentăm la această dreaptă judecată cu tot ceea ce am săvîrșit în viață, bine sau rău, și, după meritele sau greșelile noastre, sîntem așezați în viața de dincolo, cea veșnică, căci acolo este adevărata răsplată a meritelor, a împlinirilor creștinești și sociale din această viață.

Cu înțelepciunea cu care l-a înzestrat Bunul Dumnezeu, cu creșterea aleasă pe care a primit-o de la vrednicii lui părinți din Barcea Tecuciului Moldovei, cu aleasa pregătire pe care și-a însușit-o, printr-o conștiinciozitate pilduitoare, prin bogata activitate pe care a desfășurat-o în toate sectoarele vieții bisericești și sociale, încetarea din viață a distinsului preot Dr. Gheorghe Soare lasă un gol greu de împlinit.

În acest moment de apăsătoare tristețe și durere când ne despărțim pentru totdeauna în viața aceasta pămîntească de regretatul preot Gheorghe Soare, îl plîng nemîngîiați, dar cu creștinească resemnare, tatăl pe care Dumnezeu l-a învrednicit de adîncă bătrînețe, soția, copiii, frații și nepoții, fiindcă de aici înainte le va lipsi dragostea și duiosia cu care el i-a înconjurat; îl plîng și îl regretă slujitorii altarului acestei sfinte biserici pentru că de acum le va lipsi îndrumătorul competent și stăruitor în rugăciunile pioase și în slujire; îl plîng și îl regretă consilierii, epitropii și enoriașii bisericii Sfînta Vineri-Herasca, cărora le-a insuflat rîvna și jertfelnicia pentru buna întreținere și înfrumusețare a acestei sfinte biserici; îl plîng și îl regretă dascălii și corul bisericii, fiindcă pierd pe îndrumătorul și sprijinitorul înfrumusețării cultului printr-o aleasă cîntare bisericească, și cei care au plecat de la bunul preot Gheorghe Soare, cu o creștinească mîngîiere.

Îl plîng și îl regretă consilierii Arhiepiscopiei Bucureștilor și ai Administrației Patriarhale și toți colaboratorii lui pentru spiritul colegial pe care l-a cultivat în raporturile dintre ei și în îndeplinirea îndatoririlor pe cei mai mici îndrumîndu-i cu răbdare și impunătoare delicatete, îl plîngem și îl regretăm cu nestăpînită durere noi toți, care ne-am adunat să-l însoțim în drumul cel din urmă pentru așezarea lui în locul de odihnă veșnică.

Plecîndu-ne genunchii înaintea Bunului Dumnezeu, îl rugăm smerit să mîngîie cu puterea și bunătatea Sa sfîșietoarea durere a familiei, iar pe el, pe fratele nostru preotul Gheorghe Soare, să-l primească în locașurile Sale răsplătindu-l după rîvna și vrednicia cu care a apărut învățătura Sfîntei Biserici, a slujit Sfîntului Altar și și-a iubit semenii.

Fie-i veșnică amintirea și Dumnezeu să-l ierte!»

A vorbit după aceea, Domnul Victor Alexandrescu — epitropul bisericii Sfînta Vineri-Herasca, care arătînd realizările acestei biserici sub înțeleapta conducere a parohului preot Gheorghe Soare, a exprimat în numele credincioșilor și al Consiliului parohial adîncul lor regret și sincere condoleanțe mult îndureratei familii.

A urmat după aceea ocolirea tradițională a sfîntei biserici după care un cortegiu de clerici și credincioși a condus pe mult regretatul frate pînă la cimitirul Belu unde a fost așezat în cavoul familiei spre odihnă veșnică în așteptarea obșteștii învieri.

ASISTENT

† PREOT ICONOM IOAN DĂRVĂRESCU

De la Biserica Sf. Anton «Curtea Veche» (1891—1971)

La 8 mai, la ora 4,40 dimineața, preotul iconom Ioan Dărvărescu, în vîrstă de 80 ani, își înceta munca sa neîntreruptă timp de 60 ani, depusă în ogorul Bisericii noastre, și trecea din Biserica luptătoare în cea triumfătoare, după o viață de muncă încordată, neîntreruptă și folo-

sitoare, nu numai unei singure parohii, ci întregii biserici, așa cum o cunoaștem din datele biografice, scrise de el însuși.

S-a născut la 26 ianuarie 1891, în comuna Oteșani, județul Vâlcea din părinții Nicolae Dărvărescu, preot și învățător, și Zoe Dărvărescu, casnică. Cursul primar l-a făcut în orașul Râmnicu Vâlcea (3 clase), iar clasa a IV-a a urmat-o la București la Școala Primară nr. 3 «I. Genilie» (Cuibul cu barză) terminând-o în 1904.

În 1905 a fost primit ca solvent la Seminarul Central, luînd bursa din primul an. Tatăl său a murit cînd era în clasa a III-a. Iar mama sa văduvă, cu o pensie foarte mică, i-a îndrumat pe toți copiii spre școală.

În 1913, a terminat Seminarul Central, după care s-a dus pedagog la Seminarul din Râmnicu Vâlcea, ca să supravegheze și să poarte de grijă celor doi frați care erau elevi la liceul de acolo. N-a urmat imediat facultatea de Teologie, ci mai tîrziu în 1920—1924, după ce s-a căsătorit în 1914.

A. *Activitatea sa pastorală după intrarea în cler.* — La 28 decembrie 1914 a fost hirotonit diacon, iar la 7 ianuarie, a fost hirotonit preot, pe seama bisericii din Oteșani-Vâlcea, unde a rămas pînă în anul 1922.

B. *Preot în Râmnicu Vâlcea.* — În 1922 a fost detașat ca preot la Catedrala Episcopală din Râmnicu Vâlcea, director la cancelaria Eparhială și subdirector la Seminarul din Râmnicu Vâlcea.

A desfășurat în acest timp următoarea activitate :

La Oteșani, a restaurat trei biserici, și a ridicat un monument eroilor morți în războiul 1916—1918.

La Râmnicu Vâlcea între anii 1930—1938, a restaurat biserica «Cuvioasa Paraschiva» monument istoric, ctitorie a lui Pătrașcu Vodă și Mihai Viteazul, readucînd arhitectura la forma ei primară și a construit un cămin parohial.

Ă publicat în acest timp : Șezători biblice, ghid pentru combaterea sectelor, «Feriți-vă de rătăcirile sectare», revista parohială «Daruri sufletești». A colaborat la revistele bisericești din țară, cu articole cu caracter pastoral și misionar.

C. *Preot în București de la 1 septembrie 1938.* — La Biserica «Sf. Anton», a slujit pînă a închis ochii. În acest timp a clădit o casă parohială în curtea bisericii Sfîntul Anton, avînd colaborator pe Pr. Victor N. Popescu de la 1 septembrie 1952.

A publicat mai multe lucrări cu caracter pastoral misionar și antisectar.

Pentru acestea, aflîndu-se de moartea Pr. Dărvărescu Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor a ținut să ia parte prin Prea Cucernicul preot referent Petre Alexandru și Pr. protoiereu Dinu Provian, împreună cu un numeros sobor de preoți care să facă prohodirea.

La 11 mai în Biserica plină de credincioși, în jurul mormântului său acoperit de flori, pe care le-a iubit în chip deosebit cît a trăit, lacrimile credincioșilor s-au adăugat la această ceremonie, iar P. C. Protoiereu Dinu Provian și Pr. Victor N. Popescu și Consilierul parohial Gheorghe Stoica, prin cuvinte mișcătoare, au scos în evidență calitățile acestui ales preot.

Dumnezeu să-l așeze printre dreptii Săi.

ASISTENT

---

† PREOTUL IOAN CHERVASIE

S-a stins din viață, după o grea suferință la 21 august 1970 preotul Chervasio Ioan de la parohia Sfântul Nicolae dintr-o Zi, din București.

Preot distins, provenit dintr-o aleasă familie de moldoveni și-a luat licența în teologie și a urmat cursurile de doctorat la Institutul teologic de grad universitar din București. Numit preot la parohia Chilieni-Bîrlad, trece la parohia Sfinții Împărați din Bîrlad, de unde în 1947 vine la parohia Sfântul Nicolae dintr-o Zi, unde a păstorit pînă în ziua decesului său prematur. Prin pierderea sa lasă un loc greu de acoperit în mijlocul colegilor și enoriașilor săi.

Slujba înmormîntării sale a fost oficiată de către un sobor de preoti, în frunte cu P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în fața unei numeroase asistențe.

Prin cuvîntul său, Prea Cucernicia Sa a elogiat și a caracterizat personalitatea regretatului dispărut și munca depusă de el la biserica pe care a păstorit-o peste 23 de ani, muncă incununată cu lucrările de restaurare a bisericii din ultima vreme. Arată că pentru deosebita sa activitate a fost distins de către Conducerea Bisericii cu rangul de iconom stavrofor. Prezentînd condoleanțe întristatei familii în numele Centrului Eparhial și al preoțimii bucureștene aduce regretatului un ultim salut.

În numele preoților din cuprinsul Circa II Capitală a vorbit P.C. Pr. Iuliu Man, protoiereul respectiv, care a adus salutul colegilor preoți din cuprinsul protoieriei. Subliniind caracteristicile și calitățile sufletești ale preotului Ioan Chervasio, care a excelat prin bunătate, înțelegere pentru enoriașii săi, claritate în cuvîntul predicat și adîncă evlavie, arată regretul tuturor celor care l-au cunoscut și apreciat.

Preoții Ioan Pîslaru și Stan Dimancea, în cuvîntările lor au arătat compasiunea întregii preoțimi pentru pierderea colegului preot Ioan Chervasio, distinsul preot al bisericii Sfântul Nicolae dintr-o Zi.

Trista ceremonie s-a încheiat într-o atmosferă cernită și de adîncă reculegere.

ASISTENT

† ING. ȘTEFAN ȘTEFANIU

(2 decembrie 1907—17 iunie 1971)

În noaptea de 16 spre 17 iunie a.c. s-a stins din viață inginerul Ștefan Ștefaniu, vrednic enoriaș al bisericii Floreasca din Capitală și distins membru al Consiliului Eparhial și al Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Născut în București la 2 decembrie 1907, într-o familie de muncitori, Ștefan Ștefaniu s-a înarmat pentru viață cu o temeinică pregătire. După absolvirea școlii primare, el a urmat liceul Șincai și apoi Școala Politehnică, secția silvică, obținând diploma de inginer silvic. În toate posturile care i-au fost încredințate, pînă la pensionarea pentru limită de vîrstă, Ștefan Ștefaniu a muncit cu rivnă, cu competență și cu o exemplară conștiinciozitate. Dragostea de muncă și dorința de a fi mereu de folos semenilor, nu i-au îngăduit însă inginerului Ștefan Ștefaniu să beneficieze de odihna pe care i-o putea da situația de pensionar. El a muncit în continuare, pînă în ultima zi a vieții, cu aceeași conștiinciozitate și cu aceeași dăruire jertfelnică pentru slujirea semenilor.

Slujba prohodirii a fost oficiată de un sobor de preoți, format din P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Alexandru Petre, Consilier al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Stan Dimancea, parohul bisericii Ienei din Capitală și P. C. Preoți Florian Ciurescu, Lupașcu Andreescu, I. Oncescu și Const. Stănescu de la parohia Floreasca.

După oficierea serviciului religios, au vorbit omagîind memoria și activitatea celui dispărut P. C. Pr. Stan Dimancea, P. C. Florian Ciurescu, inginer Stelian Georgescu și P. C. Vicar Alexandru Ionescu, care a spus următoarele :

«Cînd din mijlocul nostru se desprinde, încetînd din viață, un om bun, apropiat și iubit, ne cuprinde o mare întristare ; și, dacă n-am avea credința tare în bunătatea și purtarea de grijă a lui Dumnezeu, ne-ar stăpîni o înfricoșătoare deznădejde, așa cum ne cuprinde o adîncă spaimă, cînd, în întunericul nopții, pe neașteptate ni se stînge lumina călăuzitoare și nu avem alt mijloc care să ne ajute orientarea, în bezna din jurul nostru. Asemenea gînduri îmi vin în minte, în această tristă împrejurare, amintindu-mi cazul filozofului grec Diogene din Sinope, care, umblînd în plină zi cu un felinar aprins în mînă, fiind întrebat de cei pe care-i întîlnea, ce caută, el le răspundea : caut un om.

Ce fel de om căuta Diogene, dacă pe cei care-i întîlnea și întreba, nu-i considera oameni ? El căuta un om rar, greu de găsit, un om a cărui viață și activitate să fie în mijlocul semenilor săi, ca lumina călăuzitoare în întunericul nopții, un om care să fie de folos semenilor, contribuind, cu pilda și jertfelnicia lui, ca viața pe pămînt a oamenilor să nu devină grea, apăsătoare și chinuitoare, ci o permanentă străduință spre întrajutorare. Într-adevăr, fără asemenea oameni viața noastră pămîntească ar fi cuprinsă de o tăcere ca aceea de nepătruns a cerurilor și de o înfrigurare ca frigul de gheață al adîncurilor. Fiindcă numai un om bun, cu căldură sufletească, cu sentimente de dragoste pentru semenii săi, este în măsură să încălzească sufletele acestora, să-i indemne să se apropie unii de alții cu încredere, să se iubească, să se întrajutoreze, să trăiască în pace. Numai un asemenea om ajunge să întruchipeze în el lumina Celui ce ne-a făcut după chipul și asemănarea Lui și să devină astfel izvor de multe bunătăți pentru semenii săi.

Un asemenea om a fost inginerul Ștefan Ștefaniu, un om asemenea celui pe care-l căuta Diogene; un om muncitor, conștiincios, cinstit față de semenii, loial față de autorități și în plus, un om cu o aleasă viață morală, plin de credință, devotat fiu al Bisericii noastre Ortodoxe Române.

Toți cei care l-am cunoscut pe inginerul Ștefaniu, l-am prețuit și l-am stimat nu numai pentru competența și conștiinciozitatea cu care-și îndeplinea îndatoririle de serviciu, ci mai ales pentru caracterul său nobil și pentru modestia cu care se trudea să slujească fără odihnă binele altora făcând parte astfel dintre acei oameni de treabă cu care într-adevăr se poate mindri societatea noastră. Prin faptele lui de fiecare clipă, de fiecare zi, punând totdeauna interesele colectivității deasupra intereselor lui personale, inginerul Ștefaniu reușea să apropie pe oameni unii de alții, să-i împace când alunecau spre învrăjbit și să-i îndemne spre întrajutorare ușurându-și unii altora greutățile pe care viața li le scoate în cale. Este înduioșător dar în același timp grăitor în acest sens însuși actul la definitivarea căruia lucra cind l-a ajuns sfârșitul vieții. Căci deși ca pensionar, după o îndelungată și rodnică activitate în serviciul Statului, ar fi avut drept la o odihnă binemeritată, pe inginerul Ștefaniu moartea l-a surprins în plină activitate, străduindu-se pentru organizarea unei asociații de locatari pentru construirea de locuințe personale cu sprijinul Statului, căutând să ajute după puterile lui la traducerea în fapt a măsurilor luate de Conducerea noastră de Stat, pentru construirea vieții celei noi din țara noastră și pentru un trai mai îmbelșugat al tuturor oamenilor.

Tinguirea jalnică a cîntărilor bisericești din slujba înmormîntării, și rugăciunile citite în cadrul acestei slujbe, pe de o parte, ne tulbură întreaga ființă, arătându-ne cît de neputincioși sîntem atunci cînd avem într-adevăr nevoie de ajutor găsindu-ne în fața morții, iar pe de altă parte ne mîngie și ne dau curajul să ne încredințăm, cu toată liniștea sufletească, bunății lui Dumnezeu cel Atotputernic, care ne va rîndui, după vrednicia cu care l-am slujit în viață, în loc de odihnă, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin.

Se va fi gîndit, în ultima clipă a vieții lui, și mult regretatul inginer Ștefaniu, la cuvintele cîntării care exprimă atît de cutremurător cruda realitate a neputinței noastre: «Cîntă nevoie are sufletul cînd se desparte de trup, cît lăcrimează atunci omul și nu este cine să-l miluiască pe dînsul. Către îngeri ridicîndu-și ochii în zadar se roagă, către oameni întinzîndu-și mîinile nu este cine să-l ajute». Dar, ca un credincios, el și-a adus aminte, în același timp și de înțeleptele cîntări care ne spun: «Din pămînt sîntem zidiți și în același pămînt ne întoarcom», cu trupul; căci sufletul despărțindu-se de trup, se întoarce acolo de unde ființă și-a luat și se va bucura veșnic de lumina și căldura bunății dumnezeiești a Părintelui nostru cel ceresc, care ne-a creat.

Cu această liniște sufletească și cu deplină încredere în bunătatea și dreptatea lui Dumnezeu, a trecut — sînt sigur — inginerul Ștefan Ștefaniu, hotarul acestei vieți pămîntești, căci din toată activitatea cu care și-a încununat viața, se desprinde clar că el a înțeles la vreme adevărul că valoarea vieții noastre pămîntești și răsplata de care ne vom învrednici în viața de dincolo, sînt strîns legate de ceea ce am reușit să facem bun în viața aceasta, pentru semenii noștri. Călăuzit de o conștiință curată și luminată, inginerul Ștefaniu a fost nu numai un ascultător și un împlinitor al poruncilor dumnezeiești, ci și un cetățean model, loial față de autoritatea de Stat și devotat noii orînduirii sociale. El era convins că omul nu pierе o dată cu încetarea

lui din viață; că în măsura în care a reușit să strecoare în mintea și sufletul semenilor săi, idei și gânduri cinstite și nobile, acestea se vor valorifica prin fapte corespunzătoare și astfel, gânduri și fapte bune se vor înălța și vor trece din generație în generație, spre cinstirea memoriei celui ce le-a cultivat și spre tot mai binele membrilor societății.

Așa și-a înțeles rostul în familie și în societate inginerul Ștefan, asigurându-și o prețuire unanimă care constituie o garanție că memoria lui va fi perpetuată spre mângierea soției și a familiei îndurerate care acum picură la capul celui dispărut lacrimi de amară durere.

Alăturându-ne acestei dureri, cu sincere regrete pentru pierderea prea timpurie a acestui fiu vrednic al Bisericii noastre, îi închinăm un gând pios și rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l răsplătească după viața lui nobilă, plină de bunătate față de semeni și de dragoste și duioșie față de familie.

Din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, țin să evidențiez cu acest trist prilej faptul că alesele însușiri și competența cu care s-a manifestat inginerul Ștefan Ștefanu în viață, au fost prețuite la vreme de Prea Fericirea Sa, confirmând alegerea lui în forurile de conducere ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, în Adunarea Eparhială și în Consiliul Eparhial, alături de cei mai buni și mai vrednici fii ortodocși din Arhiepiscopie, și unde de asemenea repausatul s-a distins prin seriozitate, competență și alese însușiri gospodărești.

Adânc impresionat de această năpraznică încetare din viață a distinsului său colaborator Prea Fericitul Patriarh Justinian transmite îndureratei familii spre mângiere, patriarhicești binecuvântări și sincere condoleanțe.

Asemenea condoleanțe exprimă familiei îndurerate și Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, care a avut deseori prilejul ca Președinte al Consiliului Eparhial, să aprecieze competența și râvna deosebită pentru treburile bisericesti ale regretatului inginer Ștefan Ștefanu.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie pomenirea».

Purtat pe umeri de colegii de serviciu, sicriul cu rămășițele pămîntești ale distinsului dispărut a fost depus spre veșnică odihnă în cavoul familiei din cimitirul Ghencea din Capitală.

ASISTENT

† PREOTUL VASILE MANEA

În dimineața zilei de 1 ianuarie 1971, după o scurtă suferință s-a stins din viață preotul Vasile Manea parohul bisericii Sfintul Gheorghe-Capra din București.

Cu o săptămână înainte sărbătorise cu toată obștea creștină a parohiei și cu familia sa praznicul Nașterii Domnului. Citise la sfârșitul sfintei liturghii Pastorală de Crăciun trimisă clerului și credincioșilor de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Nimic nu-l făcea nici pe el nici pe credincioșii prezenți în acea sfințită zi în biserică să creadă că era atunci ultima binecuvântare pe care el le-o da, ultimul cuvânt pe care-l rostea în biserică și — ieșind de la sfânta slujbă — ultimii

pași pe care-i făcea spre casa sa, din Casa lui Dumnezeu. Ajuns acasă, după ce schimbă cu cei dragi ai săi urările cuvenite la o astfel de mare sărbătoare, cade, și după o săptămână de suferință, în zorii Anului Nou, părintele Vasile, în loc să-și sărbătorească ziua numelui în lumea aceasta, trece dincolo, în lumea drepților, în viața veșnică.

Născut cu 64 de ani în urmă în comuna Albești, județul Fălciu, după ce termină Seminarul teologic la Huși și Facultatea de teologie este hirotonit preot în comuna sa natală unde păstorește pînă în anul 1938, cînd se transferă la Catedrala Episcopală din Huși. De aici, în anul 1944 este transferat la biserica Sfîntul Gheorghe-Capră din București unde păstorește pînă în clipa în care Dumnezeu l-a chemat la Sine.

A fost Vasile preotul un ales slujitor al Domnului și un om de multă omenie. Inzestrat de Dumnezeu cu alese daruri pentru preoție : cu o fire blîndă, cu un calm desăvîrșit, cu o vorbă domoală și la locul ei, cu o voce caldă și plăcută, cu un simț al măsurii în toate, cu o mare dragoste pentru om, cu ceea ce românul numește «cumințenie» și «omenie», cu o dragoste desăvîrșită pentru Casa lui Dumnezeu și pentru slujbele sfinte, cu un talent de slujitor care făcea pe cei ce luau parte la slujbele săvîrșite de el să guste din plin frumusețea lor, — adormitul întru Domnul a avut pentru ce să fie plîns și regretat de cei dragi din familia sa, de prietenii și de credincioșii săi.

S-a străduit preotul Vasile Manea întotdeauna ca biserica sa să fie mereu îngrijită și frumoasă. Terminase cu un an-doi înainte restaurarea picturii și terminase cu o lună-două înainte introducerea căldurii centrale în biserică — lucrare de o deosebită importanță pentru gospodărirea unei biserici. A lăsat biserica în care a slujit 26 de ani, împodobită, frumoasă, inzestrată cu tot ce-i trebuie, spre a fi cu adevărat Casă a Domnului, bine plăcută tuturor.

Iar în ziua de 5 ianuarie la ora 14 în fața credincioșilor și prietenilor care au venit în număr impresionant de mare să conducă spre locul de veci pe bunul lor păstor în frunte cu P. C. Preot Petre F. Alexandru, Consilier la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor și P. C. Preot Iuliu Man, Protoiereu la Circa II Capitală.

La sfîrșitul pogribaniei, cuvînt de laudă au adus pentru adormitul întru Domnul, venerabilul profesor preot Valeriu Iordăchescu, care l-a cunoscut și apreciat pe preotul Manea, Protoiereu Iuliu Man și preotul Vasile Pop împreună-slujitor cu răposatul la biserica Sfîntul Gheorghe-Capră.

Dumnezeu să-l odihnească în pace cu aleșii Săi pe preotul Vasile Manea, vrednic slujitor al Bisericii, cinstit și iubit de toți cei care l-au cunoscut !

ASISTENT

EPARHIA BUZĂULUI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE

Dînd urmare hotărîrii Sfîntului Sinod, în cursul lunii mai a.c. în întreaga Biserică Ortodoxă Română s-au ținut conferințele de orientare cu tema : *Sprijinirea de către Biserica Ortodoxă Română a strădaniilor actuale pentru progres ale poporului român.*

În cuprinsul Eparhiei Buzăului, conferința a avut loc în ziua de 13 mai la Buzău, prezidată de P.C. Părinte Vicar, Gabriel Cocora, tema fiind susținută de preotul Ion Frăsineanu de la biserica Cuvioasa Paraschiva din municipiul Buzău; la Brăila în ziua de 14 mai prezidată tot de P.C. Părinte Vicar, Gabriel Cocora, preotul Aurel Zaharia de la parohia Gropeni tratînd subiectul; la 18 mai s-a ținut la sediul protopopiatului Pătir-lagele, unde tema a fost dezvoltată de către preotul Manolache Sburan de la parohia Gura Teghii, iar P. C. Părinte Inspector bisericesc, Marin Negulescu, a prezidat, ca și la Panciu, în ziua de 25 mai, subiectul fiind tratat de către preotul C. Galoiu din orașul Panciu.

În ziua de 19 mai, conferința a avut loc la Rîmnicu Sărat, prezidată de P. C. Părinte Consilier Ion Zamfir, preotul Ion Popescu de la parohia Topliceni susținînd subiectul, iar în ziua de 28 mai s-a ținut la Focșani, tot sub președinția P. C. Părinte Consilier Ion Zamfir, tema fiind dezvoltată de către preotul Ion Chițiga de la biserica Sfîntul Nicolae-Stroe, parohia Săpunaru din municipiul Focșani.

Conferința a început prin oficierea Te-Deum-ului, după care, intrîndu-se în ordinea de zi, la sosirea Prea Sfințitului Episcop Antim, care a inspectat toate conferințele, părinții delegați a prezida au întîmpinat chiriarhul cu cuvinte de bun-venit, subliniind importanța temei ce se dezvoltă, temă care este adînc ancorată în realitățile țării noastre.

Răspunzînd, Prea Sfințitul Episcop Antim a spus :

«Inaugurăm conferința noastră de orientare sub impresia profundă și satisfacția legitimă ca fii cinstiți ai Patriei, a măreței sărbători și grandioaselor manifestări ale întregului popor în frunte cu conducătorii R. S. România cu prilejul jubileului de aur a 50 ani de luptă pentru justiție socială, progres social și fericire obștească. O nouă viață s-a întornat în Patria noastră sub înțeleapta ocîrmuire a conducătorilor noștri.

Se depun toate eforturile pentru a se asigura ființei umane posibilitatea unei dezvoltări integrale într-o societate rațional organizată. Politica strălucită a Partidului și Guvernului a realizat rezultate excepționale și cu răsunset impresionant pe arena internațională.

Putem afirma că întreaga omenire a intrat în era umanității. Doctrina noastră creștină ortodoxă cuprinde și misiunea socială a Bisericii prin desfășurarea «Apostolatului social».

Biserica noastră strămoșească sprijină în prezent aspirațiile legitime ale poporului pentru progres social, cultural și fericirea obștească.

Se subliniază în tratarea subiectului fixat de Sf. Sinod pentru conferința de orientare pe luna mai, contribuția clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe la acțiunile întreprinse de poporul român pentru vindecarea rănilor în urma celui de-al doilea război mondial și pentru înflorirea Patriei.

Se remarcă loialitatea Bisericii față de Stat și aprecieri ale Conducerii de Stat privind activitatea clerului pentru sprijinirea strădaniilor de progres ale poporului român.

Președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, a remarcat acest fapt cu ocazia primirii la Palatul Consiliului de Stat (în audiență de prezentare) a șefilor cultelor din România la 29 februarie 1968.

Trebuie să amintim și declarațiile sale cu prilejul vizitelor făcute la monumentele istorice: Mănăstirea Dealu, Putna, Cozia și Tismana.

Acordări de înalte ordine și medalii Prea Fericitului Patriarh Justinian și membrilor Sfântului Sinod pentru activitatea Bisericii noastre desfășurată în slujba Patriei, medalii și premii preoților pentru merite în sprijinirea activităților obștești, consfințesc odată mai mult sprijinul Bisericii în strădaniile pentru progres ale poporului român.

Bibliografia în ceea ce privește tratarea subiectului conferinței este foarte bogată și documentată, începînd cu «Apostolatul social» vol. I—X al Prea Fericitului Patriarh Justinian și se continuă cu revistele patriarhale, mitropolitane și teologice.

În cuvîntarea pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian a rostit-o cu prilejul începutului anului 1968, înaintea clerului capitalei, profesorilor instituțiilor de învățămînt teologic din București și a salariaților din administrația patriarhală, spune, între altele :

«Am sărbătorit împreună cu poporul român împlinirea a douăzeci de ani de la instaurarea Republicii în viața de stat... și totodată împlinirea a douăzeci de ani de trăire și lucrare a Bisericii Ortodoxe Române în condițiile noi sociale, realizate de biruința socialismului în țara noastră. Socotesc folositor ca în cîteva cuvinte să încercăm o valorificare creștină a evenimentelor istorice din timpul luptei pentru crearea și pentru dezvoltarea societății socialiste în țara noastră în timpul căroră creștinii sînt chemați de către Evanghelie să împlinească slujirea lumii și să contribuie la întărirea manifestărilor pozitive ale noii ordini de viață.

Creștinismul este după natură, social, iar Biserica creștină ca organism social este trimisă să trăiască în lume, din care pricină ea reprezintă în formele sale externe procesele care se petrec în societatea omenescă. De aceea, atrasă în procesul social-istoric, Biserica nu poate rămîne pasivă, în calitate de component al acestui organism, la transformarea mediului social», încheiem citatul.

Nimic mai clar și mai precis ca aceste afirmații categorice ale Înălțatătorului Bisericii noastre, cu privire la rolul social al Bisericii noastre și la temeinica documentare a subiectului conferinței.

În calitatea noastră de Episcop eparhiot, consider ca o primă îndatorire să cercetăm temeiurile biblice, patriotice și teologice ale slujirii Bisericii pentru înflorirea Patriei, progresul social, cultural și buna stare și fericirea obștească.

«Fiul omului n-a venit ca să i se slujească, ci ca să slujească și să-și dea sufletul său pentru răscumpărarea multora» (Matei XX, 28).

«Eu sînt în mijlocul vostru ca cel ce slujește» (Luca XXII, 27). Nimeni nu poate să tăgăduiască că ideea sau noțiunea de-a sluji nu ocupă locul central în viața și învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Să luăm în considerare parabola Samarineanului milostiv (Luca X, 30—37) sau cuvintele Sale solemne de care Domnul Iisus face să depindă locul nostru în lumea cealaltă.

A arătat dragostea Sa față de orice persoană umană și a consimțit să se îngrijească de un orb ca Bartimeu, etc.

Este cu neputință să ne intitulăm ucenicii unui atare Învățător, fără să fim pătrunși de spiritul slujirii Lui și să nu știm ce înseamnă a sluji fraților săi.

Slujirea Bisericii este consecința inevitabilă a Evangheliei. O ciudată, rea și eronată înțelegere a sensului creștinismului a făcut ca în trecut, bisericile să nu se miște și să ia atitudine în fața atitor plăgi sociale, războaie, pauperism, boli, ignoranță, vicii, etc.

Slujirea creștină ne cere să luptăm și să luăm atitudine în fața unei atfît de tragice situații.

Egoismul în religie se ivește atunci cînd se caută în ea numai pacea lăuntrică, și repausul conștiinței. În acest caz, religia nu mai este un stimulent ci un sedativ și în loc să inspire slujirea, ea o înlocuiește.

Creștinismul nu este un simplu mesaj de ascultat, ci este marea lucrare — slujire care cere pentru realizarea ei toate sacrificiile.

Biserica noastră a evitat primejdia inutilității sociale. O viață indiferentă și inutilă este completa ignoranță în care s-ar afla cineva față de nevoile altora în afară de cercul social.

Rechizitorul care va fi adresat de Mîntuitorul la Judecata viitoare contra celor osîndiți este o vastă acuzație de inutilitate. Acest accent caracteristic îl găsim atît în parabolele cît și în învățătura directă a Mîntuitorului.

Dacă înțelegem problemele și aspirațiile contemporaneității atunci trebuie să dăm ideii de slujire un sens mai larg și mai extins ca oricare altă dată.

Instinctul de sociabilitate ne spune că nu putem atinge plenitudinea de bucurie și fericire, decît atunci cînd simțim că facem parte dintr-un tot.

Virtutea dragostei stă la baza relației vitale care unește pe membrii corpului social.

Dragostea frățească este o necesitate profundă pentru a pregăti frățietatea umană mondială».

Atît conferențiarilor, cît și preoților care au luat cuvîntul pe marginea subiectului au subliniat că Biserica Ortodoxă, în liniile ei mari și cu puține excepții, n-a pactizat cu asuprau popoarelor și n-a luat atitudine împotriva năzuințelor drepte și progresiste ale națiunilor.

Biserica noastră și-a împletit soarta, în bine dar mai ales în greu, cu poporul. Deci, dacă se face o retrospectivă, se constată că împrejurările istorice au favorizat o strînsă legătură între ortodoxie și patrie. De aceea, se poate afirma, zice Prea Fericitul Părinte Patriarh, Biserica Ortodoxă este Biserica poporului, cu care a suferit și a luptat, atît pentru devenirile mai bune ale traiului pămîntesc, cît și pentru năzuințe către mîntuirea sufletească a omului.

Cu un asemenea trecut, Bisericii Ortodoxe Române nu i-a fost greu să înțeleagă țelul noii orînduiri sociale și s-a încadrat cu loialitate în ea.

În continuare, în cadrul Conferinței s-au arătat și subliniat diferitele căi prin care Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii ei, a sprijinit actualele strădanii pentru progres ale poporului român.

Incheierea anului școlar la Seminarul teologic

În prezența Prea Sfințitului Episcop Antim Angelescu, a membrilor Permanenței Consiliului Eparhial, a corpului profesoral, părinți, invitați și elevi ai școlii, în ziua de 26 iunie a.c., în sala de festivități a Seminarului teologic din Buzău, a avut loc serbarea de sfârșit de an școlar.

Festivitatea a fost deschisă de către P. C. Părinte Director Dumitru Luca care, pornind de la imaginea biblică a secerătorilor, arată că azi în școală este ziua secerișului. Cînd, profesori și elevi, deopotrivă își primesc plata, după dumnezeiescul cuvînt «vrednic este lucrătorul de plata sa».

Referindu-se, în continuare, la procesul de învățămînt, P. C. Sa, subliniază că fiecare an școlar constituie o perioadă de muncă instructivă și educativă prin colaborare dintre dascăl și ucenic. «Așa dar, conchide P. C. Sa, este absolută nevoie ca școala teologică să caute și să găsească metode de predare, să se formuleze programa analitică cu orientări mai vaste în ecumenism și cu cunoștințe multilaterale în problemele interreligioase și interconfesionale creștine». Aceasta, pentru că în multe cazuri, absenței de seminar se hirotonească fără a mai urma cursurile Institutului teologic.

Referindu-se la situația școlară generală, părintele director arată că toți profesorii au muncit cu stăruință și interes sporit, reușind să-și ajungă scopul în predarea fiecărui obiect. De asemenea, elevii, la rîndul lor, s-au încadrat în munca școlară, reușind ca unii din ei să fie cotați ca foarte buni și chiar excepționali. Faptul acesta a fost remarcat și apreciat elogiios de către P. C. Părinte Inspector General Bisericesc, D. Găină, cît și de către domnul profesor universitar N. Chițescu de la Institutul teologic din București, care a prezidat examenul de diplomă.

Apoi, părintele director subliniază că în munca de instrucție și educație a elevilor, direcția și corpul profesoral au fost permanent încurajate și îndrumate de Prea Sfințitul Episcop Antim «care are permanentă legătură cu școala, dorind să cunoască felul cum se prezintă învățămîntul, procesul de educație, organizarea gospodărească și economică a școlii. Prea Sfinția Sa, anul acesta, ca și în anii trecuți, a participat la consiliile profesionale, în special acelea de la sfârșitul fiecărui trimestru, cînd se prezintă situația trimestrială la studii și purtare. Cu toată atenția Prea Sfinția Sa urmărește dezbaterile consiliului, părerea profesorilor cu privire la fiecare elev. Apoi, Prea Sfințitul, trecînd prin fiecare sală de studiu, stă de vorbă cu elevii și caută să cunoască preocupările lor momentane și cele de viitor. A cercetat gospodăria școlii, s-a interesat de masa elevilor, venind în bucătăria și sufrageria școlii. A stat de vorbă cu întreg personalul, iar cu profesorii, spiritualul și direcțiunea este în permanentă legătură».

Adresîndu-se, în continuare, elevilor, părintele director le dă o seamă de sfaturi cum să-și petreacă, în mod util, vacanța. Absolven-

ților, ultimul cuvânt ce li se îndreaptă este că nu trebuie să scape din vedere că pleacă din școală ca niște făclii luminoase, care trebuie să răspîndească lumină, să nu se lase pradă instinctelor și să se gîndească serios la viitor.

În încheiere, părintele director mulțumește cordial Departamentului Cultelor, în frunte cu domnul Președinte, domnul profesor Dumitru Dogaru, asigurîndu-l de tot devotamentul și loialitatea.

Smerită metanie și mulțumire fiiască îndreaptă Întîistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ctitorul noului învățămînt religios; Prea Sfințitului Episcop Chesarie al Dunării de Jos, care susține materialmente școala, îi adresează doriri de sănătate și putere de muncă, iar Prea Sfințitului Episcop Antim, mulțumiri cu recunoștință pentru permanenta grijă pe care o poartă pentru buna propășire a școlii.

După desfășurarea programului artistic, alcătuit din recitări din poeți clasici și contemporani, coruri religioase, populare și patriotice, a luat cuvîntul absolventul Alexe, care, în numele colegilor care se despărțesc de școală, după cinci ani petrecuți aici, mulțumește călduros profesorilor, administrației și Prea Sfințitului Episcop pentru grija pe care au avut-o față de ei în acest răstimp.

S-a prezentat apoi situația școlară.

După împărțirea premiilor, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antim, care a început prin a înfățișa o constatare îmbucurătoare pe care a făcut-o la recentul examen de capacitate preotească, de la care sosise cu cîteva ore mai înainte, unde a remarcat la absolvenții de seminar din anul acesta un vizibil progres. Printre cei ce s-au distins, într-o proporție destul de mare, au fost seminariștii buzoieni.

Prea Sfinția Sa arată apoi că într-adevăr s-a preocupat în permanență de bunul mers al acestei școli și, în ceea ce privește mărirea spațiului locativ, se proiectează o nouă aripă la clădirea actuală, care va asigura o mai bună distribuție a claselor și a administrației. Ceea ce s-a făcut pînă acum și ceea ce se intenționează să se facă se înscrie la eforturile înaintașilor și în special ale ctitorului de veșnică pomenire, episcopul Chesarie, a cărui memorie e neștearsă din aceste bătrîne ziduri.

În continuare, după cîteva reflexii referitoare la pedagogia creștină care se aplică și în seminar, Prea Sfințitul Episcop Antim arată că părintele director a dat sfaturi și îndrumări binevenite pe care le susține și Prea Sfinția Sa, cu adăugirea subliniată că noi dorim, prin regimul educativ ce-l aplicăm aici, să formăm preoți buni și cetățeni loiali ai scumpei noastre patrii.

În aceste zile trăim momente de legitimă mîndrie patriotică, prilejuite de vizita eminentului nostru Conducător în țările Asiei, unde cuvîntul său, mesaj de pace și progres, răsună puternic cu un prelungit ecou în lume, aducînd spor de prestigiu țării noastre.

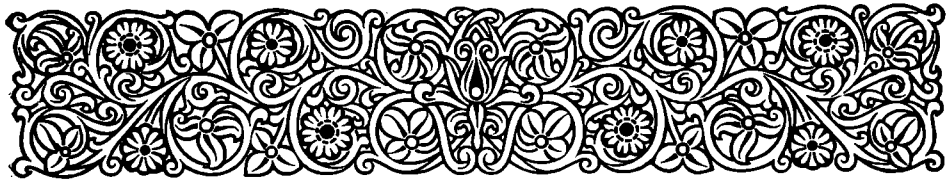
Biserica noastră vrea să-și aducă și ea aportul la strădaniile Statului prin sprijinirea, cu sinceritate și loialitate, a tuturor acțiunilor de pace, progres moral și bună stare. Preoțimea ortodoxă este în unanimitate alături de aceste acțiuni, pentru că ea a căpătat sensul social al istoriei care se făurește sub ochii noștri.

Să fim deci la înălțimea acestor strădanii, iar în ceea ce privește pe elevii acestei școli teologice cer — adaugă Prea Sfinția Sa — ca și ei să răspundă cu aceeași măsură față de veghea ca viața lor să fie în concordanță cu normele etice ale Bisericii și ale Statului.

În încheierea cuvîntului său, Prea Sfințitul Episcop Antim, se asociază în a transmite mulțumiri și recunoștință Departamentului Cultelor, smerit omagiu Prea Fericitului Părinte Patriarh și mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Chesarie al Dunării de Jos, pentru sprijinul material pe care-l acordă școlii, unde se pregătesc pentru preoție și elevi din cuprinsul eparhiei Prea Sfinției Sale.

După cuvîntul Prea Sfințitului Episcop, părintele director, mulțumind tuturor participanților, dă citire textului telegramelor ce se vor trimite: Prea Fericitului Patriarh Justinian, domnului președinte al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru și Prea Sfințitului Episcop Chesarie al Dunării de Jos.

CRONICAR

R E C E N Z I I

Urs K ü r y, *Das Verhältnis der Alt-Katholischen zur römischkatholischen Kirche* (Relația Bisericii Vechi-Catolice cu cea Romano-Catolică), în «Internationale Kirchliche Zeitschrift», nr. 2/970, Bern-Elveția.

La împlinirea unui veac de când (18 iulie 1870) Conciliul Vatican I a declarat «adevăr divin revelat» «păreră teologică» după care episcopului de la Roma i se cuvine de drept divin puterea supremă asupra întregii Biserici (primat de jurisdicție universală) și infailibilitate în probleme de credință și morală. Biserica Veche-Catolică (din Olanda, Germania, Elveția, Austria, Cehoslovacia, Croația și Polonă din America) a adresat o pastorală comunităților sale, reexplicând evenimentele de la 1870, care au determinat și constituirea Bisericii Vechi-Catolice din Germania (1874), Elveția (1875), Austria (1877) și mai târziu în Polonia, America, Cehoslovacia, Croația, pe când cea din Olanda se despărțise de Roma din anul 1723.

În legătură cu acest eveniment, revista «Internationale Kirchliche Zeitschrift» (Veche-catolică) publică o serie de studii. Redăm în cele următoare date din studiul cu titlul de mai sus, semnat de Episcopul vechi-catolic din Elveția.

În primele decenii după Vatican I între romano-catolici și vechi-catolici s-a dus o luptă înverșunată care a dus la totală înstrăinare întreolaltă. După Vatican II situația s-a schimbat complet. Între cele două Biserici s-a stabilit o atmosferă de reciprocă înțelegere, de stimă și frățietate. Cu aprobarea episcopilor s-au constituit în Olanda, Germania, Austria, Elveția, Elveția, comisii romano-catolice — vechi-catolice, care să lămuirească deosebirile doctrinare dintre cele două Biserici și să inițieze între ele acorduri în puncte însemnate.

În acest scop este bine — scrie autorul — să se cunoască precis elementele deosebitoare dintre cele două Biserici, elementele lor comune, precum și nădejțile lor de viitor.

Elementele comune le subsumează autorul sub 3 puncte.

1. — Există acord între cele două Biserici în privința mărturisirii de credință și conținutul ei profesat de Biserica veche. Amîndouă Bisericile recunosc simbolul apostolic și niceo-constantinopolitan; au aceeași învățătură despre Sfînta Treime, despre Dumnezeu-Omul Iisus, despre Fecioara Maria ca Maica Domnului în sens adevărat; acceptă dogmele date de sinoadele primului mileniu, deci au o temelie comună pentru credință. Dar dacă între cele două Biserici există unitate în ce privește mărturisirea de credință a Bisericii creștine vechi, nu există unitate — notează autorul — în ce privește unele puncte de credință de mai târziu, profesate de Biserica Romano-Catolică, mai ales în ce privește felul în care se aplică creștinului lucrarea divină mîntuitoare: învățătura despre har, despre libertatea voii umane, despre Biserica, Sfintele Taine și probleme eshatologice. În puncte de credință din seria acestora

au apărut deosebiri care în secolul XVI au dus la sciziunea dintre catolici și protestanți. Ceea ce s-a spus însă de către Biserica Romano-Catolică în apărarea ei față de protestantism, precum și ceea ce s-a stabilit dogmatic la Conciliul din Trident (1545—1569) și prin dispoziții papale, acestea nu redau credința creștină așa cum a înțeles-o Biserica veche.

2. — Exceptând problema papalității, Biserica Veche-Catolică are aceeași învățătură ca și Biserica Romano-Catolică în ce privește *preoția* înființată de Mântuitorul prin trimiterea și împuternicirea apostolilor, — orînduită prin cuvîntul și voia apostolilor și primită cu cele trei trepte: episcopat, presbiterat și diaconat de către Biserica universală. Orînduirea aceasta a rămas 1500 de ani, pînă cînd, prin apariția Reformei, s-au schimbat lucrurile, conturîndu-se două concepții despre preoție, fundamental deosebite întreolaltă: cea romano-catolică și cea protestantă. După învățătura romano-catolică preoția se reduce în originea ei la chemarea nemijlocită din partea Mîntuitorului, deci de «sus în jos», pe linie verticală, iar prin practicarea și transmiterea de către apostoli prin punerea minilor și invocarea Sfîntului Duh a intrat pe «orizontală». Se accentuează aici «succesiunea apostolică». Învățătura protestantă reduce preoția în general la cuvîntul Mîntuitorului și la acțiunea Duhului Sfînt în comunitate, legătura cu Hristos și apostolii nefiind socotită de caracter esențial.

Biserica Veche-Catolică învață ca și Biserica Romano-Catolică și anume că oficiul episcopului este supraordonat celui al prezbiterului și diaconului, dar nu în sens ierarhic-juridic, după care episcopului i s-ar cuveni o putere preotească superioară, căci nu poate exista o putere superioară celei de a propovădui evanghelia și a săvîrși sfintele taine. Puterea episcopului nu-i superioară, sub raport preotesec, dar e o putere *lărgită* sub acest raport.

3. — Acord există între cele două Biserici și în privința învățaturii despre Sf. Euharistie, care constituie centrul și punctul culminant al serviciului divin.

Cu aprobarea episcopilor s-a făcut în ultimii ani un schimb de idei între teologii celor două Biserici în ce privește reforma liturghiei, ajungîndu-se chiar și la o colaborare. Lucrul a fost posibil fiindcă alit liturghia romano-catolică, cît și cea veche-catolică se reduce în elementele fundamentale la aceeași tradiție bisericească apuseană. Formularul liturgic vechi-catolic nu-i o creație liberă a Bisericii, ci o prelucrare a tipicului romano-catolic, deosebindu-se de acesta în primul rînd prin folosirea limbii poporului (recent se face același lucru și în Biserica Romano-Catolică), apoi fiind mai simplu, dar și prin faptul că liturghia este doctrină euharistică în sensul vechii Biserici.

La punctele deosebitoare dintre Biserica Veche-Catolică și cea Romano-Catolică, autorul înregistrează în primul rînd: «misticismul» acesteia. Mistica în sine nu-i de respins, — ea este un element vital și necesar Bisericii lui Hristos, dar redus nemijlocit la persoanele divine, îndeosebi la Fiul întrupat al lui Dumnezeu. «Mistica lui Hristos» înseamnă în primul rînd că pe temelul credinței revelate se ajunge la o constantă comunitate de viață a credincioșilor cu Mîntuitorul și cu Biserica Sa, care-i «Trupul său tainic», după cuvîntul Mîntuitorului: «Veți înțelege că Eu sînt întru Tatăl Meu și voi întru Mine și Eu întru voi» (Ioan XIV. 20). Esențial este aici credința în Hristos cel istoric, mărturisit de revelația biblică. Dar există un misticism care trebuie timbrat ca falsificare a adevăratei mistice, întrucît se referă la persoane umane, la evenimente și întocmiri ale Bisericii, încadrate cu nîmb divin și cărora, după apreciere proprie, li se acordă caracter de adevăr veșnic, fără nici un temelie revelațional. În acest context autorul induce faptul că orice face sau vorbește papa, a priori e învăluit în misterul divinului.

Apoi Biserica Veche-Catolică nu-i de acord cu «sistemul» Bisericii Romano-Catolice de a impune cu sila învățătura ei. Biserica Veche-Catolică a recunoscut totdeauna necesitatea unor norme obiective obligatorii pentru gîndirea teologică și viața bise-

ricească. Dar ea crede că numărul acestora trebuie redus la *minimum* pentru a lăsa cât mai larg cîmp de activitate libertății de gîndire teologică. Biserica Romano-Catolică se străduiește să majoreze cât mai mult numărul acestor norme, impunîndu-le chiar și pentru probleme de ordin secundar. Evident, acesta-i un jug greu de dus atît de mireni, cît și de teologi, generînd adesea conflicte de conștiință. La aceasta se adaugă și faptul că pînă de curînd «teologia școlară» romano-catolică utiliza foarte mult forme de gîndire, noțiuni care-și aveau originea mai puțin în dicționarul Bibliei și al Părinților bisericești și mai mult într-o anumită filozofie, cea aristotelică. Alta a fost însă situația în Biserica Veche și este și azi în Biserica Ortodoxă, care în mod conștient se limitează la un minimum de învățături general obligatorii, pentru a lăsa larg cîmp de activitate cercelărilor teologice libere. Desigur, trebuie recunoscut că azi s-a mai schimbat situația și în Teologia romano-catolică, cultivîndu-se cercetarea liberă în domeniul științelor libere și al istoriei dogmelor. Totuși și azi sint trași la răspundere unii teologi cu renume, care și-au înghăduit să facă uz de *libertatea de cercetare* și pentru problemele dogmatice.

Biserica Veche-Catolică cinstește pe Fecioara Maria ca pe Maica lui Dumnezeu, dar nu recunoaște dogma despre concepția imaculată a Mariei (1854) și nici cea despre înălțarea ei cu trupul la cer (1950), întrucît nu le găsește nici un temei nici în Sfînta Scriptură și nici în vechea tradiție bisericească. Amîndouă dogmele sint rezultatul unor speculații teologice legate de timp, în parte inspirate din evlavia poporului cu cultul madonelor și din artă plastică care o reprezintă pe Maria ca învingătoare asupra răului. Maria nu poate fi considerată comîntuitoare, cum cred unii teologi romano-catolici; ea este prima mintuită între credincioși și deci prima între sfinți.

Biserica Veche-Catolică ține ca evlavia populară să se desfășoare liber în cadrul normelor generale de credință, cu mistică impregnată biblic, cu smerită încadrare în viața sacramentală a Bisericii, cu rugăciuni pentru vii și morți, cu sănătoasă cinstire a Fecioarei Maria și a sfinților și cu închinare în duh și adevăr la Sfînta Treime. Dar ea respinge anumite forme ale evlaviei populare romano-catolice, cum sint spre exemplu cultul inimii lui Iisus, anumite pelerinaje și excrescențe ale cinstirii sfinților și Fecioarei Maria. Este de dorit ca în locul acestor forme de evlavie, Biserica Romano-Catolică să-și însușească evlavia practică de vechea Biserica Ortodoxă ca și de cea de azi.

Episcopii vechi-catolici, într-o declarație comună, au respins și bulele papale, care condamnau episcopismul secolelor XVII și XVIII. Prin aceasta se înțelege puternicul curent pentru reazarea episcopilor în vechile lor drepturi, cu păstrarea înțietății Episcopului Romei de «cap slujitor al Bisericii». Respingînd condamnarea papală a acestei mișcări, episcopii vechi-catolici interveneau pentru reintegrarea episcopilor în drepturile pe care le avuseseră odinioară, precum și pentru restabilirea independentei episcopilor. E vorba de înlăturarea centralismului papal, care, deși a suferit unele îngustări prin Conciliul Vatican II, totuși nu poate crea unitatea adevărată. Căci unitatea Bisericii consistă — așa cum este cazul cu Biserica ortodoxă veche și cu cea de azi — în libera recunoaștere a adevărurilor de credință obligatorii pentru întreaga Biserică și ea nu poate fi realizată printr-o autoritate centralistă. Unitatea poate exista numai în libertate și diversitate, în felul că, în cadrul unei ordini generale, Bisericile au libertatea să-și organizeze independent viața lor bisericească, după împrejurări și trebuințe locale, după tradițiile lor vechi. Fără împlinirea acestor pretenții, centralismul papal — scrie autorul — constituie încă o primejdie serioasă pentru Biserică și adevărata ei unitate.

Misicismul, maximalismul dogmatic, speculațiile mariologice, catolicismul vulgar și centralismul papal, de care a fost vorba mai sus, deși sint manifestări diferite ale catolicismului roman, totuși stau întreolaltă într-o evidentă legătură internă. Apartin a-elei tradiții care, pregătită în Biserica primară, a devenit dominantă în evul mediu,

înregistrând noi puncte culminante în timpul contrareformei și în secolul XIX. Împotriva acesteia s-a ridicat un curent care a îndreptat viața bisericească în altă direcție. Și aceasta își are originea tot în Biserica primară, se dezvoltă în evul mediu, apoi în timpul umanismului clasic și al Renașterii, ajungând la mare însemnătate în liberalismul teologic din veacul XIX. Curentul acesta urmărește luminarea rațiunii prin credință, dezvoltarea liberă a personalității, prudență în problemele dogmatice, sănătoasă gândire teologică hristocentrică și accentuarea independenței Bisericilor locale. Până la Conciliul Vatican I, cele două curente, deși în permanente discuții, se aflau pe picior de egalitate. Azi însă se pune întrebarea: care din aceste două curente spirituale, repartizate pe «conservatori» și «progresiști» va câștiga supremăția. Dar întrebarea va fi lămurită nu prin poziția pe care o vor avea Papa și Curia, ci în primul rând prin sensul în care însăși Biserica Romano-Catolică va înțelege în viitor papalitatea și o va accepta. Va rămâne ea la dogma papalității de la 1870? Sau o va înlătura printr-o nouă interpretare biblică și bisericească a «serviciului lui Petru», pe care pretinde să-l îndeplinească Episcopul de la Roma.

Fără îndoială — scrie autorul — apostolul Petru a avut în colegiul apostolilor un loc fruntaș fără să fie însăș șeful sau «principele» lor. Căci Mîntuitorul a dat tuturor apostolilor aceeași împuternicire a propovăduirii și disciplinei (Matei XVIII, 18). Apostolii au fost pe plan de egalitate, Petru fiind «primul între egali». Iar locul fruntaș pe care, și zicem, i l-a dat Mîntuitorul prin cele trei cuvinte, menționate în Evanghelia după Ioan (XXI, 15) — subliniază autorul — i-a aparținut lui Petru *personal*. Și nici vorbă să implice ideea unei succesiuni. În Noul Testament și în Biserica primară nu se găsește nici cel mai neînsemnat indiciu că Petru ar fi transmis oficiul său unei alte persoane, sau că și-ar fi exprimat voia sa în acest sens. Oficiul său în unicitatea sa nu era transmisibil.

După învățătura romano-catolică, primatul *persoanei* lui Petru a trecut asupra episcopilor din Roma și continuă să existe în ei. Fiecare episcop din Roma ar sta cu Petru «principele» apostolilor într-o tainică, mistică comunitate personală, încît cine-l aude pe Papa, îl aude pe apostolul Petru și printr-însul pe Însuși Iisus Hristos, al cărui unic locțiitor este Episcopul de la Roma. Prin aplicarea unei «concepții curiale» mult mai târziu, se afirmă apoi că Mîntuitorul i-ar fi dat apostolului Petru un primat jurisdicțional de drept divin asupra întregii Biserici și de aceea acela revine și papilor, fiindcă în ei continuă să trăiască Petru. Iar puterea episcopală universală asupra întregii Biserici, papii o exercită împreună cu infalibilitatea, care este a Bisericii însăși. Astfel, Papa este «Episcopul Episcopilor», în el fiind reprezentată nu numai unitatea Bisericii, ci în mod personal și comunitatea episcopilor și papii îi revine dreptul canonic ca «de la sine însuși, fără aprobarea Bisericii» să decidă definitiv ce este revelația divină.

Această doctrină, formulată în elementele ei fundamentale de Papa Leon I († 461), a fost dezvoltată de teologii, îndeosebi de canonistii evului mediu și apoi de către Conciliul Vatican I și declarată «adevăr divin revelat». Față de această învățătură se simte obligat și Papa Paul VI, care a declarat la Geneva în fața Consiliului Ecuменic al Bisericilor: «Numele meu este Petru».

Teologii vechi-catolici au combătut însă cu fermitate această învățătură, căci ea este în total dezacord cu Noul Testament și cu Tradiția Bisericii primare. Ideea că în episcopii de la Roma «ar trăi», în chip mistic, însuși Petru (cum afirmă Vaticanul I) este nu numai total străină Noului Testament, dar și cele două premise — din Noul Testament și din istoria bisericească — pe care se bazează doctrina menționată, nu pot fi probate, adică nu se poate nicidecum proba că Petru a putut și a voit să transmită oficiul său, care avea caracterul unicității, că faptul acesta s-ar fi întimplat în Roma și deci, episcopii din Roma ar fi singurii urmași legitimi ai apostolului Petru. La aceasta se mai adăuga și faptul că, după doctrina romano-catolică, episcopul din Roma ar fi suprapus Bisericii și episcopilor într-o formă care distruge organizarea

sinodală-episcopală a vechii Biserici, bazată pe principiul egalității episcopilor, și care nu cunoaște înțietatea unui episcop singur în felul învățături romano-catolice.

În combaterea primatului papal, teologia Vaticanului s-au referit și la Ciprian (+ 258) și Augustin (+ 430) care subliniau că toți apostolii sînt lui Petru «egali în cinste și putere» și că aceeași relație trebuie să fie între papa și episcopi. Papii i se cuvine înțietatea, dar nu fiindcă dînsul este «Episcopul Episcopilor», ci fiindcă primatul său este scaunul unității Bisericii. În litigiile are să dea ultima hotărîre, dar el nu dispune de infailibilitate în doctrină. Nici sinoadele ecumenice din timpul Bisericii nîmpărțite n-au altă concepție în privința episcopului de la Roma. Acolo nu s-a discutat despre un primar jurisdicțional de drept divin al papii asupra întregii Biserici, și nici despre infailibilitatea sa. S-a stabilit numai că episcopului Romei, ca Patriarh al Apusului, i se cuvine înțietate între ceilalți patru patriarhi și că acest primat i s-a conferit de către «Părinții Bisericii» și nu de către Hristos, și anume pentru importanța Romei, capitala imperiului. Deci primatul Papii, conferit de Biserica, trebuie înțeles ca *primat onorific*. După cum Petru și-a exercitat primatul său în comun cu ceilalți apostoli, al căror purtător de cuvînt era, la fel și papa să-și exercite primatul în comun cu ceilalți episcopi, fie aceștia adunați într-un Concil general, sau într-un sinod episcopal, reprezentînd Biserica întreagă. Cu privire la hotărîrile obligatorii pentru Biserica întreagă, episcopii n-au să fie numai sfătuitoarii Papii, ci și să hotărască împreună cu dînsul.

Unul dintre cele mai îmbucurătoare rezultate ale Conciliului Vatican II — notează autorul — îl constituie faptul că azi, cercuri largi ale Bisericii Romano-Catolice pretind o conducere colegială a Bisericii, cer ca relația dintre papă și episcopi să fie în sensul menționat, afirmînd că episcopii sînt chemați direct de către Hristos și Duhul Sfînt. Episcopii, în totalitatea lor, exercită puterea supremă asupra întregii Biserici, în mod solemn exprimată prin sinodul ecumenic.

Desigur, hotărîrile primului Conciliu Vatican cu privire la papalitate, confirmate de cel de-al doilea Conciliu Vatican, au creat între Biserica Romano-Catolică și toate celelalte Biserici o prăpastie de netrecut, — totuși autorul studiului de față își exprimă nădejdea că ea va fi odată trecută, printr-o bună interpretare a primatului. Nădejdea e o virtute teologică.

Josef Smolik, *Der christliche Lebensstil (Stil creștin de viață)*, în «Communio Viatorum», Praga, nr. 1/971.

Problema stilului creștin de viață a intrat și în orizontul discuțiilor ecumenice, fapt explicabil în urma dezvoltării filozofice și teologice din ultimul timp. Astfel, unii au redus problematica teologică la problematica existenței umane și a verificării adevărului creștin în această existență. Credința, se spune, nu poate avea caracter eshatologic în sensul că n-ar dispune aici de nici un element care s-o supună unui proces de verificare. «Teologia morții lui Dumnezeu», desigur, nu poate proba existența unui stil creștin de viață, dar teologia «existenței lui Dumnezeu» face aceasta.

Problema unui nou stil de viață a fost introdusă în discuția ecumenică la Uppsala. (1960, Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor) și anume în legătură cu activitatea creștinilor în lume. Prin cuvîntul «stil» — s-a spus — nu înțelegem numai o înfățișare exterioară, o modă sau și atitudine. În artă, în literatură, în arhitectură, cuvîntul are un conținut bogat. Stilul de viață este o variată unitate de formă și cuprins, de acțiune și existență, de viață și credință, de mediu și mesaj. El exprimă, în exterior, ceea ce se petrece în interior. Stilul arată cum își trăiește cineva credința sa.

Dar se poate vorbi de un stil creștin de viață în lumea de azi, care oferă ea însăși o serie de noi stiluri de viață? Cum trăiește creștinul prins în lupta rasială,

în noile forme ale vieții de familie etc.? Și totuși se poate concepe un stil creștin de viață. Acesta își are rădăcinile sale în năsiunea creștinilor în lumea de azi, care consistă în general în înfăptuirea și trăirea principiilor morale date de Mîntuitorul, principii general-umane. Viața creștină se structurează doar prin obligațiile impuse de iubirea propovăduită de Hristos.

Desigur, stilul creștin de viață poate apare într-o pluralitate de forme, întrucît în diferite regiuni ale lumii obligațiile creștinilor au și nuanțe deosebite. Dar tot aît de cert este și faptul că în pluralitatea stilurilor creștine de viață există un suport comun: învățătura creștină. De reținut trebuie de asemenea că creștinii sînt legați întreolaltă nu numai prin interesul față de semenul său în suferință, ci și prin perspectiva comună de viitor.

În rezumat: Stil creștin de viață înseamnă viață impregnată de învățătura Mîntuitorului, de credință, nădejde și iubire, de adevăr și dreptate, de muncă spre binele comun și individual, — înseamnă viață umană în accepția plină și nobilă a cuvîntului.

Proj. O. BUCEVSCI

† Vasile Krivoșein, Arhiepiscop de Bruxelles și Belgia, *Opere necunoscute ale Preacuviosului Macarie Egipteanul; Cuvînt despre răstignirea Domnului și despre răbdare*, în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 12/1970, p. 57—59.

Acest «Cuvînt» al Preacuviosului Macarie Egipteanul (+ 390) a fost descoperit după jumătatea veacului nostru de învățații germani care pregăteau publicarea *Corpusului scriitorilor creștini greci*, în două manuscrise cu operele Preacuviosului Macarie: — într-un manuscris pe pergament din veacul al XI-lea în Biblioteca Națională din Atena (ms. nr. 272 din Catalogul lui Sakelion); — și într-un manuscris din veacul al XV-lea din Mînăstirea Sfîntul Panteleimon de la Sfîntul Munte (ms. nr. 129 după catalogul lui Lambros). Amîndouă manuscrisele cuprind aproape același număr de «Cuvînte» (primul — 43; al doilea — 41) și au fost socotite la început identice cu «cele 50 de cuvîntări duhovnicești» ale Preacuviosului Macarie (publicate în P. G., XXXIV, 449—822).

Însă cercetările ulterioare au dovedit că din cuvîntările cuprinse în manuscrisele nou-descoperite, 28 de cuvîntări, în general materiale necunoscute, constituie o altă redacție, căreia cercetătorii i-au dat numele «Tipul III», spre deosebire de «Tipul II» — cel aflat în Patrologia greacă și de «Tipul I» (neceditat) compus din două manuscrise din Biblioteca Vaticanului (Vatic. Gr. 694, din veacul XIII și Vatic. gr. 710, din veacul XIV) care cuprind 64 de cuvîntări — multe identice cu cele din Tipurile II și III.

Cele 28 de cuvîntări din «Tipul III» au fost editate după manuscrisele nou-descoperite: *Neue Homilien des Makarius Symeon I. Aus Typus III*. Herausgegeben von Erich Klostermann und Heinz Berthold («Texte und Untersuchungen», 72 Band), Akademie-Verlag, Berlin, 1961.

A treia cuvîntare din acest tip este «Cuvîntul despre răstignirea Domnului și despre răbdare», pe care Arhiepiscopul Vasile Krivoșein a ales-o ca model al cuvîntărilor nou-descoperite și a tradus-o în limba rusă, socotind că asemănarea cuprinsului, stilului și modului de exprimare a ei cu celelalte cuvîntări din «Tipul II» constituie dovada neîndoielnică a autenticității ei.

Cuvîntul despre răstignirea Domnului și despre răbdare, cuprinde 4 paragrafe în care ideile expuse sînt însoțite de foarte multe trimiteri la texte biblice. Pentru frumusețea lor dăm în traducere aceste paragrafe.

1. Lemnul neînarmat, crucea fără fier și trupul mort au biruit și au făcut ca morți pe diavolul și pe ingerii lui (Matei XXV, 4), pentru că Cel prea puternic cu arma Sa a făcut ca mort pe cel puternic (Luca XI, 21—22), pe ostașul înarmat, biruindu-l.

Iar acum El vine către fiecare suflet care-L caută cu adevărat și, apropiindu-se de suflet, sfărmă și nimicește puterea întunericii, care leagă sufletul și-l închide în temniță. Însă sufletul este dator să aibă același dor și aceeași iubire față de Mirele Hristos cel rinduit lui, pe care le are soția castă și iubitoare față de soțul ei. Adevsa, văzându-și soțul în temniță sau în lanțuri, ori în alte chinuri, din iubire față de el ea se simte legată cu el și suferă cu el și, fiind chinuită sufletește, îndură cureri mai mari decât chiar soțul închis. Și în felul în care Maria (Ioan XIX, 25), fiind de față la răstignirea Domnului, plingea, vărsa lacrimi, fiind străpunsă de săgeata iubirii și se simțea ca și când ar fi fost răstignită împreună cu El, tot așa și sufletul, îndrăgostit de Domnul și pătruns de rivna dragostei și străduindu-se să se unească cu Mirele său Hristos trebuie să îndure suferințele Lui, având totdeauna în fața ochilor și amintindu-și rănilor Lui prinite pentru el, cit a pălinit El pentru el și cum a fost chinuit pentru el Cel mai presus de orice chinuire și cum El cel de o ființă cu Dumnezeu a luat chip de rob (Filip. II, 6—7), în același fel sufletul vrea să suferă toate și să fie legat împreună cu El. Astfel sufletul se și preamărește.

Și tot așa cum a fost răsturnată piatra de pe mormint (Matei XXVIII, 2) prin puterea lui Dumnezeu și Maria a văzut pe Domnul (Ioan XX, 14), tot așa, prin puterea și venirea Sfiatului Duh, piatra, care zăcea pe suflet și ascundea păcatului, se răstoarnă și se îndepărtează (II Cor. III, 15—16), iar sufletul se învrednicește să vadă fața lui Hristos și să se liniștească în Duhul Lui, fiind scăpat și eliberat de piatra păcatului care era așezată peste el.

Pentru că fiecare suflet care iubește pe Domnul îndură mihniri din partea demonilor celor răi, care luptă împotriva lui neîngăduindu-i să se apropie de Hristos cel făcător de viață. Acest lucru se întâmplă cu îngăduința și învoirea lui Dumnezeu, pentru că El ispitește sufletul, dacă într-adevăr el iubește pe Stăpînul, dacă este tare în intenția lui cînd este asaltat de greutăți; sau, fiind istovit, sufletul se leacă de El, renunțînd la greutate și fugind de războiul împotriva duhurilor răului (Efes. VI, 12). Iar dacă sufletul a fost în această luptă și mulți ani s-a aflat în încercări rele, atunci sufletul se juacă cu îndrăznire cu Domnul, întrucît a fost părăsit și lăsat fără nici un fel de ajutor.

2. Însă Domnul, văzînd bărbăția sufletului și răbdarea lui în încercări și că, fiind isbit, sufletul a fost aliat ca a suportat încercarea, se arată lui în bunătatea Sa, descoperindu-se și luminînd sufletul cu lumina Sa suprastrălucitoare și chemînd sufletul către Sine îi zice: «Vino în pace, tu cea aproape Mie» (Cînt. Cînt. II, 10 ș.u.). Iar sufletul, alergînd către El, îl îmbrățișează și-i spune: «Pentru ce, Doamne, m-ai lăsa pe mine, mult suferind și scrisit de vrăjmași? Căci m-au găsit, cînd Te căutam pe Tine, străjerii de noapte, care veghează înconjurînd orașul, și m-au insultat» (Cînt. Cînt., V, 7).

Domnul, plin de lumină de negrit, răspunde sufletului, convingîndu-l și mîngîindu-l, spunîndu-i: «Tu bine spui, vino în pace, cea aproape Mie, preafrumoasa Mea, porumbita Mea» (Cînt. Cînt. II, 10). Domnul se judecă cu sufletul, arătîndu-i semnele cuielei și zicînd: «Iată semnele cuielei, iată rănilor, iată scuipările, iată biciuirile. Toate acestea Eu te-am suferit pentru tine, cel plin de multe răni» (Cînt. Cînt. V, 7) și tirit de mulți dușmani în grea robie. Iar Eu după iubirea Mea de oameni, am venit să te caut și să te eliberez, așa cum de la început Eu te-am făcut chip al Meu și am făcut din tine mireasa Mea și pentru tine am suferit Eu cel mai presus de suferință și nesupus insultelor fiind, am îndurat multe insulte pentru răscumpărarea ta. Iar tu, din cauza ta însuși, avînd atîtea păcate și fiind infundat în întuneric, nu trebuia, oare, să înduri și să rabzi mihniri?»

Judecîndu-se și vorbind pașnic cu sufletul, Domnul arată sufletului că El i-a dat puterea să rabde în scris și că El însuși a întărit sufletul în încercări și în chip tainic l-a îmbărbătat.

3. Ascultînd acestea, sufletul înțelege că el nu are nimic propriu, ci totul este de la Domnul, Mirele cel bun și preafrumos (Cînt. Cînt. I, 16). Și de aceea, recunoscînd din toată inima închinarea, iubirea și voința pe care El le-a dat, răspunde: «Iată, Doamne, vezi trupul meu curat, vezi duhul meu curat, ia-mă pe mine întreg, cel aco-

perit de lumina ochilor Tăi (Cînt. Cînt., II, 6) și cel ce mă liniștesc în «Adîncurile Tale».

Domnul se arată sufletului în două fețe¹, în rănile Sale și în slava luminii Sale. Iar sufletul percepe suferințele pe care Domnul le-a îndurat pentru el, percepe și slava supra-strălucitoarei dumnezeieștii lumini, transfigurîndu-se în acel chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Sfînt (II Cor. III, 18), și reușind în amîndouă fețele — în fața pătimirii și în fața preaslăvitei lumini, uită într-un mod oarecare de firea sa, luminală de Dumnezeu și transformîndu-se prin iubire și amestecîndu-se cu Omul cereșc (I Cor. XV, 47—48) și cu Duhul Sfînt, sufletul devine el însuși «duh».

Ca un sărac oarecare, tare înfometat, și trecînd de la o ușă la alta pentru hrană zilnică (Iacob II, 5), devenit pe neașteptate rege, uită de sărăcie din pricina bunăstării pe care o posedă, tot așa și sufletul îmbogățit cu bogăție cerească, nici nu își mai amintește de sărăcia de mai înainte. Pentru că, dacă Hristos, din fire fiind după chip Dumnezeu, a uitat într-o asemenea măsură de demnitatea Sa luînd chip de rob și devenind asemenea cu omul (Filip. II, 6—7), atunci, cu cît mai mult sufletul, primind esența² și puterea și firea lui Dumnezeu, uită de lipsa de chip de mai înainte.

4. În acest fel, vom ruga pe Dumnezeu și-L vom aștepta în iubire să se arate și să ne răscumpere de acum din întuneric, pentru ca în acest fel la înviere și trupul neputincios să strălucească din pricina luminii care se află și strălucește înăuntrul sufletului, preamărîndu-se și el împreună cu sufletul. Dumnezeu este aproape (Filip. IV, 5) de noi, numai dacă noi L-am căutat cu inimă curată.

Prin urmare, fiecare care ascultă aceste cuvinte, să nădăjduiască a primi în Ipostas pe Cuvîntul adevărat și de la El să învețe întreg adevărul. Ia seama, ascultătorule care nădăjduiești să urmezi lui Dumnezeu și să-ți contopești sufletul cu Domnul, ce viață și curăție a vieții ai nevoie să duci, în ce fel să trăiești viața și în ce fel să intri în comuniune cu oamenii. Pentru că toate acestea tu trebuie să le faci și să le manifesti cu toate puterile tale. Amin.

P. V. I.

Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1971, editat de Parohia Ortodoxă Română din Viena.

Întocmit și tipărit prin osîrdia și osteneala P. C. Preot Prof. Dr. Gheorghe Moisescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena, *Almanahul* este deschis, în acest an prin cuvîntul de mărturisire al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian: «*La zece ani de vrednică slujire*». Prea Fericirea Sa aduce «un cuvînt de îndreptătită laudă tuturor acelor care, alături de rivna și strădania P. C. Preot Prof. Dr. Gheorghe Moisescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena, au scos la lumină acest Almanah», ce s-a vădit atît de folositor, încît în răstimpul celor zece ani a izbutit să-și dobîndească cititori în nu mai puțin de 26 de țări ale lumii».

În continuare este prezentat calendarul propriu-zis. Paginile afectate fiecărei luni din an cuprind: arătarea pe zi/e, a sfinților și a marilor sărbători, un spațiu pentru

1. Expresia «două fețe» ale lui Hristos poate sluji ca exemplu al felului de expunere arhaică a Preacuviosului Macarie Egipteanul, care a scris înainte de Sinodul al III-lea Ecumenic, cînd terminologia histologică nu fusese încă prelucrată. Autorul, desigur, folosește expresia nu în sensul de confirmare a existenței în Hristos a două persoane — divină și umană —, ci pentru desemnarea a două stări a unuia și aceluiași Hristos: starea de preaslăvire și cea de umilire. Deci gîndirea lui era pe deplin ortodoxă.

2. Același mijloc arhaic «anteteologic» se exprimă, ca și în cazul precedent. Afirînd că sufletul primește «esența» lui Dumnezeu și «fîrea» Lui, autorul voințește, după cum se vede, să sublinieze autenticitatea și realitatea unirii noastre cu Dumnezeu, fără a preciza din punct de vedere teologic felul acestei uniri. Și la Preacuviosul Simeon Noul Teolog se întîlnește de multe ori expresia că noi ne unim cu Dumnezeu «în chip esențial».

însemnări precum și o rubrică *Spre aducere aminte* cu importantele evenimente (politice, sociale și culturale) din istoria patriei.

În încheierea acestei părți sînt înscrise cîteva îndrumări lipiconale.

În cadrul celei de a doua părți, Pr. Prof. Dr. Gheorghe I. Moisescu semnează articolul *Întoarcerea în vreme* — o sinteză asupra activității Almanahului de-a lungul celor zece ani de existență.

Sînt inserate apoi «Cuvinte înțelepte» din operele lui G. Flaubert, Montesquieu, Rudolf Lotze și Max Linden.

Rubrica următoare este intitulată: «Făclii pentru suflete». În cadrul ei este cuprinsă cuvîntarea *În slujba pentru aproapele* rostită de I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, cu prilejul vizitei, din 31 mai 1970, în Biserica Ortodoxă Română din Viena.

Vizita a fost făcută în drumul de întoarcere spre patrie, din Olanda, de la sesiunea anuală a Prezidiului și a Comitetului consultativ al Conferinței Bisericilor din Europa. Sesiunea a avut drept scop principal pregătirea unei Adunări Generale cu tema *Slujitori lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor*. Tema este expresia preocupării generale pentru rezolvarea problemelor păcii, egalității între popoare, între oameni.

În încheierea articolului se aduce un cuvînt de laudă și de caldă prețuire celor ce sprijină viața și activitatea bisericii ortodoxe române din Viena.

I. P. S. Firmilian, mitropolitul Olteniei semnează articolul *Bucuria învierii* în care se exprimă încă odată «bucuria mare» cu care lumea creștină se închină Mîntuitorului de aproape două mii de ani. Această bucurie a învierii Mîntuitorului este în același timp, și un prilej de meditație asupra credinței noastre, «a bucuriei de viață, a încrederii în viață».

Deschiderea rubricii «Însemnări și amintiri» este făcută prin articolul «*Viena tinereții*» semnat de acad. Victor Eftimiu — o sinteză a amintirilor despre Viena, centru spiritual european, de care și-au luat numele reprezentanții de seamă ai poeziei, picturii și muzicii.

În «*Carnet vienez*», dl. Costin Nastac ne prezintă, pe scurt, Viena cu numeroasele sale răscruți de cărturari și artiști români, de la Gheorghe Șincai și Petru Maior la Mihail Eminescu și George Enescu. Viena a fost orașul lui Mozart — copilul minune, al lui Beethoven, Liszt, Schubert, Brahms și Straus. Se găsește aici vestitul «Kunsthistorisches Museum» cu colecțiile sale de Velasquez, de Breugel cel Bătrîn și Dürer, ce permit cunoașterea și intuirea mai adîncă a realității.

«*Destinul vienez al unor scriitori români*» articol al domnului N. Istrati — cuprinde, în partea de început, referiri la cele patru luni și jumătate petrecute de Mihail Eminescu la Viena pentru a-și recăpăta sănătatea în sanatoriul Ober-Döbling; de unde în martie 1885 s-a reintors în țară refăcut, dar, pentru o prea scurtă perioadă.

În același scop — refacerea sănătății — a poposit la Viena, în februarie 1937, tînărul scriitor român Pavel Dan, care fiind grav bolnav după patru luni s-a stins din viață.

În același an (1937) însoțit de Otilia Cazimir, și cu ajutorul neprecupețit al lui Mihail Sadoveanu, venea la Viena, George Topirceanu. Scopul călătoriei — vindecarea de aceeași cruntă boală ca a lui Pavel Dan — nu a putut fi atins. A murit la Iași, la 7 mai 1937.

Prof. Dr. Valeriu L. Bologa prezintă *Amintirile Prof. Dr. Marius Sturza despre Viena*. Marius Sturza s-a născut la 27 august 1876 în comuna Sepreuş (Arad) ca fiu al preotului Mihai Sturza. A fost trimis la Viena pentru studii de medicină pe care le-a promovat în 1901. Cele mai multe dintre amintirile sale de aici sînt legate de specialitatea «România Jună» (al cărei președinte a și fost în anul 1898—1899) și în general, de Colonia română din Viena.

Articolul drd. Irina Moisescu cuprinde date interesante despre *Privighetoarea plaiurilor românești și marea cîntăreață a lumii: Maria Cebotari* de la al cărei sfîrșit s-au împlinit anul trecut douăzeci și unu de ani.

Viena trebuie privită însă și din alt punct de vedere — acela al unui oraș în plină dezvoltare, capitală a unei țări ce militează neabătut pentru cauza păcii și colaborării între popoarele lumii. Sub acest aspect ne este înfățișată capitala austriacă în articolul *Ritmul febril al calmei Viene* al domnului George Serafim.

Tiberiu Lichtfuss aduce în discuție episodul primei dragoste a lui Beethoven — Johanna von Honoroth, înmormintată la Timișoara — în articolul (scris în limba germană) *Beethovenerse Liebe in Temeswar begraben*.

În încheierea rubricii sînt inserate *Cuvinte înțelepte* de Bourvil și regretatul scriitor român Tudor Mușatescu.

Rubrica următoare, «Mărturii din trecut» cuprinde, pentru început, articolul *Viena și legăturile sale din trecut cu medicina românească* semnat de Dr. Gheorghe Marinescu. După o succintă prezentare a activității unor renumiți medici români ce și-au făcut pregătirea medicală în Viena, autorul insistă în mod deosebit asupra activității și rezultatelor științifice obținute de Dr. Victor Babes.

Cîteva momente din viața României Junce ne sînt evocate de Prof. Dan Smănlănescu. În 1864 se înfiripa la Viena un fel de «club social-literar fără statut», transformat, patru ani mai târziu, în «Societatea științifică și literară» și apoi în societatea «România».

Fuziunea celor două societăți a dat naștere, sub impulsul patriotului bucovinean Alecu Hurmuzachi, Societății «România Jună», ce a devenit, treptat «o instituție națională».

Prof. Nicolae I. Simache semnează articolul *Diploma Împăratului Carol VI, dată stolnicului Constantin Cantacuzino la 27 martie 1712*. Obținută de la Împărat în urma premediei turcești apărută după lupta de la Stănilești (1711), diploma constătește dreptul familiei Cantacuzinilor de a avea azil în Imperiul habsburgic. Ea se află azi la Muzeul de istorie din Ploiești (Prahova).

În articolul *Moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava la Viena*, preotul Mihai Boca face un scurt istoric al mutărilor acestor sfinte moaște. Moaștele Sfîntului Ioan cel Nou au fost aduse la biserica Mirăuți (Suceava) în anul 1402 de către domnitorul Alexandru cel Bun. De aici au fost mutate în biserica Sfîntul Gheorghe și apoi, la izbucnirea primului război mondial, la Capela ortodoxă română din Viena. După trecerea pencolului, la 28 iulie 1918, moaștele Sfîntului Ioan cel Nou au fost readuse la Suceava în biserica Sfîntul Gheorghe.

În articolul *O deputăție la Viena în chestiunea autonomiei Bisericii ortodoxe din Bucovina*, preotul prof. dr. Ioan Zugrav ne prezintă succint evenimente premergătoare alcătuirii deputăției din 10 reprezentanți ai clerului, patronatului și intelectualelor bucovinene: ce veniseră, în anul 1870, la Viena, să obțină autonomia Bisericii din Bucovina.

Prof. Ion Virtosu semnează articolul *Actorii din trupa vieneză a lui Gerger la București în anul 1819 și Iancu Văcărescu* — un elogiu adus poetului patriot Iancu Văcărescu, susținător înflăcărat al teatrului în limba română.

În «*Tradiții culturale românești la Viena*», articol al profesorului Nicolae Răduică, se evidențiază, pentru început, valoarea națională a activității *Societății academice «România Jună»*. În primăvara anului 1971, la 25 aprilie, se împlinesc 25 de ani de la înființarea renumitei Societăți.

Sub auspiciile acesteia au fost organizate: serbarea din 15—27 august 1871 cu prilejul aniversării a 400 de ani de la sfîntirea Mînistirii Putna și, gesturi de apreciere față de bardul de la Mircești, sărbătoarea Unirii Principatelor și a Adunării de pe Cîmpia Libertății, editarea celor două volume din Almanah, 1883 și 1888, serbarea dată în cinstea lui Titu Maiorescu cu prilejul împlinirii a 70 de ani. În anul 1962, prin osteneala pr. prof. dr. Gheorghe Moiescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena și-a început apariția cea de a II-a serie a Almanahului. Se face apoi o scurtă prezentare a revistei, cu rubricile sale, cu principiile sale, de selecție a materialului privite prin prisma dorinței generale de păstrare și dezvoltarea limbii române, popularizarea a istoriei și culturii naționale.

După alte cîteva «Cuvinte înțelepte» urmează articolul *Jocul și portul românesc în Viena de altă dată* de prof. Avram P. Teodor — un istoric al știrilor despre aparițiile în Viena ale solilor poporului român cu jocurile — muzica — și portul lor național.

Dr. I. Negru, cercetător la Institutul Oncologic din București semnează articolul *Medicul transilvănean Iuliu Traian Mera și Societatea «România Jună»*. În calitate de membru activ al Societății, renumitul medic balneolog Mera (1861—1909) a desfă-

șural și o impresionantă activitate pe plan literar. Asupra acestei laturi insistă autorul articolului.

În încheierea acestei rubrici este publicat articolul *Tipografi români de origine austriacă — Familia Göbl*. — Numele Göbl în istoria tipografiilor românești a fost adus în anul 1851 de mașinistul tipograf Franz de la tipografia Mitropoliei. În 1864 el înființează (alături de Scarlat Walter și Petre Ispirescu) tipografia *Lucrătorii asociații*. Aceasta își continuă activitatea sub numele de *Tipografia Curții, F. Göbl*, iar apoi *Tipografia Curții, F. Göbl Fii*. De sub teacșurile ei au ieșit și primele numere ale revistei *Biserica Ortodoxă Română* (1874—1879) și foaia bisericească *Vocea clerului* (28 noiembrie 1876—24 aprilie 1877). Cei trei frați Göbl-Iosiph, Gustav și Ștefan și urmașii lor, au continuat activitatea tipografică timp de șase decenii.

La rubrica «Chipuri de cărturari» este prezentată mai întâi *O figură proeminentă a culturii românești, Nicolae Iorga — La o sută de ani de la nașterea lui —* de prof. dr. Mihail Berza. Alte două medalioane literare sînt intitulat: *Lingvistul Iosif Popovici — articol scris de prof. dr. Dimitrie Macrea —*, și *Gheorghe Asachi și Viena —* de prof. Nicolae Răduică.

Rubrica «Spicuri literare» cuprinde fragmente din operele unor renumiți scriitori români: *Frinturi postume* de Tudor Arghezi (1880—1967), *Pomul Crăciunului* de George Coșbuc (1866—1919), *O strofă inedită a lui Mihai Eminescu* de Mircea Angheliescu, *Războiul* (Fragment din romanul «*Plecarea Vlașinilor*», vol. II) de Ioan Postelnicu, *În Tirol de N. Iorga* (1871—1940) și *Minăstirea de Ion Pilat* (1891—1945).

În continuare sînt prezentate «Meleaguri românești». Sînt inserate aici două articole: *Delta Durării în viziunea unui vinez*: prof. Hugo Bernatzik de prof. dr. Caius Lepa și *El în Moldova* *ego!* de Geo Șerban.

După citeva *Cuvinte înjelpte* ale Sfîntului Maxim Mărturisitorul, este deschisă rubrica istorică «Cuvinte din bătrîni» ce reproduce: fragmente din operele unor croniciari români: *Pisania lui Neagoe Vodă Basarab de pe biserica Mînăstirii Argeșului* (1517); *Începutul cronicii lui Macarie* (sec. XVI); *Predoslovie la Cartea «De imitacione Christi»* (Dealul 1647) de Orest Năsturel, al doilea loțofet al Țării Ungrovlahiei; *Bălcescu și urmașii lui* (1877) de M. Eminescu (1850—1889).

Ultima rubrică a Almanahului este intitulată «Pe firul vremii» și înmănușiază reportaje asupra evenimentelor mai importante din Austria, în general, și din cuprinsul Parohiei și Coloniei române din Viena, în special.

Pentru început este prezentat reportajul *Centenariul asociațiilor culturale românești din Viena, înăgurarea Școlii Culturale al Parohiei și Coloniei române din Viena*. Mînați de dorința propășirii și întăririi neamului lor, români aflați, de-a lungul anilor, pe meleagurile Austriei, au purces la înființarea unor asociații culturale ca: *Societatea științifică literară* (1864), *România* (1868), *Societatea academică social-literară România Jună* (1870) creată prin colopirea primelor două, *Clubul Român* (sfîrșitul secolului al XIX-lea), *Societatea bisericească* (1906). Din anul 1958 activitatea acestor asociații a fost continuată cu mai mare amploare de *Colonia Română din Viena*. Cu prilejul *Centenarului asociațiilor culturale românești din Viena*, a fost inaugurat, la 5 martie 1970, Sediul Cultural al Parohiei și Coloniei române din Viena. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moisescu care după ce a salutat prezența înalților oaspeți la festivitate, în numele enoriașilor și al membrilor Coloniei, a exprimat recunoștința pentru sprijinul acordat la întemeierea acestui sediu cultural. Au vorbit apoi P. S. Episcop Dr. Antim Tirgovișteanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, dl. ing. Virgil Similache, președintele Coloniei Române din Viena, dl. Ion Dodu Bălan, vicepreședintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, reprezentantul Guvernului Român și Em. Sa Cardinalul Dr. Franz König.

Festivitatea s-a încheiat cu un scurt program prezentat de Ansamblul coral al Coloniei și o formație a orchestrei «Ciocirlița» din București.

Sînt inserate apoi telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian adresată Em. Sale Cardinalului Dr. Franz König în care se exprimă recunoștința pentru atenția acordată festivităților, și telegrama de răspuns a Eminentei Sale Cardinalul Dr. Franz König.

G. Sereda prezintă reportajul *Vizita Președintelui Consiliului de Stat al României, Nicolae Ceaușescu, în Austria*. Înalta vizită a avut loc între 21 și 25 septembrie ca răspuns la vizita în România — septembrie 1969 — a președintelui federal al

Austriei Franz Jonas. În strinsă legătură cu acest reportaj, Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu prezintă cronică *Vizita Președintelui Consiliului de Stat al României Nicolae Ceaușescu la Colonia Română din Viena*.

Întâlnirea membrilor Coloniei cu Președintele Statului Român a avut loc la 25 septembrie 1970.

I. P. S. Teotist, episcop al Aradului semnează reportajul *Călătoria Prea Fericitului Patriarh Justinian în Republica Federală a Germaniei* în care sînt menționate momente mai importante ale vizitei delegației de ierarhi și clerici a Bisericii Ortodoxe Române în R. F. a Germaniei, între 6 și 20 octombrie 1970.

În «În memoriam», Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu semnează articolele: *Incețarea din viață a ing. Karl Krenko, președintele Coloniei Române din Austria, O lacrimă pe mormîntul prof. dr. Iosif Kondrinewitsch, profesor pentru Studiul Bisericilor de Răsărit la Facultatea de teologie romano-catolică a Universității din Viena, și Încă o pierdere pentru muzica românească: dirijorul Ionel Perlea (1900—1970)*.

Cronica Patriarhiei Române pe anul 1970 a fost întocmită de Dl. Teodor M. Manolache. Închinată momentului aniversării a unui deceniu de existență a Almanahului, cronică prezintă principalele aspecte din viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul anului 1970.

Urmează, în continuare, *Cronica Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1970* redactată de Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu. Iată cîteva dintre numeroasele activități desfășurate în Parohie: deschiderea *Sediului Cultural român*; popasul duhovnicesc la sărbătoarea Anului Nou; întocmirea Almanahului pe anul 1970; vizita I. P. S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului; prăznuirea după datina românească din străbuni a Sfințelor Paști; hramul bisericii; vizita I. P. S. Dr. Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei; pomenirea ostașilor români înmormîntați în Cimitirul Central din Viena; concertul de colinde prezentat de corul Bisericii în sala Sediului Cultural Român din Viena sub conducerea dirijorului Ernst Jonkwitsch.

Activitatea Coloniei Române din Austria în cursul anului 1970 — ultimul reportaj — este prezentată de Dl. G. Sereda. Printre bogatele acțiuni întreprinse în Colonie se numără balul tradițional al Coloniei, a 13-a Adunare Generală ordinară, reuniunile lunare ale membrilor Coloniei, aniversarea a 150 de ani de la nașterea domnitorului Alexandru Ioan Cuza și a 75 de ani de la nașterea lui Lucian Blaga, ajutorarea sinistraților, serata muzicală, expoziția de pictură a prof. Traian Goga, sărbătorirea Zilei Naționale a poporului Român, reuniunea muzicală, sărbătorirea la 26 octombrie a zilei naționale a Austriei, cursurile de limba română.

În cuvinte calde, Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu vorbește despre *Cei plecați dintre noi* — articol dedicat enoriașilor și membrilor Parohiei și Coloniei române ce au decedat în cursul anului 1970.

Articolele din cuprinsul revistei au fost prezentate pe scurt, în limba germană, de dl. G. Beermann.

În cuprinsul Almanahului sînt inserate numeroase imagini alb-negru (instantanee, portrete, peisaje), care, alături de frumoasa copertă în culori, sporește valoarea instructiv-educativă a revistei.

Într-o ținută grafică excepțională, *Almanahul* editat de Parohia Ortodoxă Română din Viena, anul 1971, prin întreg conținutul său, reprezintă încă o cheazășie a unității sufletești dintre românii de pretutindeni ce mărturisesc aceeași credință și păstrează neștirbite aceleași datini strămoșești.

Buletinul Monumentelor Istorice, XXXIX, nr. 4, București, 1970, 80 p.

Consecvent idealul său de «reliefare a contribuției poporului român la cultura și civilizația universală», de a participa la întărirea prestigiului internațional al României Socialiste, la trecerea sa în universalitate, cu tot ceea ce-i este caracteristic, *Buletinul*, prin conținutul său continuă să mențină trează atenția cititorilor.

Vom prezenta, în continuare, pe scurt, cîteva dintre articolele acestui număr:

1. Nicolae Ungureanu, *Locul monumentelor de arhitectură populară în cadrul programului de sistematizare și modernizare a satului contemporan*. În contextul

innoirilor permanente din orașele și satele din țara noastră, problema evidenței, apărării și păstrării arhitecturii populare se pune cu tot mai mare acuitate.

În expunerea implicațiilor acestei probleme, autorul articolului are ca punct de plecare discuțiile ce au avut loc la Simpozionul «Organizarea muzeului etnografic în aer liber — principii și metode», desfășurat în anul 1966.

Se menționează de la început că, dacă se acordă atenția cuvenită bisericilor, îndeosebi celor de lemn, ca «exemplare care însumează atribute arhitecturale, artistice și documentare care au justificat pe deplin atribuirea calității de monumente de cultură», noțiunea de monument de arhitectură populară nu trebuie să se rezume la acestea. Lista monumentelor de cultură trebuie îmbogățită cu acele exemplare dintre casele, gospodăriile, instalațiile și atelierile țărănești ce exprimă, prin ele însele, geniul constructiv popular.

Din aceste considerații, susține autorul, se impune alcătuirea unei noi liste a monumentelor de arhitectură populară, și o mai susținută intervenție pentru conservarea, restaurarea și folosirea acestora.

Una dintre cele mai eficiente căi de păstrare a creației arhitecturale țărănești este considerată aceea a corelării măsurilor de conservare «in situ» a monumentelor cu proiectele de sistematizare a satelor. Ca o primă etapă a acestei acțiuni ar fi selecționarea, din ceea ce mai există azi în sate, a ceea ce este mai reprezentativ. Se poate ajunge astfel la amenajarea și integrarea în noile așezări a unor ulițe, părți de sate și chiar sate întregi. Acolo unde acest lucru nu se poate realiza, se propune amenajarea, în afara velrei satului, a unor construcții tipice care să devină centre muzeistice țărănești.

Dl. Nicolae Ungureanu sugerează, în continuare, categoriile de construcții tradiționale ce se impun a fi păstrate în satul modern: construcțiile din vatra satului, ce au însușiri arhitecturale și documentare, precum și construcțiile țărănești ce adăpostesc muzee locale.

Conservarea «in situ» implică desigur probleme multiple asupra eliminărilor și adăugirilor în scopul păstrării ideii de bază. Prin acțiunea de păstrare și restaurare a monumentelor de arhitectură populară, nu trebuie să se creeze «modele culturale reale», ci, mai degrabă, «modele culturale construite».

Prin studiul de față se atrage atenția, încă o dată, asupra actualității stringente a problemei apărării monumentelor de arhitectură populară din țara noastră.

2. Vasile Drăguț, *Pictura murală din Țara Românească și din Moldova și raporturile sale cu pictura Europei de Sud-Est în cursul secolului al XVI-lea*. — Pentru Moldova și Țara Românească, secolul al XVI-lea a constituit o perioadă zbuciumată. Cu toate acestea activitatea artistică românească a atins acum un nivel de dezvoltare deosebit. Picturile murale din această perioadă de exemplu, au astăzi o valoare universal recunoscută ca urmare a unității stilistice, iconografice și programatice. Această unitate este expresia existenței, în secolul al XVI-lea, a «unor puternice ateliere de pictură» și a continuității programului politic al principalilor donatori — voievozii, consideră Dl. Vasile Drăguț.

Astfel, la Tirgoviște, în Țara Românească, exista un atelier de pictură al cărui conducător era, la începutul secolului al XVI-lea, Dobromir din Tirgoviște.

Sul conducerea acestuia au fost realizate decorurile picturilor murale de la biserica Mănăstirii Dealu, Mănăstirea Băstria, biserica episcopală din Curtea de Argeș, biserica bolniței Mănăstirii Bistria-Vilcea etc.

Activitatea acestui atelier este continuată și în prima jumătate a secolului al XVII-lea, dovadă fiind pictura murală de la Mănăstirea Arnota — operă a maeștrilor tirgovișteni Stoica și Stroe.

În Moldova exista, după domnia lui Ștefan cel Mare (1457—1504), un atelier domnesc de pictură la Suceava și centru de pictori și miniaturisti la mănăstirile de la Neamț și Putna.

Urmează o perioadă de relativă stagnare, pentru ca, în timpul domniei lui Petru Rareș (1528—1538, 1541—1546), pictura murală exterioară, să atingă «un negalabil nivel de aflorescență și originalitate». Sînt amintite, în acest sens, picturile murale interioare și exterioare de la biserica Mănăstirii Probota (1532), biserica Sfîntul Gheorghe a Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava (1534), biserica Adormirii din Baia (1535 ?), biserica Mănăstirii Humor (1535), biserica Sfîntul Dumitru din Suceava (1536), biserica Mănăstirii Moldovița (1537), biserica Mănăstirii Coșula (1537—1538),

biserica Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul din satul Arbore (1541), biserica Sfântul Gheorghe a Schitului Voroneț (1547, interiorul pridvorului și exteriorul).

S-au afirmat, în atelierele moldovenești, pictorul Toma de la Suceava, maeștrii Dragoș Coman, Ion, Sofronie, preotul Crăciun, Matieș, preotul Ignat și Gligorie.

Așa precum se sublinia la începutul articolului, al doilea factor ce impune unitatea programatică a picturii murale românești din secolul al XVI-lea este estinderea autorității domniei și asupra vieții artistice.

Imperiul otoman începuse să slăbească, sub presiunea luptelor interne, fapt ce a dus la întărirea rezistenței în țările sud-est europene. Pe plan artistic aceasta asigură circulația artiștilor și a temelor iconografice.

În Țările Române, sub patronajul unor domni cărturari ca Neagoe Basarab și Petru Rareș, pictura murală exprimă, prin conținutul său, ideea luptei pentru apărarea ortodoxiei și ideea luptei antiotomane.

Consecvenți concepțiilor artistice autohtone, meșterii români nu exclud însă nici temele iconografice noi. În cadrul acestui schimb reciproc de valori artistice, s-a ajuns mulțumită mai ales originalității cătitorilor și meșterilor locali, la definirea școlii de pictură murală românească din secolul al XVI-lea.

3. Margareta Sipos și Olga Mărculescu, *Care este părerea dumneavoastră? Discuții asupra restaurării edificiului roman cu mozaic din Constanța*. — Integrat în interesanta rubrică «Monumentele și publicul», articolul este rezultatul discuțiilor purtate cu Adrian Rădulescu, directorul Muzeului de arheologie din Constanța, profesorul arhitect Richard Bordenache, directorul Direcției monumentelor istorice, meșterii italieni Paolo Mazzoni și Piero Frizzi și Dumitru Fălticeanu, vicepreședintele Comitetului județean pentru cultură și artă Constanța.

Descoperit în vara anului 1959, edificiul cu mozaic reprezintă o construcție ce are la nivelul inferior 41 încăperi cu deschideri în arcadă, ce serveau, probabil, drept magazine și depozite. Existența, la nivelul superior, a unei terase cu un elegant covor cu mozaic policrom, duce la concluzia că aici era și locul de întâlnire al negustorilor lomitani, «un fel de bursă a antichității» — cum o numește dl. Adrian Rădulescu.

O primă problemă ce se impunea în legătură cu edificiul era aceea a restaurării, dacă nu în întregime, cel puțin în proporție de 75—80%, în scopul redării aspectului inițial. S-au făcut multe presupuneri asupra aspectului inițial, al edificiului. Pornind, în special, de la cunoașterea condițiilor atmosferice specifice acestei regiuni, arhitecții au adoptat ideea că monumentul era acoperit.

În urma a numeroase discuții asupra construcției de protecție a mozaicului, aceasta a fost realizată din beton armat.

Treptat însă, a apărut ideea că «raportul dintre monument și construcția de protecție nu apare cu totul în favoarea monumentului».

Referindu-se la această problemă dl. prof. arhitect Richard Bordenache consideră că discuțiile asupra aspectului inițial al monumentului și asupra soluțiilor de restaurare ar fi putut dura ani de zile.

Importanță era salvarea impresionantului covor de mozaic, fapt realizat prin actuala construcție. Aspectul oarecum greoi al construcției de beton se datorește spațiului restrâns și necesității unei baze solide. Perimetrul vitrat al sălii de expunere — consideră dl. prof. arhitect R. Bordenache — diminuează însă acel raport defavorabil monumentului.

În cadrul discuțiilor cu meșterii italieni Paolo Mazzoni și Piero Frizzi, s-a dat o atenție deosebită problemei culorii mozaicului. Printr-un procedeu special (ce constă, în esență, dintr-o baie cu ceară și lustruire cu rumeguș) va fi reînviat mozaicul dându-i-se atractivitatea de odinioară.

Reținându-se problema calității ansamblului de lucrări efectuate la edificiul roman, dl. Dumitru Fălticeanu își exprimă părerea că «soluția de față nu a fost cea mai fericită». Această părere are la bază și observațiile făcute de vizitatori și, mai ales, de specialiști. Dar, se subliniază în continuare, trecându-se peste aceste observații critice, trebuie întreprinse lucrări complexe de punere în valoare a tuturor materialelor descoperite, de creare a unei ambiante înconjurătoare corespunzătoare monumentului.

La discuțiile asupra restaurării monumentului cu mozaic a fost invitat și arheologul Radu Florescu — specialist ce nu a participat, în mod direct, la lucrări.

Domnia-sa a subliniat de la început dificultățile ridicate de reconstituirea și conservarea ansamblului. În ceea ce privește edificiul de protecție, s-a arătat că «este

bine să nu se uite că nu există nici un brevel românesc de pinze subțiri». Ca atare soluția de față — consideră dl. arhitect Radu Florescu — este reușită și eficientă, «cu excepția acelor mici defecte de execuție ce se pare că vor fi remediate».

Dacă monumentul, așa cum arată restaurat, nu este pus în adevărata sa valoare, la aceasta contribuie și faptul că nici sistematizatorul, nici arheologul și nici restauratorul nu au avut în vedere armonizarea întregului ansamblu de monumente de pe laleză cu construcțiile moderne din jur.

Deasupra tuturor acestor considerente un fapt rămâne important: a fost salvat mărețul edificiu pavat cu mozaic policrom — o mărturie valoroasă a perfecțiunii tehnicii constructive romane.

4. Ștefan Andreescu și Matei Cazacu, *Mănăstirea Vișina, un monument din veacul al XIV-lea*. — Articolul reprezintă o nouă contribuție la cunoașterea arhitecturii Țării Românești din secolul al XIV-lea. Identificând ruinele bisericii Vișina, cercetătorii Ștefan Andreescu și Matei Cazacu expun cîteva considerații asupra acestora.

Așezată pe malul Jiului, în apropierea confluenței acestuia cu Sadul, mănăstirea Vișina are o poziție asemănătoare Coziei. Ea se integra în șirul mănăstirilor Vodița, Tismana și Cozia «menite să apere hotarele Țării Românești de intensa ofensivă catolică».

Mănăstirea Vișina este menționată pentru prima dată într-un hrisov din 23 martie 1513, prin care Neagoe Basarab întărea mănăstirea folosirea muntelui Plăscală. Urmează alte trei hrisoave din timpul aceluiași domnitor, fapt ce duce la concluzia că în această perioadă i s-au făcut mănăstirii o serie de reparații sau modificări.

Din complexul monastic Viși-a, se mai păstrează astăzi numele bisericii.

Construită în mare parte din bolovani de riu, biserica are plan triconc cu trei abside semicirculare în interior și în exterior.

Lungimea interioară a naosului este de cca. 10,10 m.

La vest de naos s-au găsit urmele temeliiilor unei încăperi. Pronaos sau pridvor, încăperea, consideră autorii, a fost adăugată ulterior. Dovadă sigură a acestui fapt este și lipsa de unitate între zidurile celor două încăperi ale bisericii.

O primă problemă ce se pune în legătură cu așezămintul monastic de la Vișina este datarea ei. Se știe că hramul bisericii era Sfînta Treime — același cu al mănăstirii Cozia. Pornindu-se de la presupunerea că dacă mănăstirea ar fi fost ctitorie a lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418), domnitorul nu ar fi pus același hram la două ctitorii ale sale, autorii emit ipoteza că mănăstirea Vișina este anterioară acestei perioade. Oricum întemeierea acestui așezămint ar fi avut loc între 1372, data aproximativă a întemeierii mănăstirii Vodița, și 1338—1389, perioada întemeierii mănăstirii Cozia.

Asemănarea dintre biserica Mănăstirii Vodița și biserica Mănăstirii Humor (atestată documentar pentru prima oară la 13 aprilie 1415) ce are pronaosul adăugat ulterior, demonstrează justetea unei alte idei: construcția actuală de la Vișina datează din perioada de început a așezămintului mănăstiresc.

Studiul reprezintă o valoroasă contribuție la descoperirea și cunoașterea unui alt monument românesc. El este totodată un apel pentru luarea în evidență, cercetarea și restaurarea acestor mărturii ale trecutului nostru istoric.

5. Andrei Pănoiu, *Un monument de arhitectură populară*. — Articolul se referă la biserica din Pișteștii din Deal, ctitorie a preotului Dumitrache și a diaconului Petre.

Construită în anul 1700 din birne de stejar, biserica a fost așezată inițial în alt loc. Se presupune că, la puțin timp după ridicarea ei, a fost strămutată acolo unde se află și azi. Cu acest prilej i s-au adăugat frumoasa clopotniță și un al doilea pridvor.

Meșterii bisericii au fost, desigur, dintre cei ai bisericilor din jur — din Valea Adîncă, Lintea etc.

Ca plan, biserica din Pișteștii din Deal, aparține tipului comun: forma de navă, cu pereții laterali ai absidei în continuarea celor ai naosului. Leagănul bolții are, în întreg interiorul, o desfășurare unitară — de aici impresia de monumentalitate. Procomidia și diaconiconul sînt prezente ca două dulapuri suspendate pe pereții absidei.

Ca element particular se remarcă și existența unor stîlpi așezați pe fațadele laterale și pe cea vestică. Ei au o funcție constructivă dar și plastică.

Prin construcția sa, prin frumoasele creștături decorative, biserica din Pișteștii din Deal reprezintă un important monument de arhitectură populară, în lemn — unul din «tipurile matrice» ale bisericilor românești în lemn, fără brțu median.

6. Aurel Bongiu, *Cîteva observații asupra bisericii din Sirbi-Susani*. — Autorul prezintă în cadrul studiului un nou tip de biserică maramureșeană. În raport cu celelalte biserici ce aparțin aceluiași tip, biserica de lemn din Sirbi-Susani prezintă totuși elemente specifice atît ca arhitectură cît și ca pictură.

Biserica, de proporții modeste, are pereții din birne orizontale și la bază o talpă din bolovan.

Accesul în absida estică prin numai două intrări a determinat abaterea spre sud a ușilor împărătești. Mai există și alte elemente specifice dintre care se distinge dispunerea ferestrelor și forma acoperișului (de un anumit tip pentru naos și de alt tip pentru absida estică). Se presupune că, în existența sa, biserica a cunoscut o fază inițială (altar cu acoperiș simplu, naos mai înalt și pronaos cu turn-clopotniță) și o a doua fază cînd i s-a dat aspectul actual. Această ipoteză pare a fi confirmată și de cele două părți ale inscripției săpate în lemnul ușii de intrare în pronaos precum și conținutul inscripției de pe un Triod din 29 iunie 1688.

În continuarea studiului este prezentată pictura din care s-a mai păstrat doar cea de pe timplă și absidă.

Realizată cu un caracter miniatural, pictura are un accentuat iz local; motive geometrice specifice țesăturilor maramureșene, veșminte cu numeroase elemente autohtone, etc.

Prin conținutul său, studiul domnului Aurel Bongiu are drept scop nu numai prezentarea unui valoros monument de arhitectură ci și acela de a lansa o adevărată chemare la întreprindere a unor cercetări mai amănunțite asupra decorației interioare a acestor biserici de lemn. În acest mod s-ar clarifica multe probleme privind pictura medievală românească.

7. Paul Păltănea, *Informații inedite despre biserica Mavromol din Galați*. — Biserica Mavromol este singura veche ctitorie domnească ce se mai păstrează în orașul Galați. Datarea minăstirii este greu de făcut. Se presupune că ea a fost începută de Gheorghe Duca și terminată de Constantin Duca, la 1702.

Potrivit documentelor în care este menționată, Minăstirea Mavromol era cea mai înzestrată prin acele părți. Probabil că din acest motiv Alexandru Ghica a dispus, prin hrisovul din 13 august 1765, înființarea în clădirile minăstirii a unei școli domnești. Întreruptă temporar din cauza vremurilor tulburi, activitatea școlii a fost reluată la 29 mai 1803 prin hrisovul lui Constantin Moruzi.

Aflată în stare «de dărimare» prin anul 1841, minăstirea a fost reparată abia în 1858.

Cercetări viitoare vor da, probabil, la iveală și alte date privind istoricul acestei minăstiri.

8. Virgiliu Teodorescu, *O statuie a lui Gheorghe Lazăr în lumina unui document inedit*. — La Arhivele Statului — București, în fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice a fost dat la iveală un document-manuscris redactat de Ion Eliade Rădulescu.

Între anii 1844—1846, din inițiativa lui Petrarhe Poenaru, director al Școalelor naționale, se lansează o listă de subscripție pentru adunarea sumei necesare ridicării unui monument al lui Gheorghe Lazăr, ca semn de cinstire a înaintatului dascăl ardelean.

Ideea nu a putut fi realizată.

În timpul revoluției de la 1848, foștii elevi și dascăli ai lui Gheorghe Lazăr au reluat inițiativa și Ion Eliade Rădulescu elaborează documentul amintit.

Monumentul organizatorului și susținătorului înflăcărat al învățămîntului în limba națională a fost ridicat însă, abia la 11 mai 1886.

Operă a sculptorului Ion Gheorgescu, statuia reprezintă pe Gheorghe Lazăr în picioare, cu pelerina pe umărul drept și o carte în mînă. De o parte a soclului se află un basorelief ce reprezintă pe dascăl predînd la școala de la Sfîntul Sava și în cealaltă parte un altul ce-l reprezintă în momentul plecării sale din București.

Prof. N. STANULESCU

